

ธนาคาร ความคิด

7 ประเด็นนโยบายสาธารณะสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่

ธนาकारความคิด

7 ประเด็นนโยบายสาธารณะสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่

พิมพ์ครั้งที่ 1 มีนาคม 2555

บรรณาธิการบริหาร

ชนิษฐา นันทบุตร

ดวงพร เสงบุญยพันธ์

บรรณาธิการ

หทัยชนก บัวเจริญ

กองบรรณาธิการ

เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่

ผู้จัดการ

เนาวรัตน์ ชุ่มยวง

จัดพิมพ์และเผยแพร่

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

โดย สำนักสนับสนุนสุขภาวะชุมชน (สน.3)

979/116-120 ชั้น 34 อาคารเอส. เอ็ม. ทาวเวอร์

ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทรศัพท์ 0 2298 0500 ต่อ 1707 โทรสาร 0 2298 0230

www.thaihealth.or.th

Dhammaintrend ร่วมเผยแพร่และแบ่งปัน

คำชี้แจง

‘ธนาการความคิด’ เป็นกิจกรรมที่นำเอาความคิดหรือแนวคิดที่มีการลงมือปฏิบัติแล้วเกิดเป็นผลดีต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ซึ่งก็มีน้อยเดียวกับ ‘ธนาการ’ ที่เป็นสถาบันการเงินที่มีการรับฝาก ถอน และกู้ยืม หากแต่ ‘ธนาการความคิด’ เป็นการเอามาฝากเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน เมื่อเรียนรู้แล้วก็มีการยืมเอาความคิดไปทดลองนำไปใช้ เมื่อเกิดผลดีหรือว่าเกิดสิ่งใหม่ ๆ ที่มีคุณค่าและมูลค่ากว่าการดำเนินงานที่ผ่านมา ก็ถือว่าลงทุนครั้งนี้แล้วได้กำไรดี

‘ธนาการความคิด’ ที่ถูกนำมาเสนอไว้ในเอกสารนี้ เป็นความคิดหรือแนวคิดที่แปลงไปสู่การปฏิบัติและพิสูจน์แล้วว่าเกิดผลในทางการสร้างเสริมสุขภาวะ ทั้งในมิติของการปกป้องการเกิดทุกขภาวะ หรือลดทอนทุกขภาวะในกรณีที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงทั้งหมดได้

‘ธนาการความคิด’ ที่กล่าวไว้นี้จะได้นำมาแสดง มาอธิบาย และฝึกทำ ในเวที ‘พื้นที่พลังชุมชนท้องถิ่นสู่การอภิวัฒน์ประเทศไทย’ ครั้งที่ 2 ประจำปี 2555 ที่ใช้หัวข้อว่า **‘7 ประเด็นนโยบายสาธารณะ ร่วมสร้างประเทศไทยให้น่าอยู่’** ซึ่งเป็นการจำลองมาจากปฏิบัติการของ **‘แหล่งเรียนรู้’** ในพื้นที่เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนน่าน้อย ที่มีการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ 7 ประเด็น อันประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม 2) การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน 3) การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน 4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) เกษตรกรรมยั่งยืน 6) การดูแลสุขภาพชุมชน และ 7) การจัดการภัยพิบัติ

‘ธนาการความคิด’ เน้นการบอกถึงลงไปถึงเทคนิควิธี และยังเตือนว่า หากมาเรียนรู้แล้วหากจะนำไปใช้จะต้องคำนึงถึงปัจจัยหรือเงื่อนไขใดบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จเช่นที่ต้นตำรับดำเนินการมาแล้ว

คณะผู้จัดทำ ขอให้ผู้อ่านได้ไตร่ตรองก่อนที่จะนำไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง หากจะให้เกิดประโยชน์สูงสุดก็จะต้องตรวจสอบความคิดหรือแนวคิดก่อนที่จะไปประยุกต์ใช้

เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าน้อย
กุมภาพันธ์ 2555

สารบัญ

การบริหารจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

5

การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน

55

การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน

105

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

149

เกษตรกรรมยั่งยืน

201

การดูแลสุขภาพชุมชน

247

การจัดการภัยพิบัติ

289

**การบริหารจัดการท้องถิ่น
แบบมีส่วนร่วม**

การบริหารจัดการท้องถิ่นและการสร้าง การมีส่วนร่วมคณะกรรมการ 9 ฝ่าย

องค์การบริหารส่วนตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

คณะกรรมการ 9 ฝ่าย แต่งตั้งโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลต้นยวน นายเชวง สมพงษ์กาญจน์ มีแนวคิดเพื่อให้คณะกรรมการ 9 ฝ่าย เป็นกลไกหนุนเสริมการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลต้นยวน และต้องการให้คนในชุมชนที่มีความสามารถด้านต่างๆ เข้ามาช่วยกันในการแสดงแนวคิด ร่วมจัดกิจกรรมในการพัฒนาตำบลเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนตามยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบล ร่วมกับคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

คณะกรรมการ 9 ฝ่าย ได้มาจากการเลือกกรรมการจากประชาชน แกนนำ และแกนนำตามธรรมชาติในหมู่บ้านและตำบลที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน และมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ในแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย ซึ่งคณะกรรมการที่แต่งตั้งประกอบด้วย 9 ชุด ได้แก่ 1) ด้านกัญญา 2) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) ด้านรักษาความสงบเรียบร้อย 4) ด้านการศึกษา 5) ด้านกีฬา 6) ด้านท่องเที่ยว 7) ด้านวัฒนธรรม 8) ด้านสาธารณสุข 9) ด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้คณะกรรมการมีการประชุมร่วมกันปีละอย่างน้อย 2 ครั้ง มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานแต่ละด้านโดยดึงชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วม ในหมู่บ้านและตำบล รวมทั้งมีบทบาทในการประสานแผนงานของประชาคมแต่ละหมู่บ้านด้วย ซึ่งคณะกรรมการแต่ละฝ่ายต่างกำหนดกิจกรรมของฝ่ายขึ้น เช่น คณะกรรมการฝ่ายกีฬาจัดกีฬาโรงเรียน กีฬาตำบล กีฬาจังหวัด เพื่อการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ (กิจกรรมปั่นจักรยาน) คณะกรรมการด้านสิ่งแวดล้อม มีการประชุมเพื่อหารือเกี่ยวกับ เรื่องมลพิษ จากโรงงานยางสังกะสีเหม็น ผลกระทบจากร้านค้าประกอบอาชีพ เป็นต้น

คณะผู้ถอดบทเรียน นางพรทิพย์ ละหารเพชร และนางสาวจันทร์รา พรหมคุ้ม โครงการเพื่อนช่วยเพื่อนขับเคลื่อนตำบลนำอยู่กับตำบลต้นยวน

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อเป็นแกนนำในการดำเนินงาน โดยการจัดเวทีประชุมเพื่อเลือก คณะกรรมการในแต่ละตำบล ตามความรู้ ความสามารถ รวมถึงความสนใจ คณะละ 10-15 คน

2) จัดการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับคณะกรรมการธิการแต่ละตำบลเพื่อร่วม กำหนด กิจกรรม แนวทางการพัฒนาตำบลให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาตำบลตาม ความต้องการของประชาชน

3) การจัดทำแผนแม่บทชุมชนทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและหาวิธีการจัดการร่วมกัน เช่น สภาพพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วม ดินสไลด์พายุ ทำให้ทางตำบลได้ เตรียมความพร้อมในการจัดการภัยพิบัติ โดยการซื้อเครื่องมืออุปกรณ์ที่สำคัญสำหรับเตรียม รับมือ จัดทำช่องทางระบายน้ำขุดลอกคูคลอง เตรียมสถานที่ที่ปลอดภัย จัดซื้อวิทยุสื่อสารเพื่อ ติดต่อประสานงาน ฝึกอบรมอาสาสมัคร อพปร.คณะกรรมการฝ่ายความรักษาความสงบ เรียบร้อย คณะกรรมการฝ่ายกัญภัย คณะกรรมการฝ่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้ร่วมประชุมปรึกษาหารือกันถึงแนวทางในการจัดการภัยพิบัติ เป็นต้น

4) ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลจัดกิจกรรมจัดต่าง ๆ ตามข้อบัญญัติของตำบล รวมถึงร่วมเสนอแนะ วิธีการแนวทาง กระบวนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับองค์การบริหาร ส่วนตำบลทุกขั้นตอน

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) มีจำนวนสมาชิกและแกนนำในชุมชนที่มีจิตอาสาในการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น
- 2) ชุมชนเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น
- 3) เกิดกระบวนการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนโดยมีการพัฒนาที่มีความหลากหลาย เช่น การฝึกอบรม การฝึกปฏิบัติจริง การจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การร่วมปฏิบัติจริง และการศึกษาดูงานนอกสถานที่
- 4) เกิดกลุ่มองค์กรในชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- 5) เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกภาคส่วน

4. เว็บบอร์ดนำใช้

- 1) การสร้างการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ท้องที่ ภาครัฐ ประชาชนในการบริหารจัดการร่วมกัน
- 2) การนำใช้ข้อมูล ปัญหาความต้องการของประชาชนมาเป็นส่วนในการพัฒนา

บรรณานุกรมและบุคลากร

หนังสือหลักสูตรการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภายใต้โครงการเพื่อนช่วยเพื่อนขับเคลื่อน ตำบลนำอยู่กับตำบลต้นยวน

ชุดความรู้กระบวนการวิจัยชุมชน (RECAP)

สื่อ ไลน์ ภาพระบบการมีส่วนร่วมพร้อมทั้งแสดงโมเดล

เพจเวอร์พอยท์ ที่ใช้ประกอบการบรรยาย

นายเชวง สมพงษ์กาญจน์, นายสายัญ นิลศิริ และลิบเอก สมศักดิ์ บุญรักษ์ องค์การบริหารส่วนตำบลต้นยวน

การบริหารจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วม เทศบาลตำบลปริก

เทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

1. จุดเริ่มต้นที่มา

ปี 2542 จุดเริ่มต้นของการบริหารจัดการของชุมชนเทศบาลตำบลปริก จากการเป็น
สุขาภิบาลปริกยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลปริก ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของ
สุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 ในช่วงแรกของการเข้ามาบริหารจัดการ ซึ่งเป็นช่วงของการ
เปลี่ยนผ่าน ประชาชนเทศบาลตำบลปริกส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญของการบริหารงานใน
รูปแบบกรรมการชุมชนเทศบาลมากนัก ทำให้ความร่วมมือยังอยู่ในระดับต่ำและไม่ค่อยจะมี
ส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในเวทีต่างๆ ที่เทศบาลตำบลปริกจัดขึ้น แต่ด้วยความมุ่งมั่น
ของนายกเทศมนตรีตำบลปริกที่มีต่อถิ่นกำเนิดเมื่อมีโอกาสได้รับการเลือกตั้ง จึงมีการวาง
นโยบายในการบริหารจัดการที่ต้องเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เข้าหาประชาชนใน
พื้นที่ทุกกลุ่มวัย ทั้งเด็ก เยาวชน สตรี หญิงตั้งครรภ์ ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ จนได้เร่งขยาย
นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับประชาชนทุกกลุ่มในเทศบาลตำบลปริก สิ่ง
ที่ทำให้ประสบความสำเร็จเข้าถึงใจประชาชนในพื้นที่ได้คือ การเข้าใจและเห็นหนทางสังคมของ
ตำบลปริกที่มีวิถีการเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย เป็นชุมชนแบบบ้านๆ ที่มีจิตใจมุ่งมั่นในการพัฒนา
เพื่อบ้านเกิด มีทีมผู้บริหารจัดการท้องถิ่นของเทศบาลตำบลปริกที่จริงจังในการแก้ไขปัญหา
มีผู้นำ แกนนำที่ลงมือทำจริงปฏิบัติให้เห็น ตลอดจนการใช้เครื่องมือสื่อสารเป็นกลไกในการ
ติดต่อสร้างความเข้าใจและเข้าถึงกับประชาชนในพื้นที่ผ่านเวทีประชาคม กิจกรรมต่างๆ ติด
ประกาศตามป้ายประกาศในชุมชน ศูนย์ข้อมูลข่าวสารประจำชุมชน การส่งสัญญาณกระจาย
เสียงในระบบเสียงไร้สาย และสถานีวิทยุชุมชนต้นปริกเรดิโอ 101.5 เมกกะเฮิร์ต เพื่อชี้แจง
ทำความเข้าใจกับประชาชนในการพัฒนาเทศบาลตำบลปริกของตนเอง จนทำให้มีทีม
ผู้บริหารจัดการท้องถิ่นได้จดจ่อในการทำงานว่า ภารกิจของท้องถิ่นจะต้องเน้นการพัฒนา

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการเทศบาลตำบลปริก

สังคม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี การสร้างเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนอย่างพอเพียง มีสัมมาชีพ และอาชีพเสริม ตลอดจนดำเนินการพัฒนาอย่างสอดคล้องกับสังคมวัฒนธรรม และวิถีชุมชนของประชาชนในเทศบาลตำบลปริก

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1. บริหารงานแบบครอบครัวเดียวกัน ต้องให้ยึดถือว่าองค์กรเปรียบเสมือนเป็นบ้านของตนเอง หากว่ามีเรื่องหนึ่งเรื่องใดเกิดขึ้นทุกคนในองค์กรจะต้องคิดว่าเป็นเรื่องของตนเอง ไม่ใช่เรื่องของผู้หนึ่งผู้ใดเพียงอย่างเดียว เน้นการทำงานที่สร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่และประชาชน การทำงานแบบเครือข่ายที่ประกอบด้วยคนต่างวัย ตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา ลูกหลาน ดูแลซึ่งกันและกัน เพื่อให้คนในตำบลปริกที่เปรียบเสมือนญาติพี่น้องได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีสัมมาชีพ มีสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเทศบาลตำบลคือ “เศรษฐกิจพอเพียง ร้อยเรียงวิถีชุมชน คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ประชาสังคมสันติสุข”

2. การบริหารชุมชนแบบมีส่วนร่วม ให้ยึดหลักเสมือนว่าเป็นการบริหารบ้านของตนเองที่จะต้องรับผิดชอบตั้งแต่เรื่องเล็กไปถึงเรื่องใหญ่ ทุก ๆ เรื่องจะต้องมีความสำคัญเท่าเทียมกัน เราต้องทำงานกันเป็นทีม ทุกคนแสดงความคิดเห็นได้ บางครั้งก็ทำเป็นตัวอย่างให้ดูแล้วให้ทำตาม ทำตัวเป็นส่วนหนึ่งของทีม ไม่แบ่งแยก ทีมก็อยากทำตาม ในทีมมีทั้งสมาชิกสภาเทศบาล กรรมการชุมชน คนในพื้นที่ พนักงาน ข้าราชการ มีระบบพี่สอนน้อง เพื่อนช่วยเพื่อนที่ช่วยกันทำให้องค์กรเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น อย่างงานบริการสาธารณสุขนั้นไม่ใช่มีหน้าที่เฉพาะในสำนักงานเทศบาลเท่านั้น การทำงานภาคสนามก็ต้องมีให้เห็น

3. ผลพลีผลลัพท์

จากการดำเนินงานของเทศบาลตำบลปริกภายใต้แนวคิดในการบริหารจัดการเทศบาลตำบล ทำให้เกิดกิจกรรมโครงการต่าง ๆ มากมายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ เช่น การจัดการสิ่งแวดล้อม การมีอาสาเพื่อการดูแลสุขภาพ เป็นต้น มีการสร้างอาชีพเสริมให้กับประชาชน จึงทำให้คนในตำบลปริกมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ มีรายได้ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนี้การที่คนในตำบลปริกอยู่กันแบบพี่น้อง มีคนอาสาทำงานเพื่อตำบลมากมาย เช่น อาสาดูแลคนพิการ อาสากู้ชีพ อสม.น้อย อสม. เป็นต้น จึงทำให้ตำบลปริกเป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน และนอกจากนี้ยังส่งผลให้ประชาชนมีความสุขเกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เกิดกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ส่งผลให้เทศบาลสามารถทำงานได้

ด้วยความราบรื่นเพราะได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน ไม่เกิดความรู้สึกทำงานอย่างโดดเดี่ยว และท้ายที่สุดเทศบาลตำบลปริกเป็นองค์กรแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อที่จะเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4. เว็บบอร์ดนำใช้

1) ผู้นำต้องกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง การเปิดใจเพื่อจะรับสิ่งใหม่ๆ ได้ ทั้งที่เป็นภาพลบ และภาพบวก

2) การทำงานต้องเน้นสร้างให้คนในตำบลเกิดการเรียนรู้จากวิธีการที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้จากต้นแบบ ผู้ที่มีความเก่งความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ การทำเป็นตัวอย่าง การถอดบทเรียนจากหน่วยงานภายนอก การศึกษาดูงานพื้นที่อื่นเพื่อนำมาปรับใช้กับตนเอง เป็นต้น เพื่อให้คนในตำบลเรียนรู้ถึงต้นตอของปัญหา และการจัดการกับปัญหาด้วยตนเอง และเป็นการสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาเพื่อพัฒนาตำบลต่อไป

3) การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเน้นการทำงานเป็นหมู่คณะ (Team work) ให้เกิดการขับเคลื่อนในตำบลนั้นไม่ได้เป็นหน้าที่ของเทศบาลฝ่ายเดียว แต่ต้องเป็นการทำงานของทีมที่มาจากทั้งท้องถิ่น ท้องที่ คนในพื้นที่ สมาชิกสภาเทศบาล พนักงาน ข้าราชการ และต้องมีการทำงานแบบระบบที่สอนน้องช่วยกันทำ โดยทุกคนในตำบลมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น ร่วมลงมือปฏิบัติการณ์ร่วมกัน ติดตามการทำงานที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมกันและรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกัน

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายสุริยา ยี่ขุน นายกเทศมนตรีตำบลปริก 08-1959-8802

สภานวัดตะโหมค ักตะโหมค

ตำบลตะโหมค จังหวัดพัทลุง

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

สภานวัดตะโหมคเกิดขึ้นภายใต้การรวมตัวของแกนนำในชุมชนตะโหมคที่มีแนวคิดและจิตสำนึกในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนตะโหมค โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อน การแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาด้านการเกษตร ปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่การช่วยเหลือดูแลจากภาครัฐยังไม่ทั่วถึง เป็นการร่วมกันทำงานโดยภูมิปัญญา ภูมิความคิดของประชาชน และปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนมาเป็นกลไกขับเคลื่อนผ่านกระบวนการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการ โดยใช้ลานวัดตะโหมคเป็นสถานที่พบปะแลกเปลี่ยนและพูดคุย คณะกรรมการของสภานวัดตะโหมค ประกอบด้วยพี่น้องชาวมุสลิมโต๊ะอิหม่ามและประชาชนที่เป็นชาวพุทธ และมีสมาชิกสภาประกอบด้วยตัวแทนหมู่บ้าน มาร่วมประชุมกัน โดยมีพระครูสุนทรกิจจานุโย รองเจ้าอาวาสเป็นประธานสภา และฝ่ายที่ปรึกษา

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) แต่งตั้งคณะทำงานของสภานวัด ประกอบด้วยคณะกรรมการชุดต่างๆ 4 คณะ คณะกรรมการด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2) การจัดหาสถานที่ในการพบปะของคณะกรรมการ โดยสภานวัดตะโหมคเลือกที่จะใช้ลานใต้ต้นประตูเป็นที่ประชุม ซึ่งเป็นที่ประชุมเป็นสถานที่ที่มีความร่มรื่น และเป็นลานรวมใจของคนตะโหมค

3) ร่วมใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ คนในชุมชนจะเป็นผู้เก็บข้อมูลต่างๆ ด้วยตนเอง และนำข้อมูลที่ได้มาเสนอในเวทีประชุมลานวัด ประกอบการตัดสินใจในการดำเนินการเรื่องต่างๆ ร่วมกัน เช่น มีข้อมูลว่าเด็กและเยาวชนเสี่ยงต่อการติดยาเสพติด ทางสภาจึงได้มีการ

คณะผู้ถอดบทเรียน นายมะแอน พลนุ้ย, นายสอดีกัน คำสุด, นางพัชรี ทองพันซัง, นางพรรณณี ขุนหล้า นายวิฑูรย์ หนูเสน, นายปาน พลเพชร และนายอภัย สุวรรณจินดา ตำบลตะโหมค

แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการจัดโครงการบรรพชาป้องกันยาเสพติด อบรมจารีต ค่ายพุทธบุตร กีฬาด้านยาเสพติดได้ส่งเสริมการศึกษาให้ลูกหลานในชุมชน โดยการจัดทุนการศึกษาให้กับเด็กที่เรียนดีมีความประพฤติเรียบร้อย แต่ขาดความพร้อมทางครอบครัวให้สามารถเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา เป็นต้น

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

การส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมของสภาลานวัดตะโหมด ช่วยให้วัดเป็นศูนย์กลางของความสามัคคีของคนในชุมชน เป็นศูนย์กลางการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมและช่วยสร้างและพัฒนาผู้นำให้กับชุมชน นอกจากนี้เป็นสถานที่ศึกษาคุณธรรมและการทำกรวิจัยที่ใช้วัดเป็นฐานผลการดำเนินงาน

ด้านสังคม ได้แก่ การป้องกันโรคเอดส์และยาเสพติด จัดโครงการบรรพชาป้องกันยาเสพติด อบรมจารีต ค่ายพุทธบุตร กีฬาด้านยาเสพติด และการคัดเลือกครอบครัวตัวอย่าง การดูแลผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การปฏิบัติธรรม การรดน้ำขอพรผู้สูงอายุ การดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การแก้ไขปัญหาหนี้ ซึ่ง สร้างความเดือดร้อนในชุมชน การแก้ไขปัญหาภาวะที่เกิดขึ้นในชุมชน

ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การแก้ไขปัญหาผลผลิตตกต่ำ ส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่สามารถขายผลผลิตได้ราคาดี และสร้างผลผลิตที่มีคุณภาพออกสู่ตลาด

ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม สภาลานวัดตะโหมด ได้ส่งเสริมการศึกษาให้ลูกหลานในชุมชนโดยการจัดทุนการศึกษาให้กับเด็กที่เรียนดีมีความประพฤติเรียบร้อย แต่ขาดความพร้อมทางครอบครัว ให้สามารถเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา โดยบางรายได้รับทุนจนจบหลักสูตรส่งผลต่อการมีคุณภาพที่ดี และสิ่งที่สภาลานวัดมุ่งหวังที่สุดก็คือการผลิตคนดีออกสู่สังคม และร่วมกันดูแลสังคมตะโหมดต่อไป นอกจากนี้ได้จัดทำหลักสูตร ตะโหมดศึกษา ซึ่งมีเนื้อหาที่พูดถึงบริบท และต้นทุนทางชุมชนของตะโหมด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านภูมิศาสตร์และสังคม ประวัติศาสตร์และพัฒนาการ มรดกทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีและบุคคลสำคัญในท้องถิ่น การจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี การจัดสอนปรีดีธรรม การจัดค่ายพุทธบุตร อบรมจารีต

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว ได้แก่ การทำโครงการธนาคารน้ำ ด้วยการสร้างฝายชะลอน้ำ การทำหลักสูตรท้องถิ่น ป่าชุมชน โครงการดูแลรักษาป่าชุมชนและการปลูกต้นไม้ในที่ของตนเอง การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

4. เว็บบ์ไกการนำใช้

- 1) การใช้หลักของศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในตำบล
- 2) มีการค้นหา นำใช้ข้อมูลเพื่อนำมาสู่การจัดการแก้ปัญหาาร่วมกันของคนในตำบล

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้สภากาานวัดตะโหมด ณ วัดตะโหมด

เวทีช่วงผลึกษา

เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอท่าศาลา จังหวัดลำปาง

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เวทีช่วงผลึกษา มีแนวคิดจากการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน จัดว่าเป็นลานแห่งปัญญาที่คนในสังคมมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อระดมความคิดเห็นในประเด็นปัญหาสาธารณะต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน โดยการเปิดพื้นที่สาธารณะที่สร้างสรรค์เพื่อชุมชน ทั้งในส่วนของพื้นที่ทางปัญญาในการเป็นที่รับทราบข้อมูลข่าวสาร และการร่วมตัวทำกิจกรรม รวมถึงเพื่อปรึกษาหารือถึงแนวทางการแก้ปัญหาและสร้างการเรียนรู้อย่างมีเหตุมีผล โดยมีการใช้ข้อมูลในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อกันและมีต่อเทศบาลตำบลเกาะคา โดยใช้กลวิธีการค้นหาจิตอาสาในการทำงานคือนักวิจัยชุมชนเพื่อมาเป็นแกนนำหลัก ในการเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวที ค้นหาปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยใช้ปัญญาและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ส่งผลให้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาาร่วมกันของทุกคนในเขตเทศบาลทั้ง 8 ระบบ และนำไปสู่การพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน ปฏิบัติ

เวทีช่วงผลึกษา มีเป้าหมายมุ่งเน้นให้คนในชุมชนได้รับจัดเวทีรับข่าวสารโดยตรงจากประชาชน และนำข่าวสารนั้นเสนอเทศบาลฯ ได้โดยตรงและทางเทศบาลฯ โดยผู้บริหารสามารถรับรู้ปัญหาหรือรับรู้อาสาสมัครผ่านเวทีที่นักวิจัยชุมชนร่วมจัดเวทีในขณะที่มีเวทีช่วงผลึกษา ดังต่อไปนี้

1) จัดประชุมเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหของคนในชุมชนมากขึ้น โดยผ่านการเปิดพื้นที่จัดเวทีในการรวบรวมความคิดเห็นในชุมชน ทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการทำงานกับเทศบาลมากขึ้นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของท้องถิ่นร่วมกันของคนในชุมชน

คณะผู้ถอดบทเรียน นายชวาล แก้วลือ, นางณิสรา แก้วพรมงาม, นางสาวปรางค์ทิพย์ ะเท, นางสาวกรพินธุ์ วงษ์พานิช และนางสาวสุภาภรณ์ เต๊ะจะ เทศบาลตำบลเกาะคา

2) ค้นหาข้อมูล โดยจัดเวทีคิดค้นและแก้ไข้ปัญหาของชุมชนที่มีกระบวนการจัดการด้วยคนในชุมชน โดยเปิดพื้นที่จัดเวทีในการรวบรวมความคิดโดยอิสระตามลานชุมชน ลานวัด ลานสาธารณะจัดอบรมสร้างนักวิจัยชุมชนในทุกชุมชน ทำให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มทางสังคม และเกิดนักวิจัยชุมชนเข้ามาทำงานหนุนเสริมในพื้นที่

3) สร้างนักวิจัยชุมชนเข้ามาเป็นตัวหลักในการทำเวทีช่วงพญาพร้อมกับเทศบาลในทุกพื้นที่ โดยที่นักวิจัยชุมชนทำเวทีชุมชน ในประเด็นสาธารณะทุกชุมชนเพื่อค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไขโดยชุมชนเอง เพราะเนื่องจากนักวิจัยชุมชนก็เป็นคนในพื้นที่เช่นกัน ทำให้มีผู้ที่เป็นหลักในกระบวนการคิดในเวทีช่วงพญาของแต่ละชุมชน

4) การขยายวงของเวทีช่วงพญา คนในชุมชนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของเวทีช่วงพญา ทำให้นอกจากจะแค่ใช้เวทีช่วงพญาในการร่วมวิเคราะห์ปัญหา และแนวทางการแก้ปัญหาแล้วยังมีการใช้เวทีช่วงพญาสำหรับหาข้อสรุปต่างๆ ในประเด็นสาธารณะทุกชุมชนด้วย โดยถือว่าการจัดการโดยชุมชน

5) จัดเวทีช่วงพญาในประเด็นปัญหาสาธารณะต่างๆ ในชุมชนมีการคิดค้นหาปัญหาแนวทางแก้ไขด้วยการร่วมคิด ร่วมแก้ไขก่อให้เกิดแผนชุมชน จึงเกิดเวทีให้ประชาชนมีการพูดคุยถึงประเด็นปัญหาสาธารณะต่างๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ เกิดแผนชุมชนเสนอต่อเทศบาล เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการเปิดใจของคนในชุมชน ช่วยลดความขัดแย้งในสังคม

6) เทศบาลสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อใช้เป็นค่าอาหาร อาหารว่าง และวัสดุและเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนด้านวิชาการ กิจกรรม ให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ให้ข้อมูล ตลอดจนร่วมวางแผนและให้คำแนะนำในการจัดทำโครงการ/แผนงาน และเสริมความรู้และทักษะในการเขียนโครงการขอรับทุนสนับสนุนต่างๆ และช่วยให้ความรู้และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์

3. ผลพลีผลลัพท์

ผลจากการดำเนินงานการจัดเวทีช่วงพญา ทำให้เกิดจิตอาสาในการทำงาน คือนักวิจัยชุมชนเพื่อมาเป็นแกนนำหลัก ในการเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวที ค้นหาปัญหา และหาแนวทางแก้ไข้ปัญหา โดยใช้ปัญญาและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ส่งผลให้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาาร่วมกันของทุกคนในเขตเทศบาลตำบลเกาะคา ทั้ง 8 ระบบ และนำไปสู่การพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

4. เว็บบอร์ดนำใช้

- 1) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล โดยมีการจัดนักวิจัยชุมชนเข้ามาเป็นตัวหลักในการค้นหาและนำเสนอข้อมูล
- 2) การมีเวทีช่วงพญา เปิดพื้นที่จัดเวทีในการรวบรวมความคิดในชุมชน ทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการทำงานกับเทศบาล

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นางนคร ยะตะโคตร
- 2) นายวุฒิกกร พิจอมบุตร
- 3) นายชวาล แก้วลือ
- 4) เอกสาร (ร่าง) ข้อเสนอนโยบายสาธารณะพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

การบริหารจัดการตำบลแบบมีส่วนร่วม

เทศบาลตำบลบ้านช่อง

ตำบลบ้านช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เทศบาลตำบลบ้านช่องมีการพัฒนาตำบลอย่างต่อเนื่องและมีนโยบายการบริหารจัดการตำบลโดยเน้นให้มีการดำเนินงานต่างๆ อย่างโปร่งใส ทำอะไรในชุมชนต้องรู้ถ้วนทั่วกัน มีความเป็นธรรมในการบริหารจัดการงบประมาณ ใช้เหตุผลความจำเป็น เพื่อเป็นฐานในการพิจารณาจัดสรรงบประมาณ สามารถตรวจสอบได้ เน้นการทำงานตามกฎระเบียบต่างๆ อย่างเคร่งครัด มีการใช้เครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ส่งเสริมความรัก ความสามัคคีของคนในตำบลโดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การสร้างการมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม ทุกขั้นตอนของทุกฝ่าย ทั้งนี้โดยผ่านช่องทางพูดคุยกันระหว่างผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งรูปแบบการพูดคุยมีหลายรูปแบบ เช่น การกำหนดเป็นวาระประชุมประจำเดือน ประจำปี การจัดเวทีประชาคม การจัดเวทีพูดคุยเมื่อเกิดประเด็นปัญหาที่ต้องการการตัดสินใจร่วมกันระหว่างทุกฝ่ายในตำบล รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น 1) กรณีกลิ่นรบกวนจากมูลสัตว์ เนื่องจากประชาชนจำนวน 80 ครอบครัวประกอบอาชีพเลี้ยงหมู และมีฟาร์มหมู โดยกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ตำบลบ้านช่อง ทีม ศวช.มหาวิทยาลัยขอนแก่น นำโดย รศ.ดร.ชนิษฐา นันทบุตร

2) เทศบาลตำบลบ้านช่องแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหา จัดเวทีพูดคุยหาข้อตกลงร่วมกัน ทำให้ปัญหาดังกล่าวได้รับการคลี่คลายในทางที่ดีขึ้น โดยไม่มีการตัดสินใจ แต่มีการยอมรับในการปฏิบัติที่แต่ละฝ่ายนำเสนอ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำประชาพิจารณ์เรื่องต่างๆ ก่อน เพื่อให้เกิดการยอมรับของทุกฝ่าย เช่น การก่อสร้างฟาร์มเลี้ยงสัตว์ โดยประธานชุมชนเป็นผู้ดำเนินการทำประชาพิจารณ์และมีเทศบาล ผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่กองช่างเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นพี่เลี้ยงให้ โดยเทศบาลกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานในการก่อสร้างฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานและได้รับการยอมรับ

3) การจัดทำแผนตำบล เทศบาลตำบลซึ่งเป็นองค์กรหลักในการจัดทำแผน ได้ดำเนินการจัดทำแผนโดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่เทศบาลทุกคนที่อยู่ในแต่ละหมู่บ้านเข้าร่วมกระบวนการจัดทำแผนตำบล นับแต่การสำรวจข้อมูลปัญหาและความต้องการของประชาชนจากการเข้าร่วมเวทีประชาคม และนำเสนอสู่การจัดทำเป็นแผนตำบล ในกรณีที่แผนงานโครงการที่นำเสนอมีจำนวนมากกว่างบประมาณที่กำหนดไว้ เทศบาลตำบลมีวิธีการคัดเลือกแผนงานโครงการ โดยการจัดประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อหามติประกอบการตัดสินใจในการคัดเลือกแผนงาน โครงการต่างๆ โดยพบว่าแผนงานโครงการที่นำเสนอโดยภาคประชาชนได้รับการบรรจุอยู่ในแผนตำบลคิดเป็นร้อยละ 95 ของแผนงานโครงการทั้งหมด

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

การกระจายอำนาจสู่ประชาชนที่มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่น การกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่น การมอบหมายอำนาจ หน้าที่ หรือการเปลี่ยนผ่านอำนาจจากรัฐส่วนกลางมาไว้ยังท้องถิ่น ข้อมูลการสร้างพื้นที่ให้ภาคประชาชน องค์กรชาวบ้าน ภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน ทำให้เกิดผลลัพธ์ดังนี้

- 1) เกิดแผนตำบลแบบมีส่วนร่วม
- 2) เกิดแกนนำ ผู้นำใหม่ในตำบล เช่น แกนนำ อปพร. แกนนำกลุ่มออกกำลังกาย ผู้นำชุมชน ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กระดับปริญญาตรี
- 3) เกิดกลุ่มอาชีพใหม่ในตำบล เช่น กลุ่มทำไข่เค็ม กลุ่มทำน้ำยาล้างจาน กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มวิสาหกิจมิตรสัมพันธ์ กลุ่มปุ๋ยอัดเม็ด ฯลฯ

4. เว็อนไกรนนำใช้

1) การสร้างพื้นที่ทางสังคมให้ภาคประชาชน องค์กรชาวบ้าน ภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารจัดการท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำไปสู่ แนวทางในการ พัฒนาและแก้ไขปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน

2) การมีคณะกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยจัดเวทีพูดคุยหาข้อตกลงร่วมกัน ทำให้ ปัญหาดังกล่าวได้รับการคลี่คลายในทางที่ดีขึ้น โดยไม่มีการตัดสินแต่มีการยอมรับในการ ปฏิบัติที่แต่ละฝ่ายนำเสนอ

3) การจัดทำแผนตำบล ที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) คู่มือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) เอกสารประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลการปฏิบัติราชการ
- 3) นายสมชาย จันธรรมาพิทักษ์ โทร. 08-1761-7679
- 4) นายสุรเชษฐ์ ศรีระชา โทร. 08-1804-7190

ธรรมนูญสุขภาพสู่ตำบลสุขภาวะ ตำบลคงมูลเหล็ก

ตำบลคงมูลเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

องค์การบริหารส่วนตำบลคงมูลเหล็ก มีลักษณะการบริหารงานแบบบูรณาการ โดยใช้แนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา” หลักการของการเข้าถึงปัญหาของประชาชน รับทราบความต้องการที่แท้จริง พร้อมทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นและหาแนวทางวิธีการแก้ปัญหาอย่างถูกทางและทัน่วงที่ มีมิติการพัฒนาอย่างรอบด้านโดยผ่านองค์กรทุกองค์กรที่เป็นทุนทางสังคม เช่น ฝ่ายปกครอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่คือ ผู้อำนวยการศึกษา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ประธานสาธารณสุขหมู่บ้าน หัวหน้าสายตรวจสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหารท้องถิ่น และพระคุณเจ้า เจ้าคณะตำบลปลัดอำเภอเป็นผู้ประสานงานตำบล เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล และตัวแทนจากเยาวชน ที่มีในพื้นที่มาใช้อย่างบูรณาการ ผ่านเวทีการประชุมบูรณาการประจำเดือน ทุกเดือน โดยผ่านกลไกที่สำคัญคือ การส่งข่าวสารฉบับไว แก่ไขทัน่วงที่ อย่างมีมิติรอบด้าน ส่งผลให้เกิดความพอใจ ได้ผลงาน องค์กรประสบความสำเร็จ ในการบริหารจัดการองค์กรสู่ตำบลที่มีความสุขในทุกมิติ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

จากการไปดูงานเรื่องธรรมนูญสุขภาพ ที่ อบต.ชะแล้ ประกอบกับการได้เข้าร่วมเครือข่ายตำบลสุขภาวะกับ อบต.ปากพูน ทำให้คณะในที่ประชุมมีมติร่วมกันว่า อบต.คงมูลเหล็ก สมควรมีธรรมนูญสุขภาพซึ่งประกอบไปด้วยด้านกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นกฎกติกาให้ทุกคนได้ปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวทางเดียวกัน ถ้าหากมีการฝ่าฝืนจะมีบทลงโทษโดยชุมชน ซึ่งธรรมนูญว่าด้วยสุขภาพสู่ตำบลสุขภาวะ (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2552 ขององค์การบริหารส่วนตำบลคงมูลเหล็ก มีกระบวนการได้มา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

คณะผู้ถอดบทเรียน ทีมนักวิชาการโครงการรวมพลังมวลชนขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะแบบบูรณาการ

1) ประชุมกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อสร้างความเข้าใจและร่วมวางแผนการทำงาน โดยประชุมทุกสัปดาห์แรกของเดือน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบล คณะผู้บริหาร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการจากราชการ ส่วนภูมิภาคที่รับผิดชอบงานในพื้นที่ตำบลดงมูลเหล็กและภาคประชาชน

2) จัดเวทีประชาคมตำบล เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น ปัญหาต่างๆ และนำเสนอข้อบังคับที่กำหนดโดยชุมชน อันเป็นบทสรุปของประเด็นปัญหาของ ชุมชนที่จะนำมากำหนดยุทธศาสตร์ของการบริหารการพัฒนาได้เป็นอย่างดี มีเป้าหมายและ กำหนดเวลาแล้วเสร็จ จากนั้นได้ขอความร่วมมือจากนักวิชาการของสถาบันการเรียนรัฐภาค ประชาชนจังหวัดเพชรบูรณ์ และสถาบันวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ในการออกแบบ สอบถามเกี่ยวกับการจัดทำ ร่าง ธรรมนูญสุขภาพ เมื่อได้แบบสอบถามแล้ว ใช้วิธีการ สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างตามแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด โดยเจาะประเด็นและ กลุ่มประชากรตัวอย่าง ให้ครอบคลุมทั่วกันทุกพื้นที่ตำบลดงมูลเหล็ก ดำเนินการโดยอาสา สัมครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

3) วิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถาม จึงนำสู่กระบวนการวิเคราะห์ ข้อมูลและแตกประเด็นปัญหา โดยประสานขอความร่วมมือจากสถาบันวิจัยมหาวิทยาลัย ราชภัฏเพชรบูรณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้บทสรุปข้อมูล จึงนำไปจัดทำเป็น “ร่างธรรมนูญ สุขภาพสู่ตำบลสุขภาพะ”

4) จัดทำ “ร่างธรรมนูญสุขภาพสู่ตำบลสุขภาพะ” และนำ “ร่างธรรมนูญสุขภาพ สู่ตำบลสุขภาพะ” นำสู่การพิจารณาของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก เพื่อให้ ธรรมนูญสุขภาพสู่ตำบลสุขภาพะ เป็นนโยบายสาธารณะมีสถานภาพทางกฎหมายเพราะมี ข้อบังคับให้ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องกับงานบริหารพัฒนาและการพัฒนาการ บริหารให้ต้องถือปฏิบัติ จากนั้นก็นำเข้าสู่กระบวนการประชาคมตำบลเพื่อขอความเห็นชอบ และความพึงพอใจของประชาชนตำบลดงมูลเหล็ก ที่มีต่อ “ร่าง ธรรมนูญสุขภาพสู่ตำบล สุขภาพะ” ที่ได้จัดทำครบทุกด้านตามเจตนารมณ์ของชุมชนแล้ว เพื่อให้ธรรมนูญสุขภาพ สู่ตำบลสุขภาพะ เป็นธรรมนูญของประชาชนโดยแท้จริง

5) ขอความเห็นชอบ และความพึงพอใจของประชาชน และเผยแพร่ให้ประชาชนใน ตำบลดงมูลเหล็กรับรู้ รับทราบ เกี่ยวกับรายละเอียดใน “ร่างธรรมนูญสุขภาพสู่ตำบล สุขภาพะ” แล้ว และได้บทสรุปจากประชาชน ด้วยความเห็นพ้องต้องกันเป็น “ร่างธรรมนูญ สุขภาพะ” จึงประกาศบังคับใช้ “ธรรมนูญสุขภาพสู่ตำบลสุขภาพะ ตำบลดงมูลเหล็ก” ในปี พ.ศ. 2553

3. ผลพลีผลลัพท์

1) ตำบลมีการกำหนดเป้าหมาย “เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน” โครงการบริหารจัดการสุขภาวะชุมชนภายใต้ระบบการนำข้อมูลเข้าสู่ระบบ ที่ประชาชนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และกำหนดการพัฒนาโดยพลังชุมชน มีองค์การบริหารส่วนตำบลอำนาจการหนุนเสริม และผลักดัน ทั้งนี้การบริหารโดยนำภูมิปัญญา รวบรวม เรียบเรียง ถอดบทเรียนให้เป็นชุดความรู้เพื่อให้คนในพื้นที่ได้นำองค์ความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตได้

2) ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยเริ่มตั้งแต่การรับรู้ถึงสภาพปัญหา การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับแรงจูงใจและองค์ประกอบทางสังคมอื่นๆ ส่วนประโยชน์ของการมีส่วนร่วมเป็นการเสริมสร้างความผูกพัน ความสามัคคี ทำให้ประชาชนรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของตำบล

3) ประชาชนตำบลดงมูลเหล็กทุกคน ได้รับผลประโยชน์จากธรรมนูญสุขภาพสู่ตำบลสุขภาวะ คือ ความรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะมีธรรมนูญ ที่ได้มาจากความต้องการของประชาชนตำบลดงมูลเหล็กมาบังคับใช้กับประชาชนทุกคน

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) การจัดทำธรรมนูญ ต้องการการนำขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมให้กับภาคประชาชนและองค์กรชุมชน ให้มากที่สุด

2) ช่องทางการมีส่วนร่วมที่สำคัญได้แก่ เวทีการรับรู้ข้อมูล ปัญหา และแนวทางการจัดการ โดยรูปธรรมของเวที ได้แก่ เวทีประชาคม การประชุมของกลุ่ม คณะกรรมการต่างๆ เป็นต้น

3) การกำหนดเป็นภารกิจหรือความรับผิดชอบของภาคประชาชน กลุ่ม องค์กรชุมชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งภายใต้ธรรมนูญสุขภาพ ถือเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการปฏิบัติการตามเจตนารมณ์ของธรรมนูญได้

4) การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านงบประมาณ และทรัพยากรอื่น ในการผลักดันกิจกรรมและการดำเนินการตามธรรมนูญ มีส่วนให้การนำใช้ธรรมนูญประสบความสำเร็จได้

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นายไฉน ก้อนทอง นายองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก
- 2) ทีมงานคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก
- 3) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลดงมูลเหล็ก

การบริหารจัดการตำบลเขมราฐ

เทศบาลตำบลเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

1. จุดเริ่มต้นที่มา

เทศบาลตำบลเขมราฐ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยแนวคิดและกระบวนการที่มีการปรับเปลี่ยนและปรับใช้เป็นประจำ เพื่อนำสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ จนสามารถเป็นแบบอย่างของการพัฒนาและดำเนินงานสำหรับท้องถิ่นอื่น เทศบาลตำบลเขมราฐ มีเส้นทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การยกฐานะจากสุขาภิบาลตำบลเขมราฐเป็นเทศบาลตำบลเขมราฐ เมื่อปี พ.ศ.2542 ซึ่งมีการพัฒนาพื้นที่ทั้งในด้านการดำเนินงานตามนโยบายจากส่วนกลาง และการทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยมีเป้าหมายการดำเนินงาน เป้าหมายร่วม (4 ปี 3 สร้าง)

1) นโยบายการสร้างคน โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่ดูแลประชาชนในพื้นที่ทุกด้านอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมในทุกช่วงวัยตั้งแต่แรกเกิด เด็ก เยาวชน วัยทำงาน วัยสูงอายุ

2) นโยบายสร้างงาน เป็นนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุน การดำเนินงานของกลุ่มอาชีพต่างๆ ทั้งในส่วนที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งกันอยู่ก่อนแล้ว และกลุ่มที่ยังอยู่ในระยะการรวมตัวแต่มีความสนใจที่จะร่วมกันดำเนินกิจกรรมกลุ่ม

3) นโยบายสร้างเมือง เป็นนโยบายที่มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านกายภาพ ทั้งในส่วนของการวางระบบผังเมือง การพัฒนาสาธารณูปโภค และการจัดการทางด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ มุ่งเน้นการสร้างความรู้เข้าใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การพัฒนาแผนของชุมชน โดยมีกรรมการชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่การคิดวางแผน การเสนอแผนต่อเทศบาล และการลงมือปฏิบัติตามแผนเป็นต้น ประกอบกับในระยะต่อมา ปี 2550 ด้วยแนวคิดและความต้องการดูแลสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ จึงได้ส่งคนในพื้นที่ไปเรียนพยาบาล ที่คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการสานพลังชุมชนสู่ตำบลสุขภาวะเทศบาลตำบลเขมราฐ

ขอนแก่น และเมื่อสำเร็จการศึกษาได้วางแผนการทำงานเพื่อดูแลสุขภาพให้กับประชาชนในพื้นที่

2. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

ภายใต้การดำเนินงานเพื่อพัฒนาเทศบาลตำบลเขมราฐ ได้ชี้ให้เห็นกระบวนการและวิธีการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย 4 กระบวนการหลัก ได้แก่

1) กระบวนการหาและนำใช้ข้อมูล ทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูล ประเด็นปัญหา ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อนำใช้ในการวางแผนและพัฒนาโครงการต่างๆ ที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของพื้นที่ รวมทั้งข้อมูลศักยภาพของชุมชน ซึ่งได้จากกระบวนการศึกษาชุมชน

2) กระบวนการพัฒนาศักยภาพ ผลจากการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นสู่ตำบลสุขภาวะ พื้นที่อีสานใต้ ในระยะที่ผ่านมา ได้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาศักยภาพในหลายด้าน ทั้งในส่วนของการเรียนรู้และนำใช้เครื่องมือในการศึกษาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการมีประสบการณ์ตรงจากการเข้าร่วมประชุมและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายตำบลสุขภาวะในหลายพื้นที่

3) การขยายเครือข่ายหนุนเสริม การดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ซึ่งในระยะที่ผ่านมาเทศบาลตำบลเขมราฐได้มีการสร้างเครือข่าย และมีการขยายเครือข่ายเพื่อให้การสนับสนุนการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น เครือข่ายที่เป็นหน่วยงานภาครัฐทั้งในและนอกพื้นที่ และสถาบันการศึกษาเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ รวมไปถึงการจัดกระบวนการและพัฒนาวิธีการทำงาน เป็นต้น

4) การพัฒนานโยบายที่มีความชัดเจน เทศบาลตำบลเขมราฐได้กำหนดนโยบาย 4 ปี 3 สร้างเป็นนโยบายหลัก พร้อมทั้งการสานต่อนโยบายดังกล่าว เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ผลจากการดำเนินงานในระยะที่ผ่านมา ประกอบกับการผลักดันนโยบาย 4 ปี 3 สร้าง (สร้างคน สร้างงาน สร้างเมือง) และการเข้าร่วมเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพในโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นสู่ตำบลสุขภาวะ พื้นที่อีสานใต้ กับศูนย์วิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปี 2552 ทำให้เทศบาลตำบลเขมราฐได้เรียนรู้แนวคิด วิธีการ และกระบวนการพัฒนาพื้นที่ ภายใต้การดำเนินโครงการดังกล่าวในปีที่ 1 ได้มุ่งเน้นการเปิดศักยภาพของตำบล โดยใช้กระบวนการวิจัยชุมชน

(Rapid Ethnographic Community Assessment Process; RECAP) เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยนักวิจัยของชุมชนเอง ทำให้เห็นตัวอย่างการพัฒนาตำบล สุขภาวะในหลายบริบท ซึ่งช่วยให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่ตนเอง พร้อมทั้งสามารถวางแผน ออกแบบการพัฒนาที่เป็นการต่อยอดของการพัฒนากลุ่ม/แหล่งปฏิบัติการต่างๆ เพื่อยกระดับให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับพื้นที่อื่นๆ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาดังกล่าว ได้ปรากฏเป็นรูปธรรมของระบบย่อยต่างๆ ในพื้นที่เทศบาลตำบลเขมราฐ 8 ระบบย่อย ซึ่งประกอบไปด้วย 36 แหล่งเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งที่ยืนยันถึงการเพิ่มศักยภาพและสมรรถนะของการจัดการตำบลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงความพร้อมที่จะเปิดพื้นที่เพื่อให้ตำบลอื่นๆ ได้เข้ามาร่วมเรียนรู้ และเป็นเครือข่ายของการพัฒนาและขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะ

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการพัฒนาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นระบบการจัดการตนเองของเทศบาลตำบลเขมราฐใน 8 ระบบ 36 แหล่งเรียนรู้ ได้แก่

1) ระบบบริหารจัดการตำบล ประกอบด้วย 2 แหล่งเรียนรู้ คือ การบริหารจัดการตำบล และการจัดการข้อมูลตำบล

2) ระบบการดูแลสุขภาพชุมชน ประกอบด้วย 7 แหล่งเรียนรู้ คือ โรงพยาบาล 1,500 เตียง กลุ่ม อสม.น้อย กลุ่มอาสาสมัครดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บ้าน (อพส.) กลุ่ม อสม. กลุ่มมิตรภาพริมโขง ชมรมผู้สูงอายุออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ และชมรมเอโรบิค

3) ระบบเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 3.1) เศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย 2 แหล่งเรียนรู้ คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรหนองไผ่ และกลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง 3.2) เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 8 แหล่งเรียนรู้ คือ กลุ่มทำขนมทองพับ-ทองม้วน กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นบ้าน กลุ่มทำแหนมใบมะยม กลุ่มทำไส้กรอก กลุ่มอุตสาหกรรมครัวเรือน (ทำปลอกหมอน) กลุ่มทำเป็ดไม้ไผ่ กลุ่มเลี้ยงกบ กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง

4) ระบบความปลอดภัยชุมชน ประกอบด้วย 4 แหล่งเรียนรู้ คือ อาสาสมัครกู้ชีพกู้ภัย (1669) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ชุตรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน (ชรบ.) และการจัดการสารเสพติดของชุมชน

5) ระบบการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย 3 แหล่งเรียนรู้ คือ สโมสรป.ชิตี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลเขมราฐ และยุววิจัย

6) ระบบภูมิปัญญาชุมชนประกอบด้วย 5 แหล่งเรียนรู้ คือ กลุ่มกลองยาว วงโปงลาง รร.เขมราฐพิทยาคม รำวงชาวบ้าน แหล่งภูมิปัญญา และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

7) ระบบกองทุนและสวัสดิการ ประกอบด้วย 3 แหล่งเรียนรู้ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ และกองทุนพัฒนาปลานกขี้มดข้าราชการบำนาญ และ Bamboo Bank (ธนาคารกระบอกไม้ไผ่)

8) ระบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย 2 แหล่งเรียนรู้ คือ การแข่งเรือยาวนานาชาติชิงถ้วยพระราชทาน และไหว้พระ 3 พี่น้อง

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสะท้อนปัญหา และร่วมพัฒนาหรือให้ข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาพัฒนาแผนและการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ของตำบล

2) การขยายโอกาสให้ประชาชนในทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึง และร่วมรับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของตำบล เช่น การพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กซึ่งเปิดรับเด็กก่อนวัยเรียนทุกคนที่อยู่ในพื้นที่พร้อมทั้งจัดบริการรถรับส่ง ในกรณีที่ผู้ปกครองไม่สะดวกในการรับส่งเด็ก การสร้างศูนย์ศิลปวัฒนธรรมของเทศบาลตำบลเขมราฐเพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถ่ายทอดภูมิปัญญาในด้านต่างๆ โดยเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้รู้ในพื้นที่ และการสนับสนุนกลุ่มอาชีพต่างๆ โดยให้ทุนสนับสนุน ตลอดจนการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ และการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ให้กับสมาชิกของกลุ่มและประชาชนสามารถเข้าถึงการบริการและใช้ประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวได้

3) การพัฒนาระบบข้อมูลตำบลเพื่อแสดงทุนทางสังคม และปัญหาต่างๆ ที่กระทบคุณภาพชีวิตประชาชน และนำใช้ข้อมูลประกอบการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ผ่านกระบวนการสะท้อนปัญหาและร่วมเสนอทางแก้และทางพัฒนา

4) การเปิดให้มีหลายช่องทางในการทำงานร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรจากภายนอก เพื่อสนับสนุนและผลักดันการจัดการภายใน

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ การบริหารจัดการตำบลเขมราฐ

การเมืองสมานฉันท์

ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

การบริหารจัดการท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลควนรู เน้นการบริหารจัดการแบบบูรณาการที่เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่าย การมีส่วนร่วมของ 3 องค์กรหลัก ได้แก่ ท้องถิ่น ท้องที่ องค์กรชุมชน โดยมีภาคีร่วม เช่น ศาสนาและหน่วยงานภาครัฐ ใช้ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนเป็นตัวประสานเชื่อมโยงเพื่อระดมความคิดเห็นประชาชนจากทุกภาคส่วน เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหามาให้ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ตลอดจนในการตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะต้องฟังเสียงจากภาคประชาชน โดยใช้หลักของเหตุผลที่ต้องให้ทุกคนเห็นพ้องและยอมรับ รวมไปถึงได้นำแนวคิดทางศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นจุดศูนย์รวมใจ อันทำให้เกิดความสมานฉันท์ในสังคม ซึ่งมีที่มาของการจัดการดังนี้

ปี 2511-2516 ชาวตำบลควนรู ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการเคารพผู้อาวุโสและรักษาประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ดูเป็นแบบอย่าง รวมทั้งการเลือกผู้นำก็เป็นแบบง่าย ๆ โดยเปิดเผย คอยยกมือ ส่วนมากก็เป็นบุคคลที่ชาวบ้านยอมรับ จึงทำให้การทำงาน ความสามัคคี การเชื่อฟัง การเคารพซึ่งกันและกัน การปกครองก็ง่ายขึ้น และคนควนรูมีสิ่งยึดเหนี่ยวใจ คือ มีอาจารย์สี่แก้ว เจ้าอาวาสวัดไทรใหญ่อีกด้วย

ปี 2517-2543 สังคมเปลี่ยนแปลงไป ทุกสิ่งทุกอย่างก็เปลี่ยนไปตามกระแส สังคมแห่งการยอมรับด้านวัตถุนิยม บริโภคนิยม ทุนนิยม ทำให้ทุกคนเกิดความเห็นแก่ตัว ประกอบกับประเทศมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านคุณธรรม จริยธรรม ทำให้คนขาดคุณธรรม จริยธรรม เห็นประโยชน์ส่วนตัวกันมากขึ้น

คณะผู้ถอดบทเรียน นายถัน จุลนวล, นายศักดิ์ชัย พูลผล, นายสมนึก หนูเงิน, นายปรีชา ขุนชิตร นายธีรวิชัย จันทกุล, นายวิเชียร บัวสม, นางสุภาพ กมลเจริญ, นายลั่น แก้วรัตน์ และนางสาวนฤมล ชูช่วย ตำบลควนรู

เมื่อวิถีชีวิตของคนในตำบลควนรูเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ความเอื้ออาทร ความรัก ความสามัคคี การรวมตัวกัน การช่วยเหลือกัน แม้กระทั่งการเลือกตั้งผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิก อบต.นายก อบต. ก็เกิดมีการแย่งชิง หาเสียง เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะ ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างรุนแรง สร้างความแตกแยกทางสังคม ด้านความคิด แบ่งพวก แบ่งฝ่ายทั้งในครัวเรือน หมู่บ้าน ตำบล เป็นความแตกแยกที่ร้ายลึก จากสถานการณ์ดังกล่าว ปี 2544-2551 ก็ได้เกิดผู้ก่อการดี ผู้หวังดีต่อตำบล เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน จึงทำให้เกิดศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนขึ้นมา ตลอดถึงหน่วยงานต่างๆ ได้มาพูดคุยปรึกษาหารือ ศึกษาปัญหาและหาทางออก เพื่อจะทำให้ประชาชน ได้อยู่กันอย่างมีความสุขและมีความสามัคคี ทำยี่ที่สุดกระบวนการดังกล่าวได้กลายเป็นกระบวนการคัดกรองผู้นำที่พร้อมทำงานร่วมกับชุมชน แล้วพัฒนามาเป็นองค์ประกอบของผู้นำชุมชน เช่น ความพร้อม ความตั้งใจ ความเสียสละ การทำงานร่วมกับชุมชน รักษาประเพณี วัฒนธรรม กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำในเรื่องที่ถูกต้อง มีวิสัยทัศน์ เป็นต้น หากคนใดจะสมัคร ก็ต้องมีคุณสมบัติตามที่ได้พูดคุยกัน หากคนใดไม่มีความพร้อม ก็ต้องรอไปก่อน เปิดโอกาสให้คนที่เขามีความพร้อมได้ทำงานก่อน จนเป็นที่เข้าใจของประชาชน คนที่ไม่มีคุณสมบัติดังกล่าวก็ยังคงเป็นผู้ช่วยเหลือส่วนรวม ร่วมกับบุคคลที่ได้รับคัดเลือก ไม่มีการโกรธ ผิดใจต่อกัน ยังทำงานร่วมกันได้ จึงเกิดเป็น การเมืองสมานฉันท์ หรือการเมืองปรองดอง

2. เทคนิค วิธีการ ขันตอน การปฏิบัติ

ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนตำบลควนรู เกิดขึ้นจากการจัดเวทีประชุมเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2545 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลควนรู ซึ่งมีผู้เข้าร่วมหลากหลายอาชีพ เช่น ผู้เข้าร่วมจากภาครัฐ พัฒนาการอำเภอ พัฒนาการชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานบริหาร และสมาชิก อบต. จากภาคประชาชนมีผู้นำกลุ่มต่างๆ มีกลุ่มออมทรัพย์ ผู้นำกองทุนหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้นำกลุ่มสตรี ผู้นำธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ พอประเมินได้ว่ากลุ่มองค์กรชุมชนยังอ่อนแอและยังต้องการความช่วยเหลือจากเครือข่ายหรือจากภาคส่วนอื่นๆ จึงเกิดศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนตำบลขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานขององค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรภาคประชาชน ตลอดจนภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ทำงานสอดคล้องประสานกัน เกิดกระบวนการทำงานร่วมกัน ซึ่งถือเป็นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาในแผนฯ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาประเทศ นำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน

บทบาทและการกีฬา

- 1) ประสานให้เกิดการจัดเวทีประชาคมทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
- 2) ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาตำบลและผลักดันนโยบายของรัฐ และทำหน้าที่สะท้อนปัญหาต่างๆ ของประชาชน
- 3) ส่งเสริมองค์กรชุมชนในการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ในการพัฒนาตำบลและเครือข่าย
- 4) ประสานการจัดองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในตำบลเป็นเครือข่าย สหพันธ์ เช่น องค์กรทางการเงิน เพื่อทำประโยชน์ให้มากที่สุด
- 5) ติดตามประเมินผลองค์กรต่างๆ เผยแพร่ข้อมูล ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ

3. ผลพลีผลพลัร

จากการดำเนินการการบริหารงานจัดการท้องถิ่นและการสร้างการมีส่วนร่วมของตำบลควนฐ ทำให้แกนนำที่เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดถึงชุมชนเกิดภาวะผู้นำ ทศนคติ ความรับผิดชอบต่อสังคมชุมชน มีแนวทางการแก้ปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน จากเดิมที่เคยยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ทำให้เกิดความคิดใหม่ในการทำงานร่วมกัน มีการรับฟังความคิดของคนอื่น

4. เงื่อนไกรการนำใช้

- 1) การมีศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนที่เปิดโอกาสให้แกนนำที่เข้าร่วมกิจกรรม องค์กรชุมชน เกิดภาวะผู้นำ ทศนคติ ความรับผิดชอบต่อสังคมชุมชน จนกระทั่งการหาแนวทางการแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน
- 2) การจัดเวทีประชาคมทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล เป็นการสร้างกระบวนการรับรู้ ข้อมูล ปัญหา เรียนรู้ผลกระทบของปัญหาและทางแก้ ตลอดจน เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้นได้

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นายถัน จุลนวล โทร. 08-9869-4526
- 2) นายสมนึก หนูเงิน โทร. 08-508-13557
- 3) นายศักดิ์ชัย พูลผล โทร. 08-159-94805

เวทีประชุมสัญญา

ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควนมีแนวคิดให้คนในชุมชนให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ผู้นำเป็นแบบอย่างให้สมาชิกในชุมชน ประชาชนสามารถพึ่งตนเอง จึงเกิดเวทีประชุมสัญจรตำบลบ้านควนขึ้น โดยมีการประชุมประจำเดือนของผู้นำชุมชนทั้ง 18 หมู่บ้านผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปจนครบทั้ง 18 หมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ศูนย์พัฒนาหมู่บ้านของแต่ละชุมชนเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นระหว่างผู้นำท้องถิ่นและท้องที่เป็นเวทีประชาคมระดับตำบลและเวทีประชาธิปไตย ออกเป็นกฎระเบียบต่างๆ ผ่านมติจากที่ประชุมนี้ ต่อมาในปี 2552 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควนเข้ามาหนุนเสริมงบประมาณจากมติที่ประชุมสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมของเวที เกิดเป็นรูปธรรมร่วมกันอย่างชัดเจนต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

เวทีประชุมสัญจรตำบลบ้านควน มีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพการทำงาน และการฝึกวินัยของผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องถิ่นตำบลบ้านควน โดยการฝึกวินัย มีขั้นตอนการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ได้แก่

1) การค้นหาและใช้ศักยภาพของทุนทางสังคม วิธีการจัดการให้ได้มาซึ่งบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นจากการเลือกตั้ง และการแต่งตั้งตามความต้องการของคนในชุมชนที่เล็งเห็นถึงศักยภาพการเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล นายก อบต. รองนายก อบต. เลขานุการ นายก อบต. สมาชิกสภา อบต. มีรูปแบบการหล่อเลี้ยงในลักษณะการระดมทุนจิตสวัสดิการแก่ตัวผู้นำ รวมถึงบุคคลในครอบครัว ช่วยเหลือ

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการปฏิรูประบบสุขภาวะตำบลบ้านควนและอปท.เครือข่ายเพื่อชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ ตำบลบ้านควน

กรณีการเจ็บป่วย ประสบอุบัติเหตุจากการเป็นตัวแทนของชุมชน โดยลงมติก่อให้เกิดเป็น กองทุนกลางกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลบ้านควน จัดส่งเข้าอบรม ศึกษาดูงาน ร่วมกับ อบต. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และหน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอ เช่น สำนักงานพัฒนา ชุมชนอำเภอหลังสวน

2) การจัดการระบบข้อมูลของเวทีประชุมสัญจรตำบล มีลักษณะเป็นข้อมูลข่าวสาร จากทางราชการทั้งภายในตำบลและภายนอก ปัญหาความต้องการของชาวบ้านทั้ง 18 หมู่บ้าน ข่าวสารทั่วไปของเอกชน ซึ่งได้มาจากการเข้าร่วมประชุมประจำเดือนที่อำเภอหลังสวน รวมทั้งการประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์จังหวัดชุมพร ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 11 จังหวัดชุมพร สถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดชุมพร องค์การบริหารส่วนจังหวัด ข่าวสารข้อมูลจากเวทีประชุมสภาอบต.บ้านควน ประจำเดือน จากการเข้าร่วมประชุมอบรมศึกษาดูงานกับหน่วยงานภาครัฐ และชาวหนังสือพิมพ์ เอกสารวารสารต่างๆ โดยมีการค้นหาข้อมูลและใช้ข้อมูลร่วมกัน เพื่อนำมาวางแผน ลงมติ ตัดสินใจ กำหนดประเด็นการพัฒนาตำบล นำข้อมูลที่ได้มาประกอบตัดสินใจในการออกมติ แก้ไขปัญหาของชุมชน และเผยแพร่ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน การประสานหา ข้อมูลต่างๆ โดยเข้าร่วมประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านระดับอำเภอเป็นประจำทุกเดือน การเข้าร่วม ประชุมกับเครือข่ายต่างๆ ที่ร่วมเป็นคณะกรรมการ เป็นต้น

3) จัดตั้งกติกาและข้อตกลงต่างๆ โดยอาศัยการลงมติของผู้นำเอง หรือ เรียกว่า “มติ สัญญาประชาคม” ได้แก่ กติกาประกวดหมู่บ้านกฎการหักค่าตอบแทนจากการขาดประชุม สัญจรระดับตำบล และประชุมประจำเดือนระดับอำเภอ

4) ร่วมวางแผนงานส่วนรวมกำหนดทิศทางการพัฒนาระดับตำบล รวมถึงงานเชิง ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ เช่น งานประเพณีลอยกระทงแข่งเรือ 8 ฝีพาย งานประเพณีแข่งเรือ หลังสวน สนับสนุนงบประมาณสำหรับชมรมผู้สูงอายุ การสรรหาทีมฝีพายเรือผู้นำท้องถิ่น

5) การจัดการทรัพยากรการเงิน เป็นเงินที่ได้รับการสนับสนุน จากกองทุนกลางกำนันผู้ใหญ่บ้านโดยการได้มาจากการหักค่าตอบแทนของผู้นำท้องถิ่นจากการผิตวินัยของผู้นำ (ไม่มา อยู่เวลาที่ศูนย์บริการโดยไม่ยื่นใบลาหมู่บ้านละ 500 บาท ผู้ช่วยขาดประชุม 100 บาท ผู้ใหญ่ และกำนันขาดประชุม 200 บาท ดอกเบี้ยเงินกู้จากกองทุนกลางกำนันผู้ใหญ่บ้านตำบลบ้านควน การบริจาคสมทบด้วยเงินส่วนตัวของผู้นำท้องถิ่น และการสนับสนุนจาก อบต.บ้านควน ตามโครงการเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อบต.บ้านควน มีการนำใช้เพื่อสร้างวินัยแก่ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น ใช้เป็นค่าอาหารกลางวัน ค่าอาหารว่าง จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์สำหรับการประชุมในทุกวัน ล้นเดือน เป็นสวัสดิการช่วยเหลือให้สมาชิกผู้นำท้องถิ่นในการกู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยต่ำ จัด

สวัสดิการแก่ผู้นำกรณีเจ็บป่วยหรือประสบอุบัติเหตุในการช่วยเหลืองานสาธารณะประโยชน์ของตำบล เป็นเงินสำหรับจัดซื้อของขวัญที่ระลึกแก่ผู้นำท้องที่ที่เกษียณอายุ หรือหมดวาระเงินรางวัลในการจัดประกวดหมู่บ้านต้นแบบ

วิธีการจัดการแหล่งเรียนรู้

การจัดการแหล่งเรียนรู้เวทีประชุมสังฆจรตำบลบ้านควน เน้นให้เกิดการเชื่อมประสานงานกับกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ และหน่วยงานอื่นนอกพื้นที่

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

เวทีประชุมสังฆจรตำบลบ้านควน สร้างระบบการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันและกันให้แก่ผู้นำท้องที่ในลักษณะพี่สอนน้อง ให้การเอื้ออาทรกันในยามเจ็บป่วย เชิดชูเกียรติเมื่อเกษียณอายุการดำรงตำแหน่งของผู้นำท้องที่ทั้ง 18 หมู่บ้าน ในลักษณะการให้ของขวัญของ ชำร่วยสินน้ำใจ ซึ่งได้มาจากงบบัที่เหลือจากค่าอาหารและค่าใช้จ่ายการประชุมแต่ละครั้ง โดยสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนกลางกำหนดผู้นำใหญ่บ้านตำบลบ้านควน เพื่อให้ผู้นำท้องที่มีศักยภาพในการทำงานบริหารงาน เกิดความรักความสามัคคี สร้างความเชื่อถือ การยอมรับและศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อผู้นำ ผู้นำเชื่อมั่นในแนวทางการทำงานเพื่อสังคม นำนโยบายและแผนงานกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ในทุกด้านไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เกิดนวัตกรรมประชาธิปไตยท้องถิ่น

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) ต้องจัดทำระบบข้อมูลตำบลและเปิดช่องทางให้องค์กรชุมชน หน่วยงาน และประชาชนได้มีส่วนร่วมในการค้นหา นำใช้ข้อมูลเพื่อจัดการกับปัญหาและพัฒนาตำบลได้
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องกำหนดให้การพัฒนาภาวะผู้นำของ ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนเป็นแผนพัฒนาตำบลเพื่อให้สามารถสนับสนุนกิจกรรมได้
- 3) การพัฒนากองทุนในลักษณะที่สอดคล้องกับการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนเพื่อเอื้อให้กับการพัฒนาทักษะของผู้นำ แกนนำต่างๆ
- 4) การจัดตั้งกตिकाและข้อตกลงต่างๆ โดยอาศัยการลงมติของผู้นำ หรือเรียกว่า “มติสังฆญาประชาคม” ช่วยให้เกิดการทำงานร่วมและลดปัญหาความขัดแย้งได้

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายประเสริฐ ทองมณี 321 ม.4 ต.บ้านควน อ.หลังสวน จ.ชุมพร
 โทรศัพท์ 08-1089-1842

เวทีช่วงกำลัง

องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จ.เชียงใหม่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ช่วงกำลัง มีแนวคิดจากการรวมกลุ่มเพื่อสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน จัดว่าเป็นลานแห่งปัญญาและความคิดที่คนในชุมชนมาร่วมแลกเปลี่ยน เสนอความคิด และสะท้อนมุมมอง รวมถึงการเข้าร่วมเรียนรู้ เพื่อระดมความคิดในประเด็นปัญหาสาธารณะต่างๆ ของชุมชนร่วมกัน ช่วงกำลังเป็นจุดเริ่มของการใช้พื้นที่สาธารณะให้เกิดการสร้างสรรค์เพื่อชุมชน การเป็นพื้นที่ที่ก่อให้เกิดการรับรู้ร่วมกันของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องมูลข่าวสาร การสื่อสาร 2 ทาง รวมถึงการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อร่วมทำกิจกรรม รวมถึงบ่อเกิดการปรึกษาหารือถึงแนวทางการแก้ปัญหาและสร้างการเรียนรู้อย่างมีเหตุผล ก่อให้เกิดการใช้ข้อมูลในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มาจากความเข้าใจและความต้องการที่ตรงกันของทั้ง 2 ฝ่าย โดยในการขับเคลื่อนการทำงานของช่วงกำลัง มาจากการประสานงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชน ร่วมกับทางองค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงกลุ่มจิตอาสาที่เข้ามาขับเคลื่อนกระบวนการในการระดมความคิดผ่านช่วงกำลัง

กระบวนการที่ก่อให้เกิดประโยชน์จากช่วงกำลัง ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้น การหาสาเหตุ หาแนวทางแก้ไขปัญหารวมถึงการร่วมกันสร้างแนวทางการเฝ้าระวังปัญหา ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมาจากการระดมความคิดผ่านช่วงกำลัง ที่มาจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ส่งผลให้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาร่วมกันของคนในชุมชนรวมถึงภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง จึงถือว่าการปฏิบัติและส่งเสริมการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนตำบลดอนแก้วเพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการอย่างยั่งยืนและต่อเนื่องต่อไป ซึ่งมีที่มา ดังนี้

คณะผู้ถอดบทเรียน ดร.อุบล ยะไวท์คณะวิจัย, นายสุรียัน แพรส, นางสาวอารีรัตน์ มาตัน นายอิทธิศาสตร์ อิทโรชาติ, นางสาวบุญศิริ ศรียอด และนายอิทธิพล มาสิน องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว

ปี 2540 ตำบลดอนแก้ว มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาตำบลจากการดำเนินงานโครงการนี้ ได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนโดยใช้เวทีประชาคมในระดับตำบล เพื่อเป็นเวทีในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน

ปี 2541 เมื่อดำเนินงานมาได้ในระยะเวลาหนึ่ง คณะผู้บริหารและสภา อบต.ดอนแก้ว จึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับประชาชนในตำบลดอนแก้ว โดยการลงพื้นที่เพื่อจัดทำแผนในระดับหมู่บ้าน เพื่อรับทราบปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยชุมชนเอง

ปี 2543 มีการขยายการดำเนินงานโดยประสานหน่วยงานต่างเข้าร่วมดำเนินการในการแก้ไขปัญหาในชุมชน เช่น ปัญหากลิ่นเหม็นจากกลิ่นมูลสุกร มีการจัดเวทีช่วงก่ำกีดเฉพาะกลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นในการแก้ปัญหา จนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยการจัดทำเป็นบ่อหมักแก๊สชีวภาพ สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน

ปี 2545 ใช้เวทีช่วงก่ำกีดในการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยเฉพาะ เรื่องขยะที่เป็นปัญหาของชุมชน ปัญหาขยะจร การเผาขยะ การทิ้งขยะไม่ถูกต้อง ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงได้นำเวทีช่วงก่ำกีดเป็นเวทีในการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหา จนเกิดแนวทางการบริหารจัดการขยะโดยชุมชน ดำเนินการคัดแยกขยะทั้งตำบล และบริหารจัดการขยะโดยชุมชนเป็นผู้จัดการ เป็นผู้รับผิดชอบ และรับผลประโยชน์

ปัจจุบัน ได้นำเวทีช่วงก่ำกีดไปใช้ในการแก้ไขปัญหาและนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาตำบลด้านต่างๆ เกิดการต่อยอดกิจกรรมช่วงในกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชน เกิดเป็นช่วงก่ำกีดละอ่อน เกิดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์อาหารปลอดภัย ช่วงก่ำกีดผู้สูงอายุ ที่มีการระดมความคิดเห็นในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต หคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชน จนเกิดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และเกิดกิจกรรมวันเต็มสุขให้กับผู้สูงอายุในตำบล เป็นต้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

ช่วงก่ำกีด มีเป้าหมายมุ่งเน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยใช้ช่วงเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งผลจากการจัดช่วงก่ำกีด ทำให้คณะผู้บริหารได้รับข้อมูลข่าวสาร ปัญหา และความต้องการโดยตรงจากประชาชน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำข้อมูลนั้นมาทำการคัดกรองเพื่อเป็นข้อมูลป้อนกลับไปยัง อบต. รวมทั้งเกิดการสื่อสาร 2 ทาง ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน และสามารถตอบสนองตามความต้องการของทั้ง 2 ฝ่ายได้เป็นอย่างดี ซึ่งจากการเกิดช่วงก่ำกีดก่อให้เกิดการนำใช้ข้อมูล ดังนี้

1) การใช้ข้อมูล เป็นข้อมูลที่มาจากการระดมความคิดผ่านช่วงกำกับของทุกภาคส่วนที่เข้าร่วม โดยเมื่อเกิดการระดมความคิดแล้ว ข้อมูลที่ได้จะนำไปสู่การวางแผนการปฏิบัติงานของทุกภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วมรวมในการจัดทำแผนชุมชน เพื่อนำสู่ข้อบัญญัติของอบต. เพื่อประกาศใช้ต่อไป

2) การจัดการคน การดำเนินการจัดช่วงกำกับมีพื้นฐานแนวคิดมาจากประชาชนในตำบลตอนแก้ว โดยกลุ่มคนที่มีจิตอาสาในชุมชนที่มีองค์ความรู้ในหลายๆ เรื่องมารวมกลุ่มกัน โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีศักยภาพ เช่น กลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มข้าราชการบำนาญ บำนาญ และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ เข้ามาผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้นำกระบวนการช่วงกำกับ ซึ่งกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญได้รับการยอมรับจากชุมชนให้มีการขับเคลื่อนกระบวนการช่วงกำกับ ชวนคิดชวนพูดชวนคุยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สร้างประโยชน์อย่างแท้จริงเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่ยั่งยืนต่อไป รวมทั้งมีการขยายเครือข่ายเวทีไปทุกหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี

3) การจัดการทุน ความคิดที่มาจากผลกระทบผ่านช่วงกำกับ ได้รับการสนับสนุนให้มีการขับเคลื่อนไปสู่ภาคปฏิบัติได้โดยภาคประชาชน ภาคีเครือข่าย องค์กรทั้งในและนอกชุมชน รวมถึงการหนุนเสริมจากองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งในส่วนการจัดช่วงกำกับ การหนุนเสริมด้านการขับเคลื่อนโครงการในการจัดทำข้อบัญญัติ เพื่อสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

4) วิธีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ช่วงกำกับ เป็นเวทีของประชาชนในการรวมตัวกันคิด เสนอแนะ และร่วมกันวางแผน พร้อมทั้งร่วมแรงร่วมใจและกำลังทรัพย์เพื่อให้เกิดสิ่งดีๆ ขึ้นในชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันในชุมชน ประกอบกับกลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มข้าราชการเกษียณ พร้อมทั้งกลุ่มจิตอาสา ยังเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนเวทีตามสถานที่ต่างๆ รวมถึงก่อเกิดการขยายกลุ่มแกนนำจิตอาสาที่จะร่วมขับเคลื่อนการทำงานร่วมกัน รวมทั้งได้รับการตอบรับจากภาคประชาชน ภาคภาคี โดยเฉพาะการหนุนเสริมจากองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านต่างๆ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพด้วยการเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มจิตอาสาถึงเทคนิคการจัดการกระบวนการ รวมถึงเทคนิคต่างๆ เช่น เทคนิคการพูดในสถานการณ์ต่างๆ จึงทำให้กลุ่มแกนนำจิตอาสาได้รับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ช่วงกำกับที่เป็นที่ยอมรับและขยายวงกว้างจนกลายเป็นประเพณีของชุมชนในการร่วมกันวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องต่อไป

3. ผลพลีผลลัพท์

ผลที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดช่วงก้าก็เกิดขึ้นในตำบลตอนแก้ว คือเกิดกลุ่มแกนนำที่มีจิตอาสาในการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ตั้งแต่การจัดกระบวนการและการเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนมากมาย ทั้งนี้ยังเป็นการสร้างและพัฒนา ศักยภาพ รวมทั้งเป็นการยกย่องกลุ่มปราชญ์ชุมชน กลุ่มข้าราชการบำเหน็จและข้าราชการ บำนาญที่ถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการขับเคลื่อนการทำงานสร้างชุมชนเข้มแข็ง และกลุ่ม บุคคลเหล่านี้ได้เข้ามาสืบบทบาทในการเป็นแกนนำหลักเพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในเวที ค้นหาปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยใช้ปัญญา ประสบการณ์ และ องค์ความรู้ รวมถึงสิ่งที่สำคัญยิ่ง คือการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน ส่งผลให้เกิด กระบวนการแก้ปัญหาาร่วมกันของคนในเขตตำบลตอนแก้ว จนนำไปสู่แผนและข้อบัญญัติ ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มาจากความต้องการของภาคประชาชนบนพื้นฐานการมี ส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการทำงานพัฒนาสุขภาวะตำบลตอนแก้วทั้ง 7 ระบบ และนำไปสู่การพัฒนาภาคประชาชนสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนอย่าง จริงจังและต่อเนื่องต่อไป

4. เว็อนไขการนำใช้

- 1) การพัฒนาช่องทางการสื่อสารในระหว่างผู้นำองค์กรต่างๆ แกนนำของกลุ่ม ประชาชน หรือแหล่งที่มีปฏิบัติการต่างๆ ให้ขยายการเข้าถึงข่าวสาร ข้อมูลมากขึ้น ส่งผล ให้การหาหรือแบบไม่เป็นทางการเกิดขึ้นได้
- 2) การค้นหา และนำใช้ทุนทางสังคม เช่น ปราชญ์ ข้าราชการเกษียณ ผู้นำด้าน เทคนิควิธีการ และจิตวิญญาณ มาเป็นองค์ประกอบหลักของเวที อาจก่อให้เกิดความต่อเนื่องได้
- 3) การนำใช้โครงสร้างทางกายภาพ มาเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการรวมกลุ่มร่วมคิด แลกเปลี่ยนกัน มีผลต่อการดึงดูดคนให้เข้าร่วมคุยในเวทีไม่เป็นทางการนี้ได้

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) เอกสาร (ร่าง) ข้อเสนอนโยบายสาธารณะพื้นที่ภาคเหนือตอนบน
- 2) นายนพดล ณ เชียงใหม่
- 3) ดร.อุบล ยะไวทย์ณะวิชัย
- 4) นางศิริัญญา สุนทร
- 5) นายสุริยัน แพรสสี

การเรียนรู้แบบข้ามพื้นที่ (Core team)

เทศบาลตำบลชากไทย อำเภอเขาคิงขภูง จังหวัดจันทบุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ปลายปี2550 นายเรวัต นียมวงศ์ รองนายกเทศมนตรี ต.ชากไทย มีแนวคิดที่จะเชื่อมโยงหน่วยงาน/องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้ที่ผ่านมามีการทำงานของหน่วยงานและกลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบลยังไม่เคยมีการร่วมมือกันอย่างจริงจังในการทำงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเองในระดับตำบล ซึ่งต้องร้องขอความช่วยเหลือจากภายนอกหรือต้องพึ่งพาภายนอกอยู่ตลอดเวลา จากสถานการณ์ดังกล่าว นายเรวัต นียมวงศ์ ได้ปรึกษาร่วมกับนายประวิทย์ หนูเชื้อเรียง (กำนัน ต.ชากไทย) และนายชยุตม์เทพ ปือกตั้ง (นายกเทศมนตรี ต.ชากไทย) นอกจากนี้ยังได้นำแนวคิดดังกล่าวไปแลกเปลี่ยนกับสมาชิกสภาเทศบาลที่มีความคุ้นเคยกันเพื่อชักชวนให้เข้ามาเป็นแนวร่วมในการทำงาน ซึ่งก็ได้ผู้เข้ามาร่วมทำงานจำนวน 5คน โดยมาจากเทศบาล 4 คน และกำนัน 1 คน จากนั้นคณะทำงานทั้ง 5 คน ก็ได้เชื่อมโยงประสานกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทำให้หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ได้มีโอกาสรู้จักกันและเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากขึ้น ส่งผลให้มีการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

- 1) ค้นหาแนวร่วมที่มีพฤติกรรมและแนวคิดรักถิ่นฐานตนเอง มีจิตอาสาทำงานเพื่อชุมชนด้วยการสังเกตจากพฤติกรรม และเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ต้องการพัฒนาวิถีชีวิตของคนในตำบลชากไทย
- 2) พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันอย่างสม่ำเสมอด้วยการประชุมทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อหาข้อมูลและแก้ปัญหาร่วมกัน

คณะผู้ถอดบทเรียน นายคิวนาฏ ภูมิภักดิ์ เทศบาลตำบลชากไทย

3) สร้างความเชื่อมั่นร่วมกันว่าการประสานความร่วมมือของทุกภาคส่วนคือการสร้างพลังในการจัดการปัญหาท้องถิ่น และการใช้ฐานข้อมูลตำบลในการศึกษาปัญหาและศักยภาพ เพื่อสร้างเป้าหมายและกำหนดภารกิจการทำงานร่วมกัน จะเสริมพลังซึ่งกันและกัน

4) ขยายแนวร่วมด้วยการสรรหาและชักชวน ด้วยวิธีการเชื่อมประสานแหล่งเรียนรู้กับหน่วยงาน กลุ่มคน องค์กรทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อเข้ามาบริหารจัดการปัญหา ความต้องการ หรือความขัดแย้งของชุมชน

5) แบ่งบทบาทความรับผิดชอบและสรุปบทวนการทำงานเพื่อพัฒนาต่อยอดการทำงานครั้งต่อไปโดยผ่านเวทีการประชุม

3. ผลพลีผลลัพท์

แหล่งเรียนรู้และหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ได้มีการเชื่อมโยงประสานการทำงานร่วมกัน เช่น ประสพการณ์ ทักษะ/ความรู้ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เป็นต้น ทำให้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้เพิ่มพูนศักยภาพทั้งในเรื่องของการต่อยอด ขยายผลกิจกรรม การขยายผลผู้รับประโยชน์ และความรู้ใหม่ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนร่วมกันยังสามารถนำมาปรับใช้ในการทำงานของตนเอง ผลที่ตามมาก็คือ เกิดการยกระดับการจัดการตำบลที่เดิมต่างฝ่ายต่างทำ ไปเป็นการสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนให้เข้ามาเรียนรู้และสนับสนุนการจัดการตำบลร่วมกัน

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) แกนนำกลุ่ม Core Team มีคุณสมบัติ คือ มีจิตอาสา เสียสละมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ยึดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ สามารถแก้ไขปัญหาได้ดี มีความคิดในเชิงบวก และมีลักษณะเป็น เป็นนักเจรจาต่อรอง

2) การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งในและนอกพื้นที่

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) หลักสูตรการจัดการกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเทศบาลตำบลชากไทย
- 2) นายเรวัต นิยมวงศ์ โทร. 08-9244-1783
- 3) นายประวิทย์ หนูเชื้อเรียง โทร. 08-980-38213

การมีส่วนร่วมแผนแม่บทชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลขุนทะเล

อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

พื้นที่ตำบลขุนทะเลนั้นมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลขุนทะเล ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนผ่านการปฏิบัติจริงในพื้นที่ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในชุมชน การร่วมยกร่างแผนหมู่บ้านแผนตำบล ถือเป็นหัวใจหลักของการขับเคลื่อนงานพัฒนาตำบลภายใต้การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตำบลขุนทะเล ทั้งนี้พบว่า การขับเคลื่อนตำบลมิได้เกิดขึ้นจากการที่มีหน่วยงานจากภายนอกมาสนับสนุน แต่มาจากการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนภายในตำบล โดยแกนนำที่เป็นผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน องค์กรชุมชน ที่คิดนอกกรอบแล้วมาร่วมสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีจุดเด่นคือ การพัฒนาสภาผู้นำชุมชน นักจัดการความรู้ ที่ร่วมสร้างแผนแม่บทชุมชนตำบลให้สอดคล้องกับแผน อบต. ในการขับเคลื่อนงานและปรับแผนทุกปีควบคู่กันไป โดยอาศัยเวทีประชาคมของหมู่บ้าน มีการเชื่อมโยงประสานระหว่างท้องที่และท้องถื่น พุดคุยปัญหาเรื่องราวต่างๆ ของคนในชุมชนแล้วนำมาแก้ไขปัญหาร่วมกัน การค้นหาแหล่งเรียนรู้ของตนเอง การเชื่อมโยงเครือข่ายในและนอกชุมชน เข้าสู่การเรียนรู้ด้วยหลักสูตรการทำแผน โดยมีนักจัดการองค์ความรู้นำชุมชนสู่ภาคปฏิบัติจริง และใช้แผนแม่บทชุมชนเชื่อมโยงกับระบบอื่นๆ บนกลไกของสภาผู้นำตำบล โดย อบต.และคนในชุมชนพัฒนาไปพร้อมกัน

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

การจัดทำแผนแม่บทชุมชนของตำบลขุนทะเล เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนทุกภาคส่วนเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยอาศัยสมรรถนะของวิทยากรกระบวนการที่ผ่านการปฏิบัติงานในพื้นที่มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีการบรรยายการเรียนรู้ผ่าน

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลขุนทะเล

การปฏิบัติ โดยคนในชุมชนที่มีองค์ความรู้ความเข้าใจพื้นที่ชุมชน ก่อนที่จะมีการขยายผลไปสู่
แผนของตำบลและเชื่อมโยงกับแผนของ อบต. ต่อไป

การจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลขุนทะเล มีกลไกคณะทำงานหลายภาคส่วนที่มี
ประสบการณ์มายาวนานและความเกี่ยวข้องในการทำแผนแม่บทชุมชน ประกอบไปด้วยผู้นำท้องที่
กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น สมาชิก อบต.ขุนทะเล มีการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านที่
ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อจัดทำแผนแม่บทชุมชนและนำความรู้ หรือ
กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนไปสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน

กระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน เริ่มจากการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล
การบูรณาการแผนแม่บทระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล เพื่อสร้างความเข้าใจกับชุมชน การลงไป
จัดเก็บข้อมูลครัวเรือน ที่ประกอบไปด้วยแบบสอบถามชุดที่ 1 แบบข้อมูลครอบครัวที่ใช้ในการ
จัดเก็บ เช่น ข้อมูลทางด้านอาชีพ ข้อมูลทางด้านหนี้สินของครอบครัว ข้อมูลทรัพย์สิน
สินเปลืองที่มีในครอบครัวและความชำนาญของคนในครัวเรือนและเครือข่าย เป็นต้น ชุดที่ 2
บันทึกการจ่ายเงินครอบครัวที่เป็นรายจ่ายในแต่ละวันโดยแยกประเภทการใช้จ่าย เช่น ด้าน
อาหาร อาหารสำเร็จรูป เครื่องดื่ม ยารักษาโรค และค่าของใช้ต่างๆ เป็นต้น เพื่อใช้ในการฝึก
ปฏิบัติการลงข้อมูลจริงของผู้ที่เข้าร่วมเรียนรู้และผู้ที่มีความสนใจอยากเรียนรู้ข้อมูล เป็นต้น
และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ กำหนดทิศทางและเดินร่วมกันตามกรอบที่ชุมชนกำหนด เกิด
นักจัดการความรู้ที่มีความสามารถ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ ผ่านการนำชุมชนสู่การปฏิบัติจริง
และสร้างเสริมกระบวนการชุมชนเข้มแข็งด้านกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อความอยู่ดี กินดี
อยู่เย็นเป็นสุข และอยู่รอดปลอดภัย ผู้ที่เข้าร่วมและได้รับประโยชน์ได้แก่ ประชาชน แกนนำ
ชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ฯลฯ ที่เข้าร่วมการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

3. ผลพลัด ผลิตผล

1) คนในชุมชนเกิดการตื่นตัว ตื่นตา ตื่นใจ เกี่ยวกับข้อมูลที่เป็นจริงที่เกิดจาก
กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมเพื่อ
การพัฒนาชุมชนมากขึ้น สามารถนำแผนแม่บทชุมชนสู่การปฏิบัติได้จริง ทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้
ชุมชน อาทิ ศูนย์วิสาหกิจชุมชน แหล่งเรียนรู้การเพาะเห็ด ครอบครัวยุโรปเพียง การผลิตแก๊ส
ชีวภาพจากมูลสัตว์และเศษอาหารเหลือใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ทำให้เกิดการเรียนรู้สู่การ
จัดการทรัพยากรชุมชนโดยภูมิปัญญาชุมชน

2) คนในชุมชนเกิดการทำงานและการออกแบบกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบลโดยเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง เกิดแผนแม่บทชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนได้ทั้งตำบล เกิดผู้นำการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน เช่น ผู้นำด้านจิตอาสา ผู้นำที่ทำงานโดยไม่หวังผลตอบแทน

3) เกิดแหล่งปฏิบัติการกระจายอยู่ทุกหมู่บ้าน พร้อมกับนักจัดการความรู้ และข้อมูลที่สามารถนำสู่ภาคการปฏิบัติจริง เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการเรียนรู้ชุมชน เพื่อความอยู่ดีกินดี อยู่เย็นเป็นสุขและเกิดความยั่งยืนของคนในชุมชน

4) ประชาชนในชุมชนรวมพลังกันให้ความสำคัญในการทำแผน มีการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชนทุกเดือน ทุกหมู่บ้าน แกนนำชุมชนในตำบลร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาหรือการจัดการกับเงื่อนไขต่างๆ ที่เกิดในชุมชน มีรูปธรรมของการสร้างการมีส่วนร่วมได้แก่ อาสาสมัครหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง นักจัดการความรู้ชุมชนที่มีจิตอาสาทำงานโดยไม่หวังผลตอบแทน เน้นการทำเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง เป็นต้น

4. เว็บบอร์ดนำใช้

1) การติดตามยุทธทางปัญญา ด้วยการเพิ่มศักยภาพให้แก่กลุ่มแกนนำโดยการเข้ารับการอบรม การศึกษาดูงาน การปรึกษาผู้รู้ และการนำความรู้มาสู่ภาคการปฏิบัติจริงในชุมชน นอกจากนี้ยังสร้างเสริมศักยภาพให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนทุกคนในตำบลด้วยการทำให้ดู อยู่ให้เห็น เน้นการปฏิบัติจริงตั้งแต่การฝึกทักษะในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความ และการนำใช้ข้อมูล

2) มีกลไกเพื่อการจัดการอย่างรูปธรรม ที่สำคัญคือ สภาผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นตัวแทนในระดับหมู่บ้าน และการมีสภาผู้นำตำบลเป็นกลไกระดับตำบลที่ทำให้เกิดการเชื่อมประสานการพัฒนาของตำบลให้เป็นเนื้อเดียวกัน เกิดเป็นแผนการพัฒนาตำบล เป็นต้น

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้การมีส่วนร่วมแผนแม่บทชุมชน

สิทธิชุมชนสู่ความเข้มแข็ง

ตำบลดงสิงห์ อำเภอจันทราวาส จังหวัดร้อยเอ็ด

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เมื่อเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลจึงเป็นเหตุให้จังหวัดก้าวทางการเมืองของนักปกครองและประชาชนต้องสะดุดทกลงอยู่เสมอนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จึงเกิดสภาพพัฒนาการเมือง ซึ่งมีหน้าที่สร้างความเข้มแข็งทางการเมืองภาคพลเมือง โดยใช้แผนพัฒนาการเมือง 6 ยุทธศาสตร์ 27 พันธกิจ เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน ด้วยการลงไปจัดเวทีสร้างกระบวนการเรียนรู้ประชาธิปไตยในวิถีชุมชน ในพื้นที่เป้าหมายคือ ชุมชนหมู่บ้าน ตำบลเมื่อพบประชาชนกลุ่มเป้าหมายในท้องถิ่นทำให้ได้เรียนรู้เรื่องจริงว่า ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้หลักการประชาธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของเขาน้อยเหลือเกิน ชุมชนบางแห่งถูกละเมิดสิทธิ แต่ประชาชนไม่กล้าทักท้วง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เพราะไม่รู้กฎหมาย และไม่รู้หลักการประชาธิปไตย ขณะเดียวกันสิ่งที่เกิดขึ้นจริงกับชุมชนคือการบริหารจัดการทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาภัยธรรมชาติเช่นน้ำท่วมภัยแล้งซ้ำซากในพื้นที่ตำบลดงสิงห์และพื้นที่อื่น ๆ แต่รัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ แม้แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน และถือเป็นแหล่งเรียนรู้ประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นก็ยังเปิดช่องทางให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในระดับที่ไม่มากนัก ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาบางส่วน จึงเกิดแรงบันดาลใจให้มีความมุ่งมั่นว่าต้องลงไปจับเข้าพี่น้องคุยเรื่องประชาธิปไตย เรื่องสิทธิชุมชนให้ครบทุกตำบลของจังหวัดร้อยเอ็ด กอปรกับศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอจันทราวาส ได้จัดกระบวนการเรียนรู้การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย และได้ประสานงานกับหน่วยงาน นักวิชาการ และภาคประชาชน มาปรึกษาหารือและวางแผนดำเนินการในลักษณะการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการยกตัวอย่าง

คณะผู้ถอดบทเรียน นายศรายุทธ อันทะไชย์ สมาชิกสภาพัฒนาการเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด นางวรรณภา ศรีคำพิ์ ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอจันทราวาส นายทวีสิทธิ์ มนต์รีชน นายกเทศมนตรีตำบลดงสิงห์

ประชาธิปไตยกับวิถีชีวิตจริงของประชาชนที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน ที่สำคัญคือ ต้องให้ประชาชนเข้าใจและเห็นรูปธรรมว่า ถ้านำหลักการประชาธิปไตยมาปฏิบัติแล้วจะสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ในวิถีชีวิตของเขาได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นรูปธรรมง่ายขึ้น ในช่วงเริ่มต้น คณะผู้ริเริ่มและก่อการดีมีเพียง กศน. สภาพัฒนาการเมือง ในปีต่อมามีหน่วยงานมาสนับสนุนเพิ่มขึ้นได้แก่ สถาบันพระปกเกล้า สถาบันส่งเสริมประชาธิปไตยจากสหรัฐอเมริกา เทศบาลตำบลดงสิงห์ และกลุ่มพัฒนาประชาธิปไตยอำเภอ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

กระบวนการในการจัดการแหล่งเรียนรู้ เป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้แหล่งเรียนรู้เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของบุคคล องค์กร หน่วยงานที่เดินทางมาศึกษาดูงาน ดังนั้น คณะทำงานบริหารศูนย์ตำบลเรียนรู้จึงได้วางแผนบริหารจัดการ ดังนี้

1) คน จะต้องให้มีบทบาทหน้าที่ที่ตรงกับความถนัดของแต่ละคน หรือตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานที่ดำเนินการอยู่แล้ว

2) ทูน ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในเรื่องงบประมาณดังนี้

- การจัดหางบประมาณ มอบหมายบุคคลในศูนย์ฯ ประสานหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่ร่วมงานและแหล่งทุนอื่นๆ เพื่อสอบถามถึงรายละเอียดการสนับสนุนหลักเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติ เพื่อจะได้นำเสนอโครงการ
- การบริหารงบประมาณ ดำเนินการตามระเบียบขององค์กรหน่วยงานที่สนับสนุนงบประมาณอย่างเคร่งครัด

3) ข้อมูล เป็นองค์ประกอบในการวางแผนปฏิบัติการ วางแผนดำเนินการ วางแผนการใช้งบประมาณ วางแผนในการประสานงาน วางแผนในการประชาสัมพันธ์ ดังนั้นตำบลศูนย์เรียนรู้จะต้องแยกแยะองค์การในการรับผิดชอบข้อมูลเป็นด้านๆ หน่วยงานที่เป็นภาคีทั้งหมดจะต้องมีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน พร้อมทั้งจะนำมาใช้ประโยชน์ในงานได้อย่างทันท่วงที

4) งาน คณะทำงานบริหารศูนย์ได้กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารงาน โดยเน้นการจัดงานให้เหมาะกับคน หรือจัดคนให้เหมาะกับงาน งานแต่ละด้านจะต้องดำเนินไปในลักษณะเชื่อมโยงกับงานด้านอื่น

3. ผลพลีผลลัพท์

ผลดีต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม

ประชาชนที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เข้าใจในบทบาทของตนเองตามหลักสิทธิชุมชน ทำให้เกิดการตื่นตัว เห็นคุณค่าของการเป็นประชาธิปไตยในหมู่บ้าน สามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้นำชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีความเข้มแข็ง รู้จักการให้อภัย เข้าใจกฎหมายมากขึ้น กล้านำเสนอ กล้าตัดสินใจ สนใจในการใช้สิทธิด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

ผลดีต่อ ชุมชน สังคม

ชุมชนตระหนักในสิทธิชุมชน ร่วมมือกันอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำในชุมชน ด้วยการขุดลอกปลุกหญ้าแฝก นำพันธุ์ปลามาปล่อย มีจิตสาธารณะ รวมตัวใช้สิทธิพิทักษ์รักษาทรัพยากรส่วนรวมของชุมชนให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงและยั่งยืน เมื่อชุมชนนำอยู่ก็ย่อมส่งผลให้สังคมน่าอยู่ตามไปด้วย

ผลดีต่อเครือข่าย

เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพร้อมเกิดกิจกรรมเด่น นำผลการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อรายงานหน่วยงานต้นสังกัด เพิ่มศักยภาพ ความรู้ ให้กับบุคลากรให้มีความมั่นใจในการทำงานมากขึ้น กล้าคิดกล้าตัดสินใจและกล้าทำ และพร้อมที่จะนำไปขยายผลให้เกิดเครือข่ายหลัก เครือข่ายรอง

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) การเสริมสร้างศักยภาพแกนนำ เป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและให้ครอบคลุม กลุ่มแกนนำทุกภาคส่วน ทุกพื้นที่ ให้มีองค์ความรู้ครบถ้วนสมบูรณ์ ร่วมกับสมาชิกองค์กรในชุมชน
- 2) จัดทำฐานข้อมูลชุมชนให้ครอบคลุมครบถ้วนทุกด้านและให้เป็นปัจจุบันพร้อมนำมาใช้งานได้ตลอดเวลา

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) แนวคิดและหลักการกำกับติดตามโครงการ
- 2) เครื่องมือในการกำกับและติดตามโครงการเพื่อเสริมพลัง
- 3) เทคนิคการถอดบทเรียน โดย ผศ.ทศพล สมพงษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการและแผนพัฒนาการเมือง
- 4) เอกสารประกอบการอบรม “การติดตามเพื่อเสริมพลังและสรุปบทเรียนโครงการ”
- 5) กรณีศึกษาโครงการของสภาพัฒนาการเมือง จัดโดยสำนักแผนพัฒนาการเมือง สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า
- 6) กระบวนการประเมินผลแบบเสริมพลังและการสังเคราะห์ผลของโครงการโดย ผศ.ดร.ภก.พงศ์เทพ สุธีรัฐดี สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- 7) เอกสารประกอบการอบรม “การติดตามเพื่อเสริมพลังและสรุปบทเรียนโครงการ” กรณีศึกษาโครงการของสภาพัฒนาการเมือง จัดโดยสำนักแผนพัฒนาการเมือง สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า
- 8) แกนนำตำบลดงสิงห์ อ.จันทาร จ.ร้อยเอ็ด

“กลยุทธ์ในการจัดเก็บข้อมูล (1 เย็น 1 ซอย)”

ตำบลบ้านหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กลยุทธ์ในการจัดเก็บข้อมูล หรือที่เรียกว่า 1 เย็น 1 ซอย ของ อบต. บ้านหม้อ เป็นกลยุทธ์ที่ อบต.ปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีการจัดเก็บข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการจัดทำแผนพัฒนา และบริหารจัดการของ อบต. จากรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลแบบเดิม ซึ่ง อบต. จะมีการจัดประชุมประชาคมรายหมู่บ้านในรูปแบบ “อบต.สัญจร” โดยจะจัดประชุมเป็นรายหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน และมีหน่วยงานภายนอกเข้าร่วมลงพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลไปทำงานในหน่วยงานของตนเองเช่นกัน ซึ่งพบว่าการลงพื้นที่เป็นกลุ่มย่อยรายซอยเช่นนี้จะได้ข้อมูลที่เข้าถึงปัญหาอย่างแท้จริง เป็นข้อมูลตรงที่มีกระบวนการคัดกรองจากภาคประชาชน และเป็นการเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่าง อบต.กับชาวบ้าน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า อบต.บ้านหม้อ เป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างของลักษณะประชากร และความเป็นชุมชนกึ่งเมือง-กึ่งชนบทที่อยู่ในพื้นที่ของ อบต.บ้านหม้อ ดังนั้นเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลเชิงลึก และเข้าถึงประชาชนมากที่สุด อบต.จึงต้องมีกลยุทธ์ในการจัดเก็บข้อมูลอันทำให้อบต.สามารถจัดทำแผนงานเพื่อตอบสนองต่อประชาชนได้ตรงจุด

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1. สร้างเครื่องมือให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มาจากความต้องการของภาคประชาชน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มา รวบรวมและสังเคราะห์ออกเป็นระดับความต้องการเร่งด่วน เลือกปัญหาที่สร้างผลกระทบและสร้างความเดือดร้อนต่อชาวบ้านเป็นลำดับแรก ๆ ให้สอดคล้องความต้องการที่จะพัฒนาตำบลสู่ตำบลน่าอยู่ โดยนำปัญหาจากการลงพื้นที่แต่เดิมมาปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การลงพื้นที่ใหม่ ให้เกิดความกระชับ เข้าถึงประชาชนให้มากที่สุด

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อ

2. ฝ่ายพนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหม้อจะมีการสรุปประเด็นปัญหาความต้องการและนำกลับมาจัดประชุมภายในเพื่อมอบหมายงานให้แต่ละส่วนงานเร่งดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

3. จัดประชุมเจ้าหน้าที่ภายใน คือมีการเรียกประชุมกลุ่มย่อยเพื่อซักซ้อมความเข้าใจในการลงพื้นที่ แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน รวมถึงหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมในชอชนั้น ให้เจ้าหน้าที่ต้องรวบรวมข้อมูลมาไว้ที่ฝ่ายนโยบายและแผนงานทันทีเพื่อความครบถ้วนและสมบูรณ์ของข้อมูล สะดวกต่อการแบ่งงาน การจัดเก็บและสืบค้น และเป็นการซักซ้อมความเข้าใจให้ตรงกันก่อนการลงพื้นที่ปฏิบัติจริง

4. พิจารณาการจัดสรรทุน การจัดสรรงบประมาณจาก อบต.บ้านหม้อ เป็นงบกลางในการขับเคลื่อนกิจกรรมปีละ 10,000 บาท และงบหนุนเสริมจากส่วนงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หากได้รับการร้องขอจากประชาชนในเรื่องถนนชำรุด ให้นำหินคลุกมาลงตามหลุมเล็กๆ ก็จะสามารถใช้งบประมาณจากส่วนโยธา เป็นต้น

5. วางแผนการลงพื้นที่ โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการกระจายตัวของกิจกรรมจากเป้าหมายเดิม ใหญ่เป็นย่อย ซึ่งเดิมการลงพื้นที่แบบกว้าง ลงเฉพาะหมู่บ้าน ไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงเปลี่ยนเป็นการกระจายตัวลงพื้นที่กระชับขึ้น โดยมีการแบ่งชอชนรับผิดชอบอย่างชัดเจน

6. ออกแบบการประชาสัมพันธ์แบบเข้าถึงประชาชน ทั้งรูปแบบการเดินเคาะแจ้งตามบ้าน การสอดหนังสือ (แผ่นพับ/ใบปลิว) การประสานงานกับผู้นำท้องที่/ท้องถิ่น ในการกระจายข้อมูลแบบปากต่อปาก

3. ผลพลีผลลัพท์

ผลของการดำเนินงานจากการใช้กลยุทธ์ในการจัดเก็บข้อมูล (1 เย็น 1 ชอย) ของ อบต.บ้านหม้อ พบว่าเป็นการแก้ปัญหาในการนำภาคประชาชนให้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบการแสดงความคิดเห็น การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมั่นใจว่า อบต.บ้านหม้อ จะเป็นหน่วยงานที่สามารถพึ่งพาได้ เกิดเป็นรูปแบบการสร้าง ความเข้าใจ ดังนี้

- สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง อบต.กับประชาชน เนื่องจากกิจกรรม 1 เย็น 1 ชอย เป็นกลยุทธ์การลงพื้นที่เพื่อไปจัดเก็บข้อมูลเชิงลึก การรับฟังข้อมูลตรงจากปากของชาวบ้าน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผ่านการคัดกรองความต้องการโดยแท้จริง ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ อบต.เองก็ได้มีการซักถามพูดคุย เกิดความรู้สึกที่สนิทสนมทั้งคนบอกสารและคนรับสาร ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

- เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นจากสิ่งที่ต้องการพูด เพราะจากอดีตการลงประชามติในหมู่บ้านมีกลุ่มเป้าหมายที่กว้าง เพราะรวมทั้ง 6 หมู่บ้านมาอย่างจุดๆ เดียว การเดินทางก็ไม่สะดวก ชาวบ้านต่างไม่ให้ความสำคัญในการเข้าร่วม แต่เมื่ออบต.ปรับเปลี่ยนวิธีการลงพื้นที่ โดยกำหนดพื้นที่ให้แคบลง ทำให้ใกล้ชิดกับประชาชน และประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้ง่ายขึ้น อีกทั้งประชาชนคนไหนไม่ต้องการจะพูดก็สามารถเขียนลงกระดาษและมาหย่อนที่กล่องรับการแสดงความคิดเห็นได้
- สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงเป้าหมาย เนื่องจากทุกผลการแสดงความคิดเห็นตามซอย ผ่านการคัดกรองแล้วจากประชาชนผู้แจ้งโดยตรง ทำให้ทุกปัญหาที่ได้มา มาจากความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

การขยายและต่อยอดงานเดิม

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่เขตเมือง/เพนสามปี

เชื่อมโยงกับกลยุทธ์การจัดเก็บข้อมูล (1 เย็น 1 ซอย) ตรงที่การนำมาซึ่งข้อมูลในการจัดทำแผน ส่วนใหญ่มาจากการลงพื้นที่จัดเก็บข้อมูล 1 เย็น 1 ซอย เป็นแหล่งที่มาหลัก เพราะการเก็บข้อมูลในลักษณะนี้ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลผ่านการคัดกรองด้านความต้องการเบื้องต้นของประชาชนอยู่แล้ว ทำให้แผนเกิดความสมบูรณ์เข้าถึงความต้องการของประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงเป้าหมาย

การเรียนรู้อุชมชน เป็นการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ด้านการศึกษา เปิดโอกาสให้เด็ก เยาวชน และประชาชน สามารถใช้สิทธิทางการศึกษาได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย ทุกครั้งที่มีการลงพื้นที่ 1 เย็น 1 ซอย จะมีการแนบเอกสารที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษาตามไปด้วย เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนในซอยนั้นๆ รับทราบข้อมูลและสามารถซักถามข้อมูลได้กับเจ้าหน้าที่ในทันที การจัดการสิ่งแวดล้อมและเกษตรอินทรีย์ เป็นการกระจายข้อมูลข่าวสารให้ทราบอย่างทั่วถึง เนื่องจากทุกครึ่งเวลาจะมีกิจกรรมกับทาง อบต. เช่น โครงการอบรมด้านเกษตรอินทรีย์ โครงการทอดผ้าป่าเพื่อพัฒนาสังคม หรือแม้แต่กลุ่มเกษตรปลอดสารเคมี จะเกิดเป็นเวทีการพูดคุยขนาดเล็ก เป็นการเชื่อมประสานข้อมูลให้คนในพื้นที่รับรู้และเข้าถึงแหล่งอาหารทางการเกษตรที่ปลอดสารเคมี มีการขอความร่วมมือในการบริจาคขยะที่สามารถรีไซเคิลได้มาเข้ากองทุนเพื่อร่วมสร้างกุศลช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่

การขยายสวัสดิการชุมชน ในช่วงที่มีการลงพื้นที่ 1 เย็น 1 ซอย จะมีตัวแทนกลุ่มกองทุนสตรี กลุ่มศูนย์พัฒนาครอบครัว กลุ่มสวัสดิการชุมชน สอดแทรกในเวทีย่อยทุกครั้ง

เพื่อเป็นกระบอกเสียงในการกระจายข่าวความคืบหน้าขององค์กรตนเองให้กับประชาชนที่มา
ร่วมรับฟังได้รับรู้ เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่สร้างประโยชน์ให้กับชุมชน

การสร้างอาชีพเศรษฐกิจชุมชน เป็นการนำสินค้าที่ผลิตมาแจกจ่ายแบ่งปัน ผลัดกัน
ดิชม เพื่อสร้างตลาดผู้ซื้อในพื้นที่ และเป็นการร่วมประชาสัมพันธ์เพื่อบอกต่อสินค้า หรือการ
สร้างช่องทางการตลาด เพื่อนำสินค้ามาขายผล เกิดการร่วมมือ ร่วมใจ ติดต่อกันที่รับซื้อ
สินค้า เป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

4. เว็บบอร์ดนำใช้

1) การทำความเข้าใจธรรมชาติของวิถีการดำเนินชีวิต และลักษณะการอยู่ร่วมกัน
การช่วยเหลือกันของคนในเขตเมืองมาเป็นฐานการพัฒนา

2) การสร้างช่องทางการเข้าถึงประชาชนในระดับครัวเรือน และกลุ่มครัวเรือนใน
แนวทางเพื่อนบ้านดูแลกัน มาเป็นหลัก

3) การให้ความสำคัญกับรูปแบบการจัดเวทีประชาคมในลักษณะที่ไม่ตายตัว แต่
สร้างการเข้าถึงประชาชน และความต้องการของประชาชนได้ใกล้เคียงที่สุด

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายธีรศักดิ์ พานิชวิทย์ นายกองจัดการส่วนตำบลบ้านหม้อ

สภาชุรออกับแก้ปัญหาชุมชน

ตำบลมะรือโบออก อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

โครงการพัฒนาเครือข่ายตำบลสุภาวะในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ได้นำหลักการศาสนาในการจัดการชุมชนด้วยระบบชุรออ โดยจุดประกาย กระตุ้นให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในปี พ.ศ.2553 เพราะในชุมชนมีความขัดแย้งในเชิงการจัดการ การรวมตัวของชุมชนในการพัฒนาไม่เป็นเอกภาพ ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างคิด เพราะสภาพมูลเหตุในพื้นที่มีผู้นำที่มีบทบาทหลายกลุ่ม เช่น ท้องถิ่น ท้องที่ ผู้นำศาสนา องค์กรชุมชน ส่วนราชการ ฯลฯ ทำให้ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ เกิดหวาดระแวงไม่เชื่อใจซึ่งกันและกัน ไม่ให้ความร่วมมือ ขาดการเชื่อมประสาน

หลังจากสร้างกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการจัดการชุมชนด้วยระบบชุรออ นั้น ทำให้กลุ่มผู้นำที่มีบทบาทในชุมชนเห็นคล้อยตามเพราะเป็นหลักการศาสนาที่จะต้องนำไปปฏิบัติให้ประโยชน์ในชุมชน จึงเกิดการรวมตัวของบรรดาผู้นำชุมชนเป็นสภาชุรออตำบลมะรือโบออก ทำให้เกิดกิจกรรมสร้างสุขในวงกว้างขึ้น เช่น กิจกรรมกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุตำบลมะรือโบออก และยกฐานะเป็นองค์กรศูนย์กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุตำบลมะรือโบออก จนได้รับการรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และเป็นกองทุนดีเด่น จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประจำปี พ.ศ.2555

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) ทีมงานโครงการฯ และผู้ที่มีความรู้ในหลักการศาสนา เข้าไปจัดกระบวนการเรียนรู้สร้างความเข้าใจ โดยนำหลักการศาสนา (บทบัญญัติในอัล-กุรอาน ซูเราะฮ์ ที่ 38 ชุรออ เป็นภาษาอาหรับมาจากคำเต็ม ว่า อัล-ชูรอ (al-shura) ซึ่งแปลว่าการ ปรีกษาหารือดังมีหลักการสอนใน คัมภีร์อัลกุรอาน (อัล-ชูรอ : 38) กล่าว ว่าและกิจการของพวกเขามีการปรึกษาหารือ

คณะผู้ถอดบทเรียน วิชาการโครงการวิชาการชุมชน นักวิจัยชุมชน

กันระหว่างพวกเขา) ให้กับบรรดาแกนนำชุมชนมีบทบาท เช่น กำนัน นายก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน (ทั้ง 11 หมู่) ผู้นำศาสนาทุกมัสยิด (ทั้ง 6 แห่ง) องค์กรชุมชน ส่วนราชการ (ผอ. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ และผู้อำนวยการโรงเรียน) และประชาชนที่สนใจโดยทั่วไป หลายๆ ครั้ง ซึ่งมีประชาชนที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมเรียนรู้เป็นจำนวนมาก ขยายหลักคิดไปยังบุคคลอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็ว

2) การคัดเลือกทีมงานคณะกรรมการสภาชুরอตำบลมะรือโบออก จำนวน 23 คน ที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่หลากหลาย โดยมีการกำหนดการประชุมทุกเดือน เพื่อค้นหามาตรการทางสังคมและกิจกรรมสร้างสุขให้กับชุมชน ซึ่งได้เชิญผู้นำที่มีความรู้ในประเด็นต่างๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น พลังงานทดแทน ประเด็นสวัสดิการระบบชะกาด และการศึกษาเพื่อชีวิต (ตาดีกา)

3) การกำหนดโครงการสร้างสภาชুরอ ตำบลมะรือโบออก

4) การพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการชুরอตำบลมะรือโบออก นำไปศึกษาดูงาน เช่น เทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเตาะ จังหวัดสงขลา และพื้นที่ต้นแบบตำบลโลละจูด อำเภอแว้ง จังหวัดนราธิวาส การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น กิจกรรมสร้างสุขมีความยั่งยืน สอดคล้องกับสภาพบริบทในพื้นที่

5) การดำเนินงาน มีการร่างระเบียบข้อบังคับของศูนย์กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ ตำบลมะรือโบออกอย่างเป็นทางการ การลงพื้นที่ทั่วทั้งตำบลเพื่อดำเนินกิจกรรมที่มีความต้องการของชุมชนเพื่อลดความขัดแย้ง

6) องค์กรการบริหารส่วนท้องถิ่น อบต.มะรือโบออกให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดการประชุมชนสภาชুরอ ตลอดจนการสร้างความเข้าใจกระบวนการจัดการชุมชนด้วยระบบชुरอ ให้กับหน่วยงานภาครัฐ เช่น สาธารณสุขอำเภอ เกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอ ปกครอง

ประจำตำบล (ปลัดประจำตำบล) และหน่วยเฉพาะกิจทางทหารในพื้นที่ (ฉก.) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการชุมชนในมิติศาสนา และสร้างภาคีร่วมในการพัฒนาชุมชน

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

- เกิดการเรียนรู้ในกลุ่มแกนนำที่มีบทบาทในชุมชนว่าด้วยการจัดการชุมชนด้วยระบบชুরอ
- ใช้ได้ทุกสถานการณ์ ทุกพื้นที่ ทุกศาสนา ตลอดจนมีการพัฒนาขีดความสามารถ และศักยภาพของผู้นำชุมชนโดยปริยาย ลดข้อขัดแย้งในพื้นที่ได้จริง กระบวนการชুরอไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงทั้งทางตรงและอ้อม
- เป็นการสร้างผู้นำที่มีประสิทธิภาพ เพราะจะต้องถ่ายทอดประสบการณ์ แสดงถึงภาวะผู้นำของตนเองให้ประชาชนได้รับรู้ได้อย่างทั่วถึง สร้างกระบวนการยอมรับจากประชาชนเพิ่มขึ้น ต่อเนื่องสม่ำเสมอ
- เป็นการนำบัญญัติทางศาสนาไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เพราะการที่จะได้รับอภิมหาพรจากพระเจ้า (เหตุผลทางปัญญา) จะต้องปฏิบัติ 3 ประการ คือ 1. ในกิจวัตรประจำวันต้องพูดความจริง 2. มีความรับผิดชอบ (ทั้ง 6 ประการต่อพระเจ้า ต่อศาสดามูฮัมมัด ต่อบิดา-มารดา ต่อภรรยาและบุตร ต่อตนเองและต่อสังคม) และ 3. การทำประโยชน์ให้กับสังคม (มูนาฟาอ์ด)
- เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนตนเองที่มีความหลากหลายตามความต้องการของชุมชนที่สอดคล้องกับความเป็นจริง มีความยั่งยืน ลดความขัดแย้งทางการเมืองได้
- เกิดแผนงาน/โครงการที่ได้รับความสนใจจากประชาชนทั้ง 11 หมู่บ้าน เช่น โครงการบ้านนาอยู่ หน้าบ้านน้อมอง ที่มีการบูรณาการกับหน่วยงานในพื้นที่ การมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เช่น เกษตรอำเภอลำปางใต้ เกษตรปลอดสารพิษ สาธารณสุขประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อมบริเวณบ้านพักอาศัย/ความสะอาด พัฒนาการอำเภอ จัดระบบเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการรายรับ-รายจ่าย ปกครองการจัดระบบเอกสารสำคัญทางราชการ เช่น ทะเบียนราษฎร ฯลฯ

4. เว็อนไขการนำใช้

1) ผู้นำชุมชนต้องมีการปรับวิธีคิดอยู่ตลอดเวลาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง ต้องมีการจัดเวทีทุกพื้นที่ให้ครอบคลุมทั้งตำบล (11 หมู่บ้าน) เพื่อค้นหาผู้นำของชุมชนที่แท้จริงไม่ใช่จากการบอกเล่าปากต่อปาก

2) สมาชิกสภาชุรอ มีการประชุมต้องนำข้อมูลใหม่ๆ ของชุมชนมานำเสนอ เพื่อสะท้อนในเวทีพบปะพูดคุย พร้อมกับกำหนดมาตรการทางสังคม หาวิธีแก้ปัญหาเชิงมิติ

บรรณานุกรมและบุคลากร

1. ถอดบทเรียนการขับเคลื่อนสภาชุรอตำบลสุขภาวะกรณีศึกษาตำบลมะรือโบออก อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส
2. สุมานัส อับดุลฮาгим แวดอเลาะ ยูโซะ

**การจำลองสถานการณ์สังคม
โดยชุมชน**

กองทุนไม่ทิ้งกัน (กองทุนสัจจะวันละบาท)

องค์การบริหารส่วนตำบลขุนทะเล ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

แกนนำชาวบ้านได้ร่วมกันอนุเคราะห์ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบัน พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ทั้งที่เป็นเกษตรกรและชาวบ้านทั่วไป ยังไม่มีระบบสวัสดิการเหมือนข้าราชการ ในภาครัฐหรือลูกจ้างในภาคเอกชน ดังนั้นแกนนำชาวบ้านและผู้นำในสภาชุมชนตำบลขุนทะเล ซึ่งได้รับคำแนะนำจากแกนนำตำบลให้ก่อตั้งกองทุนสัจจะวันละบาทขึ้นในปี 2550 เพื่อเป็นสวัสดิการ สร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตให้ชาวบ้านทุกหมู่บ้านในตำบลขุนทะเลโดยมีผู้แทนของทุกหมู่บ้านมาทำหน้าที่เป็นอาสาสมัคร ร่วมเป็นกรรมการทำหน้าที่รวบรวมเงินฝากวันละบาทจากสมาชิก เพื่อนำไปฝากเข้ากองทุนที่ทำการอบต. โดยสมาชิกจะได้รับสวัสดิการตามระเบียบ เมื่อเป็นสมาชิกครบ 180 วัน สวัสดิการที่กองทุนจัดให้มีตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย จะได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งให้ทุนการศึกษาและช่วยเหลือผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส สวัสดิการคนทำงาน สวัสดิการเงินกู้และเงินฝาก เป็นต้น

การจัดตั้งองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนดังกล่าว ยังได้รับการรับรองจากพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้ชุมชนรู้จักพึ่งตนเอง ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เกิดการออมและเกิดสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้คุณค่าของการให้และการรับอย่างมีศักดิ์ศรี

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การให้ข้อมูลสร้างความเข้าใจ โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครศรีธรรมราช (พมจ.) ร่วมกันกับแกนนำชุมชนมีการจัดประชุมทุกหมู่บ้านในการให้ความรู้ ทำความเข้าใจในเรื่องกองทุนสัจจะวันละบาทแก่ประชาชนในตำบลขุนทะเล

2) การค้นหาคณะกรรมการและสมาชิก คณะกรรมการสมาชิกโดยจัดให้มีตัวแทนหมู่บ้านทั้ง 12 หมู่บ้าน มาเป็นกรรมการทำงานร่วมกับกองทุน เป็นกลุ่มที่สามารถเข้ามาเรียนรู้

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลขุนทะเล

ได้ เป็นการให้ผู้ที่ต้องการมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันทั้งในหมู่บ้านและตำบล คนในชุมชนได้รับรางวัลระเบียบกองทุนสัจจะวันละบาทตำบลขุนทะเล โดยมีค่าสมัครสมาชิกแรกเข้า 20 บาท สมาชิกมีการออมวันละ 1 บาท และฝากเข้ากองทุนทุกวันที่ 20 ของเดือน มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก 9 เรื่อง เริ่มมีการเรียนรู้ในรูปแบบของกองทุนสัจจะวันละบาท ที่สอดคล้องและครอบคลุมกับชุมชน โดยมีกลุ่มคน ทุกอาชีพในตำบลเข้าร่วมการเป็นสมาชิก

3) การพัฒนาศักยภาพผู้ปฏิบัติงาน มีการศึกษาดูงาน การทำความเข้าใจงานสวัสดิการชุมชน เพื่อถ่ายทอดความรู้ความสามารถเป็นแบบอย่างของการพัฒนางานสวัสดิการชุมชนได้

4) การดำเนินงาน มีการเก็บเงินที่สมาชิกฝากไว้กับอาสาหมู่บ้าน การลงทะเบียนคุมสัจจะ การบันทึกรายการลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ ระเบียบ กติกา ข้อตกลงของคณะกรรมการ ร่วมกันในการบริหารจัดการกองทุน เป็นต้น โดยมีเครือข่ายที่สนใจเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดการทำงานของภาคประชาชน ที่รู้จักการเสียสละ รอบคอบมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน มีการช่วยเหลือคนในชุมชนให้มีความรัก สามัคคีตลอดจนเป็นการทำงานร่วมกับกลุ่มองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องในชุมชน

5) การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก โดยครอบคลุมอยู่ 9 เรื่องได้แก่ การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย การศึกษา การช่วยเหลือ ผู้พิการผู้ด้อยโอกาส สวัสดิการคนทำงาน สวัสดิการเงินกู้ และสวัสดิการเงินฝาก เป็นรูปแบบของสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

6) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อบต.ขุนทะเลช่วยเหลือในเรื่องของการส่งเสริมสนับสนุนการทำงาน มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่ม หรือเรื่องเด่นผ่านระบบเสียงตามสาย ให้คำแนะนำปรึกษาแก่คณะกรรมการ การเชื่อมประสานหน่วยงานองค์กรภาครัฐ เอกชนและภาคประชาชนในการมีส่วนร่วม และสถานที่ตั้งที่ทำการของกองทุน การอุดหนุนในเรื่องของงบประมาณเพื่อมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มกองทุน ตลอดจนการให้การสนับสนุนส่งเสริมชุมชนให้เห็นความสำคัญของกองทุน

3. ผลพลีผลลัพท์

1) เกิดการได้เรียนรู้ในกลุ่มแกนนำ สมาชิก คนในชุมชนด้วยกันเพื่อสร้างหลักประกันที่มีความมั่นคงให้กับชุมชน เป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีสวัสดิการทั่วหน้าเข้าถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย

2) สร้างผู้นำที่มีความกล้าและจิตอาสาพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนได้ทุกเมื่อ มีคณะกรรมการบริหารกองทุนและสมาชิกที่มีคุณธรรม จริยธรรม ใช้หลักเมตตาธรรม ในการร่วมกันดำเนินกิจกรรมของกองทุน

3) ปลุกฝังการออมของคนในชุมชน เกิดการพึ่งพาตนเองและดูแลกันได้อย่างมีระบบของคนในชุมชน

4) เกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนที่มีความหลากหลาย เห็นรูปธรรมที่ชัดเจน มีการสร้างกรอบความช่วยเหลือที่เป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชนได้อย่างยั่งยืน และเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน

5) สมาชิกสามารถที่จะเข้าถึงสวัสดิการได้มากกว่าการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐเพียงอย่างเดียว เกิดเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับผู้ที่สนใจ โดยสามารถให้ข้อมูลความรู้จากประสบการณ์การทำงานให้กับผู้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพื้นที่อื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี ส่วนคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน เป็นการทำงานด้วยจิตอาสา ใช้สวัสดิการเป็นผลตอบแทนในการทำงาน

4. เว็บบอร์ดนำใช้

1) การสร้างความเข้าใจโดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครศรีธรรมราช (พมจ.) ร่วมกันกับแกนนำชุมชน โดยการจัดประชุมทุกหมู่บ้าน

2) การให้ความรู้ ทำความเข้าใจในเรื่องกองทุนสัจจะวันละบาทให้แก่ประชาชนในตำบล

3) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล โดยประชาชนในตำบล

4) การสร้างการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมี อปท.เป็นฝ่ายเชื่อมประสานการหนุนเสริม

5) นำใช้ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการอย่างครอบคลุม

6) การเสริมสร้างศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน

7) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กองทุนไม่ทิ้งกัน (กองทุนสัจจะวันละบาท)

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านแม่เตย หมู่ที่ 1

ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เกิดจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ (เงินฝากสัจจะสะสม) เมื่อปี 2541 (9 มิ.ย. 41) พร้อมกับได้มีการคัดเลือกประธาน (คือน้ำเอี่ยม) และคณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งได้ทำงานมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านละแวกใกล้เคียงมีเงินเก็บเงินออม เริ่มแรกมีสมาชิกเพียง 202 คนและมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในปีต่อๆ มาจนกระทั่งในปัจจุบันมีสมาชิกทั้งสิ้นจำนวนประมาณ 1,220 คนกับ 1 โรงเรียน (คือโรงเรียนวัดแม่เตย) เมื่อกลุ่มออมทรัพย์ ดำเนินการมาถึงปีที่ 2 ก็เริ่มให้กู้โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน โดยมีระเบียบข้อบังคับของกลุ่มฯ ว่าสมาชิกที่เป็นผู้กู้จะต้องจ่ายดอกเบี้ยทุกวันวันที่ 9 ของทุกเดือน ซึ่งจะเป็นวันทำการของกลุ่มในทุกๆ เรื่องทั้งการฝากเงิน การถอนเงิน การจ่ายดอกเบี้ย การขอกู้ และอื่นๆ ที่ศาลาวัดแม่เตยเวลา 10.00-15.00 น. การกู้เงินรอบใหม่จะทำได้ก็ต่อเมื่อผู้กู้ได้คืนเงินที่กู้และจ่ายดอกเบี้ยครบตามจำนวนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ประธานและคณะกรรมการกลุ่มฯ มีแนวคิดที่ชัดเจนว่า ต้องการให้หมู่บ้านมีการประกอบอาชีพที่มั่นคงและมีความเป็นอยู่ที่ดี คณะกรรมการบริหารกลุ่มฯ ก็เลยกำหนดให้สมาชิกสามารถกู้เงินได้ไม่เกินหลักทรัพย์ของผู้กู้และผู้ค้ำประกัน

ที่ทำการของกลุ่มฯ ตั้งอยู่ที่ศาลาวัดแม่เตย (ขอใช้สถานที่จากทางวัดและทางกลุ่มฯ ได้จัดหาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องใช้สำนักงานเอง) เมื่อเริ่มมีเงินของกลุ่มฯ มากขึ้นคณะกรรมการฯ (ชุดเดียวกับกับกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ เพราะใช้เงินต้นทุนมาจากเงินฝากสัจจะ) ก็เลยคิดกันว่าจะใช้เงินที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์กับสมาชิก และหาเงินเข้ากลุ่มฯ ได้โดยวิธีใด (เนื่องจากเป็นช่วงปีที่ดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารค่อนข้างน้อย) ตกลงกันว่าน่าจะตั้งเป็นกองทุนนุ้ย เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ทำสวนยาง (ประมาณปี 2543) สมาชิกคนใดต้องการนุ้ยชนิดใดยี่ห้ออะไร ก็แจ้งกับทางคณะกรรมการฯ ที่รับผิดชอบและจะจัดส่งให้ที่บ้าน การชำระเงินค่านุ้ยจะจ่ายในเดือนถัดไป (เอาไปใช้ก่อน ค่อยจ่ายทีหลัง โดยกลุ่มฯ คิดราคาที่ได้กำไรเล็กน้อย) ซึ่งก็มี

คณะผู้ถอดบทเรียน นายเอี่ยม ไชยกุล ตำบลท่าข้าม

สมาชิกที่สั่งซื้อกันจำนวนหนึ่ง เมื่อการดำเนินงานของกองทุนปุ๋ยไปได้ค่อนข้างดี ทางคณะกรรมการฯ ประึกษาว่ามีคนในหมู่บ้านต้องการใช้หรือจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน (ดูความจำเป็นของครัวเรือน) และให้สมาชิกสามารถสั่งของที่เขาคต้องการใช้ได้ทั้งหมด โดยเอาไปใช้ก่อนและจ่ายเงินภายหลังได้ (เป็นการให้นำของไปใช้ก่อน และมาจ่ายคืนทีหลังหรือจ่ายผ่อน โดยมีสมุดบันทึกการซื้อของให้ครอบครัวละ 1 เล่ม ซึ่งนำเอ้อมเรียกบัตรเครดิตชาวบ้านเพราะสามารถนำสมุดมาเบิกของไปใช้ได้โดยไม่ต้องจ่ายเงิน) นอกจากนี้กลุ่มฯ ก็ยังได้ขยายให้สมาชิกสามารถสั่งสินค้าอื่นๆ ได้อีกด้วย เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องตัดหญ้า คอมพิวเตอร์ มอเตอร์ไซด์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กลุ่มฯ ยังไม่มีที่ตั้งของที่ทำกรร้านค้า นำเอ้อม (ประธานกลุ่มฯ) ได้เสนอให้ใช้ที่ดินบริเวณบ้านของตนเองในการก่อสร้างเป็นร้านค้าเล็กๆ โดยไม่ต้องจ่ายค่าเช่า ซึ่งหลังจากได้ปรึกษาหารือทั้งคณะกรรมการฯ และสมาชิกกลุ่มฯ ในการประชุมสามัญประจำปี (พ.ศ.2547) ก็ได้มีมติให้ใช้งบประมาณส่วนหนึ่งในการก่อสร้างร้านค้า ชื่อว่าวัสดุอุปกรณ์ และซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ ในการจัดร้าน (ใช้เงินตั้งต้นจำนวน 2,500,000 บาท และเงินสดสำรองของร้านจำนวน 10,000-20,000 บาท) โดยร้านค้าได้เปิดทำการทุกวันเวลา 17.00-21.00 น. และเฉพาะวันอาทิตย์ร้านค้าจะเปิดตลอดทั้งวันเพื่อความสะดวกในการมาจับจ่ายซื้อของของสมาชิก (เพราะโดยปกติคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะหยุดงานและทำงานบ้านในวันอาทิตย์) คณะกรรมการฯ ได้ตกลงกันว่าทางร้านจะไม่ขายน้ำอัดลม เบียร์ เหล้า และบุหรี่ประาะเป็นของฟุ่มเฟือย สำหรับการกำหนดราคาสินค้านั้นได้ใช้หลักของการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของกลุ่มฯ (ร้อยละ 1.50-2.00 บาท) และการขึ้นลงของราคาสินค้ายังขึ้นอยู่กับราคาสินค้าที่ซื้อมาจากท้องตลาดอีกด้วย (เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้บริโภค) นอกจากนี้ยังนำสินค้าไปขายในวันที่ทำการกลุ่มในวันที่ 9 ของทุกเดือนด้วย โดยจะต้องจ่ายหนี้เก่าทั้งหมด (ค่าของ) ก่อนที่จะซื้อสินค้าใหม่ได้

สำหรับรายได้ (กำไร) ของกลุ่มฯ มาจาก 4 ส่วนคือ ดอกเบี้ยเงินกู้ ดอกเบี้ยจากเงินฝากธนาคาร กองทุนจัดงาน (เงินกู้ยืมฉุกเฉินในการจัดงานของสมาชิก เช่น งานศพ งานแต่งงาน) และกำไรที่ได้จากร้านค้า (หักเงินที่เป็นยอดตั้งต้นออกจำนวน 2,500,000 บาทจากรายได้ทั้งหมด เหลือเท่าใดก็คือเงินกำไร) รายได้ทั้งหมดของกลุ่มฯ จะแบ่งปันผล ร้อยละ 80 ส่วนอีก ร้อยละ 20 จะแบ่งออกเป็น 4 ส่วนคือ ส่วนแรก (ร้อยละ 5) จ่ายเป็นค่าตอบแทนให้กับคณะกรรมการฯ ส่วนที่สอง (ร้อยละ 5) จ่ายค่าบำรุงกลุ่ม (ใช้เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ของกลุ่ม) ส่วนที่สาม (ร้อยละ 5) จัดเป็นสวัสดิการต่างๆ ให้กับสมาชิกและชุมชน และส่วนที่สี่ (ร้อยละ 5) เป็นเงินสำรองกลุ่ม (ไว้ใช้จ่ายเผื่อกรณีที่กลุ่มมีปัญหาการเงิน) ซึ่งคณะกรรมการฯ

5) ระบบเอกสารและบัญชี เอกสารและระบบบัญชีของกลุ่มเกิดจากการร่วมกันคิดของคณะกรรมการฯ โดยยึดหลักการทำแบบง่าย ๆ แสดงรายรับรายจ่ายและยอดคงเหลือที่เข้าใจง่าย ชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ในทุกๆ เรื่อง และกรรมการสามารถทำงานได้ง่าย ซึ่งน้ำเอี่ยม (ประธาน) เน้นย้ำว่าการเงินเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและต้องทำให้สามารถตรวจสอบได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ไม่ให้มีปัญหาหรือความสงสัยคลางแคลงใจจากสมาชิก จึงต้องเน้นให้ทุกอย่างจะต้องมีหลักฐาน มีใบเสร็จรับเงิน มีใบเสร็จส่งของ-ส่งปุ๋ย และมีบัญชีรายชื่อว่าใครมาส่งของอะไรไปบ้างจำนวนเท่าไร ซึ่งหลักฐานทั้งหมดจะต้องมีอยู่ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งผู้ที่ส่งของและผู้จ่ายของ (สินค้า) นอกจากนี้ยังใช้หลักของการแบ่งงานและหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนซึ่งจะต้องไม่ก้าวร้าวกันแต่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามสมมุติลงบันทึก สต็อกสินค้ายังไม่ได้จัดทำเป็นรูปเล่ม โดยน้ำเอี่ยม (ประธาน) ยังคงใช้วิธีจดใส่สมุดไว้ให้อ่านง่ายๆ เอกสารดังตัวอย่าง

สมุดเงินฝาก-กู้

<p>อยากรายต้องประหยัด อยากมีสมบัติต้องอดออม</p>	<p>อันความดีไม่มีขาย ใครอยากได้ให้ทำเอา</p>
<p>สมุดเงินฝากและเงินกู้</p> <p>ชื่อ.....</p> <p>เลขที่.....</p>	

6) ระบบการเงินของร้านค้ายึดตามเกณฑ์ของกลุ่มออมทรัพย์ ทางกลุ่มฯ จะมีการเก็บเงินจากสมาชิกเพื่อใช้เป็นค่าสมัครแรกเข้า 20 บาท (คิดเป็นค่าเอกสารใบสมัครและเล่มเงินฝาก-กู้ยืม) และเงินค่าหุ้นๆ ละ 100 บาทสมัครได้คนละไม่เกิน 5 หุ้น เพื่อป้องกันการลงทุนค่ากำไรจากเงินปันผล ทั้งนี้ถ้าเอื้อม (ประธาน) จะรู้เรื่องระบบการเงินบัญชีทั้งหมดและมีคุณอัมพร และคุณประยูรที่สามารถทำบัญชีแทนประธานได้ ซึ่งรายรับของแต่ละเดือนจะประกอบด้วยดอกเบี้ยเงินกู้ กำไรจากร้านค้า และกำไรจากกองทุนจัดงาน โดยนำมารวมกันเป็นผลกำไรรวมของกลุ่มฯ และนำมาหักจากเงินตั้งต้นต่างๆ และเหลือเท่าไรก็เป็นเงินกำไรที่ใช้ปันผล กลุ่มฯ จะทำการปันผลให้กับสมาชิกในวันที่ 25 ธันวาคมของทุกปี (การประชุมใหญ่สามัญประจำปี) พร้อมกับใบสรุปงบกำไรขาดทุนรายปีด้วย (แบ่งเป็นเงินปันผล ร้อยละ 80 และเก็บเป็นเงินดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 20) คณะกรรมการฯ จะเก็บสมุดการเงินทุกเล่มของสมาชิกเมื่อถึงเดือนพฤศจิกายน เพื่อนำมาตรวจสอบให้ตรงกันกับหลักฐานที่อยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

3. ผลพลีต พลลัพท์

- 1) เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้แก่ประชาชน
- 2) ประชาชนรู้จักการออม
- 3) เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

4. เงื่อนงำการนำใช้

- 1) การสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างแกนนำกับประชาชนในหมู่บ้านโดยการประชุม ประชาคมหมู่บ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) การค้นหาและนำใช้ข้อมูลเพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาาร่วมกัน
- 3) การเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน
- 4) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ
- 5) สร้างความเป็นเจ้าของ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดเสนอบัญหาและความต้องการ การดำเนินงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประเมินผล
- 6) ผู้นำจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ ความมุ่งมั่นในการที่จะสร้างให้คนในตำบลเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแม่เตย

กลุ่มออมทรัพย์ อัล-อามานะห์

ตำบลป่าคอก อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กลุ่มออมทรัพย์อัล-อามานะห์ บ้านบางโรง ต.ป่าคอก อ.กลาง จ.ภูเก็ต เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่ยึดหลักศาสนาอิสลามเป็นแนวทางปฏิบัติ โดยใช้คำขวัญว่า “เศรษฐกิจอิสลาม ทำตามบัญญัติจุดยืนเด่นชัด ปราศจากดอกเบี้ย” แนวคิดที่ทำให้เกิดกลุ่มออมทรัพย์อัล-อามานะห์มาจากชุมชนบางโรงประสบปัญหาการเข้ามากว่านซื้อที่ดินของนายทุน ความขัดแย้งทางการเมือง ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ทำให้คนในชุมชนต้องเปลี่ยนอาชีพจากการทำการเกษตรและประมงพื้นบ้าน มาเป็นการรับจ้างนายทุน รายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายก่อให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน โดยเฉพาะหนี้สินนอกระบบ ต้องเอาที่ดินไปจำนองแก่นายทุน และเกิดปัญหาโดนยึดที่ดิน บางครอบครัวถึงกับแตกแยกกัน คนในชุมชนหันหลังให้กับมัสยิดซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาหมู่บ้านในอดีต

จากปัญหาดังกล่าวแกนนำชุมชนโดยเฉพาะคณะกรรมการมัสยิด ได้มีการพูดคุยกัน (มุเซอวาเราะห์) หลังละหมาดมักริบ อย่างต่อเนื่องเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีการจัดทำแผนตามรูปแบบของชุมชนและศึกษาดูงานพื้นที่ที่มีการจัดการตนเองอย่างเข้มแข็ง จนนำมาสู่การจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือเพื่อปลดปล่อยหนี้สินให้กับคนในชุมชน ในปี 2553 โดยเป็นการระดมทุนจากคณะกรรมการมัสยิดนุ้ลญันนะห์ (บ้านบางโรง) แกนนำชุมชน และมีการดำเนินการของกลุ่มจนประสบความสำเร็จเป็นที่พึงให้คนในชุมชนได้ จนนำไปสู่การพัฒนาเป็นกลุ่มออมทรัพย์ อัล-อามานะห์ เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2540 ด้วยเงินทุน 27,000 บาท สมาชิก 33 คน

คณะผู้ถอดบทเรียน นายสุรียัน ยูโซ๊ะ นายสุชาติ คนรู้ นายสุทธิพงศ์ พรหมปรง นายจิรศักดิ์ มุดาอุเส็น นายเอกรัฐ อายูฮีน ศูนย์เรียนรู้ตำบลป่าคอก ตำบลเครือข่ายของตำบลขุนทะเล

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

จากปัญหาที่เห็นนอกระบบทำให้บางครอบครัวมีปัญหาในเรื่องค่าครองชีพ รายได้ไม่พอกับรายจ่ายจนก่อให้เกิดปัญหาครอบครัว มีการทะเลาะกัน บางครอบครัวถึงขั้นมีการหย่าร้างกันก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา แกนนำชุมชนและคณะกรรมการมัสยิดจึงได้มีการพูดคุยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างจริงจัง โดยร่วมกันเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา วางแผนร่วมกัน เบื้องต้นได้มีการรวมตัวของผู้นำที่มีจิตอาสาและนำไปสู่การศึกษาดูงานพื้นที่ที่มีการจัดการกลุ่มออมทรัพย์และการจัดการชุมชนอย่างเป็นระบบ

1) จัดตั้งกองทุนช่วยเหลือเพื่อปลดเปลื้องหนี้สินให้กับคนในชุมชน โดยคัดเลือกคณะกรรมการจากผู้มีจิตอาสาและผู้ที่มีประพฤติดำรงอยู่ในหลักการศาสนา จำนวน 12 คน โดยมีประธานกรรมการบริหารและมีคณะกรรมการบริหารกองทุนอีก 11 คน มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี และมีการช่วยเหลือ 4 ประเภทคือ ค่ารักษาพยาบาล หนี้สิน การศึกษา ให้กู้ยืมเงิน

2) ระดมทุนจากคณะกรรมการมัสยิดนุ้ลฎันนะห์และแกนนำชุมชนบ้านบางโรง โดยคิดเป็นค่าธรรมเนียมแรกเข้าคนละ 200 บาท ค่าเรือนหุ้นๆ ละ 20 บาท ได้เงินทุนก่อตั้ง 27,000 บาท ส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมตัวจัดตั้งกลุ่มอาชีพและสนับสนุนงบประมาณ ประสานงานหน่วยงานราชการพัฒนาด้านทักษะวิชาชีพ

3) จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้บริการตามความต้องการของชุมชนที่มีความหลากหลายมากขึ้น เช่น ให้บริการยืมเพื่อซื้อสินค้าที่มีความจำเป็นสำหรับใช้ในครัวเรือน ยืมเพื่อซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ

4) เปิดรับสมัครสมาชิกที่มีคุณสมบัติตามที่กลุ่มกำหนด คือเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทย มีที่อยู่ในเขตหมู่ที่ 3 บ้านบางโรง เป็นบุคคลที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขด้านต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ และเป็นผู้ที่มีความประพฤติชอบนิสัยดีงาม ปฏิบัติตนอยู่ในหลักการศาสนา

5) ขยายฐานสมาชิกไปยังชุมชนต่างๆ เปิดรับสมัครให้ครอบครัวทุกหมู่บ้านในตำบล และระดมเงินของมัสยิดในตำบลนำมาฝากกับกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเป็นทุนให้กับสมาชิกได้กู้ยืม

6) ประชุมรายงานความก้าวหน้าของการดำเนินการ เวทีประชุมแสดงความคิดเห็น การทำระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม รายงานสถานะของเงินทุนให้สมาชิกรับทราบและให้ข้อคิดเห็น เพื่อการพัฒนา ปีละ 1 ครั้ง

7) อบรมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการ และความรู้ด้านการจัดทำบัญชีสหกรณ์ โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตเป็นหน่วยงานจัดอบรม และสำนักงานสหกรณ์จังหวัดภูเก็ต เป็นพี่เลี้ยงในการจัดทำบัญชีสหกรณ์ ทำให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น

8) จัดซื้อที่ดิน ที่อยู่อาศัยให้กับสมาชิกและผู้ที่ไม่ที่อยู่อาศัย รวมเครือข่ายออมทรัพย์อิสลามภาคใต้ จัดตั้งกองทุนชากาตภายใต้แนวคิด “จากมือล่าง สู่มือบน” และสนับสนุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับคณะทำงานแผนแม่บทชุมชนออกแบบสำรวจข้อมูลครัวเรือนชุมชน บูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลุ่มออมทรัพย์เข้าทำเทียบเรือจากองค์การบริหารส่วนตำบลปากลอก จัดซื้อที่ดินให้กับมัสยิดเพื่อก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมุสลิมบ้านบางโรง ซื่อที่ดินเพื่อจัดสรรให้กับสมาชิกและคนในตำบลปากลอกที่ไม่มีที่อยู่อาศัย และร่วมกับสหกรณ์บริการชุมชนีย์ ซื่อที่ดินเพื่อจัดสรรให้กับสมาชิกและบุคคลทั่วไป ขยายผลสวัสดิการชุมชนสู่ระดับตำบล เมื่อคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ไม่สามารถทำธุรกรรมได้จึงจัดตั้งสหกรณ์บริการอัล-อามานะห์ ภูเก็ต จำกัด เพื่อรองรับการทำธุรกรรมและการเงินระบบอิสลาม ปัจจุบันมีการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนระดับตำบล

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) เกิดโครงการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ เสริมอาชีพและรายได้ให้คนในชุมชน
- 2) เกิดสหกรณ์บริการอัล-อามานะห์ ที่เข้มแข็งช่วยเหลือประชาชนในการประกอบอาชีพที่ดิน ที่อยู่อาศัย
- 3) มีการล้างหนี้ให้กับประชาชนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ ส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิก
- 4) จัดหาทุนและการบริการต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชน ทำให้สหกรณ์มีกำไรจากการที่สมาชิกมาผ่อนที่ดินให้กับสหกรณ์

4. เวื่อไขการนำใช้

- 1) การค้นหาและนำใช้ข้อมูลเพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาพร้อมกัน
- 2) สร้างจิตสำนึกใหม่ในการพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือกันในกลุ่มเพื่อปลดหนี้ให้กับคนในชุมชน

- 3) สร้างการมีส่วนร่วมในการระดมทุน
- 4) การเสริมสร้างศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน
- 5) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ
- 6) สร้างความเป็นเจ้าของ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดเสนอปัญหาและความต้องการ การดำเนินงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประเมินผล

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) ศูนย์ประสานงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ตอนบน. (2553).
- 2) คู่มือการจัดทำหลักสูตรเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้. นครศรีธรรมราช: สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน (สำนัก 3)
- 3) อุสมาน หวังดี เสบ เกิดทรัพย์ สลามาต เกิดทรัพย์ นายสุริยัน ยูโซ๊ะ นายสุทธิพงศ์ พรหมปรุง นายจิรศักดิ์ มุตาอุเส็น ตำบลป่าคอก อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี

ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และผู้สูงอายุในชุมชน

ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

การจัดทำข้อบัญญัติตำบลเพื่อคนพิการ เรียกว่า “ข้อบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว พ.ศ.2551” มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาส ในชุมชนตำบลดอนแก้ว การทำงานที่สู่กระบวนการในการจัดทำข้อบัญญัติมีพื้นฐานมาจากการทำงานของกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสตำบลดอนแก้ว ที่มีแนวคิดในความต้องการร่วมกันที่จะสร้างชุมชนให้เปี่ยมไปด้วยความสุข ด้วยความร่วมมือของคนในชุมชนตำบลดอนแก้ว โดยกิจกรรมที่ดำเนินการภายในกลุ่ม อาทิ การออกเยี่ยมบ้านผู้ด้อยโอกาส เพื่อทำการตรวจสุขภาพเบื้องต้น และให้ความรู้ด้านสุขภาพ การจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค และทุนในการประกอบอาชีพ การกำหนดวันคนพิการดอนแก้ว โดยใช้ชื่อว่า “วันถักทอสายใย ร้อยดวงใจคนพิการตำบลดอนแก้ว” จนกระทั่งความต้องการในการสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลดอนแก้ว จึงก่อให้เกิดความร่วมมือเพื่อจัดทำข้อบัญญัติตำบลเพื่อคนพิการ เรียกว่า “ข้อบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว พ.ศ.2551” และกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย รวมทั้งการจัดตั้ง “ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ด้อยโอกาสในชุมชนตำบลดอนแก้ว” ขึ้น ที่มาจากความคิดเห็นร่วมกันผ่านวงก่ากืดของประชาชนในตำบล เพื่อร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีให้กับชุมชน และเพื่อตอบสนองในการแก้ไขปัญหาอย่างถูกต้อง และเพื่อสร้างความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาให้กับกลุ่มด้อยโอกาสในชุมชนตำบลดอนแก้วต่อไป

“ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ด้อยโอกาสในชุมชนตำบลดอนแก้ว” จัดตั้งขึ้นโดยความร่วมมือของศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการหายดฝน องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว กลุ่มอาสาสมัคร

คณะผู้ถอดบทเรียน ดร.อุบล ยะไวฑวะวิชัย นายสุริยัน แพรสสี นางสาวบุญศิริ ศรียอด
นายอิทธิพล มาชื่น นางสาวอรชฎา ณะวิชัย นายวีรัญญ วงศ์อรยศกุล

พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ด้อยโอกาสตำบลดอนแก้ว และคนในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์คือ การตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย อาจเปรียบได้กับทฤษฎีของมาสโลว์ ที่ว่าด้วยลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์

1) ทางกายภาพ ในศูนย์จะมีกิจกรรมด้านกายภาพ การแนะนำให้ความรู้ด้านสุขภาพ การส่งต่อไปยังโรงพยาบาลและเป็นที่พักพิงด้านจิตใจ

2) ทางด้านความมั่นคงและปลอดภัย เป็นแหล่งร่วมความรู้ด้านอาชีพเสริม ที่สามารถมาฝึกอาชีพโดยผู้รู้ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทำให้มีรายได้

3) ทางด้านสังคม เป็นแหล่งศูนย์รวมของผู้ด้อยโอกาส เป็นลานกิจกรรมเป็นเวทีแสดงออกซึ่งความสามารถและความคิดเห็นอย่างเสรี

“ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ด้อยโอกาสในชุมชนตำบลดอนแก้ว” มีที่มา ดังนี้

ปี 2551 สืบเนื่องจากการลงพื้นที่ในการติดตามเยี่ยมบ้านประชาชนในชุมชนตำบลดอนแก้ว ของกลุ่มอาสาสมัครฯ ทำให้พบปัญหาของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส จึงเกิดการนำข้อมูลและนำมาสู่การเกิดงาน “วันรักทอสายใยร้อยดวงใจคนพิการในตำบลดอนแก้ว” ขึ้น เพื่อส่งเสริมสุขให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชนตำบลดอนแก้ว จนเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อเกิดชมรมคนพิการในชุมชนตำบลดอนแก้ว โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่มาจากคนพิการแต่ละประเภทในชุมชน รวมทั้งการเป็นจุดเริ่มต้นของเวทีช่วงก่ากี้ดในชุมชนตำบลดอนแก้วเพื่อร่วมกันระดมความคิดและตกผลึกความคิดที่ร่วมกันในการเสนอแผนการจัดทำข้อบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้วได้เห็นความสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตรอบด้านของประชาชนในตำบลดอนแก้ว รวมทั้งความเสมอภาคของประชาชนทั้งหมด จึงเกิดข้อบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว พ.ศ.2551 ขึ้น เพื่อนำใช้ต่อไป

ปี 2552 จากการมีข้อบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว พ.ศ.2551 เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงาน และก่อเกิดการแก้ไขปัญหาคือตรงจุดรวมทั้งภาคีเครือข่ายเล็งเห็นความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลดอนแก้ว จึงมีกลไกสนับสนุนทั้งในด้านอุปกรณ์ งบประมาณ และแรงกายแรงใจ ในการร่วมกันจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นพื้นที่เนื่องในการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มในชุมชนตำบลดอนแก้ว อย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน

ปี 2553 การดำเนินการของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ก่อเกิดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์มากมายกับกลุ่ม

เป้าหมายและประชาชนในตำบลดอนแก้ว จึงเกิดกิจกรรมทั้งภายในศูนย์ ที่ประกอบด้วย การมีอุปกรณ์เพื่อทำกิจกรรมบำบัดแก่ประชาชนที่ต้องการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเบื้องต้น กิจกรรมการเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ มาให้ความรู้แก่ประชาชน การให้การช่วยเหลือด้านอุปกรณ์แก่ประชาชนในตำบลดอนแก้วและตำบลใกล้เคียง การส่งเสริมอาชีพและการจัดสวัสดิการครบด้านให้กับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือ กิจกรรมภายนอกศูนย์ การร่วมให้ความรู้และจัดนิทรรศการการส่งเสริมการให้ความรู้เรื่องสวัสดิการของคนในชุมชน การจัดนิทรรศการมีชีวิตเพื่อร่วมเผยแพร่องค์ความรู้ จนได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนตำบลดอนแก้ว

ปี 2554 ภาครัฐเครือข่ายให้ความสำคัญในการทำงานขับเคลื่อนศูนย์ฯ และการให้ความสำคัญกับภาคประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว จึงเกิดความร่วมมือระหว่างศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว ร่วมกับสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ องค์กรเอกชน ในการจัดทำคู่มือการจัดตั้งศูนย์ฯ คู่มือการดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการ และเด็กที่มีความบกพร่องเพื่อนำมาใช้และก่อให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มเป้าหมายรวมทั้งการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้ดูแล รวมทั้งการเผยแพร่องค์ความรู้ในการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูฯ ในพื้นที่ต่างๆ เพื่อจัดสวัสดิการให้กับประชาชนในพื้นที่อื่นต่อไป รวมทั้งการก่อเกิดโครงการเด่นขึ้นในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ คือ กิจกรรมวันเติมสุขสัญจร ที่มีกิจกรรมเพื่อสร้างสุขรวมทั้งเพื่อจัดสวัสดิการให้กับกลุ่มเป้าหมายและประชาชนในตำบลต่อไป

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

ข้อบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว พ.ศ.2551 (ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่) มีเป้าหมายมุ่งเน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการช่วยเหลือกันและกันและเกิดการเป็นสังคมของอาหารโดยใช้ช่วงก่ากั้ดเป็นตัวขับเคลื่อน รวมทั้งกลุ่มผู้มีจิตอาสาในชุมชน แกนนำชุมชน ซึ่งผลจากการมีข้อบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว พ.ศ.2551 (ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่) จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายซึ่งประกอบด้วย คนพิการ 157 คน ผู้สูงอายุ 1,149 คน ผู้ป่วยโรคเอดส์ 27 คน เด็กด้อยโอกาส 120 คน และผู้มีรายได้น้อยประมาณ 200 คน รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวและคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิตใจ และความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ของประชาชนในตำบลดอนแก้ว

รวมทั้งการมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและได้ทุนทางสังคมเพิ่มขึ้น สังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติและเกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าประชาชนที่ได้รับผลประโยชน์นั้นมีไม่เพียงแค่ระดับตำบลเท่านั้น แต่ได้รับทั้งอำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ

1) นำใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการนำใช้ในกระบวนการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งยังสามารถนำมาประกอบการช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการและตรงเป้าหมาย อีกทั้งยังเป็นการสื่อสาร 2 ทาง ที่องค์การบริหารส่วนตำบลและภาคประชาชนได้มีโอกาสในการสื่อสารระหว่างกัน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน รวมทั้งเพื่อสามารถแก้ไขและตอบสนองตามความต้องการได้ตรงตามเป้าหมาย การเป็นแหล่งข้อมูลให้กับภาคีเครือข่ายที่ต้องการนำข้อมูลไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในเชิงชุมชนและสังคมต่อไป อีกทั้งยังมีการนำข้อมูลดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการของการจัดทำแผนที่ทางภูมิศาสตร์ GIS เพื่อง่ายต่อการนำใช้ข้อมูลต่อไป

2) ค้นหาผู้ที่มีจิตอาสาสาธารณะอย่างมากในการดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วง การบริหารจัดการคนในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูและทำงาน ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มกันของผู้คนที่มีความหลากหลายไม่มีอัตราค่าจ้างหรือค่าตอบแทน จึงถือเป็นการยากที่จะใช้การควบคุม หรือการสั่งการ การทำงานในศูนย์ฟื้นฟูจึงต้องใช้เทคนิคกลยุทธ์วิธีการในการสร้างแรงจูงใจ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ แม้ที่ผ่านมามีอาจต้องใช้เวลาในการดำเนินการแต่สามารถบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี

3) แสวงหางบประมาณในการดำเนินงาน หากจะใช้งบประมาณในการจ้างบุคคลในการทำงานนี้ ประกอบด้วย อาสาสมัครเจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักกายภาพบำบัด และนักจิตเวช ใน 1 ปีต้องใช้เงินไม่ต่ำกว่า 3,000,000 บาท การซ่อมแซมที่อยู่อาศัยและปรับปรุงสภาพแวดล้อม ต้องใช้งบในการดำเนินการประมาณ 200,000 บาท และการสร้างศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ด้อยโอกาสในชุมชนตำบลดอนแก้ว ใช้งบในการดำเนินการประมาณ 500,000 บาท รวมถึงงบประมาณในด้านอื่นๆ เช่น ทุนในการประกอบอาชีพ การจัดหาเครื่องอุปโภค บริโภค หรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ใช้งบประมาณมากกว่า 300,000 บาท รวมแล้วต้องใช้งบทั้งสิ้นประมาณ 4,000,000 บาท ซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ได้ใช้งบประมาณในการดำเนินงานเพียง 150,000 บาท เท่านั้น เหตุที่มีการบริหารจัดการทุนที่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากมาจากการสร้างแรงกายแรงใจและแรงทุนของประชาชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลในข้อบัญญัติของการส่งเสริม จึงทำให้เรื่องของทุนในการดำเนินการมาจากหลาย

ภาคส่วน ซึ่งทั้งหมดเป็นแรงหนุนเสริมก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพต่อไป

4) จัดทำข้อบัญญัติได้ถูกบรรจุในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติ ที่ถูกต้องตามกฎหมายและมีการประกาศใช้อย่างเหมาะสม โดยได้รับการส่งเสริมอย่างยั่งยืน อีกทั้งในส่วนของคุณ์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว ที่มีการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน ขับเคลื่อนการทำงานด้วยกลุ่มอาสาสมัคร และมีการหนุนเสริมการทำงานจากองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ร่วมกับภาคีเครือข่ายต่างๆ ที่เห็นความสำคัญในการพัฒนาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน อีกทั้งในการดำเนินการเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้วิทยากร และแกนนำจิตอาสา ยังได้รับการพัฒนาเทคนิคการนำเสนอในด้านต่างๆ จนเกิดความเชี่ยวชาญ และสามารถถ่ายทอดกระบวนการ ธุรกรรมการดำเนินการ รวมถึงการเป็นตัวอย่างให้กับพื้นที่ต่างๆ ในการจัดทำข้อบัญญัติและการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟู เพื่อดูแลคุณภาพชีวิตให้ครบทุกด้านของประชาชนในตำบลต่อไป

5) ให้องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ทำหน้าที่ในการสนับสนุนการจัดทำข้อบัญญัติการส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว พ.ศ.2551 (ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุในชุมชนตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่) เพื่อเป็นพื้นที่พ้องในการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อชุมชนตำบลดอนแก้ว ทั้งนี้ในการทำหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว ยังทำหน้าที่ครบรอบด้าน เช่น การเป็นแกนนำในการจัดทำและจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟู การหนุนเสริมให้กับกลุ่มแกนนำจิตอาสาในการดำเนินกิจกรรมและกระบวนการทั้งหมด บทบาทการเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนทางด้านวิชาการ ด้านกิจกรรม ด้านการให้ความรู้ การให้คำปรึกษา การให้ข้อมูล ตลอดจนร่วมวางแผนและให้คำแนะนำในการจัดทำโครงการ/แผนงาน และเสริมความรู้และทักษะในการเขียนโครงการขอรับทุนสนับสนุนต่างๆ และช่วยให้ความรู้และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ การประสานงานกับภาคีเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน เพื่อร่วมกันสร้างตำบลน่าอยู่ร่วมกัน ฯลฯ

3. ผลพลีผลลัพท์

1) กลุ่มเป้าหมายซึ่งประกอบด้วย คนพิการ 157 คน ผู้สูงอายุ 1,149 คน ผู้ป่วยโรคเอดส์ 27 คน เด็กด้อยโอกาส 120 คน และผู้มีรายได้น้อยประมาณ 200 คน รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวและคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิตใจ และความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ

2) ประชาชนตำบลดอนแก้วจำนวน 14,239 คนได้ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและได้ทุนทางสังคมเพิ่มขึ้น

3) สังคมเกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านทัศนคติ และเกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเท่าเทียม จะเห็นได้ว่าประชาชนที่ได้รับผลประโยชน์นั้นมิใช่เพียงแค่ระดับตำบลเท่านั้น แต่ได้รับทั้งอำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ

4. เว็บบอร์ด

1) การค้นหาและนำข้อมูลในการช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการนำใช้ในกระบวนการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น

2) สร้างการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกันและกันและเกิดการเป็นสังคมของการเอื้ออาทร โดยใช้การจัดเวทีช่วงกำลังเป็นตัวขับเคลื่อน ตลอดจนกลุ่มผู้มีจิตอาสาในชุมชน และแกนนำชุมชน

3) การค้นหาผู้มีจิตสาธารณะ และการบริหารจัดการคนในการดำเนินงานให้สำเร็จ
ลุล่วง

4) การหนุนเสริม จาก อปท.

บรรณานุกรมและบุคลากร

1) เอกสาร (ร่าง) ข้อเสนอนโยบายสาธารณะพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

2) เอกสารการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูข้อบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว พ.ศ.2551

3) ข้อบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตำบลดอนแก้ว พ.ศ.2551

4) นายนพดล ณ เชียงใหม่

5) ดร.อุบล ยะไวทย์ณะวิชัย

6) นางปัทมา สุตด้วงแก้ว

7) นางศรีนวล วังผาสุข

ศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม (ศาลาสว่างสุข)

เทศบาลตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

จุดเริ่มต้นของศาลาสว่างสุขเกิดจากการที่เทศบาลตำบลเชิงดอย ได้รับคัดเลือกเป็นตำบลต้นแบบการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม เมื่อปี 2554 ซึ่งเป็นการบูรณาการการดำเนินงานของสำนัก กอง กลุ่ม ในหน่วยงานสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยน้อมนำรูปแบบโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในตำบลต้นแบบฯ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรกลุ่มเป้าหมาย เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ และพัฒนาการดำเนินงานตำบลต้นแบบให้เกิดเป็นกลไกขับเคลื่อนสวัสดิการสังคม เพื่อนำไปสู่การเป็น “สังคมสวัสดิการ (Welfare society)” และ “สวัสดิการสังคมถ้วนหน้า (Welfare for all)”

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) มีการขยายผลการพัฒนาจากฐานการพัฒนาเดิม คือ ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.) ที่เข้มแข็งและขยายผลเป็นตำบลต้นแบบ (ศาลาสว่างสุข) รวมถึงการขับเคลื่อน “สภาเด็กและเยาวชน” ให้มีกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง ด้วยการกำหนดนโยบายของผู้บริหารที่มีความชัดเจน มุ่งเน้นที่จะพัฒนาท้องถิ่นด้วยการนำด้านคุณภาพชีวิตของประชาชนก่อน จึงจะสามารถพัฒนาท้องถิ่นในด้านอื่น ๆ ให้เกิดขึ้นได้

2) ชุมชนมีสโลแกนที่แสดงถึงเป้าหมายในการทำงานเพื่อให้บริการประชาชนร่วมกัน เช่น “เราจะดูแลกันและกันตั้งแต่ตั้งครรภ์จนถึงเช็งตะโกน” (ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน)

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการเทศบาลตำบลเชิงดอย

“ประชาชนมาใช้บริการแล้วพึงพอใจ กลับไปแล้วมีความสุข” (ศาลาสร้างสุข) “แก้ทุกข์ เพิ่มสุข” (สังคมน่าอยู่แบบองค์กรวม)

3) ความร่วมมือ/ความตระหนัก ของผู้นำชุมชนในภาคส่วนต่างๆ ผ่านการมีส่วนร่วม โดยมีการประชุมแบบไม่เป็นทางการเพื่อออกแบบการจัดกิจกรรมทุกครั้งก่อนดำเนินการ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ลักษณะที่มุ่งงาน ร่วมการ ทบทวนการทำงาน ด้วยการดูแลคนในท้องถิ่นประจักษ์คนในครอบครัว จึงทำให้การทำงาน ประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

4) การศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ เป็นการจุดประกายความคิด ประกอบการตัดสินใจดำเนินการร่วมกันของชุมชน/ท้องถิ่น ด้วยแนวคิดวิถียรอยเท้าช้าง หลังจากการศึกษาดูงานจากพื้นที่ต้นแบบแล้ว ได้มีการนำมาประจักษ์หารือระหว่างคณะทำงานเพื่อ ปรับใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่

5) การจัดเก็บข้อมูลมือหนึ่ง โดยใช้แบบสำรวจข้อมูลผู้ประสบปัญหาทางสังคม (บก.๐๑) ซึ่งเน้นกระบวนการจัดเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ดังนี้ ผู้จัดเก็บข้อมูล คือ คณะทำงานฯ หมู่บ้าน (ทีม D) การให้ความรู้ความเข้าใจแบบสำรวจแก่คณะทำงานฯ ก่อนการจัด เก็บข้อมูล จัดเวทีประชาคมเพื่อค้นหากลุ่มเป้าหมายตามประเด็นปัญหาสังคมจากแบบ สำรวจฯ ออกเยี่ยมบ้าน/สำรวจข้อมูล/ข้อเท็จจริงของผู้ประสบปัญหาสังคมรายบุคคล จัดเวที ประชาคมจัดลำดับความสำคัญ/ความรุนแรงของสภาพปัญหาความเดือดร้อน จำแนกตามกลุ่ม เป้าหมายระดับหมู่บ้าน จัดเวทีประชาคมตำบล (ทีม C+ทีม D) เพื่อจัดลำดับผู้ประสบปัญหา สังคมในระดับตำบล

6) การจัดเก็บข้อมูลดังกล่าว จึงเป็นกระบวนการจัดเก็บข้อมูลที่เชื่อถือได้ เนื่องจากการ จัดเก็บเป็นระบบขั้นตอน มีการสอบถามข้อมูลทุกระดับชั้น ข้อมูลที่ได้รับมาจึงสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานในชุมชนได้ทันที ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่เน้น “กระบวนการ” ดำเนินการ ครบทุกขั้นตอนตามคู่มือ และมีการประยุกต์รูปแบบการทำงานให้เหมาะสมตามสภาพสังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังเป็นการทำงานที่ให้ความสำคัญกับ “การวางแผน พัฒนาโดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน” ทั้งข้อมูลมือสองและข้อมูลมือหนึ่งรวมถึงการเชื่อมข้อมูลจากเวที เรียนรู้หลาย ๆ เวที

7) การให้ความสำคัญของทุนทางสังคม/ศักยภาพชุมชนที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนงาน ตำบลต้นแบบ เช่น คนจิตอาสา สภาเด็กและเยาวชน ชมรมคนพิการ ศูนย์พัฒนาครอบครัวใน ชุมชน กลุ่มสตรี ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์ ผู้นำ ผู้รู้ ซึ่งล้วนมีความรักความสามัคคี และใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นพื้นฐาน ในการทำงานด้วยการเชื่อมประสานและดำเนินงานร่วมกัน

ในลักษณะ “เนื้อเดียวกัน” เช่นร่วมออกแบบกิจกรรม/เวที/ร่วมแก้ไขปัญหาระหว่างการปฏิบัติ/ร่วมทบทวนบทเรียน ฯลฯ

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

1) กลไกคณะทำงานมีการจัดกิจกรรมและบริการทางสังคมอย่างต่อเนื่อง/สม่ำเสมอ/มีการพัฒนางานและปรับปรุงแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลากหลายครอบคลุมทุกเพศวัย

2) บุคลากรของเทศบาล/ภาคีเครือข่าย มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการดำเนินงานสามารถนำไปถ่ายทอดและปฏิบัติได้จริง

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าใจและเห็นประโยชน์ ที่เกิดกับประชาชนมีการวางแผนขับเคลื่อนสู่สังคมสวัสดิการถ้วนหน้าอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยใช้กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นเครื่องมือจัดสวัสดิการถ้วนหน้า ภายในปี 2559

4) การประสานแผนฯ ร่วมกับเทศบาลและภาคีเครือข่าย ทำให้สามารถขยายบริการให้แก่กลุ่มเป้าหมายได้เพิ่มมากขึ้น โดยดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ประสบปัญหาสังคมและประชาชนทั่วไป

4. เว็บบอร์ดการนำใช้

1) การนำใช้ทุนทางสังคม และศักยภาพชุมชนในการขับเคลื่อนงานตำบล

2) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล โดยมีการจัดเก็บเป็นระบบขั้นตอน มีการสอบถามข้อมูลทุกระดับชั้น ข้อมูลที่ได้รับมาจึงสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานในชุมชนได้ทันที

3) การสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือของประชาชนในตำบล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาร่วมกัน

บรรณานุกรมและบุคลากร

1) นางสาวนกกานต์ เขตหิรัญกนก 089-507-6223

2) นางสาวสรียา กำลูนเวสาร์ช 087-726-4008

กองทุนหนุนเกื้อ

ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าตอง จังหวัดยโสธร

กองทุนหนุนเกื้อ เป็นกองทุนที่ก่อตั้งขึ้นจากสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ที่เล็งเห็นว่าอาชีพเกษตรกรไม่มีสวัสดิการรองรับเมื่อเจ็บป่วย เสียชีวิตหรือเมื่อสูงอายุทำงานไม่ได้ จึงได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งกองทุนหนุนเกื้อ ระดมเงินออมจากสมาชิกวันละ 1 บาท เพื่อให้การช่วยเหลือสมาชิกเมื่อมีความจำเป็น ได้แก่ คลอดบุตร เจ็บป่วยนอนรักษาในโรงพยาบาล สูงอายุ และเสียชีวิต การดำเนินกิจกรรมมีการเลือกตั้งคณะกรรมการ มีการประชุมสมาชิกกำหนดกฎ กติกา กลุ่ม มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารและขยายแนวคิดผ่านวิทยุชุมชนของสำนักสงฆ์ สวณธรรมร่วมใจ หอกระจายข่าวหมู่บ้าน การประชุมของศูนย์อบรมประชาชนชาวบ้าน และการประชุมของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ผลการดำเนินงานทำให้สมาชิกมีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีความรู้สึก มั่นคงปลอดภัย

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เริ่มต้นเมื่อปี 2548 กลุ่มเกษตรอินทรีย์ มีแนวคิดจะช่วยเหลือสมาชิกในรูปแบบการจัดสวัสดิการ มีวัดสวณธรรมร่วมใจในอำเภอป่าตอง ซึ่งเป็นเครือข่ายงานอบรมเกษตรอินทรีย์ เป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน มีสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ระดับอำเภอและภายนอก นายสุทัศน์ วันเที่ยง แกนนำกลุ่มเกษตรอินทรีย์ศรีฐาน เป็นตัวแทนรวบรวมสมาชิกในตำบลศรีฐาน เข้าร่วมดำเนินงานและนายสุทัศน์ วันเที่ยง ได้รับเลือกเป็นประธานระดับอำเภอ ตั้งกองทุนชื่อ “กองทุนหนุนเกื้อ” หลังจากนั้นแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน สมาชิกระดมทุนวันละ 1 บาท สมาชิกตำบลศรีฐานเริ่มต้นมี 40 คน สมาชิกภาพรวมอำเภอ 300 คน สมาชิกระดมทุนได้ปีแรก 120,000 บาท ต่อมาช่วงปี 2549-2552 มีนโยบายขยายกลุ่มสมาชิก และมุ่งพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการบริหารกองทุนหนุนเกื้อ มีการประชาสัมพันธ์ผ่านบุคคลและวิทยุชุมชนของวัดเอง ต่อมากรมการศึกษาดูงานที่จังหวัดน่าน ได้กำหนดระเบียบกองทุนใหม่คือ 1) การเกิด 2) แก่ จัดสวัสดิการเมื่อครบ 15 ปี 3) เจ็บ เมื่อนอนโรงพยาบาล และ 4) การจัดสวัสดิการเมื่อสมาชิกตาย ปัจจุบันสมาชิกเพิ่มขึ้นระดับอำเภอ 1,740 คน สมาชิกตำบลศรีฐาน 114 คน มีเงินหมุนเวียน 1.6 ล้านบาท

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

กระบวนการจัดตั้งกองทุนหนุนเกื้อ หลังจากมีการพูดคุยหารือในวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกองทุน เพื่อจัดสวัสดิการแก่สมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในระดับอำเภอแล้ว จึงเริ่มดำเนินงานโดยแต่ละตำบลกลับไปประชุมหารือ ซึ่งแจ้งแนวคิดและวัตถุประสงค์ให้สมาชิกทราบ เมื่อตกลงให้แต่ละตำบลคัดตัวแทนตำบลเพื่อร่วมเป็นตัวแทนระดับอำเภอ ตัวแทนตำบลดำเนินการเก็บเงินสมาชิกสัจจะวันละบาท ครั้วเรือนหนึ่ง ๆ อาจมีสมาชิกหลายคน สมาชิกอาจส่งเป็นรายเดือน รายปีก็ได้ รวบรวมเงินส่งอำเภอทุกเดือน และประชุมหารือการดำเนินงานทุกเดือนและจัดสวัสดิการแก่สมาชิกตามเงื่อนไขข้อตกลง

กิจกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วย การประชุมคณะกรรมการระดับอำเภอ การเก็บเงินสมาชิก การจัดสวัสดิการสมาชิก ได้แก่ 1) การเกิด ลูกได้ 700 แม่ได้ 300 บาท 2) แก่จัดสวัสดิการเมื่อครบ 15 ปี 3) เจ็บ นอนโรงพยาบาล 100 บาท/คืน 4) ตาย เริ่มที่ 2,500-30,000 บาท และ 5) ให้กลุ่มกู้ยืมเพื่อซื้อข้าวแปรรูป ซื้อวัตถุดิบทำปุ๋ย เป็นต้น

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

ผลผลิต ผลลัพธ์จากการดำเนินงาน ทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี ได้จ่ายสวัสดิการสมาชิกเกิด 10 ราย/ปี จ่ายสวัสดิการป่วย 50-100ราย/ปี และจ่ายสวัสดิการสมาชิกตาย 2-4 ราย/ปี ปัจจุบันหนุนเกื้อสมาชิกให้กลุ่มกู้ยืมเพื่อซื้อข้าวแปรรูป ซื้อวัตถุดิบทำปุ๋ย สมาชิกเพิ่มขึ้นระดับอำเภอ 1,740 ราย สมาชิกตำบลศรีฐาน 114 ราย ปัจจุบันมีเงินหมุนเวียน 1.6 ล้านบาท

4. เว็อนไขการนำใช้

- 1) การสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างแกนนำกับประชาชนในหมู่บ้านโดยการประชุมประชาคมหมู่บ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) การค้นหาและนำใช้ข้อมูลเพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาร่วมกัน
- 3) การเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน
- 4) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ
- 5) สร้างความเป็นเจ้าของ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดเสนอปัญหาและความต้องการ การดำเนินงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประเมินผล

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กองทุนหนุนเกื้อ

กองทุน (กองทุน) สวัสดิการชุมชน ตำบลคงมูลเหล็ก

ตำบลคงมูลเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กลุ่มกองทุน (กองทุน) สวัสดิการชุมชนตำบลคงมูลเหล็ก ได้เริ่มดำเนินการจัดตั้งขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมถึงการได้ช่วยเหลือผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสในชุมชนด้วย โดยมุ่งหวังคนในชุมชนได้รับสวัสดิการที่เท่าเทียมกัน ตั้งแต่การเกิด เจ็บ และตาย ก่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีของคนในชุมชนด้านการช่วยเหลือซึ่งเหลือกันและกัน

เดือนมิถุนายน 2553 เป็นช่วงของการ “ก่อตัว” อบต.คงมูลเหล็ก จัดโครงการศึกษาดูงาน โดยพาแกนนำชุมชนเข้าศึกษาดูงาน ที่ อบต.ปากพูน ในด้านสุขภาวะชุมชน ซึ่งร่วมกับทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งจากการได้ศึกษาดูงานฐานเรียนรู้ ธรรมชาติความดี ธรรมชาติเวลา ทำให้เกิดแนวคิดการบริหารจัดการโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งยังเป็นการปลูกจิตสำนึกที่ดีให้คนในชุมชน กลับจากศึกษาดูงาน นายก อบต.คงมูลเหล็ก ได้จัดประชุม เพื่อปรึกษาหารือ หาแนวทางร่วมกันในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือด้านสวัสดิการให้กับคนในชุมชน และเนื่องด้วยขณะนั้นมีมติจากทางกรมว่าด้วยการรองรับและสนับสนุนเรื่องการจัดตั้งสวัสดิการของชุมชน และ พมจ.ได้จัดทำโครงการสนับสนุนการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนด้วย ทำให้แนวคิดของการจัดตั้งกลุ่มมีความเป็นไปได้สูง

เดือนพฤศจิกายน 2553 เป็นช่วงของการ “พัฒนา” การจัดตั้งกลุ่มเกิดขึ้นโดยผ่านความเห็นชอบของคนในชุมชน แกนนำชุมชนและผู้บริหารท้องถิ่น โดยการนำเรื่องการจัดตั้งกองทุนฯ เข้าในที่ประชุมบูรณาการและการประชุมธรรมนูญสุขภาพประจำเดือน คนในที่ชุมชน

คณะผู้ถอดบทเรียน ทีมนักวิชาการโครงการรวมพลังมวลชนขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะแบบบูรณาการ
ตำบลคงมูลเหล็ก

ให้ความสนใจและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเป็นอย่างดี โดยมีเจ้าหน้าที่ของ อบต.ตงมูลเหล็ก เป็นผู้ดำเนินการในช่วงแรก การประชุมเป็นไปด้วยเรียบร้อย

และในช่วงเดือนเดียวกัน ได้มีการเปิดรับสมัครผู้ที่สนใจเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยผ่านการสมัครจากผู้นำในแต่ละหมู่บ้าน ทำให้การรับสมัครสมาชิกเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และรวดเร็ว มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น จึงได้จัดการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกัน ในการจัดทำและรับทราบระเบียบข้อบังคับ และมีการวางหลักเกณฑ์ว่าสมาชิกทุกคนต้องเสียสละเงินสมทบเข้ากองทุน วันละ 1 บาท/1 คน โดยมีการเก็บเงินสมทบ คนละ 360 บาท/คน/ปี และค่าสมัครแรกเข้าคนละ 20 บาท

เดือนมกราคม 2554 ถึงปัจจุบัน ช่วงดำเนินงาน ได้เริ่มดำเนินการตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่มกองทุน (กองทุน) สวัสดิการชุมชนตำบลตงมูลเหล็ก เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2554 มีสมาชิกแรกเริ่มจำนวน 720 คน มีทุนสวัสดิการรวมค่าสมัคร เป็นเงิน 273,600 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 731 คน มีทุนสวัสดิการรวมค่าสมัครคงเหลือ เป็นเงิน 250,917 บาท ซึ่งปัจจุบันได้จัดสวัสดิการเพื่อให้สมาชิกได้รับประโยชน์ โดยให้เป็นค่าทำศพสำหรับการเสียชีวิตของสมาชิกและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน จำนวนเงิน 2,000 บาท/ราย พร้อมพวงหรีด เป็นสวัสดิการแรกเกิดของเด็กในชุมชน เป็นเงิน 2,000 บาท/ราย เป็นเงินช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลแก่สมาชิกและผู้ด้อยโอกาสที่ต้องรักษาตัวในโรงพยาบาลคนละ 150 บาท/ราย และมีการจัดสรรเงินเข้ากองกลาง เพื่อใช้จ่ายเงินในด้านสาธารณประโยชน์ เช่น ทุนการศึกษาเด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การพัฒนาศักยภาพของคนในตำบล โดยพาไปศึกษาดูงานที่ ต.ปากพูน ในด้านสุขภาวะชุมชน ซึ่งร่วมกับทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งจากการได้ศึกษาดูงานฐานเรียนรู้ ธนาคารความดี ธนาคารเวลา ทำให้เกิดแนวความคิดการบริหารจัดการโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) จัดตั้งสวัสดิการของชุมชน จากการศึกษาดูงาน นายก อบต.ตงมูลเหล็ก ได้จัดประชุม เพื่อปรึกษาหารือ หาแนวทางร่วมกันในการจัดตั้งกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือด้านสวัสดิการให้กับคนในชุมชน และเนื่องด้วยขณะนั้นมีมติจากทาง ครม.ว่าด้วยการรองรับและสนับสนุนเรื่องการจัดตั้งสวัสดิการของชุมชน และ พมจ.ได้จัดทำโครงการสนับสนุนการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนด้วย ทำให้แนวคิดของการจัดตั้งกลุ่มมีความเป็นไปได้สูง นำเรื่องการจัดตั้งกองทุนฯ เข้าในที่ประชุมบูรณาการและการประชุมธรรมนูญสุขภาพประจำเดือน คนในชุมชนให้ความสนใจและ

สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มเป็นอย่างดี โดยมีเจ้าหน้าที่ของ อบต.ดงมูลเหล็ก เป็นผู้ดำเนินการในช่วงแรก การประชุมเป็นไปด้วยเรียบร้อย

3) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ดำเนินงานดังนี้ 1. คณะบริหารกองทุน 2. คณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อให้คำปรึกษาด้านสวัสดิการและพัฒนากองทุน 3. คณะอนุกรรมการฝ่ายการเงินและบัญชี 4. คณะอนุกรรมการฝ่ายติดตามและประเมินผล การจัดการงาน มีการจัดการประชุมกลุ่มกองทุน (กองทุน) สวัสดิการชุมชนตำบลดงมูลเหล็ก ในแต่ละครั้ง คือ จะมีการประชุมใหญ่ประจำปี ปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือนธันวาคม และมีช่วงการดำเนินงานที่สำคัญคือวันที่ 26 พฤศจิกายน 2553 มีมติในที่ประชุม ให้เป็นวันจัดตั้งกลุ่มกองทุน

4) เปิดรับสมัครผู้ที่สนใจเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยผ่านการสมัครจากผู้นำในแต่ละหมู่บ้าน ทำให้การรับสมัครสมาชิกเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็ว มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น จึงได้จัดการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกัน ในการจัดทำและรับทราบระเบียบข้อบังคับ และมีการวางหลักเกณฑ์ว่า สมาชิกทุกคนต้องเสียสละเงินสมทบเข้ากองทุน วันละ 1 บาท/1 คน โดยมีการเก็บเงินสมทบ คนละ 360 บาท/คน/ปี และค่าสมัครแรกเข้าคนละ 20 บาท

5) จัดตั้งระเบียบข้อบังคับของกลุ่มกองทุน (กองทุน) สวัสดิการชุมชนตำบลดงมูลเหล็ก เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2554 โดยมีการประชุมร่วมกันของสมาชิกในการออกความคิดเห็นเพื่อจัดตั้งระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม

- เกิด: บุคคลในครอบครัวของสมาชิกที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านสมาชิกกองทุนคลอดบุตรจะต้องมีระยะเวลาการย้ายเข้าภายใน 6 เดือนขึ้นไป พร้อมหลักฐานการเกิดมารับเงิน 2,000 บาท เพื่อเป็นเงินออมให้กับเด็ก
- แก่: เป็นสมาชิกครบ 5 ปีหรืออายุครบ 60 ปีขึ้นไป ได้เงินยังชีพเดือนละ 200 บาท เป็นสมาชิกครบ 10 ปีขึ้นไป ได้เบี้ยยังชีพ 500 บาท
- เจ็บ: ผู้ที่เป็นสมาชิกเจ็บไข้ได้ป่วย เข้านอนรักษาตัวในโรงพยาบาลทั้งรัฐและเอกชน มอบเงินให้คนละ 100 บาท ญาติที่ดูแล 1 คน ให้ 50 บาท/คืน ปีหนึ่งไม่เกิน 5 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 3 วัน
- ด้านการศึกษา: เยาวชนที่เป็นสมาชิกหรือบุตรของสมาชิกที่กำลังศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับอุดมศึกษาได้รับการพิจารณาให้ได้รับทุนการศึกษา เพื่อส่งเสริมและเป็นกำลังใจแต่ต้องผ่านการคัดเลือกตามกฎระเบียบที่ทางคณะกรรมการตั้งไว้
- ตาย: เป็นสมาชิกครบ 6 เดือนถึง 3 ปี รับค่าทำศพ 2,000 บาท
  - เป็นสมาชิก 3 ปีถึง 10 ปี รับค่าทำศพ 5,000 บาท
  - เป็นสมาชิกครบ 10 ปีขึ้นไปรับค่าทำศพ 10,000 บาท

6) จัดสวัสดิการเพื่อให้สมาชิกได้รับประโยชน์ โดยให้เป็นค่าทำศพสำหรับการเสียชีวิตของสมาชิกและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน จำนวนเงิน 2,000 บาท/ราย พร้อมพวงหรีด เป็นสวัสดิการแรกเกิดของเด็กในชุมชน เป็นเงิน 2,000 บาท/ราย เป็นเงินช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลแก่สมาชิกและผู้ด้อยโอกาสที่ต้องรักษาตัวในโรงพยาบาลคืนละ 150 บาท/ราย และมีการจัดสรรเงินเข้ากองกลาง เพื่อใช้จ่ายเงินในด้านสาธารณะประโยชน์ เช่น ทุนการศึกษาเด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) เกิดสวัสดิการที่ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต
- 2) การช่วยเหลือผู้พิการหรือผู้ด้อยโอกาส ให้คณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกโดยอยู่ในดุลพินิจตามความจำเป็นและความเหมาะสม
- 3) การจัดการเรื่องการสาธารณะ ให้คณะกรรมการพิจารณา ดำเนินการจัดการบริการสาธารณะในตำบล โดยอยู่ในดุลพินิจตามความจำเป็นและความเหมาะสม

4. เว็อนไขการนำใช้

- 1) การเสริมสร้างศักยภาพของประชาชนในตำบล โดยการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) สร้างการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 3) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ
- 4) สร้างความเป็นเจ้าของ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดเสนอปัญหาและความต้องการ การดำเนินงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประเมินผล

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นายไฉน ก้อนทอง นายองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก
- 2) นายสุชาติ น้อยคนดี ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก
- 3) ทีมงานคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก
- 4) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลดงมูลเหล็ก

กองทุนสวัสดิการชุมชนนาโส

ตำบลนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ตำบลนาโส ยังมีผู้ด้อยโอกาสที่เข้าไม่ถึงสวัสดิการของรัฐ ทั้งคนในตำบลส่วนใหญ่มีปัญหาหนี้สิน ไม่มีเงินออมไว้ใช้ในยามจำเป็น และปัญหาการกู้ยืมเงินมาทำการเกษตรและการศึกษาของลูกหลานที่ดอกเบี้ยสูง เกิดหนี้สินนอกระบบทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้น เป็นปัญหาสำคัญที่พบเกือบทุกครัวเรือน และเป็นปัญหาเรื้อรังของคนในชุมชน ในส่วนสวัสดิการของรัฐนั้นเป็นลักษณะการให้บริการที่ไม่ทั่วถึง และไม่ครอบคลุมความจำเป็นพื้นฐานตั้งแต่เกิดจนตาย และการร่วมกลุ่มบางกลุ่มมีข้อจำกัดและมีข้อยกเว้นบางประการ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลนาโส จึงเห็นว่าควรมีการจัดสวัสดิการชุมชนขึ้นในตำบล เพื่อการให้บริการที่ครอบคลุมทุกคนในชุมชน มีการดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการโดยการให้เงินสงเคราะห์เป็นรายเดือน ทุนการศึกษาแก่เด็กยากจนแต่เรียนดี มีเงินให้กู้ยืมเพื่อการรักษาสำหรับสมาชิกที่เจ็บป่วย ให้กู้ยืมเพื่อปรับปรุงการผลิตทางด้านเกษตร ซึ่งแนวคิดนี้ เน้นการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐ เป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน ให้ได้รับสวัสดิการที่ดี ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

จากทุนเดิมในตำบลซึ่งมีข้อจำกัดเฉพาะกลุ่ม ไม่กระจายสวัสดิการครอบคลุมในทุกพื้นที่ตำบล ทาง อบต.นาโสได้เสนอโครงการในเวทีแลกเปลี่ยนตำบลแก่ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ปริกษาหรือเสนอความคิดเห็นในการหาแนวทางการจัดสวัสดิการ เมื่อที่ประชุมเห็นด้วยและได้ข้อสรุป ค้นหาแกนนำผู้ที่จะลงไปทำความเข้าใจกับชาวบ้าน นำเสนอข้อดีของโครงการและผลที่จะได้รับ หาสมาชิกและจัดเวทีการประชุมเชิงกลุ่มต่างๆ เข้าร่วมอีกครั้ง เพื่อหาข้อสรุป

คณะผู้ถอดบทเรียน ทีมนักวิชาการตำบลนาโส

และบูรณาการทุนที่มีอยู่เข้าด้วยกัน มีแกนนำในแต่ละหมู่บ้าน เป็นตัวกลางในการประสาน จัดทำระเบียบในการเข้าเป็นสมาชิก หาทุนจากแหล่งทุนภายใน ทั้งทางรัฐหรือเอกชน ภายในตำบลนาโสี มีการเข้าร่วมกันในส่วนของ อบต.อยู่แล้ว

การออมวันละบาทโดยการสะสมเงินเพียงคนละ 1 บาทต่อวัน เดือนหนึ่งก็ต้องส่งเงิน 30 บาท ปีละ 360 บาทแต่ถ้าคนไหนมีฐานะการเงินพอที่จะส่งเป็นปี หรือ 6 เดือนก็แล้วแต่ความสะดวกของแต่ละบุคคล ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้ถูกทอดทิ้ง จะได้รับความช่วยเหลือเดือนละ 30 บาท โดยฝากเงินให้เป็นเงินออม เพื่อให้ได้รับสวัสดิการเหมือนบุคคลทั่วๆ ไป โดยที่ผู้พิการนั้นไม่ต้องส่งเงิน เพื่อเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยชาวบ้าน

คณะกรรมการมีการพัฒนาหลักเกณฑ์สวัสดิการที่สมาชิกจะได้รับแต่ละกรณี ดังนี้
 1) เกิด สมาชิกคลอดบุตร จะได้รับสวัสดิการเงินรับขวัญสำหรับเด็ก จำนวนเงิน 500 บาท ต่อ 1 คน
 2) เจ็บ สมาชิกที่นอนโรงพยาบาลจะได้รับสวัสดิการ 100 บาท ต่อ 1 คืน
 3) ตาย หากสมาชิกเสียชีวิต จะได้รับค่าทำศพ 5,000 บาท

ช่วงแรกสมาชิกยังไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้านในตำบล ต้องมีการประชาสัมพันธ์ จัดประชุม พูดคุยแลกเปลี่ยน ชักชวนผ่านเวทีประชุม และสรุปผลการดำเนินงานทุกๆ เดือน หรือจากการบอกกล่าวปากต่อปาก ทำให้สมาชิกเพิ่มจำนวนขึ้น มีคนสนใจเข้าร่วมการออมและเป็นสมาชิกมากขึ้น มีการประสานงานระหว่างผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. วัด และคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำงบประมาณทุกเดือน เพื่อให้โปร่งใส สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ หลังจากมีโครงการนี้เข้ามามีสมาชิกเพิ่มขึ้น 700 คน จากเดิมที่มีสมาชิก 300 คน ปัจจุบันได้มีการจดทะเบียนกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้รับการสนับสนุนโครงการจาก พม.จังหวัดยโสธรสรุปบทเรียนเรื่องการออมเพื่อสวัสดิการชุมชนนาโสี เป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จและได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล

3. ผลพลีต ผลลัวร้

- 1) ประชาชนในตำบลได้รับสวัสดิการที่ครอบคลุมตั้งแต่เกิดจนตาย
- 2) ประชาชนเกิดการออม มีสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

4. เว็บบไซต์

- 1) สร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วนในการดำเนินกิจกรรมของกองทุน
- 2) การค้นหาและนำใช้ข้อมูลเพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาร่วมกัน
- 3) การจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในและนอกตำบล แล้วนำ ข้อความรู้อันได้มาปรับให้เข้ากับบริบทของพื้นที่
- 4) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กองทุนสวัสดิการชุมชนนาโส

กองทุนโรงพยาบาลตำบล 2 บาท

เทศบาลตำบลหนองแวง อําเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เนื่องจากพื้นที่ตำบลหนองแวงเป็นพื้นที่ติดเขตชายแดนไทย-กัมพูชา และอยู่ห่างไกลจากอําเภอละหานทราย สถานีอนามัยจึงมีบทบาทและมีความสำคัญต่อการให้บริการด้านการรักษาพยาบาลเป็นอย่างมาก แม้ว่าในพื้นที่ตำบลหนองแวงจะมีสถานบริการด้านสาธารณสุขถึง 6 แห่ง แต่บุคลากรที่ให้บริการด้านสุขภาพไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยมีจำนวนบุคลากรเฉลี่ยต่อสถานบริการเท่ากับ 1.3 คนต่อสถานบริการสาธารณสุข 1 แห่ง ทำให้ไม่สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนงานบริการที่สถานีอนามัยปฏิบัติในปัจจุบันเน้นการจัดการบริการในลักษณะการให้บริการสร้างสุขภาพ โดยการเน้นการสร้างน้าชมสุขภาพ และเน้นการให้บริการในเชิงรุกมากขึ้นด้วยการเป็นฝ่ายเข้าไปหาผู้รับบริการแทนการตั้งรับที่สถานบริการ ส่งผลให้ผู้ป่วยที่มาใช้บริการที่สถานบริการสาธารณสุขไม่พบเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพราะบุคลากรมีจำนวนจำกัด จึงก่อให้เกิดการร้องเรียนระหว่างผู้รับบริการและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ไม่พึงพอใจในระบบบริการของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

จากสภาพปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการบริหารกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลหนองแวง ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากภาคประชาชน ได้แก่ ตัวแทนจากองค์กร และภาคีเครือข่าย ตัวแทนจากภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในตำบลหนองแวง และตัวแทนจากภาคท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลหนองแวง จึงได้ร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยได้เดินทางไปศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้หลาย ๆ แห่งที่มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขในลักษณะเดียวกัน และประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน และมีผลงานชัดเจนเป็นรูปธรรม หลังจากการไปศึกษาดูงาน คณะกรรมการก็ประชุมปรึกษาหารือ

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการประสานพลังเครือข่ายท้องถิ่นขับเคลื่อนตำบลน่าอยู่ที่สุดเทศบาลตำบลหนองแวง

เพื่อนำแนวคิดจากการศึกษาดูงานของแต่ละแห่งมาสรุปประเด็น และนำมาปรับปรุงให้เข้ากับบริบทและปัญหาของพื้นที่ จึงเกิดเป็นแนวคิดการจัดตั้งโรงพยาบาลตำบลหรือโรงพยาบาล 2 บาท ขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาเรื่องข้อร้องเรียนในการรับบริการ และสร้างความพึงพอใจในการเข้ารับบริการของประชาชน ประชาชนในตำบลหนองแวงเข้าถึงสถานบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง และมีบุคลากรด้านสาธารณสุขให้เพียงพอต่อการให้บริการ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) จัดทำประชาคมในชุมชนโดยภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วมเพื่อค้นหาปัญหาในชุมชน นำเสนอแนวคิดและสำรวจความคิดเห็น แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการ

2) การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการ โดยศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้หลายๆ แห่ง มีการประชุมปรึกษาหารือเพื่อนำแนวคิดจากการศึกษาดูงานของแต่ละแห่งมาสรุปประเด็น และนำมาปรับปรุงให้เข้ากับบริบทและปัญหาของพื้นที่

3) จัดตั้งโรงพยาบาล 2 บาทหรือโรงพยาบาลตำบล ด้วยการระดมทุนจากสมาชิก รายละ 2 บาท/เดือน โดยเก็บรวบยอดตลอดทั้งปีเป็นเงิน 24 บาท/คน/ปี เมื่อได้สถานที่และพื้นที่ประชาชนเห็นด้วยและร่วมเป็นสมาชิกกองทุนโรงพยาบาลตำบล จึงมีการระดมทุนจากสมาชิก รายละ 2 บาทต่อเดือน รวมเป็น 24 บาท/คน/ปี โดยมีผู้สมัครเป็นสมาชิก จำนวน 8,074 คน มีงบประมาณดำเนินการทั้งสิ้น 193,776 บาท ในส่วนนี้จัดให้เป็นสวัสดิการแก่สมาชิก โดยจัดทำเป็นโครงการคนไทยไม่ทอดทิ้งกัน มีสวัสดิการ คือ

- เกิด ได้รับ 500 บาท หมายถึง เมื่อมีเด็กเกิดจะได้รับของขวัญรับขวัญ 500 บาท โดยจะมอบเป็นของขวัญเด็กก่อน เช่น แชมพู สบู่ แป้ง ผ้าอ้อม เป็นต้น
- เจ็บป่วยต้องนอนโรงพยาบาล จะได้รับเงินสวัสดิการช่วยเหลือ คินละ 100 บาท โดย 1 คนใช้สิทธิได้ไม่เกิน 5 คิน หรือ 500 บาทต่อปี
- มีรถรับส่งฉุกเฉิน EMS ในกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉินแต่ไม่มีรถรับส่งสามารถติดต่อรถฉุกเฉินของกองทุนโรงพยาบาลตำบลให้ไปรับส่งถึงที่ได้ ซึ่งรถคันดังกล่าวเป็นรถที่ได้จากเงินที่เหลือของกองทุนโรงพยาบาล
- ตาย ได้รับ 500 บาท หมายถึง เมื่อสมาชิกเสียชีวิต ผู้ดูแลจะได้รับเงินค่าฌาปนกิจศพละ 500 บาท และโลงศพฟรี 1 ใบ
- ให้ทุนการศึกษาแก่สมาชิกหรือบุตรสมาชิก ด้านสาธารณสุข จบแล้วรับเข้าปฏิบัติงานด้านสาธารณสุข เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

4) การขยายและต่อยอดงานเดิม ด้านการรักษาพยาบาล โรงพยาบาล 2 บาทให้บริการด้านการรักษาพยาบาลผู้ป่วยตลอด 24 ชั่วโมงมีผู้รับบริการเป็นผู้ป่วยนอก เฉลี่ยเดือนละ 1,800-2,000 ราย และเนื่องจากโรงพยาบาลยังขาดบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย ที่จะมาให้บริการในสถานบริการ ชมรมจิตอาสาที่ผ่านการอบรมแพทย์แผนไทยหลักสูตร 150 ชั่วโมง ได้จัดตั้งกลุ่มจิตอาสามาให้บริการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลตำบล โดยจัดเวรผลัดเปลี่ยนกัน จันทร์ถึงศุกร์ ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวเป็นการให้บริการฟรี ไม่ได้รับค่าตอบแทนใดๆ นอกจากนี้โรงพยาบาล 2 บาท ได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปดนตรีพื้นบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการในโรงพยาบาล โดยทำเป็นโครงการดนตรีบำบัดสำหรับผู้ป่วยเรื้อรัง ที่มารับบริการในวันพฤหัสบดี สำหรับการให้บริการเชิงรุกในชุมชน งานส่งเสริมป้องกันควบคุมโรค งานสุขภาพจิต ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

3. ผลพลีต ผลลัพท์

- 1) ประชาชน ชุมชน เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมในการจัดการระบบสุขภาพ ในชุมชน
- 2) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่มีการประสานงานกัน ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้มากขึ้น
- 3) ลดภาวะประชาชนในพื้นที่ในการเดินทางไปรับบริการที่โรงพยาบาลโดยไม่จำเป็น
- 4) มีระบบส่งต่อ และการประสานงานเชื่อมข้อมูลกับแพทย์ที่โรงพยาบาลละหานทราย

4. เงื่อนงายการนำใช้

- 1) จัดสวัสดิการสังคมแบบบูรณาการ โดยร่วมกับบุคลากรด้านสาธารณสุข จากสถานีนอนำมัยทั้ง 6 แห่ง ให้บริการด้านสุขภาพตลอด 24 ชั่วโมง
- 2) การนำใช้ศักยภาพชุมชนในการจัดสวัสดิการอย่างครอบคลุม
- 3) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ
- 4) การระดมทุน จากประชาชนในพื้นที่
- 5) การเสริมสร้างศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน
- 6) สร้างการบริการด้านสุขภาพที่เท่าเทียมกัน
- 7) จัดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำความรู้ที่ได้มาปรับให้เข้ากับบริบทของพื้นที่

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กองทุนโรงพยาบาลตำบล 2 บาท

ธนาคารกระบอกไม้ไผ่

ตำบลไพรบึง อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ธนาคารกระบอกไม้ไผ่ เกิดจากผู้นำชุมชนซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่เป็นคนชอบเที่ยว ชอบสังคม ทำให้ไม่มีเงินเก็บ และมีกรณีลูกบ้านเจ็บป่วย ไม่มีเงินค่ารักษาโรค ก็มายืมเงินผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 รายด้วยกัน เพื่อนำไปเป็นค่ารักษา ผู้นำจึงเกิดความคิดที่ต้องการส่งเสริมและปลูกฝังการออมเงิน การประหยัดมัธยัสถ์ การสร้างภูมิคุ้มกันครอบครัว จึงได้วางแผนประชุมชี้แจงแนวทางสร้างความเข้าใจแก่ประชาชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสร้างรูปแบบการออมและสมัครสมาชิกเริ่มเป็นรูปธรรมในปี 2552 ปัจจุบันได้กระบอกไม้ไผ่ของสมาชิก 221 กระบอก และฝากออกได้จำนวน 544,449 บาท โดยนำฝากสถาบันการเงินบ้านทุ่ง 42,000 บาท และฝากกับ ธกส. จำนวน 402,449 บาท ทำให้กลุ่มธนาคารกระบอกไม้ไผ่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เพราะชาวบ้านได้ออมเงินโดยใช้วัสดุท้องถิ่น เป็นการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ให้กับชุมชนชาวบ้านทุ่งอย่างแท้จริง

2. เทคนิค วิธีการ ขันตอน การปฏิบัติ

ผู้นำชุมชนได้ประชุมชี้แจงแนวทางวางแผนสร้างความเข้าใจ แก่ประชาชนพร้อมทั้งแต่งตั้งคณะกรรมการการทำงาน การรับสมัครสมาชิกและชี้แจงแนวทางการดำเนินการต่างๆ ให้กลุ่มสมาชิกเข้าใจในระบบ ให้สมาชิกได้เล็งเห็นความสำคัญของโครงการและประโยชน์ที่ได้รับ โดยนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ สมาชิกในครอบครัวสามารถออมได้มากกว่า 1 กระบอก และหากมีความจำเป็นสามารถเปิด/ฝาก นำไปใช้ได้เมื่อจำเป็น ซึ่งผู้ดำเนินการหลัก คือ ผู้ใหญ่บ้านทุ่ง นายบำเพ็ญ ทองมนต์ เป็นประธาน นายอภินันท์ ทองมนต์ เป็นเลขานุการ นอกนั้นเป็นคณะกรรมการกลุ่ม คือ นายวิเศษ วิลาวรรณ นายยศ แก้วกัณฑ์ นางแก้ว ศรีน้อย นายบรรจงศักดิ์ อุดมะ โดยมีหน่วยงานต่างๆ ที่ให้คำปรึกษาและสนับสนุนงบประมาณ เช่น ธกส. อบต. โรงเรียนบ้านทุ่ง สถาบันการเงินบ้านทุ่ง ฯลฯ

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลไพรบึง

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) ประชาชนมีเงินออม และมีทุนสำรองเลี้ยงชีพในระดับครอบครัว สามารถพึ่งตนเองได้
- 2) บุตรหลานของสมาชิกมีทุนการศึกษา

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) การสร้างความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2) การค้นหา สอบทาน และนำใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหาของประชาชน
- 3) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ
- 4) สร้างความเป็นเจ้าของ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดเสนอปัญหาและความต้องการ การดำเนินงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประเมินผล

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ธนาคารกระบอกไม้ไผ่

สหกรณ์เครดิตยูเนียนลุ่มน้ำโขง

ตำบลม่วงใหญ่ อำเภอโพธิ์ไทร จังหวัดอุบลราชธานี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

สหกรณ์เครดิตยูเนียนลุ่มน้ำโขงเกิดจากกลุ่มครัว มีความเชื่อว่าหนี้สินจากการทำนาที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวนาไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงได้ร่วมกับชาวบ้านจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนลุ่มน้ำโขง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ เชื้อถือกัน โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยมีที่มาดังนี้

ปี 2520-2535 จากผลพวง 14 ตุลาคม 2516 กลุ่มครัวในพื้นที่ 10 กว่าคน ได้รวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อสังคม ได้ริเริ่มก่อตั้งสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านที่ขาดแคลนทุนเพื่อนำไปประกอบการด้านเกษตร โดยได้ชักชวนประชาชนจำนวน 30 คน ออกเงินทุนร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมช่วยเหลือชาวบ้านภายในพื้นที่

ปี 2539 ได้รวมกลุ่มชาวบ้านจำนวน 118 คน รวบรวมเงินทุนได้ 30,000 บาท จัดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนลุ่มน้ำโขง (เดิมพื้นที่เป็น อ.เขมราฐ ปัจจุบันขณะนี้ได้แบ่งการปกครองเป็น 3 อำเภอคือ แยกเป็น อ.นาตาล อ.โพธิ์ไทร และ อ.เขมราฐ) สหกรณ์จึงมีกลุ่มชาวบ้าน 3 อำเภอเป็นสมาชิก ปัจจุบันมีสมาชิกเข้าร่วมเพิ่มเป็น 2,200 คน ทุนหมุนเวียน 100 ล้านบาท จำนวนกรรมการ 15 คน

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การนำข้อมูลที่ได้มาร่วมวิเคราะห์หาแนวทางรวม เนื่องจากครัวในพื้นที่ 10 กว่า เห็นว่าประชาชนในตำบลมีหนี้สินจากการทำนา จึงได้พูดคุยกับประชาชนและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น

ผู้ถอดบทเรียนและตำบลสังกัด นักวิชาการโครงการสร้างเสริมตำบลสุขภาวะต้นแบบในภาคอีสาน
มูลนิธิส่งเสริมชุมชนแบบยั่งยืน

2) การรวบรวมสมาชิกและระดมทุน มีการเปิดรับสมัครสมาชิกตามความสมัครใจ และรวบรวมเงินทุนได้ 30,000 บาท และมีการดำเนินการในเรื่องของการรับฝากเงินสมาชิก การกู้ยืม และการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก

3) การจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก ดังนี้ มีเงินสะสมตามจำนวนที่สมาชิกออมไว้ เช่น 20,000 บาท สมาชิกเสียชีวิตได้เป็น 2 เท่า (40,000) เงินกู้ที่ค้างอยู่ถ้าสมาชิกเสียชีวิตจะหยุดเก็บดอกเบี้ย นอกจากนี้จัดทำกองทุน “ชัยพฤษ์” จัดช่วยเหลือกันเองในสหกรณ์ฯ ช่วยเหลือสวัสดิการการเสียชีวิตของสมาชิกเพิ่ม รับซื้อพืชผลของสมาชิก และเกษตรกรในราคาเป็นธรรม เช่น ข้าว มัน ยาง ฯลฯ เป็นต้น

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) การสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือของประชาชนในตำบล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาพร้อมกัน
- 2) การระดมทุน จากสมาชิก
- 3) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ

4. เงื่อนไขการนำใช้

การสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนเกิดการออม หรือกู้ยืมเงินในดอกเบี้ยที่ต่ำเพื่อเป็นช่องทางในการประกอบอาชีพ และการสร้างสวัสดิการที่เกื้อกูลกันระหว่างสมาชิก

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ สหกรณ์เครดิตยูเนียนลุ่มน้ำโขง

กองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองหล่ม

ตำบลหนองหล่ม อำเภอตากำใต้ จังหวัดพะเยา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กองทุนสวัสดิการชุมชน เทศบาลตำบลหนองหล่ม หรือกองทุนสวัสดิการชุมชน เครือข่าย ศูนย์รวมน้ำใจ ก่อตั้งเมื่อปี 2553 ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญด้านสวัสดิการของคนในตำบล และต้องการให้ประชาชนเกิดการออมทรัพย์ร่วมกัน เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของประชาชนในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมในด้านสวัสดิการต่างๆ ของประชาชนในตำบลไกรนอก ประกอบกับรัฐบาลได้มีนโยบายสนับสนุนการดำเนินงานสวัสดิการชุมชนให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ ดังนั้นจึงจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงของชุมชนฐานราก และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมในการพัฒนาสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมุ่งเน้นการดำเนินงานให้เกิดคุณภาพที่นำไปสู่ความเข้มแข็งที่ยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นหลัก สนับสนุนการสร้างเครือข่ายสวัสดิการชุมชนทุกระดับในพื้นที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงาน สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคมในกระบวนการทำงาน สร้างการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนให้เติบโตขึ้น และมีประสิทธิภาพในทุกๆ ด้านอย่างยั่งยืน

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชนให้มีความอยู่ดีมีสุข ก่อเกิดการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการส่งเสริมและเปิดพื้นที่สร้างเวทีความคิดให้แก่กลุ่มต่างๆ ทางสังคมให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืนให้แก่กลุ่ม รวมถึงการเพิ่มการมีส่วนร่วมในการพัฒนามุ่งเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางสังคม โดยผ่านกิจกรรมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สร้างความอบอุ่นให้กับ

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลหนองหล่ม

ครอบครัว รวมทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ ผ่านกระบวนการให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมสร้างระบบ
 ร่วมบริหารจัดการและร่วมกันรับผลประโยชน์ เช่น การมีศูนย์พัฒนาครอบครัวที่มีกิจกรรม
 โครงการเพื่อสร้างสวัสดิการให้แก่ประชาชนในชุมชน ตามแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนใน
 เรื่องการดูแลกันและกัน ในกลุ่มวัยในชุมชน ตลอดจนการกิจกรรมการดูแลสุขภาพ เช่น กลุ่ม
 ออกกำลังกายไม่พรอง รำวงย้อนยุค กลุ่ม อสม. กลุ่มเพื่อนใจ HIV กลุ่มเรียนรู้ผู้พิการชุมชน

นอกจากนี้ยังมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ มุมเพาะกล้าไม้ อบรมเรื่องสิทธิ สุขภาพของ
 ผู้พิการ นวดประคบสมุนไพร กิจกรรมออกเยี่ยมบ้านผู้พิการ โดยหน่วยงานสนับสนุนพัฒนา
 ชุมชนจังหวัดพะเยา ศูนย์เรียนรู้ส่วนมากเกิดขึ้นนานมาแล้ว และเกิดขึ้นเอง ชุมชนตำบล
 หนองหล่ม แสดงการมีส่วนร่วมโดยผ่าน “เวทีก๊อ” ก่อให้เกิดการเรียนรู้และนวัตกรรมตำบล
 มีการแบ่งปัน (ก๊อ แบ่ง แบ่งปัน) ฐานแนวคิด หนองหล่มน่าอยู่ ทุกคนมีจิตสาธารณะ พัฒนา
 สุขภาวะที่ยั่งยืน

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

- 1) เกิดความเข้มแข็งในการจัดการดูแล เกื้อกูลซึ่งกันและกันครอบคลุมทุกพื้นที่
- 2) เป็นฐานรากของการสร้างหลักประกันความมั่นคงของคนในชุมชน บนพื้นฐานการ
 ให้และการรับอย่างยั่งยืน
- 3) เกิดความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล และประชาชนส่ง
 ผลต่อความเชื่อมั่นในการขยายฐานสมาชิกให้ครอบคลุมทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย
- 4) คณะกรรมการบริหารได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการกองทุน และมีการ
 ปรับปรุงด้านสวัสดิการของกองทุน ให้มีความหลากหลายและเกิดประโยชน์แก่สมาชิกอย่างยั่งยืน

4. เว็อนไกรการนำใช้

- 1) สร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกองทุน
- 2) การค้นหาและนำใช้ข้อมูลเพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลใน
 การร่วมคิด ร่วมสร้างระบบ ร่วมบริหารจัดการ และร่วมกันรับผลประโยชน์ โดยแสดงให้เห็น
 ข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาาร่วมกัน
- 3) จัดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำความรู้ที่ได้มาปรับให้เข้ากับบริบทของพื้นที่
- 4) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กองทุนสวัสดิการชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวังใหม่

ตำบลวังใหม่ อำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวังใหม่ จัดตั้งเพื่อให้เกิดการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมคนในชุมชนแบบครบวงจรตั้งแต่แรกเกิดจนถึงตาย เน้นการส่งเสริมการออมเงินหรือการระดมเงิน เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลคนในชุมชนในลักษณะของการจัดสวัสดิการ และการให้กู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพและใช้จ่ายในยามจำเป็น รวมถึงมีการนำดอกผลที่เกิดจากการดำเนินงานมาสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของหมู่บ้านรวมถึงด้านการศึกษาให้แก่เด็กเยาวชน ซึ่งจะก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน โดยมีคณะกรรมการบริหารกองทุนได้ร่วมกันร่างระเบียบข้อบังคับ เพื่อความเป็นระเบียบและแนวทางเดียวกัน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนร่วมมือกันจัดสวัสดิการให้เป็นของชุมชน ซึ่งเป็นการพึ่งพาตนเอง ชุมชนเข้มแข็งตระหนักถึงการมีสวัสดิการดูแล การให้อย่างมีคุณค่าและการรับอย่างมีศักดิ์ศรี โดยมีเป้าหมายให้ประชาชนทุกคนในตำบลวังใหม่ต้องเข้าถึงสวัสดิการ ซึ่งประกอบด้วยสวัสดิการ การเกิด การเจ็บ การตาย การศึกษา การดูแลผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส เพื่อลดปัญหาความซ้ำซ้อนและความไม่ทั่วถึงของการได้รับสวัสดิการ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ 10 หมู่บ้าน เกี่ยวกับเรื่องของกองทุนสวัสดิการชุมชนที่รัฐบาลจัดสรรงบประมาณให้แบบ 1:1:1 คือรัฐบาล 1 ส่วน อปท. 1 ส่วน และประชาชน 1 ส่วน จึงได้รวบรวมกลุ่มกองทุนต่าง ๆ ในตำบลที่มีการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ได้แก่ สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนตำบลวังใหม่ กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์วัดหนองสีงา กลุ่มสังฆะสะสมทรัพย์วัดคลองลาว และกองทุนหมู่บ้าน 10 หมู่ รวมทั้งหมด 13 องค์กร

ผู้ถอดบทเรียน นางสาวนงนุช ไตสุขเจริญ นางสาวอารีวรรณ สงวนกิจ นางธิดา เกตุบท นายธนาวัฒน์ เสมสฤษดิ์ นางสาวโสภาวรรณ ตินชาติ นักวิชาการโครงการตำบลสุขภาวะ อบต.วังใหม่ อ.เมือง จ.จันทบุรี

2) จัดตั้งกองทุนและร่วมกันวางระเบียบข้อบังคับกองทุนและแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนฯ จำนวน 35 คน เข้ามาบริหารงานกองทุนฯ มีการจัดสวัสดิการให้ในชุมชนในเรื่องการเกิด การเจ็บ การเสียชีวิต การดูแลผู้สูงอายุ สนับสนุนการศึกษาให้เด็กและเยาวชน สนับสนุนเงินทุนให้กับกลุ่มอาชีพต่างๆ การร่วมกิจกรรมต่างๆ ในวันสำคัญ ตลอดจนสงเคราะห์ผู้พิการ และผู้ยากไร้ด้อยโอกาส โดยที่มีข้อแม้ว่าสมาชิกต้องเป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลวังใหม่ และเป็นสมาชิกของกลุ่มองค์กรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งแต่ละกลุ่มสนับสนุนให้สมาชิกมีการออม และปฏิบัติตามข้อตกลงของแต่ละกลุ่ม

3) จัดตั้งคณะกรรมการ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจน หลังจากการจัดตั้งกองทุนฯ และได้ดำเนินการบริหารตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพในปี 2552 ทำให้สมาชิกมีความสนใจ เข้าใจและเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงเป็นผลทำให้มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นถึง 2,712 ราย ซึ่งมาจากสมาชิกของแต่ละกลุ่มที่ส่งรายชื่อเข้ามาทำการคัดแยก รายชื่อเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกัน

4) ทางคณะผู้บริหารกองทุนฯ จึงได้จัดทำข้อมูลเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดจันทบุรี และได้รับงบประมาณสนับสนุนกองทุนฯเป็นจำนวน 989,880 บาท นำมาจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกและครอบครัวกลุ่มคน รวมถึงเยาวชน คนชรา คนพิการ รวมถึงการสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้ ต่อมาในปี 2554 ได้มีการจัดสวัสดิการสนับสนุนให้กับกลุ่มอาชีพต่างๆ กุ้ยืมเงินซื้อปัจจัยการผลิตทางด้านเกษตร ทุนการศึกษาและการร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น

5) แหล่งสนับสนุน อบต.สมทบงบประมาณสนับสนุน และมีหน่วยงานสำนักงานส่งเสริมวิชาการ 3 เข้ามาร่วมให้การสนับสนุนงานด้านวิชาการ การจัดนิทรรศการ ให้ความรู้ความเข้าใจกับสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ทางสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์หน่วยที่ 6 เข้าร่วมการจัดกิจกรรมได้สนับสนุนงบประมาณ จัดทำโครงการฝึกอบรมให้กับคณะกรรมการบริหารกองทุนฯ เป็นผลให้มีสมาชิกครอบครัวพื้นที่ทั้งตำบล ปัจจุบันมีสมาชิก 4,343 คน และมีการจัดทำเอกสารบัญชีรายรับ-รายจ่าย แสดงสถานะทางการเงิน ซึ่งได้มาจากการจัดทำทะเบียนบัญชีรายชื่อและบัญชีรายรับ-รายจ่ายผ่านระบบบัญชี โดยมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จัดทำนั้นจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในการวางแผนการพัฒนากองทุนฯ ในปีต่อไป

3. ผลพลีต ผลลัพท์

- 1) จัดสวัสดิการดูแลที่ครอบคลุมประกอบด้วยสวัสดิการการเกิด การเจ็บ การตาย การดูแลผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ติดเชื้อ และผู้ด้อยโอกาสยากไร้ ให้กับประชาชนในชุมชน
- 2) คนในชุมชนมีการออม มีความรักสามัคคีกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) การสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือของประชาชนในตำบล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาาร่วมกัน
- 2) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ
- 3) การหนุนเสริม จาก อปท. พมจ. และหน่วยงานส่งเสริมด้านวิชาการ
- 4) การวางแผนพัฒนากองทุนอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวังใหม่

โครงการบ้านลี้ภัยครอบครัวอบอุ่น

ตำบลพาสังห์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

จากวิสัยทัศน์และนโยบายของผู้บริหาร นายภานุวุธ บุรณพรหม นายองค์การบริหารส่วนตำบลพาสังห์ อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่านได้นำความรู้และความสามารถและการบูรณาการจากหน่วยงานต่างๆ จากทุกภาคส่วนให้เข้ามาสืบบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบลพาสังห์ในด้านต่างๆ การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ สวัสดิการสังคม การดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส การบริการด้านโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคต่างๆ มาบริการประชาชนในตำบล การส่งเสริมอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืนที่จะมุ่งมั่นให้คุณภาพชีวิตของคนในตำบลพาสังห์ดีขึ้น ตั้งแต่ปี 2547 จากแนวทางในการทำงานของผู้บริหารทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลพาสังห์ได้รับรางวัลมากมาย รางวัลที่น่าภูมิใจอีกรางวัลหนึ่งในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ รางวัลการบริหารจัดการที่ดี 3 ปี จึงเกิดแรงบันดาลใจ สนับสนุนให้ชาวตำบลพาสังห์ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี มีการป้องกันควบคุมโรค การบริการตรวจสุขภาพผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ติดเชื้อ HIV การออกเยี่ยมเยียนและรับฟังปัญหาต่างๆ นอกจากนั้นได้คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในตำบล จึงจัดให้มีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ไว้คอยสอดส่องดูแลอำนวยความสะดวกให้ประชาชนเกิดเป็นโครงการบ้านลี้ภัยครอบครัวอบอุ่น ในปีงบประมาณ พ.ศ.2551 ผู้บริหารจึงได้ประกาศให้เป็นตำบลแห่งสวัสดิการ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการจัดสวัสดิการในทุกๆ ด้านให้แก่ประชาชนตำบลพาสังห์ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลพาสังห์ได้ดำเนินโครงการได้ผลเป็นอย่างดี

ผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลพาสังห์

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การจัดเวทีประชาคม เพื่อค้นหากลุ่มเป้าหมายตามโครงการระดมความคิดเห็นจากประชาชนในหมู่บ้านเกี่ยวกับการจัดทำโครงการฯ

2) การแสดงความคิดเห็นของประชาชน โดยส่วนมากเห็นด้วยกับโครงการนี้จึงมีมติให้จัดทำโครงการขึ้น

3) แต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานโดยประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นประธานกรรมการ และคณะทำงาน ร่วมจัดทำแผนงานโครงการฯ และทำกิจกรรมตามที่ได้ตั้งข้อบัญญัติไว้ มีการสนับสนุนงบประมาณ/บุคลากร/วัสดุอุปกรณ์/สถานที่

4) การหนุนเสริมความรู้จากเครือข่าย เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดน่าน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลผาสิงห์ กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 324 น่าน สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดน่าน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองน่าน ศูนย์การศึกษาอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดน่าน วนอุทยานถ้ำผาตูบ องค์การบริหารส่วนตำบลผาสิงห์ โดยมีแกนนำครอบครัวเข้าร่วมโครงการ 54 ครอบครัว มีผู้ใหญ่บ้าน/ผู้นำชุมชน/แกนนำ อสม. 24 ครอบครัว และมีคณะทำงานศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน 20 คน

5) สร้างแกนนำเผ่าระวังแก้ไขปัญหาครอบครัวในชุมชน โดยมีการคัดเลือกหัวหน้านักเผ่าระวังแก้ไขปัญหาคอครอบครัวในชุมชนหมู่บ้านละ 1 คน โดยเลือกประธานอาสาสมัครสาธารณสุขแต่ละหมู่บ้านเป็นหัวหน้าทีมนักเผ่าระวังแก้ไขปัญหาคอครอบครัวในชุมชน มีการกิจหน้าที่ลงพื้นที่เยี่ยมเยือนครอบครัว ให้คำปรึกษาด้านครอบครัว ให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ จัดทำข้อมูลครอบครัว ให้คำแนะนำให้คำปรึกษาคำชี้แนะความประพฤติแก่บุคคลในชุมชน โดยเฉพาะความประพฤติปฏิบัติของเด็กและเยาวชนในชุมชน ให้คำปรึกษาชี้แนะการเลี้ยงดูบุตรหลานแก่ผู้ปกครองในชุมชน

3. ผลพลีผลลัพท์

1) ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว มากขึ้น ปัญหาเสพติดภายในชุมชนลดลง ครอบครัวมีความอบอุ่น ผู้สูงอายุไม่ถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังอย่างที่เข้ามา

2) ประชาชนมีความรักความสามัคคีภายในชุมชน เป็นสังคมที่เอื้ออาทรต่อกันและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ได้ดีขึ้น

- 3) เกิดแกนนำเฝ้าระวังแก้ไขปัญหาครอบครัวในชุมชน
- 4) ประชาชนหันกลับไปพลิกฟื้นวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมให้คงอยู่ในสังคมต่อไป
- 5) เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีต่าง ๆ โดยเฉพาะวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน

4. เว็อนไกรการนำใช้

- 1) การสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างแกนนำกับประชาชนในหมู่บ้านโดยการประชุมประชาคมหมู่บ้าน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น
- 2) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาร่วมกัน
- 3) การเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน สร้างแกนนำเฝ้าระวังแก้ไขปัญหา
- 4) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ
- 5) สร้างความเป็นเจ้าของ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดเสนอบัญหาและความต้องการ การดำเนินงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประเมินผล
- 6) การหนุนเสริมความรู้จากเครือข่าย เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดน่าน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลผาลังสิทธิ์ กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 324 น่าน สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดน่าน ศูนย์การศึกษาออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอเมืองน่าน เป็นต้น

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้โครงการบ้านล้อมรั้วครอบครัวอบอุ่น

สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน บ้านหนองสองห้อง

เทศบาลตำบลบ้านซ่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน เริ่มต้นจากการสนับสนุนของพัฒนากรชุมชน อำเภอพนมสารคาม ให้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านขึ้น ตามนโยบายของรัฐ ประกอบกับ ฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในหมู่บ้านยากจน บางคนไม่ได้ประกอบอาชีพ ทำให้ไม่สามารถไปกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนมาลงทุนในการประกอบอาชีพได้ ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้าน นำโดยนายฉนวนย ธีรอนนท์ (ผู้ใหญ่บ้านในปีนั้น) ได้นำเสนอในการประชุมหมู่บ้าน เพื่อขอความเห็นชอบจากคนในชุมชน และได้จัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” ขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2536 โดยมีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 52 คน มีเงินออมตั้งต้น 5,320 บาท หลังการก่อตั้งคณะกรรมการของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ได้รับการพัฒนาความรู้และศักยภาพในด้านต่างๆ โดยความช่วยเหลือจากพัฒนากรอำเภอพนมสารคาม และพัฒนากรจังหวัดฉะเชิงเทรา ทำให้เกิดกฎระเบียบต่างๆ และรูปแบบการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม

กลุ่มได้มีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องได้รับการยอมรับจากประชาชนหมู่ 13 และหมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เงินมีจำนวนมากขึ้น เกิดความมั่นคงทางการเงินของกลุ่ม การสนับสนุนในด้านการพัฒนาศักยภาพของกรรมการของกลุ่มฯ ด้วยการไปศึกษาดูงานจากกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศยังมีอย่างต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านซ่องในสมัยนั้น และจากพัฒนากรอำเภอพนมสารคาม ทำให้เกิดการพัฒนากิจการดำเนินงานของกลุ่มฯ มาเป็นลำดับ นอกจากนี้การดำเนินงานของกลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อชุมชนท้องถิ่นนำอยู่ตำบลบ้านซ่อง ทีมศสข.มหาวิทยาลัยขอนแก่น นำโดย รศ.ดร.ชนิษฐา นันทบุตร

ให้สมาชิกได้รับประโยชน์มากที่สุด เช่น การปรับระเบียบการกู้เงิน การปรับเงินปันผล การให้สวัสดิการสมาชิก ฯลฯ จนกระทั่งในปี 2539 กลุ่มฯ ได้รับรางวัลชมเชยกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่นระดับจังหวัด จากกรมพัฒนาชุมชน ปี 2540 ได้รับรางวัลชนะเลิศกลุ่มออมทรัพย์

การดำเนินงานของกลุ่มฯ ประสบความสำเร็จมากขึ้น กลุ่มมีความเข้มแข็ง มีระบบการบริหารงาน การแบ่งบทบาทของคณะกรรมการที่ชัดเจน และกรรมการยังคงทำงานโดยยึดหลัก “ซื่อสัตย์ โปร่งใส จริงใจ ยุติธรรม” จึงทำให้กลุ่มฯ ได้รับความเชื่อถือจากสมาชิก และเป็นที่ยอมรับของกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่อื่นทั้งภายในจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดอื่น ๆ จนกระทั่งพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรารับรองมาตรฐานกระบวนการจัดการของกลุ่มจึงยกระดับให้เป็น “สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชนบ้านหนองสองห้อง ม.13” และจัดให้เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของตำบลบ้านช่อง มีผู้มาศึกษาดูงานจากหลากหลายกลุ่มและองค์กร เช่น พัฒนาชุมชน

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) รวบรวม วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลด้านการเงินทุกเดือนที่เปิดทำการ และรายปี เพื่อปันผลเงินออมให้กับสมาชิก และจัดสรรสวัสดิการ และสาธารณประโยชน์ให้ชุมชน การให้เงินกู้แก่สมาชิก การปันผล

2) ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาอย่างไม่เป็นทางการในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แก่กลุ่มออมทรัพย์อื่นในชุมชน เช่น ด้านการทำบัญชีการเงิน การเทียบเคียงสวัสดิการของสมาชิก เป็นต้น

3) มีหน้าที่ในการพัฒนางานของสถาบันการจัดการเงินฯ โดยการรับฟังข้อเสนอแนะ การปรับปรุงระเบียบเพื่อให้สมาชิกได้รับประโยชน์และเกิดความพึงพอใจมากที่สุด และมีการดำเนินงานที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

4) ชี้แจงกิจกรรมของกลุ่มฯ โดย เงินทุนสำหรับสมาชิกที่ต้องการนำไปใช้เงินทุนในการประกอบอาชีพ เช่น การซื้อปุ๋ย การเช่ารถไถ การซื้อพันธุ์ไม้ เป็นต้น หรือ นำไปใช้ในการสร้างบ้านที่มั่นคงกว่าเดิม หรือนำไปปลดหนี้้นอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยที่สูงมาก ซึ่งสมาชิกสามารถออมเงินได้ใน 2 รูปแบบ คือ 1) ออมทรัพย์ธรรมดา ผักหนูนละ 20 บาท ไม่เกิน 5,000 บาทต่อเดือน และ 2) ออมทรัพย์พิเศษ สามารถฝากได้ไม่กำหนดจำนวนเงินออม สมาชิกจะได้รับเงินปันผลร้อยละ 7 ต่อปี เท่ากันทั้ง 2 แบบ เงินปันผลดังกล่าวถือเป็นแรงจูงใจที่ทำให้คนในหมู่บ้านสนใจสมัครเข้าเป็นสมาชิก นอกเหนือจากสิทธิในการกู้เงินจาก

สถาบันการจัดการเงินฯ และสวัสดิการต่าง ๆ เช่น สวัสดิการเจ็บป่วยเมื่อนอนโรงพยาบาล สวัสดิการเมื่อพิการ อายุเกิน 70 ปี คลอดลูก เป็นต้น

3. ผลพลีผลลัพท์

การดำเนินงานของสถาบันการจัดการเงินฯ ก่อให้เกิดผลผลิต ผลลัพธ์ คือ 1) เป็นแหล่งเงินทุนหลักเพื่อการประกอบอาชีพสำหรับประชาชนในตำบลบ้านช่อง 2) เป็นแหล่งเงินทุนที่ช่วยให้สมาชิกสามารถนำไปลดหนี้ในระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงได้ 3) สร้างนิสัยการออมให้กับประชาชนในตำบล 4) สมาชิกเกิดความมั่นคงทางการเงินมากขึ้น มีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 5) เป็นแหล่งเรียนรู้หลักด้านการจัดการการเงินของตำบลบ้านช่องที่มีผู้เข้ามาเรียนรู้เป็นประจำ และ 6) ประชาชนในตำบลมีระเบียบ มีวินัย มีความตรงต่อเวลา ซื่อสัตย์ เสียสละ และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) การสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือของประชาชนในตำบล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาร่วมกัน
- 2) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และแก้ปัญหาร่วมกัน
- 3) มีการกำหนดระเบียบ กฎ กติกาของกลุ่ม และการจัดตั้งคณะกรรมการ
- 4) การบริหารจัดการที่ “ซื่อสัตย์ โปร่งใส จริงใจ ยุติธรรม”
- 5) สร้างความเป็นเจ้าของ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดเสนอบริการและความต้องการ การดำเนินงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประเมินผล

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) คู่มือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) คู่มือปฏิบัติการของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน
- 3) นายปาง ยำพวา โทร. 08-71391390
- 4) นายอิฐ ฝั่งเกษม โทร. 08-13534640
- 5) นายสุลิต สุรินทร์ โทร. 08-47386081

**การเรียนรู้
ของเด็กและเยาวชน**

พระพุทธรูปศาสนากับการสงเคราะห์ และเชี่ยวชาญสภาวะจิตของเด็กที่ถูกทอดทิ้ง

บ้านธรรมานุรักษ์ จังหวัดกาญจนบุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

มูลนิธิธรรมานุรักษ์ จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสถานสงเคราะห์ เป็นที่
ให้การศึกษา เป็นที่อยู่อาศัย และเป็นที่พักพิงคุณภาพของชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนที่ประสบ
ปัญหาต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุจากครอบครัวได้แตกต่างกันดังนี้

- 1) บิดามารดาชอบใช้ความรุนแรงกันเอง หรือมีพฤติกรรมทางลบให้ลูกเห็นอยู่เสมอๆ
- 2) ครอบครัวแตกแยก และใช้ลูกเป็นที่ระบายอารมณ์และใช้ความรุนแรง
- 3) บิดามารดาและคนในครอบครัวติดยาเสพติด มีอาชีพผิดกฎหมาย
- 4) บิดามารดามีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ หรือใช้ลูกเป็นเครื่องมือประกอบกิจกรรมทางเพศของตนเอง หรือมีพฤติกรรมล่าสอนทางเพศ
- 5) บิดามารดาใช้ลูกเป็นสินค้า
- 6) ลูกถูกทารุณโดยบิดามารดาหรือคนในครอบครัวใกล้ชิด
- 7) เด็กที่ถูกทอดทิ้ง

และจากสาเหตุต่างๆ ดังที่กล่าวส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน อาจแยกได้
เป็นกลุ่มโดยรวมได้ดังนี้

- 1) ก้าวร้าว หัวใจ ไม่กลัวใคร แสดงออกชัดเจน
- 2) ก้าวร้าวแบบเก็บกด คอยจ้องหว่าแสดงออก
- 3) บุคลิกดี แสดงออกดี แต่คิดร้าย คิดตรงข้ามกับการแสดงออก
- 4) แสดงปมเด่น ทำงานเอาหน้า ลบปมด้อย
- 5) แสดงพฤติกรรมทางเพศเด่นชัด ก่อนวัยอันควร
- 6) โทกทุกเรื่องจนเป็นนิสัย

คณะผู้ก่อตั้งบ้านธรรมานุรักษ์ แม่ชีจตุภา ทรรพกุล บ้านธรรมานุรักษ์ จังหวัดกาญจนบุรี

จากพฤติกรรมดังกล่าวที่ทำให้บ้านธรรมานุกรักษ์ ดังนั้น หน้าหลักของบ้านธรรมานุกรักษ์ที่นอกเหนือจากการให้ปัจจัยสี่แล้วยังมีการให้การศึกษาทั้งในทางโลกและทางธรรมให้ทันกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและทุกวัน คือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์เป็นกระบวนการอบรม สั่งสอน โดยใช้พุทธวิธีต่างๆ เพื่อปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของเด็กที่มีสภาพพร่องทางด้านจิตใจ ให้หันกลับมาเคารพในตนเองและผู้อื่น และมีชีวิตอยู่เพื่อตนเองและผู้อื่น เพื่อความสุขอย่างแท้จริงในปัจจุบันและในภพหน้า โดยยึดหลักกฎแห่งกรรม

การที่บ้านธรรมานุกรักษ์ มีวัตถุประสงค์หลักดังกล่าว บุคลากรที่ทำหน้าที่นี้จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องดูแลสภาพจิตใจและพฤติกรรม ของตนเองให้อยู่ในหลักโอวาทของพระพุทธศาสนา 3 หลักอยู่เสมอ คือ 1) ทำแต่ความดี 2) ละเว้นความชั่ว 3) ทำจิตใจให้ผ่องใส เพื่อเป็นแบบอย่าง สร้างความเชื่อใจ มั่นใจ ให้แก่เด็ก ก่อนที่จะทำการอบรมสั่งสอนตามกระบวนการต่อไป

“...ข้าพเจ้าจึงคิดว่าเด็กเหล่านี้ไม่ได้มีความผิดปกติโดยตนเอง แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยสิ่งแวดล้อมที่ล้อมรอบตัวของเขาอยู่ และเด็กเหล่านี้ต้องเกิดมาใช้กรรมตามหลักของพระพุทธศาสนาที่ว่า มนุษย์เราต่างเกิดมาใช้กรรมจริงหรือ และเขาเหล่านี้ต้องใช้กรรมไปตลอดชีวิตของเขาจริงหรือ เขาเหล่านี้จะต้องถูกตราบาปว่าเป็นเด็กมีปัญหา และจัดประเภทของเขว่าเป็นเด็กด้อยโอกาสตลอดไปหรือ จากประสบการณ์ที่ข้าพเจ้าทำงานอยู่กับเด็กเหล่านี้ ข้าพเจ้าทราบได้ว่าการทำงานกับเด็กเหล่านี้ ไม่ใช่เพียงแค่ให้มีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ แต่ต้องให้เขาได้พัฒนาจิตใจของเขาเอง ให้เขารู้จักการเคารพ และเชื่อมั่นในตนเอง ไม่ใช่ยึดติดอยู่กับวาทกรรมที่สังคมให้เขาไว้ว่าเป็น “เด็กด้อยโอกาส” หรือ “เด็กพิเศษ” จากประสบการณ์ดังกล่าวทำให้ข้าพเจ้าต้องศึกษาอย่างมากทั้งปัญหาในด้านเด็กเอง ปัญหาของบุคลากรที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กเหล่านี้ ตลอดจนถึงตนเองด้วย ที่ต้องแก้ปัญหาต่างๆ มาศึกษาหาวิธีการ จนบางครั้งทำให้เกิดอาการเครียดและต้องหาวิธีการเยียวยาสภาพจิตใจของตนเองเช่นเดียวกับเด็กด้วยเหมือนกัน..”

ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็น “แม่ชี” เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาและเป็นผู้บริหารองค์กร ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาแล้วบ้าง ทำให้ข้าพเจ้าต้องศึกษาถึงวิธีการ และกระบวนการที่จะนำหลักของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับการเยียวยาสภาวะจิตของเด็กแต่ละกรณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็กที่จะเข้าสู่วัยรุ่นและกำลังเติบโตกับกระแสสังคมยุคใหม่ ที่อาจเรียกได้ว่า “ยุคโลกาภิวัตน์” มากกว่าที่จะเรียกว่า “โลกาภิวัตน์” ที่สอนให้

เด็กบั่นทอนคุณค่าของตนเอง และไม่ยอมรับฟังคำสอนของใครจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่นอกจากจะต้องศึกษาถึงหลักธรรมที่จะนำมาใช้แล้ว ยังต้องศึกษาถึงกระบวนการอบรมด้วยที่จะชี้ให้เด็กเห็นเองได้

บรรณานุกรมและบุคลากร

มูลนิธิธรรมานุรักษ์ ตั้งอยู่ เลขที่ 40/1 หมู่3 ตำบลช่องสะเดา อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 71190 หมายเลขโทรศัพท์ 08-1935-1234
อีเมล dhamanurak@hotmail.co.th

ชมรมจุมสระหรี

ตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กลุ่มจุมสระหรีเกาะคา มีแนวคิดการรวมตัวจากการที่กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนบ้านหนองจอกเล็งเห็นถึงความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น รวมถึงอยากให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้รากเหง้าท้องถิ่น เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และความภูมิใจแก่เด็กและเยาวชนในการร่วมกันสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งตามความหมายของภาษาไทยคำว่า “จุม” หมายถึง การรวมกลุ่ม รวมตัว การรวบรวม คำว่า “สระหรี” หมายถึง สิ่งดีงาม สิ่งสวยงาม สิ่งที่มีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า เมื่อรวมความแล้วก็จะหมายถึง การรวมสิ่งที่ดีงามให้กับคนในชุมชน โดยเน้นที่ตัวเด็กและเยาวชนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้างกิจกรรมให้แก่เด็กในชุมชนเพื่อห่างไกลจากปัญหาการใช้เวลาว่างไปกับการติดยาเสพติด และการติดเกม

โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มกันตั้งกลุ่มกีฬาและวัฒนธรรมพื้นเมืองบ้านหนองจอก ให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนได้มีกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จนภายหลังได้มีการรวมกลุ่มของเด็กและเยาวชนเยอะขึ้น ประกอบกับมีกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลายมากขึ้น โดยผ่านการถ่ายทอดจากปราชญ์ท้องถิ่น จึงได้มีการตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มจุมสระหรีเกาะคา” มีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนได้รู้จักใช้เวลาอันมีค่า ได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่ดี เป็นคนรู้จักคิด รู้จักการแก้ปัญหา รู้จักพัฒนาจิตใจให้มีความอ่อนน้อมและมีค่านิยมที่ดี และเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เช่น การฟ้อนรำประกอบเพลงพื้นเมือง การตีกลองปูจา กลองสะบัดชัย ประยุกต์ และฟ้อนประกอบกลอง กลองยาว ฯลฯ ในการรวมตัวของกลุ่มเด็กเยาวชนนั้นจะใช้ช่วงเวลาที่กลุ่มเด็กเยาวชนว่าง ในช่วงหลังเลิกเรียนและในวันหยุด ปัจจุบันก็มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากจากกลุ่มเด็กและเยาวชนนั้นได้เห็นความสำคัญในเรื่องของประเพณีวัฒนธรรมที่อยากจะอนุรักษ์ไว้ โดยมีการถ่ายทอด ฝึกซ้อมจากผู้รู้ในชุมชนให้เกิดความชำนาญ

คณะผู้ถอดบทเรียน นายชวาล แก้วลือ, นางณิสรา แก้วพรมงาม, นางสาวปรางค์ทิพย์ ะเท, นางสาวกรพินธุ์ วงษ์พานิช และนางสาวสุภาภรณ์ เต๊ะจะ นักวิชาการตำบลเกาะคา

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) มีการจัดตั้งคณะกรรมการ 7 คน มีผู้ที่ก่อตั้งกลุ่มเป็นประธานกลุ่มโดยตำแหน่ง มีหน้าที่ในการดูแลเรื่องทั่วไปของกลุ่ม คือ การรับการแสดงควบคุมการฝึกซ้อม จัดหาอุปกรณ์ในการแสดง ร่วมออกแบบการแสดง และรับผิดชอบเด็กและเยาวชนในกลุ่มฯ ซึ่งเปรียบเสมือนผู้ปกครอง มีคณะทำงานซึ่งเป็นตัวแทนสมาชิกเด็กและเยาวชนในกลุ่มจุมสะหรี ที่มีหน้าที่ร่วมออกแบบการแสดง ทำการแสดงในสถานที่ต่าง ๆ และจัดสรรค่าตอบแทนที่ได้รับจากการแสดง

2) วางแผนจัดการค่าตอบแทนในการทำการแสดงต่าง ๆ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่เด็กและเยาวชนที่แสดง โดยมีการจัดสรรกับนักแสดงภายในกลุ่มตามบทบาทที่ได้รับ เช่น ชูตนักแสดงตลกลงสะบัดชัย คนตลกจะต้องได้รับส่วนแบ่งมากกว่าคนที่ถือกลอง ส่วนกลุ่มนักแสดงที่พื่อนำจะต้องได้รับค่าตอบแทนเท่ากัน โดยมีคณะทำงานที่เป็นเด็กและเยาวชนในกลุ่มมีหน้าที่จัดสรรการแบ่งค่าตอบแทนกันเอง โดยไม่เกี่ยวกับประธานกลุ่ม ส่วนงบประมาณที่ได้จากการเขียนโครงการจะนำมาใช้ในการจัดหาอุปกรณ์ในการแสดงทั้งหมด

3) สืบค้นข้อมูลที่สืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ได้แก่ ข้อมูลประวัติความเป็นมาของเครื่องดนตรีพื้นเมือง การพื่อนำของภาคต่าง ๆ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ คือ ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาออกแบบการแสดงให้เหมาะสมและเข้าใจเข้าใจถึงวัฒนธรรม ข้อมูลจากวีซีดีบันทึกการแสดงที่นำมาเป็นตัวอย่างในเรื่องการปรับใช้ท่าพื่อนำและชุดในการแสดง และข้อมูลจากตัวเด็กและเยาวชนของกลุ่มจุมสะหรีที่ได้จากการรวมกลุ่มพูดคุยกันในกลุ่มเพื่อมาพัฒนาการแสดง

4) การรวมกลุ่มในการฝึกซ้อมการแสดงจนกลุ่มเป็นที่รู้จัก และได้รับเชิญไปแสดงในงานต่าง ๆ ทำให้เด็กและเยาวชนภายในกลุ่มมีความรักและความเข้าใจในวัฒนธรรมพื้นบ้าน และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านให้แก่ผู้สนใจได้เป็นอย่างดี ทำให้กลุ่มจุมสะหรีเกาะคาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรม

5) ประสานงานให้เทศบาลตำบลเกาะคา เป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนด้านการดำเนินกิจกรรมการแสดง ให้คำปรึกษาและข้อมูลด้านการเขียนโครงการเพื่อของบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์ เสริมความรู้และทักษะในการเขียนโครงการขอรับทุนสนับสนุนต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่ม โดยช่วยหางานแสดงให้กับกลุ่มฯ เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน และสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรม

3. ผลพลีผลลัพท์

ผลจากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมาของกลุ่มชุมชนหริเกาะคา ได้ส่งผลให้เด็กและเยาวชน ได้เรียนรู้ประวัติทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทำให้มีความภาคภูมิใจและตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ชุมชนมีปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ และทำให้เด็ก เยาวชน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการออกกำลังกายหลังเลิกกิจกรรม ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยจากผู้ดูแลแหล่งเรียนรู้ เด็กและเยาวชนของกลุ่มชุมชนหริเกาะคาสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับผู้สนใจ สามารถสร้างประสบการณ์และความสามารถพิเศษของเด็กและเยาวชนในชุมชนเกิดความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้ จนกลุ่มชุมชนหริเกาะคาเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ทำให้พ่อแม่หมดความห่วงใยซึ่งจะนำไปสู่ครอบครัวเข้มแข็งและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และพัฒนาจิตใจของตนเอง พัฒนาความเป็นหมู่คณะและความสามัคคี และรักถิ่นฐานบ้านเกิด และทางเทศบาลตำบลเกาะคาให้ความสำคัญและสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชน เพื่อที่กลุ่มเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะได้เป็นเด็กที่ดีในสังคมคนเกาะคาต่อไป

4. เว็อนไวการนำใช้

การสร้างการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนที่เป็นสมาชิกในกลุ่มชุมชนหริเกาะคา มีการสนับสนุนของชุมชน เช่น แกนนำชุมชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครดูแลสุขภาพ ในการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มชุมชนหริเกาะคา

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ชมรมชุมชนหริเกาะคา ตำบลเกาะคา

โรงเรียนบ้านร้องขี้เหล็ก

ตำบลเชิงตอย อำเภอตอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เกิดจากประสบการณ์การทำงานของคุณะครูว่า “เด็กไม่สามารถเป็นเลิศทางวิชาการได้ทั้งหมด” เด็กบางรายไม่ถนัดทางด้านวิชาการตามหลักสูตร แต่มีความสามารถในทักษะอื่นๆ เนื่องจากมีความสนใจ จึงทำให้เกิดแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายตามความสนใจของผู้เรียนในระยะแรกหลังจากการผนวกหลักสูตรด้านศิลปะ คุณครูพยายามส่งผลงานเข้าประกวด แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากคุณครูผู้สอนไม่ได้จบการศึกษาโดยตรงทางด้านศิลปะ อย่างไรก็ตามด้วยใจรักในการเรียนรู้ ทำให้พยายามศึกษาเทคนิคด้วยตนเอง และผ่านเวทีการประกวด เพื่อเรียนรู้และแลกเปลี่ยนเทคนิคกับผู้เข้าร่วมประกวดคนอื่นๆ หลังจากมีการพัฒนาเทคนิคทางศิลปะมาเรื่อยๆ เริ่มสัมฤทธิ์ผลในการประกวดทางศิลปะ จึงเริ่มส่งเสริมให้เด็กเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบ “เพื่อนช่วยเพื่อน พี่สอนน้อง” ทั้งในระดับรุ่นพี่รุ่นน้องในโรงเรียนและโรงเรียนภายนอกที่ต้องการมาเรียนรู้ ปัจจุบันแหล่งเรียนรู้กลุ่มสถานงานศิลป์โรงเรียนบ้านร้องขี้เหล็กเป็นที่ศึกษาดูงานในด้านการผสมผสานงานศิลปะกับหลักสูตรการเรียนการสอนของหน่วยงานที่สนใจทั่วประเทศ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การบริหารจัดการ

- ด้านการจัดการงาน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามวิชาถนัดของคุณะครูให้มีการผสมผสานความคิดสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะร่วมกับหลักสูตรในรายวิชานั้นๆ
- ด้านการจัดการคน เน้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารร่วมกันทุกกระบวนการ ผ่านทั้งการประชุมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมรายเดือน การรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลเชิงตอย

- ด้านการจัดการข้อมูล มีการประเมินข้อมูลทักษะของเด็กจากการสังเกตของครูประจำชั้น และนำใช้ข้อมูลการประเมินความสนใจของเด็ก

2) การพัฒนาศักยภาพ มีการเพิ่มเติมความรู้เทคนิคงานศิลป์อย่างต่อเนื่องและเพิ่มการเรียนรู้ให้หลากหลายมากขึ้น ผ่านการศึกษาเพิ่มเติม และจากการศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น และจัดตั้งชมรมศิลปะ โดยแบ่งเป็น 5 ฐาน คือ จุดสีสร้างสมาธิ พื้นผิวสร้างสรรค์ ภาพสวย ด้วยสีผสมอาหาร กรอบรูปธรรมชาติ และศิลปะประดิษฐ์

3) การถ่ายทอดความรู้ สนับสนุนกระบวนการ “พี่สอนน้อง” ทำให้เด็กมีความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูล

4) การสร้างจิตอาสา คณะครูมีจิตใจมุ่งมั่นให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข จึงทำงานด้วยความเอาใจใส่เด็กทุกคนทั้งในและนอกเวลาเรียน เช่น การกำหนดให้มีการเยี่ยมบ้านเด็กทุกคน การติดตามเมื่อเด็กขาดการเรียนเกินกว่า 2 วัน เป็นต้น

5) การหนุนเสริมของ อปท. หนุนเสริมเรื่องงบประมาณ และเครื่องมืออุปกรณ์

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

- 1) เด็กนักเรียนมีสมาธิในการเรียนมากขึ้นและเพิ่มทักษะฝีมือด้านงานศิลปะ
- 2) โรงเรียนมีหลักสูตรการเรียนการสอนแนวใหม่แบบผสมผสาน
- 3) ครูผู้สอนและนักเรียนมีความสุขในการเรียนรู้ร่วมกัน
- 4) เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีต่างๆ โดยเฉพาะวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน
- 5) เกิดการสืบสานงานด้านศิลปะจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

4. เว็บบอร์ดนำใช้

การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้แก่เด็กและเยาวชน โดยนำภูมิปัญญา ทักษะทางสังคมเข้ามา ร่วมในการสร้างการเรียนรู้

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) อ.สมบุญ เดชยิ่ง 08-1951-4739
- 2) อ.พิสมัย เทวาพิทักษ์ 08-6191-1555

พลังเยาวชนรุ่นใหม่

ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ชุมชนตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ถือเป็นชุมชนต้นแบบด้านเกษตรกรรมยั่งยืนของภาคเหนือ ที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานกว่า 20 ปี เป็นแหล่งเรียนรู้หลักที่เป็นเป้าหมายของการศึกษาดูงานของหลายภาคส่วน ณ ปัจจุบัน มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่สมบูรณ์ แข็งแรง ผ่านการทำงานของสถาบันพัฒนาวิสาหกิจและเกษตรกรรมยั่งยืน และสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทาจำกัด มีการอบรมให้ผู้ที่มาดูศึกษาดูงานและยังมีการขยายแนวคิดไปสู่ลูกหลานในเรื่องเกษตรกรรมยั่งยืน ปลูกฝังแนวคิดต่าง ๆ ผ่านกลุ่มลูกหลาน และกลุ่มหนุ่มสาวในตำบล มีการรวมตัวของกลุ่มหนุ่มสาวมาทำกิจกรรม มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านแนวคิดของผู้ใหญ่ กลุ่มลูกหลานของผู้นำ 11 คน เริ่มเข้ามาเรียนรู้แนวคิดเรื่องเกษตรกรรม เรียนรู้เรื่องบ้านเกิดของตนเอง ปี 2534 การทำกิจกรรมของกลุ่มหนุ่มสาวชัดเจนขึ้น มีการมอบหมายงานหลายอย่างจากผู้ใหญ่เพื่อเป็นการศึกษาชุมชนของตนเอง เช่น การเก็บองค์ความรู้เรื่องสมุนไพร การจัดการทรัพยากรและงานวิจัยหนี้สิน ซึ่งตอนนั้นตำบลแม่ทาร้อยละ 60 ชาวบ้านเป็นหนี้สินที่พอกพูนที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ เกิดเป็นปัญหาทำให้ผู้นำหลายคนเห็นถึงปัญหานี้จึงทำให้เกิดการวิจัยเพื่อที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา เริ่มจากการวางแผนก่อนที่จะลงพื้นที่สำรวจข้อมูลจากชาวบ้าน โดยใช้พื้นที่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านห้วยทรายซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีประชากรมากที่สุดในตำบลแม่ทา จากการวิจัยทำให้เห็นปัญหาหลายอย่างที่ทำให้เกิดซึ่งหนี้สิน ปัญหาหลายอย่าง เช่น ปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการลงทุนการทำเกษตรเชิงเดี่ยวที่ต้องซื้อทุกอย่างจากบริษัท ปัญหาที่กลุ่มคนหนุ่มสาวสังเกตเห็นตัวเลขหนี้สินที่มากคือปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการศึกษา จึงให้รู้ว่าหนี้สินของชาวบ้านเกิดจากอะไร จึงเป็นที่มาของการเข้าร่วมขบวนการอาสาเข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนตามขั้นตอน

คณะผู้ถอดบทเรียน นายกนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน, นางสาวนพรัตน์ ดวงแก้วเรือน,
นายศิษฐ์ นามจันทร์ และนางทัศนีย์ คำดา ตำบลแม่ทา

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) ผู้นำมีการวิเคราะห์สถานการณ์อนาคตความยั่งยืนของชุมชนโดยใช้การวิจัยชุมชน เรื่องการจัดการความรู้ท้องถิ่นร่วมกับ สกว.พัฒนาโครงการจัดการความรู้ชุมชนเป็นสุข (สรส.) เพื่อหาทุนมาพัฒนาอาสาสมัครชุมชนรุ่นแรก

2) พัฒนากิจกรรมด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นศูนย์ฝึกอบรมในตำบลโดยการให้โอกาสเยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานช่วย

3) รวมตัวกลุ่มหนุ่มสาวมาทำกิจกรรม มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านแนวคิดของผู้ใหญ่ กลุ่มลูกหลานของผู้นำ 11 คน เริ่มเข้ามาเรียนรู้แนวคิดเรื่องเกษตรกรรม เรียนรู้เรื่องบ้านเกิดของตนเอง การเก็บองค์ความรู้เรื่องสมุนไพร การจัดการทรัพยากรและงานวิจัยนี้สืบ

4) การถ่ายทอดงานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องสู่เยาวชนสู่ยุวชนเป็นการจัดค่ายเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เรียนรู้เรื่องวิถีชุมชน วัฒนธรรม อาชีพ สังคมในชุมชน

5) หนุนเสริมการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียนเพื่อถ่ายทอดสู่ยุวชนสร้างจิตสำนึกต่อไป

6) องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทาสนับสนุนงบประมาณ ประสานงานกับองค์กรภายในและภายนอกมาพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

- 1) เกิดแนวคิดในการสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีจิตสำนึกรักบ้านเกิดและจิตสาธารณะ
- 2) เยาวชนคนรุ่นใหม่มีความรู้และเข้าใจการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- 3) เกิดกลุ่มเกษตรกรุ่นใหม่ทำเรื่องเกษตรยั่งยืน (กลุ่มผักกัญญาณมิตร)

4. เว็บบอร์ดนำใช้

การสร้างและถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกรักบ้านเกิด และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) หนังสือตัวตนคนรุ่นใหม่ พิมพ์ครั้งแรก มกราคม 2549 บรรณาธิการ อรุณี เวียงแสง
- 2) สนับสนุนการพิมพ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค
- 3) นายกนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน นายก อบต.แม่ทา บ้านเลขที่ 105 หมู่ 4 ต.แม่ทา อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2555

โรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน

ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

I. จุดเริ่มต้น ที่มา

การดำเนินงานโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชนของตำบลปากพูน เป็นการบูรณาการของทุนด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อแก้ปัญหาด้านการเรียนของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดยผู้นำเห็นความสำคัญของเด็กที่จะเป็นกำลังสำคัญในการร่วมพัฒนาตำบลต่อไป โดยมีผู้นำแนวคิด คือ นายธนาวุฒิ ถาวรพราหมณ์ (อดีตนายก อบต.ปากพูน) ที่มีวิสัยทัศน์ก้าวไกล และคิดนอกกรอบในการวางแผน และพัฒนานโยบายในการสนับสนุนและส่งเสริมเยาวชนในด้านการศึกษาและพัฒนาศักยภาพเยาวชน โดยเล็งเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับสื่อการเรียนที่สนุก ให้เข้ากับสิ่งที่ต้องการจะสอนหรือปลูกฝังให้เด็ก ซึ่งจะ让孩子เรียนอย่างมีความสุข ซึ่งเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการพัฒนาตามข้อเสนอมีดังนี้

1) กระบวนการพัฒนาโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน เกิดจากข้อมูลปัญหาที่มีเด็กอ่านหนังสือไม่ออก และเขียนไม่ได้เป็นจำนวนมาก จึงจัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำเพื่อปรึกษาหารือและทำความเข้าใจร่วมกันในการแก้ไขปัญหานี้ จนเกิดเป็น “โครงการโรงเรียนวัยใส หัวใจชุมชน” ขึ้น เป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ค่อนข้างมีความยืดหยุ่นด้านวันเวลา และสถานที่เรียน

2) จากปัญหาการอยู่ร่วมกันของครูผู้สอนและนักเรียนที่มาจากต่างโรงเรียนและต่างวัย เนื่องจากนักเรียนของโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน เป็นเด็กที่มาจากหลายโรงเรียน และมีวัยแตกต่างกัน ทำให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกัน จึงมีการจัดกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน นอกจากนี้กิจกรรมดังกล่าวยังช่วยพัฒนาภาวะผู้นำให้กับนักเรียนโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน ทำให้รวมกลุ่มกันและจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนขึ้นเพื่อช่วยเหลือด้านต่างๆ กันเอง และเป็นกลไกช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักประชาธิปไตย การทำประโยชน์ให้กับชุมชน

3) จากปัญหาครูผู้สอนมาจากหลายแหล่ง ทั้งยังไม่มีหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชนที่ชัดเจนและเป็นไปในทางเดียว โดยนายก อบต.ปากพูน ร่วมกับครู

คณะผู้ถอดบทเรียน นางสาวชยาภรณ์ หมั่นถนอม, นางสาวเยาวดี รัตตรีพฤษ และนายมานพ พิบูลย์ ตำบลปากพูน

ผู้สอนเห็นปัญหาดังกล่าว จึงจัดประชุมครูผู้สอนเพื่อปรึกษาหารือและทำความเข้าใจร่วมกัน รวมถึงจัดประชุมอบรมพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นไปตามแนวคิดของโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน ทางแกนนำตำบลจึงได้มีการประชุมและจัดทำโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชนขึ้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น ได้ใช้บริเวณสำนักงานเทศบาลเมืองปากพูน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหมู่ 9 โรงเรียนสุขภาวะโรงพยาบาลตำบลปากพูน ป่าชายเลน ฯลฯ ในการจัดการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับความต้องการของกลุ่มผู้เรียน ตลอดจนการจัดหาอุปกรณ์เสริมการเรียนรู้ต่างๆ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องดนตรี ดินไม้ หนังสือ อุปกรณ์กีฬา เป็นต้น รวมถึงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในตำบล ให้เป็นห้องเรียน อาทิ ฟาร์มโคนมสาธิต แปลงเกษตรอินทรีย์ และศูนย์สมุนไพรร

2) การคัดเลือกเด็กเข้าโครงการ โดยประสานงานกับครูทุกโรงเรียน เพื่อค้นหาข้อมูลเด็กที่มีปัญหาการเรียน และประชุมปรึกษาหารือและสร้างความเข้าใจร่วมกัน แล้วทดสอบทักษะความรู้เดิมของเด็ก โดยใช้แบบทดสอบความรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 1 เพื่อนำผลการทดสอบที่ได้มาจัดกลุ่มนักเรียนตามระดับ คือ ด้านการอ่าน และด้านการสอน แล้วจึงจัดประชุมครูและผู้ปกครองเด็กที่มีปัญหาการอ่านและเขียนที่ต้องการเข้าโครงการโรงเรียนวัยใส เพื่อปรึกษาหารือและสร้างความเข้าใจร่วมกัน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยออกแบบให้สอดคล้องกับชีวิตจริง สอดแทรกกุศโลบายการเรียนด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้มีการวัดและประเมินผลโดยการประยุกต์แบบทดสอบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดับพื้นฐานเพื่อดูพัฒนาการของเด็กและประเมินหลักสูตร

3) การพัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดทำหลักสูตร

- ค้นหาและใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่อย่างเต็มศักยภาพ โดยใช้การสอบถามและศึกษาจากฐานข้อมูลทุนทางสังคมแต่ละด้านจากฐานข้อมูล FAP เช่น ผู้รู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้รู้ด้านดนตรีไทย ดนตรีสากล ผู้รู้ด้านการรำไทย ผู้รู้ด้านการเกษตร เป็นต้น
- จัดประชุมครูผู้สอน ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน เพื่อร่วมกันวางแผนการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนวัยใสฯ ร่วมกัน
- จัดทำหลักสูตรให้ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องตรวจสอบ กองการศึกษา อบต.

ปากพูน นำหลักสูตรโรงเรียนวัยใสฯ ที่ได้จากการประชุม มาจัดทำเป็นรูปเล่ม ตรวจสอบและเพิ่มเติมข้อมูลตามความเหมาะสม หลังจากนั้นนำไปให้ครูผู้สอนตรวจสอบอีกครั้ง

4) การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจัดเวทีประชุมปรึกษาหารือ และสร้างความเข้าใจของครูผู้สอน ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน ให้ชุมชนร่วมเป็นครูผู้สอนให้กับเด็กวัยใส และจัดแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กวัยใสได้เรียนรู้ เช่น ในวิชาส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น อีกทั้งเด็กวัยใสร่วมจัดแผนการเรียน และร่วมเป็นครูผู้สอนให้แก่เด็กวัยใสรุ่นน้อง (โครงการพี่สอนน้อง)

5) การพัฒนาศักยภาพ แบ่งออกเป็น การพัฒนากลุ่มครูผู้สอน และกลุ่มเด็กวัยใส กลุ่มครูผู้สอน มี 2 รูปแบบ คือ

- จัดเวทีประชุมปรึกษาหารือ สร้างความเข้าใจ ในการเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน เพื่อให้มีแนวคิด อุดมการณ์ที่สอดคล้องกัน
- จัดอบรมให้สามารถทำแผนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้

กลุ่มเด็กวัยใส มี 5 รูปแบบ คือ

- เป็นการจัดการกิจกรรมนันทนาการเพื่อสร้างสัมพันธภาพ และพัฒนาภาวะผู้นำให้กับเด็ก
- จัดอบรมพัฒนาศักยภาพกลุ่มเด็กวัยใส ที่เป็นผู้สอนให้สามารถสอนน้องได้ และประเมินความต้องการของกลุ่มเด็กวัยใส เพื่อจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
- สนับสนุนให้จัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นกลไกให้เด็กวัยใส รวมกลุ่มช่วยเหลือกันเอง ร่วมวางแผนการเรียน จัดเวทีประชุมจัดทำโครงการต่างๆ และทำประโยชน์ให้กับสังคม
- จัดเข้าค่ายเยาวชน เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในกลุ่มเด็กวัยใส
- จัดอบรมด้านสาธารณสุขมูลฐานในเรื่องการดูแลสุขภาพเพื่อให้เด็กปรับพฤติกรรมสุขภาพ เรื่องการมีเพศสัมพันธ์อย่างถูกวิธี ยาเสพติดให้โทษ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น สุขอนามัยในวัยรุ่น การสร้างจิตสาธารณะ

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

1) ผลลัพธ์ที่เกิดต่อผู้เรียน ได้ส่งผลให้เด็กเกิดสุขภาวะที่ดีแก่เด็กทั้ง 4 มิติ เช่น ด้านร่างกาย เด็กได้มีการเคลื่อนไหวและออกกำลังกายอยู่เสมอ ด้านจิตใจ มีการปลูกฝังด้านจิตอาสาและจิตสาธารณะ ด้านสังคม เด็กได้ศึกษาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมถึงภูมิปัญญา

ท้องถิ่นเพื่อให้เด็กได้รู้จักและรักชุมชนมากยิ่งขึ้น และด้านสติปัญญา กระบวนการการเรียนการสอนที่มุ่งการพัฒนาด้านสติปัญญาของเด็ก โดยการให้เด็กได้ใช้สมองให้มากขึ้นในกิจกรรมต่าง ๆ

2) ผลลัพธ์ที่เกิดต่อครอบครัว เด็กนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียน ‘วัยใสหัวใจชุมชน’ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน บางกิจกรรมมีการปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว เช่น การให้เด็กจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว ทำให้ในครอบครัวมีเวลาได้พูดคุยกันมากขึ้น ทั้งยังทำให้เห็นถึงสถานะที่แท้จริงของครอบครัวและได้ร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหา การเรียนนวดแผนไทยเพื่อกลับไปนวดผู้ปกครองที่บ้านยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง ในระหว่างที่นวดก็จะมีเวลาในการพูดคุยกันสัพเพเหระ ซึ่งเป็นการสร้างให้เกิดความอบอุ่นขึ้นในครอบครัวอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการลดภาระของผู้ปกครอง ในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการเรียนพิเศษ เพราะโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชนไม่ได้เก็บค่าเล่าเรียนเป็นเงิน แต่เก็บเป็นขยะ น้ำมันที่ใช้แล้ว หรือคะแนนความดี เป็นต้น

3) ผลลัพธ์ที่เกิดต่อชุมชน โรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน มีกิจกรรมที่ให้เด็กได้ลงพื้นที่และปฏิบัติจริงในชุมชน เพื่อให้เด็กวัยใสหัวใจชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ทั้งตัวเด็กเองและทุกคนในชุมชน เช่น การเก็บขยะในลำคลองปากพูนของเด็กวัยใสหัวใจชุมชนได้ทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลรักษาลิ่งแวดล้อมมากขึ้น การลงพื้นที่เยี่ยมผู้สูงอายุและผู้พิการเป็นการสร้างสังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน เป็นต้น

4. เว็บบอร์ด

การบูรณาการของทุนด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างเต็มศักยภาพ เพื่อแก้ปัญหาด้านการเรียนของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดยผู้นำเห็นความสำคัญของเด็กที่จะเป็นกำลังสำคัญในการร่วมพัฒนาตำบล

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นายธนวุฒิ ถาวรพราหมณ์ (หัวหน้าโครงการตำบลสุขภาวะ) โทร. 08-6479-7250
- 2) นางสาวชยาภรณ์ หมั่นถนอม (นักวิชาการศึกษา) โทร. 0-7577-4130
- 3) นางสาวเยาวดี ราตรีพฤกษ์ (ครูโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน) โทร. 08-9450-7870
- 4) นายมานพ พิบูลย์ (ครูโรงเรียนวัยใสหัวใจชุมชน) โทร. 08-4455-4153

ศูนย์เรียนรวม “โอกาสที่เกิดจากวิกฤต” ตำบลวังน้ำคู้

ตำบลวังน้ำคู้ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กที่อยู่ในชนบทตั้งอยู่บนพื้นฐานของความขาดแคลนในทุกๆ เรื่อง คุณภาพการศึกษาของเด็กในชนบทจะมีความห่างไกลจากเด็กนักเรียนที่ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนในตัวจังหวัด และวัดได้จากการจัดสรรงบประมาณของภาครัฐโดยอาศัยหลักการจัดสรรงบประมาณจากการคำนวณจำนวนนักเรียน ส่งผลให้คุณภาพการเรียนของเด็กยิ่งด้อยคุณภาพลง นายวิเศษ ยาคคล้าย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ มองเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้มีแนวความคิดในเรื่องของการบริหารจัดการโดยอาศัยหลักการบูรณาการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และการใช้วิกฤตที่เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงให้เป็นโอกาสในการพัฒนาทำให้เกิด “ศูนย์เรียนรวมตำบลวังน้ำคู้” โดยมีเป้าหมายสร้างโอกาสและสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้จัดสรรงบประมาณของเพื่อใช้ในการหนุนเสริมในการดำเนินงานของศูนย์เรียนร่วมด้วย เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้อของเด็กให้มีความเท่าเทียมกับเด็กที่มีโอกาสเข้าไปเรียนยังโรงเรียนในตัวจังหวัด

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การเห็นปัญหาเรื่องการศึกษาของเด็กและเยาวชน ปัญหาเด็กนักเรียนของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในเขตตำบลวังน้ำคู้ จบการศึกษาแล้วอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ นายวิเศษ ยาคคล้าย นายกองค้การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ จึงได้มีแนวความคิดในเรื่องของการบริหารจัดการโดยอาศัยหลักการบูรณาการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้เพื่อใช้ในการหนุนเสริมในการดำเนินงานของศูนย์เรียนร่วมด้วย

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการสร้างสานพลังท้องถิ่น ท้องที่ ชุมชนขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะ
ตำบลวังน้ำคู้

2) จัดทำประชาคมร่วมระหว่าง นายก อบต. สมาชิก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการสถานศึกษา กรรมการสถานศึกษา และชาวบ้านเพื่อทำความเข้าใจในแนวทางการเรียนร่วมของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กทั้ง 4 โรงเรียน หลังจากมีการทำประชาคม ได้รับการตอบรับจากผู้อำนวยการสถานศึกษาและผู้ปกครองที่จะเข้าร่วมโครงการเพียงแค่ 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านวังยางและโรงเรียนวัดปากฟิงตะวันออก มีการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีกรนำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มาเรียนที่โรงเรียนวัดปากฟิงตะวันออกและชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ไปเรียนที่โรงเรียนบ้านวังยาง มีองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้จัดอุดหนุนงบประมาณในเรื่องรถรับส่ง อุปกรณ์การศึกษา อาหารกลางวัน อาหารว่าง (นม) ครบ 100 เปอร์เซ็นต์

3) จัดประชุมประชาคมร่วมระหว่าง นายก อบต. สมาชิก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการสถานศึกษา กรรมการสถานศึกษา ชาวบ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน และโรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษา ได้เสนอให้มีการจัดการเรียนการสอนรวมทั้ง 4 โรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย โรงเรียนวัดปากฟิงตะวันออก โรงเรียนบ้านวังยาง โรงเรียนบ้านหนองหญ้า โรงเรียนวัดไผ่หลงราษฎร์เจริญ โดยใช้อาคารเรียนโรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษาเป็นสถานที่เพื่อจัดการเรียนการสอน และได้ใช้ชื่อว่า “ศูนย์เรียนรวมโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก” โดยมีการจัดการเรียนการสอนรวมกันในวันจันทร์ถึงวันพฤหัสบดี และในวันศุกร์จะกลับไปเรียนที่โรงเรียนเดิมของตนเอง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้สนับสนุนงบประมาณในการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ อาหารกลางวันและนมครบ 100 เปอร์เซ็นต์ สนับสนุนอุปกรณ์การเรียนการสอน รถรับส่งจากโรงเรียนเดิมมายังโรงเรียนวังน้ำคู้ศึกษา

4) การขยายและต่อยอดงานเดิม ทางโรงเรียนมีการต่อยอดงานคือ 1) โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนของศูนย์เรียนรวม โดยในวันศุกร์สิ้นเดือนของทุกเดือนในเวลาช่วงบ่าย นักเรียนทั้ง 4 โรงเรียนจะร่วมกันเดินทางไปจัดกิจกรรมที่วัดในเขตตำบลวังน้ำคู้ โดยมีการเรียนไปตามวัดต่างๆ ได้แก่ วัดบางทราย วัดปากฟิงตะวันออก วัดไผ่หลงราษฎร์เจริญ มีการจัดกิจกรรมการฟังธรรม ปฏิบัติธรรม การร่วมกันพัฒนารักษาความสะอาดวัด โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ได้สนับสนุนในเรื่องรถรับส่งเด็กนักเรียนจากโรงเรียนไปยังวัดที่จัดกิจกรรมพร้อมทั้งสนับสนุนอาหารว่างและเครื่องดื่มสำหรับเด็กนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม 2) การเปิดพื้นที่การเรียนรู้ของเด็กนอกสถานศึกษาตามความต้องการ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมกันเสนอความคิดเห็นต่อนายองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดการเรียนรู้นอกสถานที่ (ทัศนศึกษา) ตามความต้องการของเด็ก โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้จะมีการสนับสนุนงบประมาณดังกล่าวทุกปี

5) องค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ ได้มีการหนุนเสริมในเรื่องการจัดรับส่งและการทำประกันชีวิต อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน อาหารกลางวัน อาหารว่าง (นม) ครบ 100 เปอร์เซ็นต์ มีการจัดทัศนศึกษาออกโรงเรียนให้กับเด็กนักเรียนเพื่อเป็นการเรียนรู้ในห้องเรียน นอกจากนี้ยังได้จัดจ้างครูสอนภาษาอังกฤษให้แก่เด็กนักเรียนโดยใช้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้

ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

จากการดำเนินงานของศูนย์เรียนรวมทำให้สามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอน มีครูผู้สอนครบชั้นและครบ 8 สาระการเรียนรู้ แก้ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ การขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน นักเรียนได้ใช้ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์/ภาษา/วิทยาศาสตร์ และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นเด็กได้รับโอกาสในการเรียนรู้ที่มีความเทียบเท่ากับเด็กนักเรียนโรงเรียนในเขตเมือง

4. เงื่อนไขการนำใช้

การบูรณาการในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา ผู้นำชุมชน ส่วนราชการ และประชาชนภายในตำบลวังน้ำคู้ มีการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมแก้ไขปัญหา

บรรณานุกรมและบุคลากร

1) นายวิเศษ ยาคล้ำ นายกองการบริหารส่วนตำบลวังน้ำคู้ เป็นแกนนำในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรวมและหนุนเสริม ในเรื่องของงบประมาณในการขับเคลื่อนงานของศูนย์เรียนรวม

2) นางชฎารัตน์ โมสกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองหญ้าในฐานะผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งมีบทบาทในการบริหารจัดการในการเรียนการสอนของศูนย์เรียนรวม

สภาเด็กและเยาวชน ตำบลป่าคลอก

อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

สภาเยาวชนตำบลป่าคลอก เกิดจากแนวคิดของเครือข่ายมัลลิตสัมพันธ์และกลุ่มครูสอนศาสนาที่เล็งเห็นถึงปัญหาของกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลป่าคลอกแต่ละหมู่บ้าน แยกแยก ทะเลาะกัน ดำเนินชีวิตออกจากหลักการของศาสนาอิสลาม โดยไปมั่วสุมกับอบายมุขและยาเสพติดต่างๆ จึงต้องการให้เยาวชนมุสลิมรวมตัวกัน เพื่อสร้างความรักความสามัคคีเน้นศักยภาพเยาวชน สื่อให้เห็นบทบาทและความสำคัญ เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมตามหลักการศาสนา โดยให้เยาวชนมุสลิมรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ ในช่วงปิดเทอม เพื่อป้องกันการปฏิบัติที่ขัดต่อหลักการศาสนา การดำเนินชีวิตที่ออกจากหลักการศาสนา อิสลามและมุ่งหวังให้มีศักยภาพการเป็นผู้นำ มีการดูแลซึ่งกันและกันแบบพี่ช่วยน้องและออกไปรับใช้ชุมชนและสังคมในอนาคต

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

- 1) วางแผนการดำเนินงาน โดยแกนนำกลุ่มประชุมจัดทำแผนการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพตามเป้าหมาย
- 2) ประชุมคณะกรรมการและสมาชิกให้มีการทราบแนวทางการทำงาน และจัดทำระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของกลุ่ม โดยมีเครือข่ายมัลลิตสัมพันธ์เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ
- 3) ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มสภาเยาวชนฯ ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) จัดเก็บข้อมูลเด็กในชุมชนเรียนศาสนาในแต่ละมัลลิตเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการจัดการงานต่างๆ

คณะผู้ถอดบทเรียน นายวินิตย์ พลนุ้ย และนางสาวจุฑามาศ ดำรงสุสกุล ศูนย์เรียนรู้ตำบลป่าคลอก

5) จัดตั้งกลุ่มสภาเยาวชนตำบลป่าคลอกเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนกลุ่มจำนวน 40 คน ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2546 ทำให้เยาวชนในพื้นที่ได้รู้จักกันมากขึ้น และมีความเข้าใจอันดีต่อกัน

6) การพัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชน เช่น จัดอบรมเยาวชนประจำปี จัดอบรมพัฒนาทักษะ และเพิ่มศักยภาพแกนนำเยาวชน

7) กิจกรรมของสภาเด็กเน้นปลูกฝังจิตสำนึกและแนวทางการดำเนินชีวิตตามระบอบหลักการของศาสนาอิสลาม เช่น การจัดกิจกรรมค่ายจริยธรรมเยาวชน เรียนรู้การดำเนินชีวิตตามระบบอิสลาม

3. ผลพลีต ผลลัพธ์

1) เกิดมีกลุ่มสภาเยาวชนตำบลป่าคลอก

2) เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่มากขึ้น ทำให้เยาวชนแต่ละหมู่บ้านและประชาชนมีส่วนร่วมตระหนักในการรับผิดชอบสังคมส่วนรวมมากขึ้น

4. เวื่อนไขการนำใช้

การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมของสภาเด็กอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรมและบุคลากร

1) ศูนย์ประสานงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ตอนบน. (2553). คู่มือการจัดทำหลักสูตรเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้. นครศรีธรรมราช: สำนักสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่และชุมชน (สำนัก 3)

2) ชารีฟ อิทฤทธิ, เจษฎ์ ดุจพยัคฆ์ และสลามัต เกิดทรัพย์ (ผู้ให้สัมภาษณ์) วินิตย์ พลนุ้ย และนางสาวจุฑามาศ ดำรงสุสกุล (ผู้สัมภาษณ์) ตำบลป่าคลอก อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต เมื่อวันที่ 22-25 พฤศจิกายน 2553

ชาโจ้ ขอแถม ตำบลหนองสาหร่าย

อำเภอตอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กลุ่มชาโจ้ ขอแถม เป็นลักษณะการดำเนินงานของระบบพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชน เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้กับเยาวชน เกิดจากกลุ่มแกนนำมองเห็นถึงเวลาว่างของเยาวชนในชุมชน และพื้นฐานวัฒนธรรมประเพณีโบราณที่มีในชุมชน เพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาของคนโบราณและถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป ซึ่งมีการเรียนรู้วิชาการประจำปีกระบองและการผูกผ้าในงานพิธีต่าง ๆ เพื่อให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของตำบลหนองสาหร่าย

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การรวมกลุ่มของเด็ก เยาวชนในตำบลเพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในการดำเนินการฝึกซ้อมการรำดาบและกระบี่ กระบอง แล้วออกแสดงงานต่าง ๆ จนเป็นที่ยอมรับของชาวตำบลหนองสาหร่าย

2) การจัดการทุนของกลุ่มชาโจ้ ขอแถม เป็นการบริหารงานร่วมกันภายในกลุ่มโดยมีการขอความคิดเห็นจากเยาวชนและกลุ่มต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนเพื่อให้เกิดการยอมรับของทุกฝ่ายและมีการทำเอกสารในการบริหารทุนเพื่อให้เกิดความโปร่งใสภายในกลุ่ม

3) การจัดการคนของกลุ่มชาโจ้ ขอแถม มีการให้ความสำคัญกับคนทำงานโดยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน มีการปรึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นหลังจากการทำงานและการแสดง มีการรวมความคิดของทุกคนที่ทำงานเพื่อการวางแผนร่วมกันถึงการพัฒนาของกลุ่ม มีการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มและภายนอก

4) การจัดการชุมชนของกลุ่มชาโจ้ ขอแถม ใช้ความร่วมมือจากการลงมือทำงานร่วม และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานกับหน่วยงานและกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนให้การยอมรับหน่วยงานทุกกลุ่ม เพื่อการพัฒนาาร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายในทิศทางเดียวกัน

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้สู่การขยายเครือข่ายตำบลวังสุข

5) การหนุนเสริมของ อปท. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่ายสนับสนุนงบประมาณให้แก่กลุ่มกระป๋องและผลักดันให้เกิดการพัฒนาและสร้างการประชาสัมพันธ์ให้เกิดการยอมรับจากผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป ทำให้กลุ่มเกิดการขยายตัวจนทำให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญของเยาวชนเพิ่มมากขึ้น โดยได้สนับสนุนกลุ่มชาโจ้ ขอแจม ให้ได้จัดแสดงในงานสำคัญของตำบลหนองสาหร่าย เช่น งานสงกรานต์ งานลอยกระทง ณ แหล่งประวัติศาสตร์หนองสาหร่าย

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

- 1) เด็กและเยาวชน ได้รับความรู้ด้านศิลปะการป้องกันตัวและกล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง
- 2) เด็กและเยาวชน รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และห่างไกลยาเสพติด
- 3) ผู้ปกครอง มีเวลาในการประกอบอาชีพ เนื่องจากเด็กและเยาวชนกลุ่มชาโจ้ ขอแจม มีการดูแลซึ่งกันและกันได้

4. เว็บบอร์ด

การหนุนเสริมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองสาหร่ายให้แก่เด็กและเยาวชน ได้มีพื้นที่สร้างสรรค์ มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายธีรพร มณีวงษ์ ตัวแทนกลุ่มชาโจ้ ขอแจม เบอร์โทร 08-9744-0371

กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

ตำบลหนองโสน อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กลุ่มเยาวชนหมู่บ้านห้วยสะพาน เริ่มก่อตั้งเป็นกลุ่มเยาวชนในปี พ.ศ.2546 โดยนาย ประยงค์ แก้วประดิษฐ์ เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มเยาวชน จากแนวคิดปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีป่าชุมชนเป็นตัวแปรสำคัญในการเชื่อมโยงเยาวชนกับคนในชุมชนเข้าด้วยกัน ส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา รักษาป่า สืบทอดเจตนารมณ์และความหวังของชุมชน ในการที่จะดำรงป่าไว้ในอนาคตไม่ให้อายุหรือถูกทำลาย มีการถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพร วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชุมชน อีกทั้งยังสอนให้เยาวชนเห็นประโยชน์จากป่าและคุณค่าของป่าว่ามีประโยชน์มากมาย ไม่เพียงแต่ให้ความร่มรื่นเท่านั้น การเรียนรู้เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของผู้นำชุมชน ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่าง ผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และเยาวชน ซึ่งกลุ่มเยาวชนหมู่บ้านห้วยสะพาน โดยมี นายชายวุฒิ แก้วประดิษฐ์ เป็นประธานกลุ่มและมีสมาชิกทั้งหมด 70 คน แนวคิดที่เกิดจากการเรียนรู้ของชุมชนขณะนั้นมี 3 รูปแบบ คือ

1. การเรียนรู้ที่เกิดจากภูมิรู้ดั้งเดิมของชุมชนโดยสถาบันครอบครัว ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดแก่บุตรหลานโดยตรง คือ การบอกกล่าวและให้ปฏิบัติจริง โดยทางอ้อม คือ ผ่านทางพิธีกรรมความเชื่อแก่ผู้เข้าร่วมพิธี และถ่ายทอดการเรียนรู้ในลักษณะการพูดคุยแลกเปลี่ยนของสมาชิกชุมชนในลักษณะของกลุ่มสนทนา

2. การเรียนรู้จากภายนอก โดยกลุ่มภายนอกได้เข้ามาในชุมชนแล้วพูดคุย แลกเปลี่ยนร่วมปฏิบัติงาน จนมีประสบการณ์เป็นแนวปฏิบัติ หรือโดยคนในชุมชนออกไปรับความรู้ภายนอกทั้งในด้านบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและสมาชิกผู้มีประสบการณ์ใหม่ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ องค์กรภายนอกชุมชน ทำหน้าที่ถ่ายทอดแก่สมาชิกชุมชนทั่วไปและกลุ่มในด้วยวิธีการประชุม การอบรม การสาธิต การศึกษาดูงาน การเผยแพร่รณรงค์ การระดมความคิด และการวิเคราะห์ทางเลือก

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลหนองสาหร่าย

3. เครือข่ายการเรียนรู้ เกิดจากการที่ชุมชนและองค์กร ได้ตกลงที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ถ่ายทอดความรู้ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการปฏิบัติสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชน กลุ่มภายในชุมชนและกลุ่มองค์กรอื่นที่เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชน และการไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน

ต่อมา ปี พ.ศ.2548 เยาวชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี มีการจัดกิจกรรมให้เด็กศึกษาดูงานและเข้าค่าย “เด็กรักษ์ป่า” โดยรวมเยาวชนทั้ง 4 หมู่บ้าน จำนวน 70 คน ซึ่งเยาวชนตอนนั้นได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ประเภทเยาวชนดีเด่นป่าชุมชนดีเด่น “ผู้สร้างสรรค์ผลงานอนุรักษ์ธรรมชาติป่าและน้ำ” จาก บริษัท ปตท.จำกัด (มหาชน)

และในปี พ.ศ.2549 มีการจัดทำโครงการค่ายเด็กและเยาวชนรักษ์ป่าควบคู่กับการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโรงร่วมกับโครงการสุขภาวะภาคตะวันตกได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมในครั้งนั้น กิจกรรมเข้าค่ายเด็กรักษ์ป่าช่วยสร้างจิตสำนึกในการรักป่าควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเห็นคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรมภายในท้องถิ่นให้แก่เยาวชน

ปัจจุบันกลุ่มเยาวชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีเข้าร่วมทำกิจกรรมกับคณะทำงานของป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีทุก ๆ ด้าน เช่น การร่วมทำแนวกันไฟ โครงการป้องกันไฟป่าในพื้นที่ป่าไม้ ร่วมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ ร่วมเป็นวิทยากร หรือมีคณาจารย์น้อยถ่ายทอดความรู้เรื่องสมุนไพรให้กับผู้มาศึกษาดูงาน

2. เทคนิค วิธีการ ขันตอน การปฏิบัติ

1) การได้มาของกลุ่มเยาวชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ได้มาจากค้นหาเยาวชนในการสืบทอดดูแลรักษาป่า โดยมีขั้นตอนดังนี้

- เปิดเวทีเด็กและเยาวชนในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่หมู่ที่ 1, 2, 9 และ 11 เพื่อสำรวจความสนใจและความรู้เดิมของเด็กและเยาวชนที่มีต่อป่าชุมชน
- ในการเปิดเวทีครั้งนั้น มีเด็กและเยาวชนให้ความสนใจ จำนวน 111 คน
- คัดเลือกเด็กและเยาวชนโดยดูจากความพร้อมและอายุเป็นเกณฑ์ โดยคัดเลือกจำนวน 70 คน จากที่กำหนดไว้จำนวน 40 คน

2) การพัฒนาศักยภาพเยาวชนฯ

จัดการอบรมเด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านห้วยสะพาน และชุมชนใกล้เคียงปลูกฝังจิตสำนึกในการรักต้นไม้ รักษาป่า และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งเสริมเด็กและเยาวชนมี

ส่วนร่วมในการพัฒนา รักษาป่า และสืบทอดเจตนาธรรมและความหวังของชุมชน ในการที่จะดำรงป่าไว้ในอนาคต มิให้สูญหายถูกทำลาย มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ

- จัดฐานกิจกรรมการเรียนรู้ 6 ฐานกิจกรรม (สมบัติใต้พิภพ, สายใยรักแห่งป่า วิมานในอากาศ ยิ่งสูงยิ่งสวย กวางน้อยหลงป่า พิมพ์ภาพพิมพ์ใจ) กิจกรรมแรลลี่ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์กิจกรรมนันทนาการ
- เข้าร่วมโครงการวิจัยบทเรียนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เรื่อง “การศึกษาพรรณไม้ในป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี”
- จัดส่งคณะกรรมการบริหารเยาวชนป่าชุมชน ไปศึกษาหาความรู้นอกสถานที่ มีวัตถุประสงค์ในการนำองค์ความรู้ที่ได้รับกลับมาพัฒนาป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
- เข้าร่วมโครงการวิจัยบทเรียนวิทยาศาสตร์

3) การหนุนเสริมของ อบต.องค์การบริหารส่วนตำบลหนองโรงสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนตำบล ด้วยการจัดประชุมประชาคมระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล โดยเชิญหน่วยงานทุกภาคส่วนเข้าร่วม รวมทั้งในส่วนของตัวแทนเยาวชนบ้านห้วยสะพานฯ เพื่อรวบรวมปัญหา แนวทางการพัฒนาชุมชน โดยให้สภาพิจารณานำโครงการบรรจุในแผนตำบล เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำงบประมาณสนับสนุนต่อไป ในแผนตำบลจะมีการบรรจุโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนรวมอยู่ด้วย เช่น การจัดกิจกรรมวันเยาวชนแห่งชาติ

3. ผลพลีผลลัพท์

1) การเกิดกลุ่มเยาวชนฯ ทำให้มีความรัก มีความสามัคคีในหมู่คณะ มีความเสียสละ มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) เกิดการถ่ายทอดการอนุรักษ์ป่า โดยบรรยายจากคำพูดให้เห็นถึงประโยชน์ของป่า และเรียนรู้ได้จริงจากป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

3) เยาวชนมีความสามัคคี มีจิตอาสา จากการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นหมู่คณะบ่อยครั้ง

4) ป่าชุมชนได้รับการดูแลอนุรักษ์ เมื่อเกิดป่าขึ้น และประโยชน์ของป่าที่สามารถนำมาใช้ได้ไม่มีวันหมด ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่า และช่วยกันดูแลพร้อมที่จะปกป้องป่าไว้ไม่ให้ใครมาทำลายป่าไป

4. เว็อนไกรนำใช้

1) การประสานความร่วมมือ การให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วม มีการสร้างความเข้าใจและการแสดงความคิดเห็น โดยการเสริมสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน

2) การปลูกฝังจิตสำนึก และค่านิยมการรักษาป่าให้แก่เด็ก ด้วยการถ่ายทอดความรู้ ทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

สภาเด็กและเยาวชน อบต.ไทรนอก

อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดสุโขทัย

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2550 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนระดับอำเภอและระดับตำบลขึ้นในท้องถิ่น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ด้านวิชาการ กิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา กีฬา และวัฒนธรรมในท้องถิ่นของเด็กและเยาวชน โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น ให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม กล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลไทรนอก ตระหนักและให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ จึงได้มีการจัดเวทีประชาคม เพื่อผลักดันและขับเคลื่อนให้เกิดสภาเด็กและเยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพและกิจกรรมที่ทำให้เกิดประโยชน์สำหรับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลไทรนอกอย่างสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง โดยสภาเด็กและเยาวชนมีที่มาดังนี้

ปี 2550 เกิดจากนโยบายของรัฐและมีคำสั่งจากจังหวัดร่วมกับกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุโขทัย ให้มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบล เพื่อให้เด็กและเยาวชนในตำบลได้ รวมตัวกันทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์

ปี 2553 ทางองค์การบริหารส่วนตำบลไทรนอก ได้แนวคิดในการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลจึงมีการจัดเวทีประชาคมเด็กและเยาวชนที่ศาลาการเปรียญวัดคู้งยาง เพื่อขับเคลื่อนให้มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบล ซึ่งมีเด็กและเยาวชนผู้เข้าร่วมจำนวนประมาณ 100 กว่าคน โดยให้คนที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาเด็กและเยาวชนรอกใบสมัครเพื่อเลือกเบอร์ มีผู้สนใจสมัครจำนวน 30 คน ซึ่งผู้สมัครมีการอภิปราย หาเสียง พูดถึงวิสัยทัศน์ของตนเอง หลังจากนั้นได้มีการลงคะแนนเสียง เพื่อคัดเลือกเป็นคณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนทำให้ได้ตัวแทนเด็กและ

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการสานพลังชุมชนสู่ตำบลสุขภาวะ อบต.ไทรนอก

ภาคและเขต
บทถอดบทเรียน

เยาวชนจำนวน 21 คน ซึ่งรูปแบบก็จะใช้การสร้างประชาธิปไตยในการเลือกตั้งมีการจัดตั้ง “สภาเด็กและเยาวชน” อย่างเป็นทางการในวันที่ 27 กรกฎาคม 2553 เพื่อให้เด็กและเยาวชนในตำบลมีการทำกิจกรรมที่พัฒนาศักยภาพของตนเอง และมีพื้นที่ที่สร้างสรรค์ในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง องค์การบริหารส่วนตำบลไกรนอก ได้แต่งตั้งที่ปรึกษาและคณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนเพื่อให้มีคณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล ที่เป็นแกนนำในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น และมีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ มีวาระการทำงาน ชุดละ 2 ปี

ปี 2553 สภาเด็กและเยาวชนมีการทำโครงการแรก “โครงการค่ายเยาวชนสำนึกรักษ์ท้องถิ่น” เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีโอกาสจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ร่วมกันทำงานเป็นทีมและรู้จักการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยได้ขออนุญาตงบประมาณสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุโขทัย หลังจากนั้นก็ได้จัดทำโครงการที่ 2 “โครงการถนนสีขาว” มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้ง อสม./อบต./พ่อแม่ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชนและประชาชนในตำบล เพื่อร่วมกันปรับปรุงภูมิทัศน์ พัฒนา และทำความสะอาดถนนในตำบลร่วมกันที่สำคัญ นอกจากนี้สภาเด็กและเยาวชน ยังได้ทำโครงการอีกมากมาย เช่น โครงการถนนคนเดินธรรม โครงการรักษะผักสีเขียว โครงการชวนน้องทำดีสัญจร เป็นต้น

สภาเด็กและเยาวชนถือว่าเป็นกลุ่มเข้มแข็ง เนื่องจากชุมชนมีกิจกรรมอะไรทางสภาเด็กและเยาวชนจะเข้าร่วมทำกิจกรรมแสดงให้แก่ตำบลอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้สภาเด็กและเยาวชนเป็นที่ยอมรับและยกย่อง ไม่ว่าจะเป็นการคนในชุมชน

กิจกรรมที่ดำเนินการ

1) พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ.2550 ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งสภาเด็ก และเยาวชนระดับอำเภอและระดับตำบลขึ้นในท้องถิ่น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ด้านวิชาการ กิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษา กีฬา และวัฒนธรรมในท้องถิ่นของเด็กและเยาวชน โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น ให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม กล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์

2) จัดเวทีประชาคมเด็กและเยาวชนตำบลไกรนอก ที่ศาลาการเปรียญวัดคู้งยาง เพื่อขับเคลื่อนให้มีการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบล ซึ่งมีเด็กและเยาวชนผู้เข้าร่วมจำนวนประมาณ 100 กว่าคน โดยให้คนที่สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาเด็กและเยาวชนตำบลไกรนอกกรอกในสมัครเพื่อเลือกเบอร์ มีผู้สนใจสมัครจำนวน 30 คน ซึ่งผู้สมัครมีการอภิปรายหาเสียง พูดถึงวิสัยทัศน์ของตนเอง หลังจากนั้นได้มีการลงคะแนนเสียงเพื่อคัดเลือกเป็นคณะ

บริหารสภาเด็กและเยาวชน ทำให้ได้ตัวแทนเด็กและเยาวชนจำนวน 21 คน ซึ่งรูปแบบก็จะใช้การสร้างประชาธิปไตยในการเลือกตั้ง

3) จัดตั้ง “สภาเด็กและเยาวชนตำบลไทรนอก” อย่างเป็นทางการ ในวันที่ 27 กรกฎาคม 2553 เพื่อให้เด็กและเยาวชนในตำบล มีการทำกิจกรรมที่พัฒนาศักยภาพของตนเองและมีพื้นที่ที่สร้างสรรค์ในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

4) องค์การบริหารส่วนตำบลไทรนอก ได้แต่งตั้งที่ปรึกษาและคณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนตำบล เพื่อให้มีคณะบริหารสภาเด็กและเยาวชนในระดับตำบล ที่จะเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นและมีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ มีวาระการทำงาน ชุดละ 2 ปี

5) กิจกรรมของทางสภาเด็กและเยาวชน มีการทำโครงการมากมาย เช่น โครงการค่ายเยาวชนสำนึกรักษ์ท้องถิ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนในตำบลไทรนอก มีโอกาสจัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ร่วมกันทำงานเป็นทีม และรู้จักการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โครงการถนนสีขาว มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้ง อสม./อบต./พ่อแม่ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชนและประชาชนในตำบล เพื่อร่วมกันปรับปรุงภูมิทัศน์ พัฒนา และทำความสะอาดถนนในตำบลร่วมกัน ที่สำคัญเพื่อให้เด็กเรียนรู้การทำงานกับผู้ใหญ่และเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัย ซึ่งโครงการนี้ แม่บ้านในตำบลได้ให้ความช่วยเหลือในการทำอาหารกลางวันเลี้ยงผู้เข้าร่วมโครงการโดยของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลไทรนอก และโครงการชวนน้องทำดีสัญจร ทำกิจกรรมร่วมกันของเด็กและเยาวชนในตำบล รูปแบบพี่สอนน้อง ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ในช่วงปิดเทอมและเป็นการฝึกทักษะในการประกอบอาชีพ

6) การหนุนเสริมของ อบท. องค์การบริหารส่วนตำบลไทรนอก ได้ให้ส่วนการศึกษาเข้าไปช่วยในการประสานงาน การดูแลให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆ และสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมภายใน หรือภายนอกตำบล

3. ผลพลีต ผลลัพท์

ผลจากการทำงานของกลุ่มสภาเด็กและเยาวชน คือ สร้างให้เด็กในชุมชนกล้าแสดงออก กล้าคิด กล้าทำสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน ลดพื้นที่เสี่ยงให้กับชุมชน ลดภาวะความเสี่ยงในเรื่องยาเสพติด

4. เว็บบไกรรนำใช้

1) ความร่วมมือของสมาชิกสภาเด็กและเยาวชนตำบลไกรนอก สังเกตได้ว่าเมื่อทางชุมชนมีกิจกรรมอะไร ทางสภาเด็กและเยาวชนตำบลไกรนอกก็จะเข้าร่วมตลอด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแสดงละคร การร้องเพลง โชว์จินตลีลา ซึ่งในการทำกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ไม่มีค่าตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น

2) การสร้างเครือข่ายฝ่ายนอกมาช่วยสนับสนุนการทำงานของสภาเด็กและเยาวชน เช่น ศูนย์พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุโขทัย ส่งเสริมสนับสนุน การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนระดับตำบล พร้อมทั้งงานวิชาการ สื่ออุปกรณ์ และงบประมาณ

3) การสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ให้แก่เด็กและเยาวชน องค์การบริหารส่วนตำบลไกรนอกจัดสรรงบประมาณในการทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันลอยกระทง ทางสภาเด็กฯ ได้ร่วมทำกิจกรรมการแสดงละครตำนานวันลอยกระทง และแสดงละครสืบสานประเพณีวันลอยกระทงเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ร่วมทำกิจกรรมห่อกระเจียวช่วยเหลือตามสาย โดยการเข้าไปจัดรายการในทุกๆ วันพฤหัสบดีทุกสัปดาห์ ตอนเย็นหลังเลิกเรียน 1 ชั่วโมง โดยมีการแจ้ข่าวสารและเกร็ดความรู้เล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน ร่วมทำกิจกรรม การแสดงเกี่ยวกับตำบลสุขภาวะในวันสงกรานต์

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นายทวีศักดิ์ ไกรกิจราษฎร์ รองประธานสภา
- 2) นายพิพัฒน์ โพธิ์เงิน สมาชิกสภา
- 3) นางสาวฉัตรทอง หยอมแหยม สมาชิกสภา

การผลิตสมุนไพรผงยาเย็น ลาบหมาน้อยโดยกลุ่มเยาวชนจิตอาสา

ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร

โครงการสุขภาพ เรื่องสมุนไพรผงยาเย็น ลาบหมาน้อย เป็นโครงการประเภททดลองจัดทำขึ้นเพื่อศึกษาวิธีการนำสมุนไพรเครื่องหมาน้อย ที่เป็นพืชสมุนไพรในป่า ในชุมชน นำมาแปรรูปเป็นสมุนไพรผง แล้วนำมาทำเป็นลาบหมาน้อย นิยมนำมารับประทานเป็นอาหารว่างของชาวอีสานซึ่งมีส่วนประกอบของพืชสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ที่สำคัญจะมีการเพิ่มโปรตีน คือป่นปลาตุกนา นำมาปรุงแต่ง เป็นส่วนผสมและเพื่อทดสอบความพึงพอใจของอาสาสมัครในชุมชน ในการรับประทานสมุนไพรผงยาเย็นลาบหมาน้อย

จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของสมุนไพรที่นำมาทำสมุนไพรผงยาเย็นลาบหมาน้อย ซึ่งประกอบไปด้วย การทำหมาน้อยผง การเตรียมสมุนไพรเป็นส่วนผสม คือ ใบหอม ถั่วฝักยาว ตะไคร้ ใบย่านาง มะเขือขื่น ข่า และผักชี และเสริมอาหารโปรตีน คือ ป่นปลาตุกนา ทำให้ได้สรรพคุณของสมุนไพรตามที่ต้องการ สมุนไพรมีประโยชน์ทางด้านอาหารและสรรพคุณทางยา จากการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนโรงเรียนศรีฐานกระจายศึกษา จำนวน 16 คน และอาสาสมัครในชุมชน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร 16 คน รวมเป็น 32 คน ที่มีต่อโครงการสมุนไพรผงยาเย็นลาบหมาน้อย พบว่ามีระดับความพอใจ 3 ระดับ ระดับแรกคือรู้สึกชอบสมุนไพรทุกชนิดที่ผสมลงในส่วนผสมของลาบหมาน้อยโดยค่าเฉลี่ย 4.92 อันดับ 2 คือ เชื่อว่าสมุนไพรผงยาเย็นลาบหมาน้อย เป็นยาเย็นกินแล้ว ชุ่มคอ กินสบาย หอมสมุนไพร โดยค่าเฉลี่ย 4.91 และอันดับ 3 คือ เชื่อว่าสมุนไพรผงยาเย็น ลาบหมาน้อย มีประโยชน์คุณค่าทางอาหารและสรรพคุณทางยาโดยค่าเฉลี่ย 4.90

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีบทบาทในการดำรงชีวิตของมนุษย์มากขึ้น มีเครื่องมือและอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ความเจริญก้าวหน้าด้าน

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลศรีฐาน

วิทยาศาสตร์การอาหารอย่างรวดเร็ว ทำให้พฤติกรรมบริโภคเปลี่ยนไป อาหารแปรรูป ผงสำเร็จ เข้ามามีบทบาทในกลุ่มผู้บริโภค เนื่องจากสะดวกใช้และประหยัดเวลา มีคุณค่าทางอาหารและเป็นการปรับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในสังคมปัจจุบัน คนไทยส่วนใหญ่คุ้นเคยและผูกพันกับสมุนไพรมานาน และกระแสบริโภคอาหารเสริมจากสมุนไพรมีแนวโน้มมากขึ้น ด้วยสรรพคุณที่หลากหลายและเป็นพืชสมุนไพรที่หาง่ายในท้องถิ่น พืชสมุนไพรในท้องถิ่นมีในธรรมชาติ มีมากมายหลายชนิดและบางชนิดสามารถนำมาทำประโยชน์เป็นอาหารรับประทาน ขณะทำงานเห็นว่าการนำสมุนไพรในท้องถิ่น เครื่องหมายน้อย ที่มีอยู่ในชุมชน เกิดง่ายในป่าภาคอีสาน โดยเฉพาะฤดูฝน นิยมนำมาทำเป็นลาบหมาน้อย ถ้านำมาแปรรูปเป็นผง แล้วนำมาทำเป็นอาหารลาบหมาน้อย น่าจะทำรับประทานได้ทุกฤดูกาล โดยการเพิ่มอาหารประเภทโปรตีน คือปลาป่นแบบชนิดเป็นผง หรือปลาป่นชนิดเป็นน้ำ เข้าเป็นส่วนผสมพร้อมกับปรุงแต่งด้วยสมุนไพรพื้นบ้านจะได้ประโยชน์คุณค่าทั้งทางอาหารและสรรพคุณทางยาอีกด้วย

สมมติฐานของการค้นคว้า

สมุนไพรเครื่องหมายน้อย สามารถแปรรูปเป็นสมุนไพรผงและนำไปประกอบอาหารเป็นลาบหมาน้อย ใช้ได้ทุกโอกาส ใช้ง่าย สะดวก สามารถดัดแปลงและปรุงแต่งอาหารให้เหมาะสมกับการบริโภค

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) ค้นหาข้อมูลเครื่องหมายน้อย (กรูงเขมา) จากผู้ที่รู้ในตำบล ทางอินเทอร์เน็ต ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยเกี่ยวกับพืชสมุนไพรในท้องถิ่นและการแปรรูปพืชสมุนไพร พบว่าชุมชนในอีสานมักจะเอาเครื่องหมายน้อยมาทำเป็นอาหารรับประทาน เครื่องหมายน้อยทำเป็นอาหารหวานและอาหารคาว มีสรรพคุณเป็นยาเย็น แก้อ่อนใน ดับพิษร้อน ถอนพิษไข้ ส่วนคนไทยยังใช้น้ำคั้นจากรากและใบของเครื่องหมายน้อยใส่ในแกงหน่อไม้แทนใบย่านางเครื่องหมายน้อยทำเป็นวุ้นได้เพราะในใบมีสารเพคตินธรรมชาติถึงร้อยละ 30 สารเพคตินนี้จะเป็นพวกเดียวกับวุ้นฟองทะเลหรือวุ้นในเม็ดแมงลัก เพคตินมีคุณสมบัติในการพองตัวอุ้มน้ำเป็นการเพิ่มกากอาหารให้ลำไส้ ช่วยในการขับถ่าย ลดระยะเวลาของอุจจาระที่ตกค้างอยู่ในลำไส้ ช่วยดูดซับสารพิษที่เกิดขึ้นจากการย่อยกากอาหารของเชื้อจุลินทรีย์ หรือสารพิษตกค้างอื่นๆ เป็นการลดปัจจัยหรือความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งลำไส้ใหญ่ ทั้งยังลดการดูดซึมของน้ำตาลและไขมัน จึงเหมาะที่จะใช้เป็นอาหารของผู้ป่วยเบาหวานและคอเลสเตอรอลในเลือดสูงได้ดี

2) การแปรรูปหมาน้อยผง การเตรียมสมุนไพรเป็นส่วนผสม คือ ใบหอม ถั่วฝักยาว ตะไคร้ ใบย่านาง มะเขือขื่น ข่า และผักชี และเสริมอาหารโปรตีนคือปลาป่นปลาตากแห้ง ทำให้ได้

สรรพคุณของสมุนไพรตามที่ต้องการ สมุนไพรมีประโยชน์ทางด้านอาหารและสรรพคุณทางยา วิธีการทำอาหารจากเครื่องหมาน้อย โดยการเลือกใบเครื่องหมาน้อยที่มีสีเขียวเข้มที่โตเต็มที่แล้ว ประมาณ 10-20 ใบ ล้างให้สะอาดแล้วนำมาชั่งกับน้ำสะอาด 1 ถ้วย เวลาชงใบจะรู้สึกเป็นเมือกลิ้นๆ เมื่อชงยี่จนได้น้ำสีเขียวเข้มให้กรองเอากากใบเครื่องหมาน้อยออก บางคนคั้นน้ำจากใบย่านางใส่ลงไปด้วยจะทำให้หุ่นแข็งตัวเร็ว จากนั้นนำน้ำวุ้นที่ได้ปรุงรสตามชอบ หากต้องการรับประทานเป็นของหวานก็เติมพริกป่น ปลายี่น เนื้อปลาต้มสุก หัวหอม น้ำปลา ข้าวคั่ว ใบหอม และผักชีหั่น ถ้าอยากแซบก็ใส่น้ำปลาร้าแทนน้ำปลาก็ได้ หรือถ้าต้องการรับประทานเป็นของหวาน อาจคั้นน้ำใบเตยใส่เพิ่มลงไป การใส่เกลือลงไปเล็กน้อยจะช่วยให้หุ่นแข็งตัวเร็วขึ้น แต่อย่าใส่มากจะออกรสเค็ม ตั้งทิ้งไว้อีกประมาณ 4-5 ชั่วโมง น้ำคั้นจะจับตัวเป็นก้อนเหมือนวุ้น มักเรียกว่า วุ้นหมาน้อย แล้วเติมน้ำหวานหรือน้ำตาลลงไปรับประทานเป็นอาหารว่างที่ทั้งอร่อยและมีประโยชน์ทางยาอีกด้วย ส่วนประกอบ ปั่นปลาตุ๋น (ทำเป็นน้ำพริกปลา) เครื่องปรุง น้ำปลา น้ำปลาร้า พริกป่น พืชสมุนไพร จำนวน 8 ชนิด ได้แก่ เครื่องหมาน้อย ใบหอม ถั่วฝักยาว ตะไคร้ ใบย่านาง มะเขือขื่น ข่าและผักชี ประโยชน์และสรรพคุณ เป็นยาเย็น แก้ปวดหลังปวดเอว แก้ไข้ แก้เจ็บคอ ยาปรับประจำเดือน แก้ปวดประจำเดือน แก้ไข้ทับระดู ช่วยย่อย แก้อท้องเสีย แก้บิด แก้ปวดเกร็งในท้อง พอกลิ้น พอกหน้า บำรุงผิวพรรณ เป็นต้น

3) ทดสอบวัดโดยการประเมินความพึงพอใจ 32 คนต่อโครงการสมุนไพรผงยาเย็น ลาบหมาน้อย พบว่ามีระดับความพอใจ 3 ระดับ ระดับแรกคือ รู้สึกชอบสมุนไพรทุกชนิดที่ผสมลงในส่วนผสมของลาบหมาน้อยโดยค่าเฉลี่ย 4.92 อันดับ 2 คือ เชื่อว่าสมุนไพรผงยาเย็นลาบหมาน้อย เป็นยาเย็นกินแล้ว ชุ่มคอ กินสบาย หอมสมุนไพร โดยค่าเฉลี่ย 4.91 และอันดับ 3 คือ เชื่อว่าสมุนไพรผงยาเย็น ลาบหมาน้อย มีประโยชน์คุณค่าทางอาหารและสรรพคุณทางยา โดยค่าเฉลี่ย 4.90

3. ผลพลีผลลัพท์

จากการนำพืชสมุนไพรในชุมชน ‘เครื่องหมาน้อย’ มาแปรรูปเป็นผง หมาน้อยผง ใช้สะดวก ใช้ได้ทุกฤดูกาล นำมาทำเป็นลาบหมาน้อย นิยมนำมารับประทานเป็นอาหารว่าง ซึ่งมีส่วนประกอบของพืชสมุนไพรชนิดต่างๆ คือ น้ำย่านาง ใบหอม ถั่วฝักยาว ตะไคร้ มะเขือขื่น ข่า ผักชี ที่สำคัญจะมีการเพิ่มสารอาหารโปรตีน คือปั่นปลาตุ๋น นำมาปรุงแต่งเป็นส่วนผสมทำให้ลาบหมาน้อย มีกลิ่นหอม สีสันสวยงามน่ากิน รสชาติอร่อย กลมกล่อม หอมกลิ่นสมุนไพร ยังได้ประโยชน์ทางอาหารและสรรพคุณทางยา สมุนไพรผงยาเย็น นักเรียนโรงเรียน

ศรีฐานกระจายศึกษาจำนวน 16 คน และอาสาสมัครในชุมชนตำบลศรีฐาน อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร จำนวน 16 คน รวม 32 คน มีระดับความพอใจมากที่สุด

4. เว็อนไจการนำใช้

การค้นหาละนำใช้สุมุไฟรที่มีอยู่ในตำบลมาใช้ประโยชน์ และถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

บรรณานุกรมและบุคลากร

หมอนิม 08-6874-9543 อีเมล:monim2507@gmail.com

กลุ่มดนตรีพื้นเมืองเด็กและเยาวชน บ้านเกาะคา

ตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

กลุ่มดนตรีพื้นเมืองเยาวชนบ้านเกาะคาเป็นลักษณะการดำเนินงานของระบบภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นเมืองของเด็กและเยาวชน โดยการรวมกลุ่มเด็กเยาวชนที่สนใจที่มีความสามารถด้านการเล่นดนตรีพื้นเมืองและจัดตั้งเป็นกลุ่มดนตรีพื้นเมืองเยาวชนในเขตเทศบาลตำบลเกาะคา

กลุ่มดนตรีพื้นเมืองเยาวชนบ้านเกาะคา มีแนวคิดจากการรวมกลุ่มผู้ที่มีความสามารถด้านการเล่นดนตรีพื้นเมืองและกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ต้องการอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นเมืองที่ใกล้สูญหายจากท้องถิ่น โดยการนำของ ครูอุดม ใจแสนวงศ์ ซึ่งเป็นผู้รู้ในท้องถิ่นที่มีความสามารถด้านดนตรีพื้นเมืองได้รวมกลุ่มผู้สนใจที่มีความสามารถด้านการเล่นดนตรีพื้นเมือง และจัดตั้งเป็นกลุ่มดนตรีพื้นเมืองในเขตเทศบาลตำบลเกาะคา โดยจัดกิจกรรมการขึ้นชั้นครูและดำเนินการสอนดนตรีพื้นเมืองให้แก่เด็กและเยาวชน ด้วยจิตอาสาโดยไม่หวังค่าตอบแทน เพียงต้องการให้มีการสืบสานศิลปะการแสดงอันล้ำค่าของท้องถิ่น เมื่อเริ่มกิจกรรมการสอนได้มีเด็กและเยาวชนในในชุมชนหมู่บ้านเกาะคาจำนวน 7-8 คน ให้ความสนใจที่จะเรียนรู้ ต่อมาจึงจัดตั้งเป็นกลุ่มในปี 2552 และมีจำนวนเด็กเยาวชนเพิ่มขึ้นเพราะเห็นคุณค่าและประโยชน์ในการเล่นดนตรีเมือง ทั้งเป็นส่งเสริมการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมเอกลักษณ์ของดนตรีพื้นเมืองที่ถูกสร้างสรรค์จากคนในชุมชน โดยใช้เครื่องดนตรีในการบรรเลงน้อยชิ้นทั้งเนื้อร้องเป็นภาษาถิ่นเข้าใจง่าย สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ความเชื่อของสังคมที่สืบทอดมาแต่โบราณ และความเชื่อของชุมชนในการบูชาผีปู่ย่าตาทาย ผีบรรพบุรุษเป็นหลักสำคัญ

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลเกาะคา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ในปี 2551 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มดนตรีพื้นเยาวชนเมืองบ้านเกาะคา โดยผู้มีความรู้ด้านดนตรีพื้นเมืองคือ ครูอุดม ใจแสวงค์ ชุมชนบ้านเกาะคาจึงได้มีแนวคิดรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้สนใจให้มาฝึกซ้อมดนตรีพื้นเมืองในทุกวันอาทิตย์ โดยใช้ที่บ้านของครูอุดมเป็นสถานที่ฝึกสอน ทำให้เด็กและเยาวชนเริ่มมีความสนใจ และชักชวนเพื่อนฝูงมาทำการฝึกซ้อมดนตรีพื้นเมืองที่บ้านครูอุดมมากขึ้นตามลำดับ

ต่อมาในปี 2552 ครูอุดมและกลุ่มดนตรีพื้นเมืองเยาวชนบ้านเกาะคาได้เริ่มการแสดงดนตรีแบบวงดนตรีแบบประสมวงขึ้นโดยมีเครื่องดนตรีครบชุดและต่อมาได้รับเชิญไปแสดงดนตรีพื้นเมืองออกสถานที่ ณ โรงพยาบาลศูนย์ลำปาง ทุกวันพุธ ทำให้กลุ่มดนตรีพื้นเมืองเยาวชนบ้านเกาะคาของครูอุดมเริ่มเป็นที่รู้จัก และสามารถเล่นเพลงโซ่วตามงานต่าง ๆ ได้มากขึ้น กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ที่มีการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์จากการฝึกซ้อมดนตรีพื้นเมืองตลอดจนมีความภูมิใจที่มีความสามารถพิเศษคือ การเล่นดนตรีพื้นเมืองได้

และปี 2553 เมื่อกลุ่มดนตรีพื้นเมืองเยาวชนบ้านเกาะคาเป็นที่รู้จักมากขึ้น ทำให้ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อชุดแต่งกายพื้นเมืองของเด็กและเยาวชน จากเทศบาลตำบลเกาะคา และสนับสนุนให้กลุ่มดนตรีพื้นเมืองมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง นำวงดนตรีพื้นเมืองของเยาวชนไปร่วมกิจกรรมในงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน เช่น งานลอยกระทง ปีใหม่เมือง งานถนนคนเดิน (กาตองต้า) ทั้งในและนอกเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเกาะคาทำให้เด็กมีรายได้จากการแสดงดนตรี ทั้งนี้ยังทำให้เด็กและเยาวชนในชุมชนบ้านเกาะคารวมกลุ่มกันใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ไม่หันเหไปหาอบายมุข และช่วยลดภาวะผู้ปกครอง ทำให้เกิดความรักความอบอุ่นในครอบครัว เป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งกลายเป็นชุมชนที่น่าอยู่ ด้วยการร่วมกันทำของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การใช้ข้อมูล เป็นข้อมูลสืบทอดมาจากความเชื่อของสังคมมาแต่โบราณและพิธีกรรมทางศาสนานำมาเป็นแนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อเกิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้แนวคิดการสร้างแบบอย่างที่ดีแก่คนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมการสอนดนตรีแก่เด็กและเยาวชน ได้แก่ มีการบรรยายสรุปแนวคิดการรวมตัว ก่อตั้งกลุ่มดนตรีพื้นเมือง การบรรยายความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเล่นดนตรีพื้นเมือง แนะนำเครื่องดนตรีพื้นเมืองชนิดต่างๆ สาธิตการเล่นดนตรีพื้นเมืองแบบประสมวง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องรูปแบบการรวมกลุ่มใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์สร้างสรรค์ชุมชนและสังคม

2) การจัดการคน มาจากความสนใจกลุ่มเด็กและเยาวชนในเขตเทศบาลตำบลเกาะคา ที่ความสนใจและมีความสามารถด้านการเล่นดนตรีมาพบปะพูดคุยกันโดยการนำของผู้รู้ในท้องถิ่นจัดตั้งเป็นกลุ่มดนตรี และมีกิจกรรมการขึ้นชั้นครูและดำเนินการสอนดนตรีแก่เด็กและเยาวชนเพื่อการการเรียนรู้

3) การจัดการทุน ได้ความความอนุเคราะห์และการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลเกาะคา โดยทางกลุ่มดนตรีพื้นเมืองเยาวชนบ้านเกาะคา ได้เขียนโครงการเพื่อขอสนับสนุนทางหน่วยงานก็ให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในเรื่องทุน เพื่อนำมาซื้อเครื่องดนตรีพื้นเมืองในการฝึกซ้อมและอุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ของกลุ่มดนตรีพื้นเมืองเยาวชนบ้านเกาะคา และทุนที่ได้จากการทำการแสดงตามงานต่าง ๆ จะจัดสรรด้วยแบ่งสมาชิกของกลุ่มทั้งหมดเพื่อเป็นการสร้างกำลังใจให้แก่เด็กและเยาวชนในการฝึกซ้อม

3. ผลพลีต พลลัพร

จากผลการดำเนินงานส่งผลให้กลุ่มเด็กและเยาวชนรู้จักหวงแหนวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น สามารถที่จะให้ความรู้ความสามารถของเยาวชนเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้ มีความภูมิใจในสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้ จนกลุ่มดนตรีพื้นเมืองเยาวชนบ้านเกาะคาเป็นที่รู้จักกันในอำเภอเกาะคา และนอกเขตอำเภอ รู้สึกภาคภูมิใจที่ลูกหลานได้เรียนรู้ โดยมีการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชนและทางเทศบาลตำบลเกาะคาให้ความสำคัญและสนับสนุนกิจกรรมของเด็กและเยาวชน เพื่อให้กลุ่มเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะได้เป็นเด็กที่ดีในสังคมคนเกาะคา

4. เวื้อนไจการนำใช้

อนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นเมืองที่ใกล้สูญหายโดยมีการค้นหาทุนทางสังคมที่มีความรู้ในเรื่องของดนตรีพื้นเมืองมาถ่ายทอดให้เด็กและเยาวชนในตำบล

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กลุ่มดนตรีพื้นเมืองเด็กและเยาวชนบ้านเกาะคา

หลักสูตรสาระบ้านบ้าน (โรงเรียนบ้านสำนักใหม่)

ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

โรงเรียนบ้านสำนักใหม่ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 8 ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อปี 2548 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชน คณะครู และผู้บริหารโรงเรียนบ้านสำนักใหม่ จึงได้มีการย้ายผู้บริหารของโรงเรียน ต่อมาได้มีผู้บริหารย้ายมาใหม่ คือนายสมปอง ชาวสมบูรณ์ เมื่อได้มาเป็นผู้บริหารของโรงเรียน มีแนวคิดที่จะพัฒนาโรงเรียนเพื่อลดความขัดแย้งของชุมชนกับโรงเรียน ในการที่จะส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนที่โรงเรียนบ้านสำนักใหม่ และได้มีนโยบายการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน การจัดการหลักสูตรการเรียนการสอน โดยมีการจัดทำหลักสูตรสาระบ้านบ้าน โดยการเรียนการสอนที่เน้นให้เด็กนักเรียนมีการปฏิบัติจริงมีการเรียนรู้ผ่านการฝึกปฏิบัติ เด็กที่จบออกไปจากโรงเรียนหากไม่มีโอกาสเรียนในชั้นที่สูงก็สามารถอยู่ในสังคมได้ เอาตัวรอดได้ ไม่เป็นภาระของสังคม เพราะหลักสูตรสาระบ้านบ้าน ที่เปิดสอนในโรงเรียนบ้านสำนักใหม่ นอกจากการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังมีการเรียนการสอนที่เน้นเอาพื้นที่ชุมชนเป็นหลักตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ บนความพอเพียงของคนในชุมชนตำบลขุนทะเล เช่นการสอนให้เด็กรู้การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ การเพาะเห็ด การผลิตสินค้าทดแทนภายในครัวเรือน การทำน้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น จนได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนดีประจำตำบลขุนทะเล ของกระทรวงศึกษาธิการ เขตพื้นที่การศึกษาที่ 1 นครศรีธรรมราช จนถึงทุกวันนี้และเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีคุณค่าของคนในและนอกชุมชนที่มีความสนใจ

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลขุนทะเล

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

กิจกรรมของแหล่งเรียนรู้ หลักสูตรสาระบ้านบ้าน โรงเรียนบ้านสำนักใหม่ แสดงให้เห็นถึงการนำเสนอที่ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการของสถานศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นโดยคณะกรรมการสถานศึกษาที่ได้แสดงถึงความเข้าใจในเรื่อง กิจกรรมการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นภายใต้หลักสูตร เป็นการทำงานได้อย่างกลมกลืนและเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียนและชุมชน ตำบลขุนทะเล เป็นสถานศึกษาของชาวบ้านอย่างแท้จริง โดยมีแกนนำอาสาสมัครเข้ามาเป็นวิทยากร และทำงานร่วมกับครูผู้สอน เพื่อให้การดำเนินการกิจกรรมของโรงเรียนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยความรู้ความสามารถของคณะผู้บริหารสถานศึกษา กรรมการ คณะครู นักเรียน ตลอดจนวิทยากรอาสาของชุมชนที่เกิดจากเวทีระดมความคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันประกอบในการดำเนินกิจกรรมในสถานศึกษา

มีการนำนักเรียนแสดงผลงานในโรงเรียน เชิญชุมชนมาเยี่ยมชมการเข้าร่วมงานวิชาการต่างๆ แสดงผลงานทางวิชาการ ตามสถานที่ต่างๆ ที่ได้รับเชิญ การจัดกิจกรรมตามหลักสูตรสาระบ้านบ้าน เช่น การทำปุ๋ยหมักใช้เองภายในโรงเรียน การเลี้ยงสัตว์ผสมผสาน การเพาะเห็ด การทำผ้าบาติก การทำน้ำหมักชีวภาพ และกิจกรรมอื่นๆ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

นักเรียน คนในชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน ได้รับการพัฒนาศักยภาพภาพ ในลักษณะความรู้ ประสบการณ์ การมีจิตอาสา สิ่งเหล่านี้ได้มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกอบรมผ่านการปฏิบัติจริง การสัมภาษณ์ การสืบค้น และพัฒนาสิ่งเหล่านี้เป็นเอกสารความรู้ มีการยกย่องชมเชย การมอบเกียรติบัตร

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

1) เกิดความสำเร็จคือสังคมสงบสุข ชุมชนเกิดความเข้าใจกัน นักเรียนมีความรับผิดชอบ มีวินัยของตนเอง เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น เป็นการลดรายจ่าย ทำให้รายได้เพิ่มขึ้น ลดการเป็นหนี้สินของผู้ปกครอง

2) ชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกัน มีความเอื้ออาทรที่ดีต่อกัน ทำให้นักเรียนที่จบออกไปจากโรงเรียน มีความรู้ที่ติดตัวนักเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันและสามารถออกไปประกอบอาชีพส่วนตัวได้ โดยไม่เป็นภาระของชุมชนและสังคม

3) เกิดการพัฒนาาระบบโดยมีการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ของตำบล เน้นการเรียนรู้การจัดการข้อมูล คน และทุนทางสังคมที่มีอยู่ มีการพัฒนาช่องทางการสื่อสาร การสร้างเวที

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ออกแบบกิจกรรมเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิต กลุ่มวัยและความสนใจของผู้เรียน

4) คนในชุมชนทุกกลุ่มวัยเกิดการเรียนรู้บนฐานการปฏิบัติจริง เรียนรู้ของจริงที่สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิต สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติจริงได้

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) การค้นหาและนำใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหา

2) สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบล โดยแสดงให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้น และแก้ปัญหาร่วมกัน

3) การกำหนดและพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนโดยการบูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต ความพอเพียง อาชีพของท้องถิ่น การจัดการสิ่งแวดล้อมและปัญหาของชุมชน ซึ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริง

4) สร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยจัดเวทีระดมความคิด และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานระหว่างคณะผู้บริหารสถานศึกษา กรรมการ คณะครู นักเรียน ตลอดจนวิทยากรอาสาของชุมชน

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้หลักสูตรสาระบ้านบ้าน (โรงเรียนบ้านสำนักใหม่)

การจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

เทศบาลตำบลปริก อำเภอเสนา จังหวัดสงขลา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

โรงเรียนเทศบาลตำบลปริก จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2550 ภายใต้การดำเนินงานของนาย สุริยา ยี่ขุน นายกเทศมนตรีตำบลปริก คณะผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาลตำบลปริก โดยมีแนวคิดวาระบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตำบลปริกมีความหลากหลาย การเรียนรู้ในระบบอีกประการคือการศึกษาในสถานศึกษา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในหลักสูตร มีทั้งการพัฒนาหลักสูตร สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ และการเรียนรู้จริงในชุมชน สิ่งที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จอีกประการของการเรียนรู้ คือ ความเชื่อมโยงการเรียนรู้เข้ากับสถานการณ์และความต้องการของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนให้ความสำคัญและการตื่นตัวเกิดแรงกระเพื่อมของการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ การเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะในชุมชน จึงได้มีการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน โดยทำการแยกขยะตั้งแต่ต้นทางทั้งในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนเทศบาลตำบลปริกเรียนรู้วิธีการแยกขยะ โดยแบ่งเป็น เศษอาหาร กระดาษ และพลาสติก เศษอาหารนำไปทำเป็นน้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้รดต้นไม้ ไม้กั้นแมลง ทำน้ำยาทำความสะอาดล้างจาน ห้องน้ำในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนเทศบาลตำบลปริกก็ใช้น้ำหมักที่ทำจากเศษอาหาร หนอนที่เกิดจากการทำน้ำหมักชีวภาพใช้เลี้ยงปลาในบ่อ สำหรับเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนรับประทาน เศษอาหารที่ได้จากการทำน้ำหมักชีวภาพ ส่งต่อให้ชุมชนทำเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ เนื่องจากโรงเรียนยังไม่มีพื้นที่เพียงพอ แต่ใช้ผลผลิตจากการทำปุ๋ยหมักมาใช้ในการปลูกพืช ผักสวนครัว ซึ่งผลผลิตที่ได้ชุมชนก็ส่งต่อมาเป็นอาหารกลางวันให้กับนักเรียน เกิดเป็นวงจรทั้งผู้ผลิต ผู้ใช้ผลผลิต และก้าวสู่การเป็นผู้ผลิตที่ครบกระบวนการ

คณะผู้ถอดบทเรียน นางสาวนิภาภัทร เกษรมาศ และนางสาวสุณี บิลหัด เทศบาลตำบลปริก

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

ลักษณะการดำเนินงาน ประกอบด้วยฐานการเรียนรู้ 5 ฐานการเรียนรู้ ดังนี้

1) ฐานการคัดแยกขยะ จะให้นักเรียนคัดแยกขยะ โดยแบ่งเป็น เศษอาหาร กระดาษ และพลาสติก ที่นักเรียนใช้อยู่เป็นประจำในโรงเรียน การคัดแยกขยะโดยให้รู้ถึงโทษและประโยชน์ของขยะ เน้นการคัดแยกขยะได้ถูกต้อง

2) ฐานแก๊สชีวภาพ ฐานนี้จะนำเศษอาหารที่เหลือจากรับประทานอาหารกลางวันของเด็กในโรงเรียนมาผลิตเป็นแก๊ส และฐานนี้จะใช้โรงเรียนเป็นสถานที่ปฏิบัติจริงมาสาธิต

3) ฐานน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมัก ฐานนี้จะนำเศษอาหารที่เหลือจากการรับประทานอาหารกลางวันของเด็กในโรงเรียนมาทำเป็นน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมัก

4) ฐานการนำวัสดุเหลือใช้มาทำให้เกิดประโยชน์ ฐานนี้จะเป็นการนำวัสดุเหลือใช้มาทำให้เกิดมูลค่า เช่น การนำถุณนมประดิษฐ์เป็นดอกไม้

5) ฐานเศรษฐกิจพอเพียง ฐานนี้เป็นการสาธิตและอธิบายถึงการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะเป็นการปลูกผัก เลี้ยงปลา เพื่อนำมาทำอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน

โรงเรียนเทศบาลตำบลปริก ภายใต้การดำเนินงานของเทศบาลตำบลปริก สนับสนุนให้มีการจัดการเรียนการสอนเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นหลักสูตรท้องถิ่นสนับสนุนองค์ความรู้งบประมาณ บุคลากร และยังเป็นฐานการเรียนรู้ตามโครงการเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นร่วมขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะ

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

จากการดำเนินงานทำให้นักเรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง มีการนำขยะมาฝากในธนาคารขยะของโรงเรียน นำเศษอาหารมาทำเป็นปุ๋ยหมัก ฯลฯ ทำให้รู้จักการเพิ่มมูลค่าขยะ เรียนรู้การเป็นนักจัดกระบวนการ และช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม

ทางด้านชุมชนและสังคม เกิดการต่อยอดความคิดให้แก่คนรุ่นหลัง รวมถึงปลูกฝังให้เด็กมีวินัยในการทิ้งขยะ ดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทั้งจากแกนนำชุมชน ต้นแบบที่บ้าน ครูในโรงเรียนซึ่งได้ทำตามนโยบายที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เยาวชนมีจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ตระหนักและสามารถจะเป็นผู้สืบทอดความคิด ทักษะที่ดีในการดูแลสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากการใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่เป็นผลทางอ้อมจากการกำจัดขยะ ยังส่งผลให้เกิดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ซึ่งนำทรัพยากรดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์

4. เว็บบทการนำใช้

เทศบาลสนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย หรือการศึกษาทางเลือกอื่นๆ สำหรับเด็กและเยาวชน โดยการส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนเทศบาลตำบลปริก ซึ่งเป็นแนวความคิดการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) คือ การศึกษาธรรมชาติวิสัย การเรียนรู้ตามวิถีชีวิต ให้นักเรียนจัดการได้มุ่งเน้นเรียนจากสิ่งที่ตนเองสนใจ ผสมผสานกับวิถีชีวิตตามบริบทของพื้นที่ เป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างการจัดการศึกษากับท้องถิ่น

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นายฮาดานันท์ หลีละโล๊ะ ครูโรงเรียนเทศบาลตำบลปริก
- 2) ด.ญ.อารยา นวลวิสัย วิทยากรประจำฐานการเรียนรู้
- 3) นางมาลี หมดหรีะ คณะกรรมการชุมชนตลาดใต้-บ้านกลาง

**การจำกัดการทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม**

กิจกรรมสานฝัน ร่วมกับเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตำบลหาดสองแคว อำเภอตรอน จังหวัดอุตรดิตถ์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมควรเริ่มที่เยาวชน โดยการให้ความรู้ ปลูกจิตสำนึก ได้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะตามมาในอนาคต กิจกรรมกิจกรรมสานฝันร่วมกับเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชน ผู้ปกครอง ได้ร่วมกันชี้กิจกรรมออกกำลังกาย และช่วยกันเก็บขยะมูลฝอยบริเวณสองข้างทางถนนใหญ่ในหมู่บ้านทุกเช้าวันเสาร์-อาทิตย์ เพื่อให้หมู่บ้านชุมชนมีความสะอาด สวยงาม อีกทั้งยังมีการจัดตั้งธนาคารขยะ เพื่อเอาไว้เป็นที่รับซื้อขยะในชุมชน โดยมุ่งหวังว่าต้องการให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของขยะ ส่งผลให้เกิดรายได้ มีการออม อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดีของชุมชนและสังคมให้คงอยู่ยั่งยืนตลอดไป

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การนำของผู้นำชุมชนและผู้ปกครองที่จะใช้กลุ่มเด็กทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ โดยเริ่มจากกลุ่มเด็กหมู่ที่ 2 เป็นกลุ่มแรกในการชี้กิจกรรมเก็บขยะตามสองข้างทางภายในหมู่บ้านและมีการชักชวนเพื่อนในหมู่บ้านเข้าร่วมกิจกรรม

2) ประชาสัมพันธ์ผ่านทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน และใช้กระบวนการเพื่อนชวนเพื่อนเพื่อขยายกลุ่มเด็กและเยาวชนไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง ให้เข้าร่วมกิจกรรม โดยให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานงาน จนได้สมาชิกเข้าร่วมเพิ่มเป็น 3 หมู่บ้าน โดยการเก็บขยะของเด็กจะเก็บกันในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการพลังชุมชนสู่เครือข่ายตำบลสุขภาวะเพื่อพัฒนาท้องถิ่นน่าอยู่ ตำบลหาดสองแคว

3) อบรม.หาดสองแคว ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ จัดการฝึกอบรมการคัดแยกขยะให้กับชุมชนจึงได้นำเด็กและเยาวชนเข้าร่วมการฝึกอบรม

4) อบรม.หาดสองแคว สร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมจักรยาน โดยการพาไปศึกษาดูงานเรื่องการจัดการขยะ และพาไปเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดน่าน เป็นต้น

5) พัฒนาศักยภาพเด็ก จากการศึกษาดูงานเรื่องการจัดตั้งธนาคารขยะที่จังหวัดน่าน จึงได้นำมาจัดตั้งกลุ่มธนาคารขยะขึ้นเพื่อรองรับขยะจากกลุ่มเด็กและเยาวชนที่นำมาฝาก เป็นการส่งเสริมการออมอีกวิธีการหนึ่งและมีการจ่ายเงินให้กับเด็กและเยาวชนทุก ๆ สัปดาห์

6) ขยายกลุ่มเด็กจักรยานสานฝัน ให้ครอบคลุมทั้งตำบลหาดสองแคว โดยการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการเป็นค่าอาหารให้แก่เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม

7) มีการนำเสนอผลงานของเด็กและเยาวชนในการประกวดแฟนซีขยะของเด็กแต่ละชุมชน และสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนที่ทำความดีให้แก่ชุมชน

8) ปัจจุบันมีสมาชิกเด็กและเยาวชนกลุ่มจักรยานสานฝัน ประมาณ 150 คน

3. ผลพลีผลลัพท์

ประโยชน์ต่อเด็กและเยาวชน

- มีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน
- รู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และทำประโยชน์ให้ส่วนรวม
- เกิดความสามัคคีของเด็กและเยาวชนในตำบลในการทำกิจกรรมร่วมกัน
- เด็กและเยาวชนได้มีบทบาทในการพัฒนาสังคม และมีส่วนร่วมกับผู้ใหญ่ในการแก้ไขปัญหาชุมชนด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน

ประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

- ลดปัญหาขยะในชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนของเด็กและเยาวชนในการมีส่วนร่วมกับผู้ใหญ่และหน่วยงานของรัฐในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน
- ชุมชนที่อยู่อาศัยมีความสะอาดน่าอยู่ น่าอาศัยมากขึ้น
- ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

4. เว็อนไจการนำใช้

ดั่งนี้ 1) แกนนำและสมาชิกเด็กเยาวชนมีความตั้งใจจริงที่จะต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน 2) มีการจัดตั้งกลุ่มจักรยานสานฝันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขึ้นอย่างเป็นทางการ ทำให้การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เป็นไปได้อย่างยิ่งขึ้น 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกในการจุดประกายให้เยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีการรวมกลุ่มจักรยานสานฝันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเยาวชน 4) องค์กรบริหารส่วนตำบลหาดสองแควเป็นศูนย์กลางในการจัดการอบรมเพิ่มศักยภาพของกลุ่มจักรยานสานฝันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 5) มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน 6) มีการขยายผลการดำเนินงานให้ครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน เกิดเป็นเครือข่ายการทำงานในการจัดการขยะภายในตำบล

บรรณานุกรมและบุคลากร

นางวิภาพร ชันยาสุบ นางสาวชลธิกาญจน์ กัลยา วิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้จักรยานสานฝันร่วมกับเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อม

ธนาคารขยะบ้านแสนตอ บ้านแสนตอ

ตำบลท่าพา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ธนาคารขยะบ้านแสนตอ มีแนวคิดจากการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนที่เน้นหนักในกลไกของการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาล ให้สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างใกล้ชิด โดยอาศัยเวทีประชาคมในระบบการสื่อสารเป็นเวทีในการเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น เป็นที่ขยาย “แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ” (แสนตอโมเดล) ไปยังชุมชนในเขตเทศบาลตำบลเกาะคาและพื้นที่ใกล้เคียง สร้างจิตสำนึกในการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันในชุมชนด้วยตนเอง เพื่อให้ชุมชนร่วมรณรงค์การคัดแยกขยะในครัวเรือน และปลูกฝังจิตสำนึกรักชุมชน เป็นชุมชนที่ร่วมสร้างมูลค่าเพิ่มของทุนสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปี 2549 เกิดเหตุการณ์ขยะล้นเมืองจากจังหวัดใกล้เคียงและได้ลักลอบนำมาทิ้งในจังหวัดลำปาง คนในชุมชนและเทศบาลตำบลเกาะคาได้ตระหนักถึงปัญหาขยะที่เพิ่มปริมาณมากขึ้น บ้านแสนตอได้รับคัดเลือกจากเวทีประชาคมของเทศบาลตำบลเกาะคาเป็นหมู่บ้านนำร่องในการรณรงค์คัดแยกขยะ และได้ไปศึกษาดูงานเข้ารับการอบรมการคัดแยกขยะกับบริษัทวงษ์พานิช จังหวัดพิษณุโลก ต่อมาได้จัดตั้งธนาคารขยะบ้านแสนตอและจัดตั้งคณะกรรมการบริหารธนาคารขยะได้ดำเนินการรับซื้อขยะทุกวันอาทิตย์ ธนาคารขยะดำเนินการคัดแยกขยะเป็นประเภทต่างๆ ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีกิจกรรมทำร่วมกันมากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการคัดแยกขยะขายได้ ปริมาณขยะในชุมชนลดลง สภาพแวดล้อมดีขึ้นโดยมีที่มาดังนี้

ปี 2550 เนื่องจากบ้านแสนตอเป็นหมู่บ้านนำร่องจึงมีการรณรงค์แยกขยะทำให้ชุมชนบ้านแสนตอมีการคัดแยกขยะเกือบทุกหลังคาเรือน จึงได้รับรางวัลรองชนะเลิศในระดับ

คณะผู้ถอดบทเรียน นายชวาล แก้วลือ นางณิสร่า แก้วพรหมงาม, นางสาวปรางค์ทิพย์ ะเท, นางสาวกรพินธุ์ วงษ์พานิช และนางสาวสุภาภรณ์ เตจ๊ะ นักวิชาการตำบลท่าพา

ประเทศกับโครงการธนาคารขยะรีไซเคิลเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 80 ชุมชน การดำเนินงานของธนาคารขยะเป็นที่สนใจจากโรงเรียนเกาะคาวิทยาคม และโรงเรียนในเขตพื้นที่ใกล้เคียงจึงได้เข้าร่วมโครงการการคัดแยกขยะ มีการทำปุ๋ยอินทรีย์จากขยะ มีการขยายแนวคิดไปชุมชนใกล้เคียง คือ บ้านหนองจอก บ้านท่าผา และบ้านเกาะคา โดยธนาคารขยะบ้านแสนตอเป็นพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษา ทำให้คนในชุมชนร่วมกับโรงเรียนเกาะคาวิทยาคม ผลิตและคัดแยกขยะในพื้นที่ ร่วมรณรงค์การหิ้วตะกร้าจ่ายตลาดเพื่อลดการใช้ถุงพลาสติก ส่งผลให้ปริมาณขยะลดอย่างเห็นได้ชัด

ปี 2551 ธนาคารขยะบ้านแสนตอมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งและได้รับเชิญเป็นวิทยากรประจำโครงการคัดแยกขยะของเทศบาลตำบลเกาะคา ภายใต้นโยบายการคัดแยกขยะให้ครบทุกหมู่บ้าน และธนาคารขยะได้รวมกลุ่มแม่บ้านจัดตั้งกลุ่มแปรรูปวัสดุเหลือใช้ออกจำหน่ายสู่ตลาด ต่อมาทางเทศบาลได้สนับสนุนให้กลุ่มแปรรูปวัสดุที่ได้จากการคัดแยกขยะเข้าร่วมประกวดกับโครงการลดเมืองร้อนด้วยมือเรา และได้รับรางวัลผลงานดีเด่นจากโครงการลดเมืองร้อนด้วยมือเรา มีการร่วมรณรงค์การปลูกผักปลอดสารในชุมชนโดยใช้ปุ๋ยหมักจากขยะเปียกร่วมทำกิจกรรมทอดผ้าป่าขยะในชุมชนโดยมีการแยกขยะครบทุกชุมชน ทำให้กลุ่มแม่บ้านมีรายได้เสริมจากการแปรรูปวัสดุเหลือใช้จากขยะ ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ในการศึกษาดูงานของหน่วยงานต่าง ๆ ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ

ปี 2552 ทางกลุ่มธนาคารขยะบ้านแสนตอได้สังเกตเห็นปัญหาพืชผักตบชวาในแม่น้ำที่มีจำนวนมากขึ้น จึงเกิดแนวคิดการนำเอาวัชพืชและผักตบชวามาผลิตปุ๋ยพืชสด และได้รับรางวัลชนะเลิศจากการร่วมประกวดโครงการลดเมืองร้อนด้วยมือเราของธนาคารขยะอย่างต่อเนื่องเป็นปีที่ 2 จากการกระตุ้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนของเทศบาลตำบลเกาะคาทางธนาคารขยะและคนในชุมชนแสนตอได้ร่วมทำกิจกรรมและได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวด “ถนนสะอาด บ้านน่าอยู่ หน้าบ้านน่ามอง” ทำให้ชุมชนมีภูมิทัศน์ที่สะอาดขึ้น

ปี 2553 ธนาคารขยะและชุมชนบ้านแสนตอมีแนวคิดในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและการลดค่าใช้จ่ายในการใช้ปุ๋ยเคมี จึงร่วมกันผลิตปุ๋ยนาโนเพื่อใช้ในการทำนา ทำให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้นและสามารถลดค่าใช้จ่ายลง ต่อมาทางกลุ่มธนาคารขยะบ้านแสนตอร่วมกับธนาคารขยะบ้านไร่อ้อยขยายเครือข่ายและเป็นพี่เลี้ยงให้บ้านไหล่หิน บ้านนาเวียง และบ้านวังพร้าวซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลตำบลเกาะคา ทำให้ชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม ร่วมกันอนุรักษ์รักษาลิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในชุมชน การเกษตรในชุมชนเปลี่ยนจากการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นปุ๋ยอินทรีย์ คนในชุมชนมีสุขภาพที่ดีจากการดูแลตนเอง ดูแลครอบครัว เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็ง มีความรักความสามัคคี และความภูมิใจในชุมชนของตนเอง

จากการดำเนินงานด้านการจัดการขยะของธนาคารขยะชุมชนแสนตอทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม สามารถลดปริมาณขยะ สามารถสร้างรายได้จากขยะ เกิดประโยชน์ในด้านต่างๆ ในชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพที่ดีต่อชุมชน เกิดเป็นองค์ความรู้ในกระบวนการรักษาสิ่งแวดล้อม เกิดเป็นระบบเศรษฐกิจในชุมชน ทำให้ชุมชนมีสุขภาวะที่ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคมเป็นสุข มีความเอื้ออาทร และจากแนวคิด “แสนตอโมเดล” ถือว่าเป็นกระบวนการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง เป็นองค์ความรู้ที่สามารถถ่ายทอดได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

ธนาคารขยะบ้านแสนตอมีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมในด้านการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ดังนี้

1) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการปัญหาขยะ เข้าใจถึงสถานการณ์ปัญหาปริมาณขยะที่ไม่สมดุลกับพื้นที่ของบ่อขยะที่มีอย่างจำกัด และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านการจัดการขยะจากการศึกษาดูงานที่บริษัทวงษ์พานิช และได้รับความรู้เรื่องการจัดการขยะจากเทศบาลตำบลเกาะคา ทำให้ประชาชนเกิดการตื่นตัวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ชุมชนบ้านแสนตอเป็นชุมชนนำร่องในการคัดแยกขยะ และจัดตั้งธนาคารขยะบ้านแสนตอเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้สนใจ

2) ประกาศรับสมัครสมาชิกจากครัวเรือนในหมู่บ้านแสนตอ มีประชาชนสมัครเป็นสมาชิก จำนวน 55 ครัวเรือน ธนาคารขยะบ้านแสนตอมีคณะกรรมการ 2 ชุด ได้แก่คณะกรรมการบริหารงานธนาคารขยะ ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านแสนตอเป็นประธานโดยตำแหน่ง มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านแสนตอเป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง คณะทำงานธนาคารขยะ ประกอบด้วยผู้ก่อตั้งเป็นผู้จัดการธนาคารขยะและฝ่ายต่างๆ คือ ฝ่ายรับซื้อขยะ ฝ่ายคัดแยกขยะ ฝ่ายการเงิน และฝ่ายประชาสัมพันธ์

3) ให้เทศบาลตำบลเกาะคาอุดหนุนเงิน 10,000 บาท และมีการระดมหุ้น 531 หุ้นๆ ละ 10 บาท รวมเป็นเงิน 5,310 บาท รวมทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) 30,000 บาท และยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณจำนวน 120,000 บาท จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในโครงการร่วมสร้างหมู่บ้านพอเพียง และนำเงินทุนที่ได้มาซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องในการ

ดำเนินงาน มีการรับซื้อขยะ และนำเงินที่ได้มาคืนสู่สังคม ร้อยละ 20 มีการหักเงินเก็บไว้ทำ
ทุนต่อ ร้อยละ 30 บัณผล ร้อยละ 20 แก่สมาชิก และเก็บไว้เป็นเงินทุนสำรอง ร้อยละ 30

4) พาไปศึกษาดูงานที่บริษัทวงษ์พานิช เทศบาลนครพิษณุโลก เทศบาลเมืองลำพูน
โดยได้ให้บริษัทวงษ์พานิชให้ความรู้แก่ประชาชนเพิ่มเติม โครงการต้นกล้าสีเขียวมาศึกษาดูงาน
เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มธนาคารขยะบ้านแสนตอเข้าร่วมประกวดและทำกิจกรรม
กับโครงการต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหาและระดมความคิดเห็นถึง
แนวทางการบริหารจัดการกลุ่มในเวทีช่วงฤดู และได้รับการคัดเลือกเป็น 1 ใน 6 ของแหล่ง
เรียนรู้ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้รับเลือกร่วมแสดงนิทรรศการหลายแห่งทั่ว
ประเทศ และจัดกิจกรรมอบรมเพิ่มเติมให้แก่ผู้ที่สนใจ ทั้งนี้แหล่งเรียนรู้ธนาคารขยะบ้านแสนตอ
ได้ถอดบทเรียนเรื่องการบริหารงานธนาคารขยะ เพื่อถ่ายทอดกระบวนการองค์ความรู้ด้านการ
จัดการสิ่งแวดล้อมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างการมีส่วนร่วมและสร้างจิตสำนึกในการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

จากการดำเนินงานของธนาคารขยะบ้านแสนตอส่งผลให้เกิดการจัดการขยะแบบ
ครบวงจร ประชาชนมีความรู้ในการแยกขยะรีไซเคิล เห็นคุณค่าของขยะเปียกเพื่อนำไปทำปุ๋ย
อินทรีย์ทำให้เกิดเกษตรอินทรีย์ เกิดรายได้จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากขยะรีไซเคิล ชาวบ้าน
เกิดความรักความสามัคคี เกิดสำนึกรักท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานของคนในและนอก
ชุมชน จนได้รับรางวัลจากโครงการธนาคารขยะเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 80 ชุมชน จัด
โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ร่วมกับสถาบันการจัดการบวรจุฬาลงกรณ์เพื่อสิ่งแวดล้อม
สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ในปี 2550 ได้รับรางวัลสิ่งประดิษฐ์จากของเหลือใช้ระดับ
จังหวัดและระดับภาค ในปี 2551, 2552 และ 2553 ได้รับรางวัลชนะเลิศ โครงการถนน
สะอาด บ้านนาอยู่ หน้าบ้านมอ ในปี 2552 เกิดกลุ่มแกนนำต่างๆ ในการจัดการปัญหา
สิ่งแวดล้อม

4. เว็บบไซต์การนำใช้

- สร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยสร้างการรับรู้
ผลกระทบของปัญหาขยะต่อประชาชนในพื้นที่และสิ่งแวดล้อม

- การสร้างการมีส่วนร่วม และสนับสนุนการดำเนินงานจากคนในพื้นที่ทุกภาคส่วน ทั้งผู้นำชุมชน ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้ง ภายในและภายนอกตำบล เช่น คณะกรรมการ การประชุมทุกเดือน เป็นต้น
- การสร้างมูลค่าและการเชื่อมโยงงานแก่ชยะ ได้แก่ การซื้อชยะผ่านธนาคารชยะ เป็นต้น
- การเสริมสร้างศักยภาพในการทำงานของแกนนำโดยการศึกษาดูงานข้ามพื้นที่ อนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นายสมคิด สุริยงค์, นายเฉลิมเชษฐ์ ไชยกาล, นางทิพวรรณ เดชฐี, นางนคร ยะตะโคตร และนางทองพิมพ์ ชัยมณี แกนนำแหล่งเรียนรู้
- 2) เอกสาร (ร่าง) ข้อเสนอนโยบายสาธารณะพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

อนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน

ตำบลนาบัว อำเภอศรีไทย จังหวัดพิษณุโลก

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ระยะที่ 1 “ขาดแคลนป่าไม้”

ปี 2527 หลังจากการเกิดสัมปทานป่าไม้ ตำบลนาบัว โดยบริษัทแสงสิริ ทำให้เกิดการขาดแคลนป่าไม้และแหล่งหากินของชาวบ้านทำให้วิถีชีวิตซึ่งเคยอยู่อย่างพึ่งพิงป่าต้องลำบาก จนต้องเปลี่ยนวิถีในการประกอบอาชีพ เนื่องมาจากป่าไม้เสื่อมโทรมมากจนเกิดความแห้งแล้งไม่มีน้ำทำการเกษตร จนต้องออกไปทำงานรับจ้างที่ต่างถิ่นต่างจังหวัดเพื่อเป็นลูกจ้างขายแรงงาน ทำให้ครอบครัวชาวบ้านในชุมชนประสบปัญหาเดือดร้อน เกิดภาวะหนี้สิน การขาดความอบอุ่นเพราะครอบครัวไม่ได้อยู่พร้อมหน้ากัน รวมถึงการเกิดปัญหายาเสพติดในชุมชน และชาวบ้านต้องออกไปหาอาหารและของกินในป่าที่อยู่ห่างไกลออกไปมาก

ระยะที่ 2 “เกิดจุดเปลี่ยน”

ปี 2538 เป็นจุดเปลี่ยนครั้งใหญ่ที่คนในชุมชนต้องตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากภาวะภัยแล้งที่สืบเนื่องมาจากป่าเสื่อมโทรม และหันกลับมาร่วมมือกันแก้ปัญหา โดยมีแกนนำของหมู่บ้าน นำปัญหาที่เกิดขึ้นมาพูดคุย ปรึกษาหารือกันกับคนในชุมชนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ในที่ประชุมเสนอให้มีแกนนำหลักที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนการดูแลรักษาป่าต้นน้ำอย่างจริงจัง ทำให้เกิดกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอนขึ้น มีการกำหนดเขตป่าเพื่อเป็นพื้นที่ในการอนุรักษ์ และมีการกำหนดกติการ่วมกันของคนในระดับตำบล เช่น การกำหนดระยะเวลาเปิดปิดป่าเพื่อเข้าไปหาผลผลิตของป่า การกำหนดเขตพื้นที่ป่าต้นน้ำลำน้ำตอนด้วยการติดป้ายบอกเขต เป็นต้น จากการดำเนินงานกลุ่มดังกล่าว ทำให้เกิดประโยชน์มากมายหลายอย่าง เช่น ประโยชน์ต่อชุมชนที่อยู่ใกล้ป่าที่มีแหล่งอาหารที่หาง่าย จากการตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน และการดำเนินงานกลุ่มทำให้ป่าไม้ในเขตป่าต้นน้ำลำน้ำตอนมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น มีน้ำทำการเกษตร คลองน้ำที่ไหลมาจากเขามีน้ำไหลตลอดทั้งปี เกิดความ

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลนาบัว

ชุ่มชื้นของดินทำให้มีพันธุ์ไม้เล็กๆ เกิดขึ้นอีกมากมาย และชาวบ้านสามารถหาของกินได้ง่ายขึ้น เพราะไม่ต้องออกไปหาในป่าที่ไกลออกไป

ระยะที่ 3 “การต่อยอด”

ปี 2542-ปัจจุบัน จากการดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อคนในชุมชนและคนทั้งตำบล คือป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำทำการเกษตร และมีแหล่งหากิน ที่ไม่ไกลจากชุมชน ทางกลุ่มฯ จึงมีแนวคิดในการต่อยอดการทำงานกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอนขึ้น โดยการนำเสนอผลงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเวทีวิชาการชาวบ้าน เป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า เกิดความห่วงแหน และรักป่าของคนในชุมชน และคนในตำบล รวมถึงปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรักและห่วงแหนป่า และส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าของป่าด้วย

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การจัดการคน ลักษณะการจัดการคน มี 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 การจัดให้มีแกนนำและคณะกรรมการกลุ่ม

การจัดการคนของกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน มีการจัดการที่ไม่ยุ่งยาก เพราะเป็นการทำงานที่ไม่มีผลประโยชน์ตอบแทนให้กับคนที่ทำ โดยเป็นการทำงานที่มุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอนและใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม มีการคัดเลือกแกนนำในการขับเคลื่อนงานของกลุ่ม โดยจัดให้มีคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าที่มาจากการคัดเลือกของชาวบ้านในชุมชน เพื่อให้มีแกนนำหลักในการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่ม

ลักษณะที่ 2 การสื่อสาร และการรับรู้ข้อมูลของคนในตำบลนาบัวมีการจัดการระบบสื่อสารโดยใช้หอกระจายข่าวในการประชาสัมพันธ์ และพูดคุยบอกต่อของชาวบ้านที่มีบ้านใกล้เคียงกัน

ลักษณะที่ 3 การพัฒนาความรู้ในการจัดการงานของกลุ่ม มีการอบรมเพิ่มศักยภาพของกรรมการและคนในชุมชนในการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดกิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น การจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดการป่าอนุรักษ์ อุปกรณในการดับไฟป่า การประชุมกรรมการ และการเข้าร่วมประชุมกับเครือข่ายจังหวัด มีตัวแทนระดับหมู่บ้านเข้าร่วมเครือข่ายตำบลและจังหวัด และมีการรวมการเข้าประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายนอกพื้นที่

2) การจัดการทวน

การดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอนเป็นงานที่ไม่มีความยุ่งยาก และซับซ้อนอะไรมากมาย เป็นการทำงานที่มีกลุ่มคน เครือข่าย รวมถึงหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมสนับสนุนการทำงาน เพราะเป็นการดูแลส่วนรวมในเงื่อนโซ่ที่ตกลงร่วมกัน โดยประเมินผลลัพธ์ได้จากความเปลี่ยนแปลงของป่าไม้ชุมชน และเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าให้กับทุกคนที่ร่วมทำกิจกรรม

3. ผลพลีผลลัพท์

จากการอนุรักษ์ทำให้แหล่งต้นน้ำมีความสมบูรณ์ ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ในการทำการเกษตรโดยการลดต้นทุนการผลิตโดยไม่เสียค่าน้ำมันในการสูบน้ำ มาเป็นการวางท่อแบบกาลักน้ำ นำมาสู่การแก้ปัญหาความยากจน ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งอาหาร และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น ง่าย และอยู่ใกล้ชุมชน ทุกคนสามารถเข้าไปหาอาหาร หรือทรัพยากรต่างๆ ได้ เช่น ไม้ไผ่ นำมาจักสาน เป็นของใช้ในครัวเรือน และเป็นการป้องกันการพังทลายของดินเชิงเขา เนื่องจากมีต้นไม้อุดมสมบูรณ์ จากการอนุรักษ์ป่าส่งผลให้ป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีต้นไม้อเล็กใหญ่ที่สามารถชะลอการไหลของน้ำป่าในช่วงฤดูฝน มีอาสา และมีระบบการเฝ้าระวังและควบคุมป้องกันไฟป่า นอกจากนี้การทำงานของกลุ่มที่เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน และคนในชุมชน ทำให้มีหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลสนใจที่จะเข้าร่วมอนุรักษ์ป่าชุมชนของตนเอง จึงเกิดเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชุมชน 11 หมู่บ้าน

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนและคนในตำบลเกิดความรักป่า หวงแหนป่าไม้
- 2) การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการร่วมกันอนุรักษ์รักษาป่าต้นน้ำลำน้ำตอนให้มีความอุดมสมบูรณ์
- 3) กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน รวมถึงเด็กและเยาวชน ที่สามารถถ่ายทอดความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าให้ร่วมกันสืบสาน

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ อนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำน้ำตอน

โรงผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพเทศบาลตำบลปริก

เทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เทศบาลตำบลปริก มีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการจัดการขยะ ที่มีการจัดการขยะ 3 ระดับ กล่าวคือ การจัดการที่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง เพื่อที่จะก้าวไปสู่การจัดการขยะฐานศูนย์ในอนาคต ดังนี้

การจัดการที่ต้นทาง ใช้วิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจ ด้วยการพัฒนาความรู้ของแกนนำและประชาชนให้สามารถเกิดพื้นที่ในการอธิบายแลกเปลี่ยน

การจัดการที่กลางทาง เมื่อทุกคนรู้จักการคัดแยกขยะในเบื้องต้น และสร้างขยะที่เห็นว่าสามารถที่จะนำกลับมาใช้ใหม่ได้นั้นให้กลับมีคุณค่ามีราคาขึ้นมาได้ สิ่งไหนที่ขายได้ ก็ขายไป หากประชาชนในชุมชนเห็นว่าขยะบางประเภทเมื่อแยกแล้วไม่รู้จะเอาไปไหนก็จะได้ช่วยกันรณรงค์ส่งเสริมให้นำมาเข้าสู่ระบบธนาคารขยะ

การจัดการที่ปลายทาง คือ การจัดการขยะที่โรงผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพเทศบาลตำบลปริกซึ่งเป็นการตอบสนองนโยบายของเทศบาลตำบลปริกในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการขยะในชุมชน เพื่อนำขยะประเภทขยะอินทรีย์ไปใช้ในการทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ ซึ่งเทศบาลตำบลปริกได้มีโครงการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพไว้รองรับขยะอินทรีย์

โรงผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพเทศบาลตำบลปริก ก่อสร้างเมื่อปี 2549 งบประมาณทั้งสิ้น 1,425,000 บาท ขนาดพื้นที่กว้าง 10 เมตร ยาว 20 เมตร ตั้งอยู่ในสถานที่จัดเก็บขยะมูลฝอยเทศบาลตำบลปริก บ้านตะเคียนเกา หมู่ที่ 4 ตำบลปริก อำเภอสะเตา จังหวัดสงขลา

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

เริ่มต้นขึ้นจากการที่เทศบาลตำบลปริกมองเห็นถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาขยะที่พบว่า ที่ทิ้งขยะชุมชนบนเนื้อที่กว่า 8 ไร่ ไม่สามารถรองรับปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการเทศบาลตำบลปริก

ในแต่ละวัน จึงหาแนวทางในการป้องกันการเกิดขยะที่เพิ่มขึ้น โดยการสร้างโรงผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพเพื่อรองรับการดำเนินงานกิจกรรมในพื้นที่ ซึ่งการดำเนินงานเพื่อให้ได้มาซึ่งการสร้างโรงผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพนั้นใช้วิธีการดังต่อไปนี้

- ประชุมหารือร่วมกันระหว่างแกนนำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน เพื่อหาแนวทางในการรองรับการจัดการขยะที่ปลายทาง
- ใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามความต้องการของคนในชุมชน โดยผ่านกิจกรรมการเคาะประตูบ้าน
- วางแผนงบประมาณบรรจุไว้ในแผนพัฒนา 3 ปี และจัดตั้งงบประมาณในเทศบัญญัติ
- เทศบาลตำบลปริก อำเภอสะเตาะ จังหวัดสงขลา หนุนเสริมในเรื่องกำลังคนที่ทำงานประจำโรงปุ๋ย องค์ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงการเพิ่มศักยภาพแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากโรงปุ๋ยของเทศบาลตำบลปริก มีการดำเนินงานภายใต้การกำกับดูแลของเทศบาลตำบลปริก และยังเป็นฐานการเรียนรู้ตามโครงการเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นร่วมขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะ

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) เกิดแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ ให้แก่คนในชุมชนและผู้สนใจ
- 2) คนในชุมชนเห็นคุณค่าของขยะ โดยเฉพาะขยะอินทรีย์ซึ่งสามารถนำมาสร้าง “มูลค่า” ได้
- 3) ประหยัดงบประมาณของเทศบาล เนื่องจากเทศบาลตำบลปริกได้นำปุ๋ยหมัก และน้ำหมักมาใช้ในกิจกรรมของเทศบาล เช่น ปรับภูมิทัศน์ภายในเขตเทศบาล
- 4) เกิดการต่อยอดความคิดให้แก่คนรุ่นหลัง รวมถึงปลูกฝังให้เด็กมีวินัยในการทิ้งขยะดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 5) เกิดทัศนคติที่ดีในการดูแลสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากการใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่เป็นผลทางอ้อมจากการกำจัดขยะ ยังส่งผลให้เกิดกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ซึ่งนำทรัพยากรดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) ผู้บริหารจะต้องมีนโยบายเรื่องการจัดการขยะและนำนโยบายดังกล่าวมาใช้อย่างชัดเจน
- 2) การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- 3) ต้องมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบหลักในโครงผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ
- 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางแผนงบประมาณ บรรจุไว้ในแผนพัฒนา 3 ปี และจัดตั้งงบประมาณในเทศบัญญัติเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน การสร้างโรงเรือนและอุปกรณ์ เช่น เครื่องบดปุ๋ย เครื่องผสมปุ๋ยเครื่องอัดเม็ด

บรรณานุกรมและบุคลากร

นางสาวนุชรี แอหลุย เทศบาลตำบลปริก 08-4 189-6529

ข้อบัญญัติท้องถิ่นตำบลท่าศาลา อนุรักษ์ชายฝั่งทะเลแห่งแรกของไทย

ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ประสบปัญหาเรือยนต์คราดหอยที่ทำประมง ทำลายล้างทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งบริเวณอำเภอท่าศาลามาเป็นเวลานาน เรือคราดหอยกลายเป็นเรือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ที่ทำลายล้างมากชนิดหนึ่ง มีการใช้ตะแกรงขนาดใหญ่ใ้คราดลงไปในหน้าดิน ครั้งละ 15 ซม. จนถึงเกือบ 1 เมตร ยิ่งลงลึกจะพบหอยลายตัวใหญ่ ทำให้มีการออกประกาศตามกฎหมายประมง เรื่องห้ามคราดหอยลาย ซึ่งมีข้อห้ามทำการประมงในเขต 3,000 เมตร ห้ามเรือยาวเกิน 18 เมตร ห้ามซี่คราดต่ำกว่า 1.2 ซม. ห้ามคราดหอยลากกว้างมากกว่า 3.5 ซม. ปากคราดหอยห้ามเกิน 10 ซม. และในแต่ละลำห้ามมีซี่คราดเกิน 3 อัน

จากกฎหมายดังกล่าว พบว่า เรือคราดหอยลายแทบทุกลำมีซี่คราดน้อยกว่า 1.2 ซม. แต่หากถูกจับตามกฎหมาย ที่ไม่ใช่กรณีในเขต 3,000 เมตร เรือเหล่านี้มักจะแค่ถูกปรับ อีกทั้งหากพบว่าเป็นเรือเช่าต้องปล่อยภายใน 48 ชั่วโมง เมื่อปล่อยออกไปก็จะกลับมาทำความผิดซ้ำอีก เป็นวงจรอย่างนี้มาเกือบ 20 ปี

จากปัญหาในหลายปีที่ผ่านมา เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านอ่าวท่าศาลา อบต.ท่าศาลา จึงต้องจับมือเพื่อหาทางออก และได้ร่วมมือกับทุกๆ หน่วยงาน ภายใต้นโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม ในชื่อ “สมัชชาประเด็นการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชน” ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณ ในการดำเนินการของสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคท้องถิ่น ภาคชุมชน และ อบต. โดยมีสมาคมตำบลบ้านต๊อบเมืองเป็นกลไกกลางในการประสานงาน ทางคณะทำงานได้ร่วมผลักงานนโยบายสาธารณะ ด้วยการทำงานด้านสื่อ และการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยได้ยกร่างและเปิดเวทีระดับตำบล 6 ครั้ง

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการโครงการขับเคลื่อนเมืองนครสู่จังหวัดน่าอยู่

เวทีระดับจังหวัด 2 ครั้ง และเวทีประชาพิจารณ์ 1 ครั้ง ภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2552 ได้เปิดประชุมสมทวงค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลาขึ้น โดยได้รับเสียงสนับสนุน 29 เสียงจาก 30 เสียง ทั้งนี้ประธานสมทวงค์ออกเสียงโดยมารยาท และทั้งหมดคือความสำเร็จของการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นทางทะเลแห่งแรกของไทย

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) กระบวนการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเลสู่การออกข้อบัญญัติท้องถิ่น เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านอ่าวท่าศาลาได้สร้างกระบวนการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวท่าศาลาอย่างต่อเนื่องทั้งในรูปแบบการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ การจัดทำกลุ่มเศรษฐกิจ และนำมาสู่การจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาประมงทำลายล้างในระยะยาว ด้วยการร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งทำให้การจัดการปัญหาความขัดแย้งในการทำประมงทำลายล้างแก้ไขปัญหาได้ด้วยความร่วมมือจากชุมชนและ อบต. โดยมีกระบวนการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเล มีหลายรูปแบบ ดังนี้

- 1.1) กำหนดชนิดเครื่องมือ ขนาดเครื่องมือทำการประมง และกำหนดเขตพื้นที่การทำประมงชายฝั่ง เครื่องมือประมงที่มีปัญหาคือ ลอบปู เรือคราดหอยลาย จึงมีการศึกษาข้อมูลทางวิชาการรองรับเพื่อทำประกาศจังหวัด ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติประมง พ.ศ.2490 กรณีของลอบปู กำหนดขนาดตาของลอบมากกว่า 3 นิ้ว เพื่อไม่ให้ติดปูขนาดเล็ก กรณีของเรือคราดหอยลาย ห้ามทำการประมงหอยลาย โดยการคราดอย่างเด็ดขาด ในเขตพื้นที่ 12 ไมล์ทะเลจากฝั่ง เนื่องจากส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและเครื่องมือประมงพื้นบ้านของชุมชน
- 1.2) กำหนดมาตรการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำในช่วงวางไข่และเลี้ยงตัวในวัยอ่อน ด้วยการปิดอ่าวในช่วงปลาหวางไข่ ตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์-กลางเดือนพฤษภาคม โดยเรือที่มีขนาดความยาวมากกว่า 14 เมตร ห้ามทำการประมงในเขต 5,400 เมตร หรือในเขตที่กำหนด และจัดทำประกาศจังหวัด ตามมาตรา 32 แห่ง พ.ร.บ.ประมง พ.ศ.2490
- 1.3) ชุมชนดูแลบริหารจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำที่สมควรอนุรักษ์และใกล้สูญพันธุ์ โดยทำการประมงอย่างระมัดระวังในกรณีของปลาโลมา ซึ่งหากินในพื้นที่อ่าวท่าศาลา และในอำเภอขนอม สิชล และพื้นที่ใกล้เคียง

- 1.4) สร้างปะการังเทียม ให้เป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำตามความเหมาะสมของศักยภาพแต่ละพื้นที่ ด้วยการสร้างปะการังเทียมแบบลูกเต๋าปูนซีเมนต์ในแนวเขต 3,000 เมตรของชายฝั่งจังหวัดนครศรีธรรมราช
- 1.5) ปลูกป่าชายเลนตามชนิดพันธุ์ที่เหมาะสมตามแนวชายฝั่ง ในพื้นที่เหมาะสม และมีศักยภาพเพื่อเป็นแนวกันชนธรรมชาติ แหล่งเลี้ยงสัตว์น้ำวัยอ่อน และการใช้ประโยชน์แบบป่าชุมชนต่อไป โดยปลูกป่าชายเลนแบบผสมรมหลาย ๆ ชนิด

2) การจัดการองค์กรชุมชน เสริมสร้างชุมชนต้นแบบประมงชายฝั่งที่เข้มแข็ง จากกรณีชุมชนบ้านในถุ้ง บ้านสระบัว แสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาการทำประมงของตนเอง และพัฒนาเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอย่างน้อย 1 กลุ่ม/ชุมชน ตลอดแนวชายฝั่งของจังหวัด

3) พัฒนากลุ่มเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้กับชุมชน ชุมชนพัฒนากลุ่มเศรษฐกิจเพิ่มผลผลิตของสัตว์น้ำ โดยมีการสร้างกระชังปูม้าไข่นอกกระดอง หากมีการจับปูม้าไข่นอกกระดองที่ยังมีชีวิต จะนำมาปล่อยในกระชังริมฝั่ง เพื่อให้ปูม้าปล่อยไข่ให้หมดลงสู่ทะเลตามธรรมชาติ แนวทางต่อไปพัฒนาเป็นตู้พักไข่ม้าบนฝั่ง มีการให้ออกซิเจน เมื่อปูม้าปล่อยไข่หมด และพักเป็นตัวจึงปล่อยลูกปูสู่ธรรมชาติ สร้างมูลค่าเพิ่มและแปรรูปสินค้า ด้วยการสร้างแพปลาชุมชน เพื่อให้ชุมชนเป็นพ่อค้าคนกลางแทนนายทุน และแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่าและสร้างรายได้แก่ชุมชน

4) สร้างกลไกเฝ้าระวังการทำประมงที่ทำลายล้าง ปัจจุบันมีชุดเฉพาะกิจในการเฝ้าระวังชายฝั่งทะเล ซึ่งประกอบด้วย ชุดเฉพาะกิจศรีวิชัย อำเภอท่าศาลา ชาวประมงพื้นบ้านอ่าวท่าศาลา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุน ได้แก่ 5 หน่วยงาน คือ กรมประมง กรมเจ้าท่าและพาณิชย์นาวี กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ทหารเรือ และตำรวจน้ำ ทางอบต.จะสนับสนุนค่าน้ำมันในการตรวจตรา และเฝ้าระวังทางทะเลและชายฝั่ง แก่เรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่มาประจำการและตรวจตราจับกุม

5) การจัดการฐานข้อมูล ในส่วนของอ่าวท่าศาลา ตำบลท่าศาลา มีการเก็บข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ และองค์กรชุมชนทางประมง โดยคณะทำงานพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม จังหวัดนครศรีธรรมราช โดย สุธีระ ทองขาว และคณะ จากงานวิชาการพบว่า ความหลากหลายของสัตว์น้ำในอ่าวท่าศาลา พบสัตว์น้ำ 42 ชนิด และสัตว์น้ำหน้าดิน 21 ชนิด ซึ่งถือว่ามีหลากหลายของระบบนิเวศค่อนข้างมาก เนื่องจาก

อ่าวแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลน ท้องอ่าวเป็นตะกอนเลน ซึ่งเป็นแหล่งสะสมของสารอาหารต่าง ๆ

6) **ข้อบัญญัติท้องถิ่นเสริมกระบวนการอนุรักษ์ของชุมชน** การมีข้อบัญญัติท้องถิ่นเกิดขึ้นจากความพยายามในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ของชุมชนมานับ 10 ปี ก่อนหน้านี้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อรวมตัวกันจัดกิจกรรม และเฝ้าระวังรวมทั้งกิจกรรมการอนุรักษ์ตลอดมาตลอดจนเป็นความร่วมมือของชุมชนตลอดแนวชายฝั่ง ข้อบัญญัติท้องถิ่นทำศาลาจึงเป็นผลจากการบ่มเพาะของประชาชนไปสู่การจัดทำกฎหมาย กฎหมายที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่เพียงแค่ข้อบังคับตามอำนาจ แต่หมายถึงจิตวิญญาณของผู้คนแถบนี้ และจะส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายมีผลอย่างจริงจัง

การออกข้อบัญญัติท้องถิ่น

เครือข่ายประมงพื้นบ้านท่าศาลา คณะทำงานสมัชชาสุขภาพ และองค์การบริหารส่วนตำบลท่าศาลา ร่วมกันออกข้อบัญญัติท้องถิ่นตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช “เรื่องการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอย่างยั่งยืน” โดยนายก อบต.ท่าศาลาได้แต่งตั้งคณะทำงานจากหลายภาคส่วนเพื่อยกร่างข้อบัญญัติ และมีเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อปรับปรุงร่างข้อเสนออย่างต่อเนื่องถึง 8 เวที (เวทีระดับตำบล 6 เวที เวทีระดับจังหวัด 2 เวที) และมีเวทีประชาพิจารณ์ข้อบัญญัติ 1 เวที

ในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น มีเจตนารมณ์อย่างชัดเจนในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ภายใต้นโยบายสาธารณะและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเน้นที่ 3 จุดหลัก คือ 1) กระบวนการเฝ้าระวังแบบมีส่วนร่วม 2) การออกกติกา ข้อบัญญัติประกาศจังหวัด และ 3) แผนการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

3. ผลพลีผลลัพท์

การเชื่อมโยงเป็นกระบวนการของเครือข่ายประมงพื้นบ้านอ่าวท่าศาลา เพราะในการจัดทำกิจกรรมอนุรักษ์ให้ความสำคัญกับงานเยาวชน และมีกิจกรรมเชื่อมกับเครือข่ายเยาวชนในท้องถิ่น อีกทั้งการออกแบบการทำงานของกลุ่มเน้นการจัดการแบบมีส่วนร่วมด้วยการใช้มติของเครือข่ายในการดำเนินงานที่สำคัญ อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่เน้นความเข้มแข็งของชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มเครื่องมือประมง เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาชีพและสวัสดิการ โดยเฉพาะที่ชุมชนบ้านสระบัว ถือว่าเป็นการออกแบบการจัดตั้งกลุ่มที่มีชื่อเรียกว่า การพัฒนาแบบ “สรีระชุมชน”

เงื่อนไขการนำใช้

- 1) กำหนดนโยบาย และแผนงาน ในการสนับสนุนในการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเล
- 2) ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- 3) สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเป็นกลไกเฝ้าระวังทางทะเลและชายฝั่ง
- 4) สร้างเครือข่ายกับกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) โกวิท วัฒนงาม. *การปกครองท้องถิ่นไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ. วิญญูชน, 2552.
- 2) ทรงวุฒิ พัฒแก้ว และจารึก ไชยรักษ์. *คืนชีวิต...ให้ทะเล: กระบวนการสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งอย่างยั่งยืน*. สำนักสมัชชาสุขภาพ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.), มิถุนายน 2553.
- 3) ธเนศวร์ เจริญเมือง. 100 ปี *การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ.2440-2550*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ. โครงการจัดพิมพ์คปไฟ 2550.
- 4) นโยบายสาธารณะ ข้อบัญญัติท้องถิ่น *คืนชีวิตให้ทะเลแห่งแรกของไทย*. วันที่ 20 มีนาคม 2553 (เอกสารอัดสำเนา).
- 5) ประสิทธิ์ชัย หนูนวล และคณะ. *ก่อน “กลายเป็น” “โหมเรซอกำหนดอนาคตตนเอง” จากท้องทะเล สู่ ผืนแผ่นดิน: จากคนหาปลาสู่คนกินปลาทั่วโลก* เครือข่ายประมงพื้นบ้าน อ.ลิซล-อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช ชุมชนชายฝั่งท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช. 2554.

กระบวนการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อการปฏิรูประบบการปกครอง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

องค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่เงิน
องค์การบริหารส่วนตำบลปางหินฝน

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในสังคมไทยได้ถูกผลักดันให้เกิดขึ้นมากกว่าทศวรรษ หลังจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา จนถึงรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 อย่างไรก็ตาม การกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางสู่องค์กรปกครองท้องถิ่นยังอยู่ในลักษณะเปลี่ยนผ่าน แม้ว่าจะมีการตราไว้ในรัฐธรรมนูญและมีความพยายามของมาตรการการถ่ายโอนภารกิจหลายด้านสู่องค์กรปกครองท้องถิ่น แต่ในทางปฏิบัตินั้นองค์กรปกครองท้องถิ่นทั้งหลายยังไม่มี ความมั่นใจในการบริหารจัดการอำนาจดังกล่าวให้เป็นไปตามหลักการถ่ายโอนอำนาจอย่างแท้จริงที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ปัจจัยสำคัญที่การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นไปได้เพียงหลักการในรัฐธรรมนูญ แต่ไม่สามารถนำสู่แนวทางในการปฏิบัติได้นั้น เกิดจากปัญหาความเข้าใจและแนวทางการปฏิบัติให้เกิดการกระจายอำนาจยังเป็นไปในลักษณะการกระจายอำนาจแบบรวมศูนย์ กล่าวคือ ยังเป็นไปในลักษณะของการแบ่งปันอำนาจให้ระดับท้องถิ่นตามสมควรในการตัดสินใจต่างๆ ภายในพื้นที่ที่ตนดูแล แต่ทั้งนี้อำนาจการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายต่างๆ ยังคงอยู่ที่ส่วนกลาง หรือยังเป็นการกระจายอำนาจภายใต้ “ภารกิจหน้าที่” โดยกำหนดภารกิจหน้าที่เฉพาะที่ชัดเจนให้แก่องค์กรระดับท้องถิ่น กล่าวคือสามารถตัดสินใจ และใช้อำนาจหน้าที่ภายในขอบเขตของตนได้โดยอิสระ แต่รัฐส่วนกลางก็ยังคงมีอำนาจอยู่เหนือองค์กรปกครองท้องถิ่นโดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นกรอบในการควบคุมและกำกับบทบาทขององค์กร

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือ (sdf) และกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลทาเหนือ ตำบลแม่เงิน และตำบลปางหินฝน

กระบวนการกระจายอำนาจด้านการจัดการทรัพยากรสู่องค์กรปกครองท้องถิ่นจะเป็นหนทางแห่งการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้แนวทางหนึ่ง ที่มีความจำเป็นต้องทำให้หลักการกระจายอำนาจเป็นไปอย่างแท้จริง คือการมอบหมายอำนาจในการจัดการทรัพยากรกลับมาสู่ท้องถิ่น และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการริเริ่มแนวคิดขยายผลจากพื้นที่ตำบลแม่ทา มาสู่พื้นที่ตำบลทาเหนือ และ 20 พื้นที่ที่ให้ความสนใจ ผ่านกระบวนการเรียนรู้พัฒนาโครงการในลักษณะของงานวิจัย เพื่อทดลองระบบและกระบวนการที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ และขยายผลหากประสบความสำเร็จ

ดังนั้น ในระยะเริ่มต้น การดำเนินโครงการร่วมกันครั้งนี้ ความคาดหวังของแต่ละฝ่ายเป็นที่เข้าใจกันว่าไม่อาจที่จะไปสู่เป้าหมายสูงสุด คือทุกท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการจะสามารถจัดทำข้อบัญญัติได้ทั้งหมด หากแต่คาดหวังที่จะเรียนรู้ซึ่งกันและกันว่า “กระบวนการทั้งหมดของนิติบัญญัติจากชุมชนท้องถิ่น” มีเงื่อนไขที่จะต้องเตรียมการ เตรียมคน เตรียมความพร้อม เตรียมข้อมูล ความรู้ ความคิด ฯลฯ เป็นเบื้องต้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

พื้นที่เรียนรู้ว่าด้วยกระบวนการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อการปฏิรูประบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา มีพื้นที่ที่ยกระดับการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรฯ ไปสู่การขับเคลื่อน โดยใช้อำนาจท้องถิ่น 3 พื้นที่เรียนรู้ ได้แก่

- 1) ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
- 2) ตำบลปางหินฝน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
- 3) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

ทั้งนี้ศักยภาพต้นทุนพื้นที่เรียนรู้ของแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน พบว่า

กรณีพื้นที่ตำบลทาเหนือ เรื่องสำคัญของการเรียนรู้อยู่ที่กระบวนการขับเคลื่อนกลไกการทำงานในการใช้อำนาจท้องถิ่น ออกข้อบัญญัติว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตำบลทาเหนือ โดยมีคณะทำงานที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นผู้นำทางความคิด บอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่ได้ตั้งแต่เริ่มกระบวนการ ระหว่างการดำเนินงาน ลื่นสุดกระบวนการและแผนงานของการดำเนินงานพื้นที่ที่จะก้าวต่อไป

กรณีพื้นที่ตำบลปางหินฝน เรื่องการใช้อำนาจท้องถิ่น ในการออกคำสั่งองค์การบริหารส่วนตำบลปางหินฝน แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามการแก้ไขปัญหาการใช้ที่ดิน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนตำบลปางหินฝน เป็นกลไกขับเคลื่อนการ

ดำเนินงานทั้งเชิงพื้นที่ และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมมือประสานการทำงานต่อแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการที่ดินที่ทับซ้อนกับแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่โท

ส่วนกรณีพื้นที่เรียนรู้ตำบลแม่วิน เป็นอีกกรณีหนึ่งของการใช้อำนาจท้องถิ่น และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนในเรื่องของการจัดการที่ดิน โดยชุมชน และเชื่อมโยงกับระบบการบริหารจัดการท้องถิ่นในเรื่องของการจัดระบบภาษี ผ่านกลไกการใช้คำสั่งแต่งตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่วินว่าด้วยคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการติดตาม แก้ไขปัญหาการใช้ที่ดินตำบลแม่วิน

การจัดการพื้นที่เรียนรู้ 3 ตำบลจากบทเรียน การดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า มีการจัดการพื้นที่เรียนรู้ที่แตกต่างกันตามบริบท ตามสภาพพื้นที่ ดังนี้

1) **แกนนำ** ผู้นำความคิด คือ นายสองเมือง ตากุล, นายประจักษ์ศิลป์ บุญ และนายจาร์วัฒน์ พื่อทอ

- ริเริ่มศึกษาผลการรักษาป่าไม้ในพื้นที่ล่าห้วยเล็ก ๆ แล้วจึงนำไปขยายแนวคิดในการแลกเปลี่ยนจนเกิดการรักษาป่าในทุกหมู่บ้าน
- ริเริ่มติดตามสถานการณ์การประกาศพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ ที่มีผลกระทบกับชุมชน
- ชักชวนชุมชนต่างๆ เข้าร่วมรณรงค์ผลักดัน (ร่าง) พ.ร.บ.ป่าชุมชน
- ผลักดันให้กรรมการป่าชุมชนเข้าร่วมนโยบายแก้ไขความยากจนด้านที่ดิน ศตจ.ปชช.
- ประสานความร่วมมือกับ อบต.ทาเหนือ เพื่อร่วมกันสร้างอำนาจท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ผ่านข้อบัญญัติฯ

2) **ผู้ร่วมพัฒนา** คือ เครือข่ายป่าชุมชนตำบลทาเหนือจากหมู่บ้านต่างๆ

- ร่วมจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ จนได้รับการสนับสนุน
- ร่วมจัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร เพื่อนำไปบันทึกเป็นฐานข้อมูล
- ร่วมกันจัดประชาคมเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์การป้องกัน พื้นฟู ใช้ประโยชน์ จากฐานทรัพยากร

3) **ผู้สนับสนุน** คือ

- องค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ โดยนายนิกร เต้จ๊ะแยง, นายผดุง โพนเมืองหล้า และนายวิสันต์ ปัญญาภาศ

- (1) ตัดสินใจให้การสนับสนุนการจัดทำข้อบัญญัติฯ
  - (2) เป็นผู้ร่วมกระบวนการ และมีประสบการณ์ตรงจากการพัฒนาข้อบัญญัติฯ จนสามารถประกาศใช้
  - (3) โดยอาศัยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายสภา ตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล และกรรมวิธีออกข้อบัญญัติฯ ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอออกข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ.2542 รวมถึงการดำเนินการเมื่อข้อบัญญัติฯ มีผลบังคับใช้
- หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ให้การสนับสนุน ได้แก่ คณะนิติศาสตร์ มข. โครงการหลวงทาเหนือ อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ทา โรงเรียนทาเหนือวิทยา วัดแม่ตะไคร้
    - (1) ร่วมให้คำแนะนำในการพัฒนาข้อบัญญัติ
    - (2) ร่วมบูรณาการแผนยุทธศาสตร์ประกอบการบังคับใช้ข้อบัญญัติฯ ในพื้นที่

3. ผลพลีผลลัพท์

บทเรียนพื้นที่เรียนรู้ 3 พื้นที่ ตำบลทาเหนือ ปางหินฝน และแม่วิน จะเป็นพื้นที่เรียนรู้ที่ขยายผลไปสู่ชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่ และภาคีเครือข่ายอื่นๆ ก็ตาม กระบวนยังอยู่ขั้นต้นของการทำงาน ที่จะก่อเกิดมรรคผลต่อคนในชุมชน ครอบครัว ชุมชน สังคมและเครือข่ายอย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานและสรุปบทเรียนร่วมกัน นั่นคือ

- 1) เกิดพลังชุมชนในหลายรูปแบบ ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้ ความเข้าใจถ่ายทอดพัฒนาการเรียนรู้ไปสู่พฤติกรรมต่างๆ ของคนในสังคมได้
- 2) ความทันสมัยของระบบข้อมูล และการเข้าถึงภาคประชาชน เกิดการยอมรับความร่วมมือของทุกฝ่าย
- 3) สร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา หรือการจัดการกับเงื่อนไขต่างๆ บางพื้นที่จากเวทีสรุปบทเรียน ประสบการณ์ตำบลทาเหนือในการสร้างความตระหนักและสร้างการมีส่วนร่วม พบว่า
- 4) บทเรียนประสบการณ์ตรงในการใช้ พ.ร.บ.ว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ.2542 ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

4. เว็บบไซต์

1) สร้างรูปธรรมการจัดการที่ดินโดยใช้กระบวนการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเป็นเครื่องมือ ผ่านการสร้างให้เกิดเวทีปรึกษาหารือของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2) การสนับสนุนให้เกิดการออกข้อบัญญัติ/เทศบัญญัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการที่ดิน ที่อยู่อาศัยและทรัพยากร

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสริมสร้างพลังประชาชน โดยหนุนเสริมแกนนำภาคประชาชนในการจัดการกับปัญหา ในการสร้างเวที โอกาสในการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และดำเนินกิจกรรมโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายในการออกข้อบัญญัติ

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำวิทยากรแหล่งเรียนรู้องค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่วิน องค์การบริหารส่วนตำบลปางหินฝน

กลุ่มเพาะเลี้ยงไส้เดือน

ตำบลบางกูด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

จุดเริ่มต้นของแหล่งเรียนรู้การกำจัดขยะอินทรีย์โดยใช้ไส้เดือนดิน เกิดขึ้นในปี 2551 โดยอาจารย์พรทิพย์ วงศ์พยัคฆ์ ได้จัดตั้งชมรมรักษาสีสิ่งแวดล้อมขึ้นภายในโรงเรียนผาณิตวิทยา มีสมาชิกเริ่มแรกเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น-ตอนปลายที่มีจิตอาสารักธรรมชาติ จำนวน 20 คน นโยบายหลักของชมรมรักษาสีสิ่งแวดล้อมคือการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน การจัดกิจกรรมจิตอาสา เช่น การปลูกต้นไม้ การเก็บขยะ การคัดแยกขยะ เป็นต้น ล้วนเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งช่วยปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้กับนักเรียนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ต่อมาในปี 2552 นักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดโครงการค่ายอาสาพัฒนา ณ โรงเรียนผาณิตวิทยา โดยประสานงานผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลบางกูด เพื่อทำการสาธิตวิธีการกำจัดขยะให้กับนักเรียน และชาวบ้านในพื้นที่ด้วยวิธีการต่างๆ หนึ่งในนั้น คือ วิธีการใช้ขยะอินทรีย์ในท้องถิ่นมาเป็นแหล่งอาหารให้กับไส้เดือนดิน เพื่ออาศัยกระบวนการย่อยสลายทางชีวภาพจากไส้เดือนดินในการเปลี่ยนรูปขยะอินทรีย์ที่ไร้ประโยชน์ให้กลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในรูปแบบน้ำหมักชีวภาพ และปุ๋ยมูลไส้เดือนสำหรับผสมดิน จากการจัดกิจกรรมค่ายอาสาดังกล่าว ทำให้นักเรียนและชาวบ้านในตำบลบางกูดเกิดความสนใจที่จะนำแนวคิดการกำจัดขยะนี้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิผลที่เป็นรูปธรรม จึงขอประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนผาณิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบลบางกูด) เพื่อดำเนินโครงการกำจัดขยะอินทรีย์โดยใช้ไส้เดือน ประกอบกับในปี 2553 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาตำบลสุขภาวะ และจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลบางกูดในการบูรณาการองค์ความรู้ในท้องถิ่นให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ทำให้กลุ่มเรียนรู้การกำจัดขยะอินทรีย์ โดยใช้ไส้เดือนนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลบางกูด

เริ่มแรกอาจารย์พรทิพย์ (ประธานกลุ่มเรียนรู้) ใช้ห้องชมรมรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นสถานที่ในการเพาะเลี้ยงไส้เดือนดิน อาหารหลักของไส้เดือนเหล่านี้ คือ ขยะอินทรีย์ภายในโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเศษอาหารที่เหลือจากโรงอาหาร นอกจากนี้ได้เปิดรับขยะอินทรีย์และเศษอาหารจากชาวบ้านในพื้นที่ด้วย อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดของสถานที่ ทำให้กระบวนการเลี้ยงไส้เดือน และการผลิตน้ำหมักชีวภาพได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากสภาพห้องที่คับแคบและอับชื้น มีกลิ่นเหม็น ทำให้ไม่สามารถขยายแพร่พันธุ์ไส้เดือนได้ ดังนั้นเมื่อต้นปี 2554 แหล่งเรียนรู้แห่งนี้จึงขอความร่วมมือจากนักศึกษาคณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัย และของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางกรูด เพื่อสร้างโรงเรือนเพาะเลี้ยงไส้เดือนจากขยะอินทรีย์ที่มีสภาพแวดล้อมเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของไส้เดือน และสามารถผลิตน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยมูลไส้เดือนที่ได้ผลดีอย่างมาก ซึ่งกลุ่มเพาะเลี้ยงไส้เดือนมีเป้าหมายเพื่อ

- 1) พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น แหล่งศึกษาดูงานที่มีประสิทธิภาพ พัฒนาเป็นรูปธรรมอย่างยั่งยืน
- 2) ช่วยกำจัดขยะอินทรีย์ภายในครัวเรือนและชุมชนได้ด้วยตนเอง
- 3) ปรับปรุงโครงสร้างและเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน ในการนำไปใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรมของประชาชนในพื้นที่
- 4) ผลิตน้ำหมักมูลไส้เดือน และปุ๋ยมูลไส้เดือนที่มีประสิทธิภาพ สามารถประยุกต์ใช้ในการเป็นอาหารโปรตีนสำหรับเลี้ยงสัตว์
- 5) สร้างรายได้เสริมให้กับนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม สำหรับใช้เป็นทุนการศึกษา
- 6) เป็นแนวทางการประกอบอาชีพของประชาชนในอนาคต เช่น ธุรกิจเพาะเลี้ยงไส้เดือน น้ำหมักมูลไส้เดือน ปุ๋ยมูลไส้เดือน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน
- 7) ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ลดภาวะโลกร้อน โดยการย่อยสลายขยะอินทรีย์ให้กลายเป็นปุ๋ยธรรมชาติ สามารถใช้ไส้เดือนดินเป็นดัชนีชี้วัดด้านพิษวิทยาในสิ่งแวดล้อม

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

- 1) แต่งตั้งคณะกรรมการการจัดการคนของแหล่งเรียนรู้การจัดขยะอินทรีย์ด้วยไส้เดือน แบ่งออกเป็นได้ 3 ส่วน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนผานิติวิทยา อาจารย์ที่ปรึกษาแหล่งเรียนรู้ นักเรียนในชมรมรักษาสิ่งแวดล้อม

- (1) ผู้อำนวยการโรงเรียนผานิตวิทยา มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ แหล่งเงินทุน ช่องทางด้านการเผยแพร่ความรู้สู่สังคม เพื่อให้แหล่งเรียนรู้สามารถดำเนินการ และพัฒนาให้เกิดประสิทธิผล เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน
  - (2) อาจารย์ที่ปรึกษาแหล่งเรียนรู้ (อาจารย์พรทิพย์ วงศ์พยัคฆ์) มีบทบาทหน้าที่ในการให้คำปรึกษา ความรู้ทางวิชาการ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน อีกทั้งเป็นผู้ขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้สู่สังคมภายนอกผ่านการจัดนิทรรศการวิชาการเพื่อเผยแพร่ความรู้ทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด
  - (3) นักเรียนในชมรมรักษาสีสิ่งแวดล้อม ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น-ตอนปลาย โรงเรียนผานิตวิทยา ซึ่งเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในแหล่งเรียนรู้ ตั้งแต่เป็นผู้จัดหาแหล่งอาหาร เพาะเลี้ยงไส้เดือน ผลิตน้ำหมักมูลไส้เดือน ปุ๋ยมูลไส้เดือน ออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายแก่ท้องถิ่น อีกทั้งเป็นวิทยากรให้ความรู้ในด้านการกำจัดขยะอินทรีย์ให้กับผู้ที่มาศึกษาดูงาน ร่วมจัดนิทรรศการ และนำเสนองานนอกสถานที่ โดยมีการสืบสานแนวคิดวิธีการจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน
- 2) บริหารจัดการข้อมูลของแหล่งเรียนรู้การกำจัดขยะอินทรีย์ด้วยไส้เดือน ประกอบด้วย

- (1) การนำความรู้ที่ได้รับในด้านการกำจัดขยะอินทรีย์มาบูรณาการ และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตนเอง โดยการปรับปรุงข้อผิดพลาด จากปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งสามารถดำเนินการได้จริง และขยายเครือข่ายให้กับประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกได้นำไปปฏิบัติ
- (2) นักเรียนทำการจดบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ปริมาณน้ำที่รดให้กับไส้เดือนดิน/วัน อุณหภูมิ ความชื้นของดิน ลักษณะประเภทของอาหารที่นำมาเลี้ยงไส้เดือน เพื่อสังเกต ควบคุมผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งก็คือการควบคุมคุณภาพของน้ำหมักมูลไส้เดือนให้มีประสิทธิภาพ ไม่เข้มข้นหรือเจือจางจนเกินไป

(3) การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ทั้งในรูปแบบโปสเตอร์ แผ่นพับ เอกสารการบรรยายให้แก่บุคคลที่สนใจได้เรียนรู้ ศึกษาดูงาน

3) แสวงหาทรัพยากรทุน/เงิน ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหารจัดการ การลงทุนของแหล่งเรียนรู้การกำจัดขยะอินทรีย์ด้วยไส้เดือน เนื่องจากการดำเนินงานในทุกขั้นตอนต้องใช้งบประมาณในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์สำหรับการเพาะเลี้ยง และบรรจุผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่าย ในเบื้องต้นการจัดการทรัพยากรทุนของแหล่งเรียนรู้ จำแนกเป็น 4 ส่วน คือ

- งบประมาณลงทุนจากชมรมรักสิ่งแวดล้อม โรงเรียนผาณิตวิทยา สำหรับใช้ในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้
- งบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานท้องถิ่นอื่นๆ ที่ให้การสนับสนุน สำหรับเป็นค่าปรับปรุง ดูแลรักษาโรงเรียน และการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ของแหล่งเรียนรู้
- งบประมาณจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้ำหมักมูลไส้เดือน และปุ๋ยไส้เดือน สำหรับนำมาใช้ในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ แหล่งอาหารเพื่อต่อยอดการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้
- เงินบริจาคจากผู้ที่มาศึกษาดูงาน และจากการจัดงานนิทรรศการ สำหรับเป็นผลตอบแทนให้กับนักเรียนที่เป็นสมาชิก และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

4) เรียนรู้การจัดการงานของแหล่งเรียนรู้การกำจัดขยะอินทรีย์ด้วยไส้เดือน มีดังนี้

- การเพาะเลี้ยง และขยายพันธุ์ไส้เดือน โดยการเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ในวัสดุปลูกที่เหมาะสม คือ ดินที่สะอาด มีความพรุนสูง ใบไม้ ชีวู และน้ำ เพาะเลี้ยงเป็นระยะเวลาประมาณ 1-2 เดือน จะได้ปริมาณไส้เดือนที่มากขึ้น จากนั้นจึงแบ่งจำนวน เพื่อนำไปย่อยสลายขยะอินทรีย์
- การกำจัดขยะอินทรีย์ โดยนำไส้เดือนที่แพร่ขยายพันธุ์แล้วมาทำการย่อยสลายขยะอินทรีย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเศษพืช ผัก ผลไม้ที่ไม่มีรสเปรี้ยว เนื่องจากความเปรี้ยวจะทำให้ค่าความเป็นกรดเป็นด่างของดินเปลี่ยนแปลงไป และเกิดพิษต่อไส้เดือนได้ ดังนั้นจึงต้องมีการคัดเลือกแหล่งอาหารที่เหมาะสมต่อไส้เดือน ระยะเวลาการย่อยสลายขึ้นกับปริมาณขยะอินทรีย์ ทำการย่อยสลายจนกระทั่งเศษอาหารกลายเป็นเม็ดดินร่วนๆ ก้อนเล็กๆ ซึ่งจะกลายเป็นปุ๋ยมูลไส้เดือนในที่สุด
- การรดน้ำ ดำเนินการในระหว่างการย่อยขยะ เพื่อให้เกิดความชื้นเพียงพอที่ไส้เดือนสามารถดูดซึมสารอาหารไปใช้ประโยชน์ต่อไป ผลที่ได้จากการรดน้ำ

ทำให้เกิดน้ำชะดิน มูลไส้เดือน และเศษอาหารที่ย่อยแล้ว เกิดเป็นน้ำหมักมูลไส้เดือนที่มีประสิทธิภาพ

- การแบ่งหน้าที่การบริหารจัดการของนักเรียนที่เป็นสมาชิกของแหล่งเรียนรู้ โดยจัดเวรผลัดเปลี่ยนกันเพื่อรดน้ำให้กับไส้เดือน การจดบันทึกลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การจัดหาและคัดเลือกแหล่งอาหาร การเปลี่ยนดินให้กับไส้เดือนประมาณ 1 ครั้ง/เดือน เพื่อลดจำนวนการตายของไส้เดือน เนื่องจากการหมักหมมของเศษอาหารที่ไม่สามารถย่อยสลายได้
- การจัดทำบรรจุภัณฑ์ ได้แก่ ขวดน้ำพลาสติกที่เหลือใช้ในครัวเรือน ชุมชน เพื่อใช้เป็นบรรจุภัณฑ์ของน้ำหมักมูลไส้เดือน เป็นการนำวัสดุที่เหลือใช้กลับมาใช้ใหม่ (Reuse) ทำให้เกิดการคัดแยก ลดขยะพลาสติกในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง
- การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ ทั้งในรูปแบบ โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ เอกสารประกอบการบรรยาย สำหรับใช้ในการจัดนิทรรศการ และเผยแพร่แก่ชุมชน นอกจากนี้ได้มีการออกแบบผลจากผลิตภัณฑ์ของแหล่งเรียนรู้ด้วย
- การขยายเครือข่ายสมาชิก โดยเน้นประชาชนในท้องถิ่นที่ต้องการลดปริมาณขยะในครัวเรือน มีใจรักสิ่งแวดล้อม และเพิ่มรายได้เสริมให้กับตนเอง
- การจำหน่ายและจัดตลาด ผลิตภัณฑ์ที่มีการจำหน่าย ได้แก่ น้ำหมักมูลไส้เดือน ปุ๋ยมูลไส้เดือน ชุดวัสดุเพาะเลี้ยงไส้เดือนสำหรับการนำไปปฏิบัติเองในครัวเรือน

3. ผลพลัด ผลิตผล

น้ำหมักมูลไส้เดือน ปุ๋ยมูลไส้เดือน (ดินที่เป็นเม็ดร่วนซุย สำหรับใช้เป็นหัวเชื้อในการผสมกับวัสดุปลูกทางการเกษตร) ชุดวัสดุเพาะเลี้ยงไส้เดือน (ให้แก่ประชาชนที่เป็นสมาชิกนำไปปฏิบัติในครัวเรือนของตน) พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ สถานที่ศึกษาดูงาน ลดปริมาณขยะอินทรีย์ในท้องถิ่น เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดเครือข่ายสมาชิกภายนอกแหล่งเรียนรู้ ช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

4. เว็อนไวการนำใช้

1) ความสามัคคี ความมุ่งมั่น ขยัน อดทน และเจตคติที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอาจารย์ นักเรียน และสมาชิกในแหล่งเรียนรู้

2) นโยบายการสนับสนุน ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่ผลงานสู่สังคมภายนอก

3) ความยั่งยืนของแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียน จึงควรขยายเครือข่ายสมาชิกสู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น

4) ช่องทางการตลาด ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเลี้ยงไส้เดือน ซึ่งควรมีแหล่งรับซื้อที่แน่นอนและยั่งยืน สอดคล้องกับขีดความสามารถในการผลิตของแหล่งเรียนรู้

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำวิทยากรแหล่งเรียนรู้กลุ่มเพาะเลี้ยงไส้เดือน ตำบลบางกูด

ธนาคารขยะ ในโรงเรียน วัดหินคาง

ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เกิดขึ้นใน ปี 2548 โดยอาจารย์โรงเรียนหินคาง มีแนวคิดในการลดปริมาณขยะภายในโรงเรียน โดยจัดกิจกรรมการเก็บขยะ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมในโครงการส่งเสริมสุขภาพ ผลที่ได้จากกิจกรรม คือ โรงเรียนสะอาดขึ้น นักเรียนมีจิตสำนึกที่ดี และมีความตระหนักในด้านการจัดการขยะมากขึ้น ซึ่งเป็นการจุดประกายความคิดให้มีการพัฒนา จัดตั้งโครงการในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีให้แก่นักเรียนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลดปริมาณขยะในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เป็นการรักษาสีเขียวอย่างยั่งยืนและถ่ายทอดองค์ความรู้ และระบบการจัดการอย่างยั่งยืนจากนักเรียนรุ่นพี่สู่นักเรียนรุ่นน้อง เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) แต่งตั้งคณะทำงานโรงเรียนหินคาง แบ่งออกเป็นได้ 3 ส่วน คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนหินคาง อาจารย์ที่ปรึกษาแหล่งเรียนรู้ นักเรียนที่เป็นสมาชิก

2) การบริหารจัดการข้อมูลของแหล่งเรียนรู้ธนาคารขยะ โรงเรียนหินคาง ประกอบด้วย

- (1) การประยุกต์ใช้หลักการจัดการขยะ 3R (Reduce/Reuse/Recycle)
- (2) ระบบธนาคารขยะ นำระบบกลไกพื้นฐานของธนาคารมาประยุกต์ให้เข้ากับการจัดการขยะ โดยมีนักเรียนเป็นผู้จัดการข้อมูล
- (3) การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ทั้งในรูปแบบโปสเตอร์ แผ่นพับ เอกสารการบรรยายให้แก่บุคคลที่สนใจได้เรียนรู้ ศึกษาดูงาน

ผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลดงน้อย

3) ลงทุนของธนาคารขยะ โรงเรียนหินตาข ในทุกขั้นตอนต้องใช้งบประมาณในการแลกเปลี่ยนขยะเป็นมูลค่าเงิน และการจำหน่ายขยะให้กับร้านค้าที่รับซื้อ ในเบื้องต้นการจัดการทรัพยากรของแหล่งเรียนรู้ จำแนกเป็น 4 ส่วน คือ

- งบประมาณลงทุนจากโรงเรียนหินตาข สำหรับใช้ในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้
- งบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่
- งบประมาณจากการจำหน่ายขยะให้กับร้านค้าที่มารับซื้อ ใช้สำหรับการขับเคลื่อนกลไกธนาคารขยะ
- เงินบริจาคจากผู้ที่มาศึกษาดูงาน และจากการจัดงานนิทรรศการ สำหรับเป็นผลตอบแทนให้กับนักเรียนที่เป็นสมาชิก และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

4) กิจกรรมจัดธนาคารขยะ โรงเรียนหินตาข โดยมีรายละเอียดดังนี้

- การเก็บขยะของนักเรียนทุกคนที่เป็นสมาชิก โดยสามารถเก็บขยะทั้งจากบ้านของตนเอง และขยะที่พบภายในโรงเรียน
- การคัดแยกประเภทขยะ นักเรียนแต่ละคนจะทำการคัดแยกประเภทขยะ เช่น ขยะพลาสติก ขยะอินทรีย์ ขยะมีพิษ เพื่อง่ายต่อการจัดการและการกำจัด
- กลไกธนาคารขยะ การตรวจสอบขยะ การชั่งน้ำหนักขยะ การจัดทำบัญชี และการจ่ายเงิน
- การจำหน่ายขยะให้กับร้านค้า หรือหน่วยงานภายนอกที่ต้องการรับซื้อ เพื่อนำขยะไปกำจัด หรือนำกลับมาใช้ใหม่
- การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ ทั้งในรูปแบบโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ แผ่นพับ เอกสารประกอบการบรรยาย สำหรับใช้ในการจัดนิทรรศการ และเผยแพร่แก่ชุมชน
- การขยายเครือข่ายสมาชิก โดยเน้นสถานศึกษาในท้องถิ่นที่ต้องการลดปริมาณขยะ มีใจรักสิ่งแวดล้อม และสามารถเพิ่มรายได้เสริมให้แก่นักเรียน

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

- เกิดธนาคารขยะที่สร้างผลเป็นรูปธรรม
- ลดปริมาณขยะในโรงเรียน ชุมชน แลปริมาณขยะที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้

มากขึ้น

- เยาวชนมีจิตสำนึกที่ดีในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก เกิดการมีส่วนร่วม เป็นเมล็ดพันธุ์ที่ดีในอนาคต
- เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
- เกิดความรักสามัคคี มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้องภายในโรงเรียน

4. ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ

จากการถอดบทเรียนของแหล่งเรียนรู้ธนาคารขยะ โรงเรียนหินดาษ พบว่าปัจจัยหรือเงื่อนไขที่จะส่งผลให้การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ประสบความสำเร็จได้นั้น ควรประกอบด้วย

- 1) ความสามัคคี ความมุ่งมั่น ชยัน อดทน และเจตคติที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอาจารย์ นักเรียน และสมาชิกในแหล่งเรียนรู้
- 2) นโยบายการสนับสนุน ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่ผลงานสู่สังคมภายนอก
- 3) ความยั่งยืนของแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียน จึงควรขยายเครือข่ายสมาชิกผู้ท้องถิ่นให้มากขึ้น
- 4) การได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ตำบลปากพูน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้สามารถนำแนวคิดมาพัฒนา ปรับใช้ให้เหมาะสมกับแหล่งเรียนรู้ของตน

บรรณานุกรมและบุคลากร

วิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ ธนาคารขยะ ในโรงเรียนวัดหินดาษ

ธนาคารต้นไม้

อบต.บ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ระยะบุกเบิก

ปี 2550 เกิดปัญหาการบุกรุกทำลายป่าเพื่อประกอบอาชีพ การใช้ทรัพยากรป่าอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ กลุ่มแกนนำเล็งเห็นถึงสถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต จึงมีวิธีการป้องกันไว้ตั้งแต่ต้น และเนื่องด้วยนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้ปลูกต้นไม้ตามถนนตลอดแนว โดยที่รัฐบาลสนับสนุนในเรื่องของจำนวนกล้าไม้ที่ใช้ปลูก จึงทำให้เกิดแนวคิดในการก่อตั้งธนาคารต้นไม้ภายในตำบลบ้านควนนำ โดยคณะทำงานภาคประชาชนได้ปรึกษาหารือและเห็นสมควรในการจัดตั้งธนาคารต้นไม้ รวมถึงแต่งตั้งคณะกรรมการระดับตำบลและออกกฎระเบียบใช้กับธนาคารต้นไม้ทั้งตำบลบ้านควน โดยมีการจัดทำเวทีประจำตำบลนำเสนอในเรื่องปลูกต้นไม้ในใจคน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำพะโต๊ะมาเป็นผู้ให้ความรู้ความเข้าใจ เป็นผู้จุดประกายความคิดปลูกต้นไม้ใช้หนี้ ปลูกไม้ใช้สอยได้เข้ามาร่วมในการประชุมสัญจรตำบล โดยให้แนวคิดในเรื่องปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของธนาคารต้นไม้ รักษาสมาชิกและความสะดวกทางธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป ต่อมามีการเปิดรับสมัครสมาชิกธนาคารต้นไม้ จึงได้เกิดเป็นธนาคารต้นไม้สาขาย่อยสาขาแรก คือธนาคารต้นไม้สาขาบ้านช่องสะทอน หมู่ที่ 5 โดยมีจำนวนสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 50 คน ทางธนาคารต้นไม้จะแจกต้นไม้ให้คนละ 9 ต้น ไว้เพื่อปลูกกันตามแนวถนนเขตสวนเขตบ้านของตนเอง อีกทั้งปลูกไว้ใช้ประโยชน์แล้วยังนำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้อีกทางหนึ่ง กิจกรรมหรือหน้าที่หลักๆ ของการเป็นสมาชิกธนาคารต้นไม้ อันได้แก่การร่วมด้วยช่วยกันปลูกต้นไม้ตลอดแนวริมถนนสาธารณะ การเพาะพันธุ์กล้าไม้ไว้ใช้ในกิจกรรมต่างๆ นอกเหนือจากนี้ทางธนาคารต้นไม้ยังได้จัดตั้งคณะกรรมการธนาคารต้นไม้ไว้เพื่อการทำงานที่เป็นระบบมีขั้นตอนในการจัดทำ มีการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับ กติกาของกลุ่มไว้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร หลังจากก่อตั้ง

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการปฏิรูประบบสุขภาวะตำบลบ้านควน และอปท.เครือข่ายเพื่อชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ตำบลบ้านควน

ธนาคารตันไม้มาได้ 1 ปี และเล็งเห็นว่าประชาชนให้การตอบรับเป็นอย่างดีให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

ในปี 2551 ภาคประชาชนได้มีแนวคิดที่จะเผยแพร่ความรู้และเพิ่มจำนวนสาขาของธนาคารตันไม้ โดยการแบ่งพื้นที่รับสมัครสมาชิกที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับสาขาที่จัดตั้งใหม่ 2-3 หมู่บ้าน ต่อ 1 สาขา มีการถ่ายทอดความรู้ในการบริหารจัดการของธนาคารตันไม้ อีกทั้งยังมีการส่งเสริมให้ปลูกต้นไม้เสริมแซมไว้กับพืชเศรษฐกิจในพื้นที่ของตนเองที่ครอบครองดูแล มีการรับสมัครสมาชิกเพิ่มจากสาขาที่ก่อตั้งขึ้นมาใหม่ ซึ่งได้รับความสนใจจากประชาชนในพื้นที่เป็นอย่างดีเพราะได้รับการประชาสัมพันธ์ที่ดีจากหลายๆ ฝ่าย จนทำให้เกิดมีธนาคารตันไม้เพิ่มขึ้นอีก 3 สาขา ได้แก่ หมู่ที่ 10 หมู่ที่ 11 และหมู่ที่ 17 นอกจากการแจกพันธุ์ต้นไม้ให้สมาชิกไปปลูกไว้ตามบ้านตนเองแล้ว ทางธนาคารตันไม้ยังเกิดความคิดใหม่ๆ ให้มีการรับฝากพันธุ์ไม้ รับแลกพันธุ์ไม้ และรับขายพันธุ์ไม้อีกด้วย ซึ่งถือเป็นการเพิ่มช่องทางการสร้างรายได้เพิ่มของประชาชนในพื้นที่อีกทางหนึ่ง นอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลักของแต่ละครัวเรือนแล้ว และสมาชิกยังได้รับพันธุ์ไม้ใหม่ๆ ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่มนำไปปลูกเสริมแซมในพื้นที่สวนของตนเอง ซึ่งพันธุ์ไม้ใหม่ๆ ที่ได้รับยังเหมาะแก่การเพาะปลูกในพื้นที่ตำบลบ้านควนอีกด้วย เช่น ไม้มะฮอกกานี เหมาะกับการปลูกเสริมแซมกับยางพารา เป็นต้น

ปี 2552 มีการตอบรับจากประชาชนในหลายหมู่บ้านที่ต้องการที่จะเป็นสมาชิกธนาคารตันไม้ จึงมีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งปรากฏว่าในปีนี้ได้มีจำนวนธนาคารตันไม้เพิ่มขึ้นมาอีก 4 สาขา คือ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 16 หมู่ที่ 12 และหมู่ที่ 7 อย่างไรก็ตาม ทางภาคประชาชน และคณะกรรมการธนาคารตันไม้ตำบลบ้านควนได้มีการปรึกษาหารือแล้วเห็นว่าตำบลบ้านควนยังมีธนาคารตันไม้ไม่ครอบคลุมทั่วทั้งตำบล จึงมีแนวคิดที่จะขยายสาขาของธนาคารตันไม้ให้เพิ่มขึ้นจนครอบคลุมทั้งตำบล โดยแกนนำได้เสนอโครงการขยายธนาคารตันไม้ต้องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน เพื่อของบประมาณสนับสนุนเป็นจำนวน 25,000 บาท เพื่อนำมาจัดซื้อพันธุ์ไม้ อุปกรณ์ในการปฏิบัติงานต่างๆ ได้แก่ ปุ๋ย ถูดำ และวัสดุที่เกี่ยวข้องในการจัดทำให้แก่สมาชิกในสาขาที่จะทำการเปิดใหม่ หลังจากนั้นได้มีข้อตกลงร่วมกันว่าจะมีการประชุมแกนนำของธนาคารตันไม้แต่ละสาขาในวันที่ 25 ของทุกเดือน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน อธิบายระเบียบข้อบังคับ กฎกติกาของธนาคารตันไม้ให้แกนนำรับทราบนำไปประชาสัมพันธ์แก่สมาชิก เสนอปัญหา อุปสรรคในการทำงาน ผลการดำเนินงาน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคเหล่านั้น

ระยะเติบโต

ในปี 2553 จนถึงปัจจุบัน มีธนาคารต้นไม้ทั้งหมดจำนวน 8 สาขาย่อย โดยมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 326 คน นอกจากจะส่งเสริมให้คนในพื้นที่รักในการปลูกต้นไม้แล้ว ยังส่งเสริมกิจกรรมการปลูกต้นไม้ในโรงเรียน 5 โรงเรียนในพื้นที่ตำบล ซึ่งส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ร่วมกิจกรรมของธนาคารต้นไม้ ทำให้ตำบลบ้านควนสามารถเป็นต้นแบบในการให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจในเรื่องของธนาคารต้นไม้และได้นำเอาความรู้ไปใช้เพื่อการส่งเสริมให้ธนาคารต้นไม้เกิดขึ้นครอบคลุมทั่วทั้งประเทศต่อไป

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

การจัดตั้งธนาคารต้นไม้ เป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้โดยตลอดแนวถนน โดยที่รัฐบาลจะสนับสนุนในเรื่องของจำนวนกล้าไม้ที่ใช้ในการปลูก โดยประธานแต่ละสาขารวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นคณะกรรมการของกลุ่ม และมีการรับสมัครสมาชิกซึ่งเป็นประชาชนในตำบลบ้านควนให้เข้ามามีส่วนร่วม

1) จัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มและภาคประชาชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มได้มีการสำรวจความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ และช่วยกันหาวิธีการแก้ไขหรือป้องกันไว้ล่วงหน้า โดยมีการลงพื้นที่ไปสอบถามพูดคุยกับประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงบริเวณที่เกิดความเสียหาย สอบถามถึงสาเหตุความเป็นมาของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นนำข้อมูลที่ได้รับมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา ซึ่งในการจัดการข้อมูลของธนาคาร ประกอบด้วย ข้อมูลรายชื่อสมาชิก ข้อมูลพันธุ์ไม้ที่มีอยู่ในธนาคาร ได้แก่ ขุนไม้ (พญาไม้) ตะเคียนทอง จำปาทอง เทพพาโร ทัมมิ่ง ประดู่ ยางนา พิกุล ราชพฤกษ์ ตำเสา กระถินณรงค์ จิกเขา จิกนา ไม้หว่า ชนุน สะเดานา สะเดาเทียม มะฮอกกานี เหมียง สะตอ หลุมพอ ไข่เขียว ลูกเนียง กานพลู ชะมวง ข้อมูลกฎระเบียบของธนาคารสาขาย่อย ข้อมูลการรับฝาก แจก แลก และขายพันธุ์ไม้

2) จัดกิจกรรมให้สมาชิกที่ปลูกต้นไม้ซ่อมแซมอยู่ก่อนแล้วเคยปฏิบัติงานในด้านนี้มาก่อนแล้ว และสมาชิกที่ยังไม่เคยปลูกต้นไม้มาก่อน หรือผู้ที่ยังไม่เคยได้ร่วมโครงการนี้มาก่อนหน้านี้เลย รับสมัครคนในพื้นที่ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสนใจในเรื่องของการอนุรักษ์ป่า โดยจะมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำงานเพื่อความสะดวกในการลงมือปฏิบัติ ซึ่งการรับสมัครสมาชิกจะต้องมีการทราบประวัติของผู้สมัครทราบชื่อ-นามสกุล และที่อยู่ ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้ก็ไว้เพื่อเป็นหลักฐานสำหรับการตรวจสอบหากเกิดข้อผิดพลาด

3) จัดรับฝาก แจก แลก ขายต้นไม้ ขยายพันธุ์ไม้ แก่สมาชิกเพื่อใช้เพาะปลูกในที่ดินของตนเอง ปลูกต้นไม้ร่วมกันตามแนวริมถนนตามที่สาธารณะเพื่อให้มีความร่มเย็น ร่วมกันปลูก

ในพื้นที่ป่าชุมชน สมาชิกภายในกลุ่มจะช่วยกันเพาะพันธุ์ต้นไม้ไว้เพื่อการดำเนินงานของกลุ่ม และยังคงช่วยกันดูแลรักษาผืนป่า สอดส่องดูแลและเฝ้าระวังมิให้มีการทำลายป่า โดยคณะกรรมการจะเป็นผู้ติดตามรายละเอียดความคืบหน้าของการทำงานภายในกลุ่ม จะมีการลงพื้นที่สำรวจสภาพผืนป่าก่อนที่จะมีการจัดตั้งธนาคารต้นไม้สาขาย่อยเพิ่มขึ้นมาอีก ตลอดจนแกนนำและคณะกรรมการจะเข้าไปสร้างแรงจูงใจตรวจเยี่ยมสมาชิกที่ดำเนินการปลูกต้นไม้ โดยแกนนำจะดูแลรักษาต้นไม้ให้เป็นเวลา 2 ปี

4) ระดมทุนจากสมาชิกแรกเข้ามีค่าใช้จ่ายในการสมัคร คนละ 100 บาท พร้อมกับค่าดำเนินการ 20 บาท และจากการที่แกนนำและคณะกรรมการประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน ขอรับอุดหนุนงบประมาณปีละ 52,000 บาท เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการเพาะชำพันธุ์กล้าไม้ในแปลงสาธิตต่อเนื่องตลอดทุกปี โดยในปี 2554 อบต.บ้านควน หนุนเสริมงบประมาณเพื่อดำเนินงานในการจัดกิจกรรมสร้างเครือข่ายเด็กเยาวชน ด้วยการเชื่อมงานกับโรงเรียนในพื้นที่ ได้แก่ โรงเรียนบ้านคลองกก โรงเรียนสหกรณ์นิคมอุบลรัตน์ โรงเรียนวัดชลธารวดี โรงเรียนบ้านหนองโพธิ์มิตรภาพที่ 129 โรงเรียนชลธารวิทยา และขอรับการสนับสนุนพันธุ์ไม้จากหน่วยอนุรักษ์และจัดการป่าต้นน้ำพะโต๊ะ

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) ชาวบ้านมีจิตใจในการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้น ปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะและในพื้นที่ของตนเอง อีกทั้งยังมีการปลูกต้นไม้เสริมแซมเพิ่มเติมอีกหลายชนิด
- 2) ก่อให้เกิดเป็นพื้นที่สีเขียวเพิ่มมากขึ้นในตำบลเป็นการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศ ช่วยลดภาวะโลกร้อนที่เป็นปัญหาระดับโลกอยู่ในขณะนี้
- 3) เพิ่มมูลค่าที่ดินของตนเองและที่ดินสาธารณะ
- 4) เกิดจิตสำนึกร่วมกันของแกนนำ สมาชิกและประชาชนให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนและประเทศชาติเป็นสำคัญ

4. เว็อนไกรการนำใช้

การค้นหาและนำใช้ข้อมูลโดยลงพื้นที่ไปเก็บข้อมูลชนิดของต้นไม้ที่มีอยู่ในตำบล และจัดให้มีกระบวนการอนุรักษ์และถ่ายทอดการรักษาด้านไม้ไปสู่เด็กและเยาวชน

- 1) สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้แก่ประชาชนในพื้นที่
- 2) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล พื้นที่ป่าไม้ ชนิดของต้นไม้ที่มีอยู่ในตำบล 3) ถ่ายทอดความรู้ในการอนุรักษ์ต้นไม้ไปสู่เด็กและเยาวชนในพื้นที่

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) เอกสาร “สานพลังชุมชนพัฒนาคนบ้านควน”
- 2) เอกสารคู่มือวิทยากรแหล่งเรียนรู้โครงการปฏิรูประบบสุขภาพระดับตำบลบ้านควนฯ
- 3) แผ่นพับ แผ่นป้ายแผนภาพความคิด
- 4) นายภิญโญ ทองหัตถา, นายวิสุทธิ คงภักดี, นายสมศักดิ์ สุดใจ และนายไพบุลย์ น้อยพิน ตำบลบ้านควน

ระบบนิเวศต้นน้ำในพื้นที่ ป่าชุมชนบ้านเขาโตะ

อุทยานการศึกษาวัดป่าเขาโตะ ตำบลบักได อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ตำบลบักไดมีการดำเนินการที่จัดการปัญหาตัดไม้ทำลายป่าจำนวนมาก เกิดจากการศรัทธาในพระสงฆ์ (พระครูพนมศิลาจารย์ วังศ์โส) ผู้นำทางศาสนาที่เห็นคุณค่าของป่า และต้องการให้ชุมชนช่วยกันอนุรักษ์ ใช้กลไกจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน จากความร่วมมือขององค์กรหน่วยงานในพื้นที่ และองค์กรนอกพื้นที่ ดำเนินการเป็นแหล่งเรียนรู้ “ต้นน้ำป่าชุมชนบ้านเขาโตะ” สะท้อนถึงแนวคิดสร้างการมีส่วนร่วมโดยจัดเวทีประจำเดือนของชุมชน การทำศึกษาวิจัยร่วมกิจกรรมการปลูกป่า กำหนดกติกาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่า ร่างกฎระเบียบป่าชุมชน ทำให้ชุมชนร่วมกันสอดส่องมิให้มีการละเมิดกติกา จัดทำฐานเรียนรู้ฐานข้อมูลป่า 10 ฐาน การระดมทุนขยายพื้นที่ป่าจากการรับบริจาคที่ดิน ทอดผ้าป่าสามัคคี และจัดซื้อป่าจากเงินสดและเงินผ่อน และสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมโดยใช้ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อถือ พิธีกรรมเป็นสื่อกลาง ร่วมกันปลูกป่าเพื่อขยายพื้นที่ป่า ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น จะได้พื้นที่ป่าเพิ่มจาก 28 ไร่เป็น 1,700 ไร่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธรักษ์ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ปราสาทดาวายซึ่งเป็นโบราณสถานประวัติศาสตร์ของไทย-กัมพูชา

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล โดยมีการเก็บข้อมูลปัญหาของทรัพยากรที่เกิดขึ้น โดยใช้เวทีประจำเดือนของชุมชน การทำศึกษาวิจัย

2) นำข้อมูลที่ได้มาเผยแพร่ และกำหนดกติกาการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับป่าร่วมกันของคนในชุมชน

- กำหนดกฎระเบียบป่าชุมชน 12 ข้อ

คณะผู้ถอดบทเรียน ว่าที่ ร.ต.สิริพงษ์ ชูชื่นบุญ นายสุรศักดิ์ เกลียวเพียร รองปลัดตำบลบักได

กฎระเบียบป่าชุมชนเขาโต๊ะ:

- (1) ห้ามตัดไม้ขนาดตั้งแต่เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตรขึ้นไป หากมีการตัดให้ขออนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน และคณะกรรมการป่าชุมชนมีความเห็นชอบด้วยการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ทุกครั้งที่มีการอนุญาต หากฝ่าฝืนมีโทษปรับตั้งแต่ 1,500 บาทขึ้นไปตามขนาดและคุณค่าของไม้
- (2) ป่าชุมชนเขาโต๊ะอยู่ในช่วงอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าให้อยู่คู่กับป่าชุมชนเขาโต๊ะจึงมีข้อห้ามล่าสัตว์ทุกชนิด ออกจากป่าชุมชนเขาโต๊ะโดยเด็ดขาด ยกเว้นสัตว์จำพวกแมลงตามฤดูกาลเท่านั้นให้สามารถนำไปเพียงเพื่อการประกอบอาหารเท่านั้น หากฝ่าฝืนมีโทษปรับตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไป หรือตามแต่คณะกรรมการป่าชุมชนเขาโต๊ะเห็นสมควร
- (3) การขุดหาสมุนไพรจะต้องมีความเห็นชอบและได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น หากฝ่าฝืนมีโทษปรับ 2,000 บาทขึ้นไป
- (4) ผักที่อยู่ในป่าชุมชนประเภทกอหรือเง้า เช่น ดอกกระเจียว อีต้อ ปะอ่าว สากเหล็ก ห้ามขุดไปทิ้งรากทั้งต้น ให้นำไปเฉพาะส่วนที่ประกอบอาหารได้เท่านั้น ไม้ให้นำไปเพื่อการเพาะปลูก หากพบเจอมีโทษปรับ 200 บาทขึ้นไป
- (5) มันทุกประเภท เช่น มันเทียน เมื่อขุดแล้วนำดินมันลงหลุมแล้วกลบหลุมที่ขุดเพื่อให้ดินมันได้เกิดใหม่ หากมีการพบเจอว่าขุดไม่กลบมีโทษปรับ 200 บาท
- (6) ไร่ ห้ามตัดต้นไร่โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน การหาหน่อไม้ต้องไม่เกิน 20 หน่อต่อ 1 คน และห้ามหักหน่อที่มีความสูงเกิน 1 เมตร ฝ่าฝืนมีโทษปรับ 500 บาทขึ้นไป
- (7) ผลไม้ป่าให้เก็บผลไม้โดยการสอยหรือป็นเก็บ ห้ามตัดกิ่งไม้หรือโค่นต้นลงมาเพื่อตัดเอาผล หากพบเจอว่ามีการตัดกิ่งหรือโค่นต้นมีโทษปรับ 500 บาทขึ้นไป
- (8) สัตว์น้ำ ช่วงป่าชุมชนเขาโต๊ะยังอยู่ในช่วงอนุรักษ์สัตว์น้ำ เช่น ปลา เต่าตะพาบ เป็นต้น ห้ามไม่ให้มีการดักจับสัตว์น้ำทุกรูปแบบ ยกเว้นได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชนเขาโต๊ะ หากฝ่าฝืนมีการดักจับสัตว์น้ำมีโทษปรับตั้งแต่ 500 บาทขึ้นไป หากพบว่ามีการใช้สารเคมีหรือสารที่ทำลายการสืบพันธุ์ของสัตว์น้ำ เช่น สารโลติน เป็นต้น ก็จะมีโทษปรับตั้งแต่ 20,000 บาทขึ้นไป

- (9) ไม้ดอกไม้ประดับเฟิร์นมอส ห้ามนำออกจากป่าชุมชนโดยเด็ดขาด หากฝ่าฝืนมีโทษปรับ 200 บาทขึ้นไป
- (10) แหล่งท่องเที่ยวไม่ให้มีการตีขุดแก้วทิ้งตามสถานที่ต่าง ๆ ในป่าชุมชนเขาโต๊ะและแหล่งท่องเที่ยวบ้านเขาโต๊ะ หากพบเห็นมีโทษปรับตั้งแต่ 2,000 บาทขึ้นไป
- (11) บุคคลใดทำการก่อให้เกิดไฟไหม้ หากจับได้ให้มีการชดเชยค่าเสียหายไม่น้อยกว่า 10,000 บาท หรือตามสภาพความเสียหาย ทั้งจงใจทำหรือความประมาทเลินเล่อให้กรรมการหมู่บ้านเขาโต๊ะและคณะกรรมการป่าเขาโต๊ะ มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับเพื่อให้เป็นไปตามกฎระเบียบป่าชุมชนเขาโต๊ะ ตามมติประชาคมหมู่บ้านและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3) จัดการฐานข้อมูลป่าชุมชน ด้วยการท้าววิจัย และจัดเก็บข้อมูลทรัพยากรป่าไม้เป็นหมวดหมู่และจัดทำเป็นฐานการเรียนรู้ 10 ฐาน

4) สร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมด้วยการใช้ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อถือพิธีกรรม เป็นสื่อกลาง และระดมทุนขยายพื้นที่ป่าโดยการรับบริจาคที่ดิน ทอดผ้าป่าสามัคคี

3. ผลพลีต ผลลัพธ์

- 1) ชุมชนเข้มแข็ง มีความสามัคคีในชุมชนมีน้ำใจร่วมกันแก้ไขปัญหา และสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน
- 2) มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน
- 3) เกิดความคิดต่อยอดหรือขยายเครือข่ายทั้งในและนอกพื้นที่
- 4) ชุมชนมีจิตสำนึกหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ

4. เงื่อนไขการนำใช้

การสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมในการสร้างและใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยการทำให้เห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดจากการทำลายทรัพยากรร่วมกัน และนำข้อมูลที่ได้มาร่วมกันตั้งกฎกติกาของตำบล

บรรณานุกรมและบุคลากร

วิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ ระบบนิเวศต้นน้ำในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านเขาโต๊ะ

การจัดการที่ดินเชิงระบบของท้องถิ่น

อบต.แม่ทา ตำบลแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ตำบลแม่ทาเป็นชุมชนดั้งเดิมมีอายุกว่า 300 ปี นับตั้งแต่ปี 2193 เป็นต้นมา ลักษณะพื้นที่ของชุมชนเป็นหุบเขาล้อมรอบด้วยภูเขา พื้นที่ร้อยละ 80 เป็นภูเขา และมีพื้นที่กลุ่มเพียง ร้อยละ 20 ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวบ้าน วิถีชีวิตชุมชนจึงต้องพึ่งพิงป่าในการดำรงชีพมาตั้งแต่อดีต ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์สูง แต่ทรัพยากรต่างๆ เริ่มเสื่อมโทรมตั้งแต่รัฐได้ให้สัมปทานไม้สัก ไม้หอม นรทไฟ ไม้พินโรงบ่มใบยาสูบ กว่า 4 ครั้ง ชุมชนเองเริ่มมองว่าป่าเป็นของรัฐไม่ใช่ของชุมชน จึงเริ่มเข้าไปเรียกร้องเพื่อทำไม้ มีการลักลอบตัดไม้เพื่อนำมาขายให้กับโรงบ่มใบยาสูบ และลักลอบตัดไม้ให้กับนายทุนภายนอก เมื่อป่าถูกทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติลดลง จึงส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ซึ่งเริ่มเห็นได้ชัดเจนขึ้น เมื่อในปี 2534 ชุมชนตำบลแม่ทาไม่สามารถทำนาได้ตามฤดูกาลเพราะไม่มีน้ำในการทำเกษตร มีเพียงบ้านค้อกลางที่สามารถทำนาได้ในพื้นที่ใกล้บริเวณลำน้ำห้วยแม่ออน

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้แกนนำชุมชน ผู้นำร่วมกันจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจากการค้นหาปัญหา พบว่า ชาวบ้านไม่สามารถทำนาได้ในช่วงฤดูกาลทำนา ผลมาจากไม่มีน้ำเพื่อทำการเกษตร ที่ไม่มีน้ำเพื่อทำการเกษตรเพราะไม่มีป่าเพื่อใช้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ผลิตและกักเก็บน้ำ ที่ไม่มีป่าเพราะฝีมือของมนุษย์ ทั้งจากภาครัฐที่ให้สัมปทานป่าและที่สำคัญคือ ชาวบ้านในชุมชนเองที่ไม่เห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ ไม่มีสำนึกว่าผืนป่าเป็นของชุมชนที่ต้องดูแลรักษา เพราะนั่นคือชีวิตที่ชุมชนต้องพึ่งพิงทรัพยากรจากป่า

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ ชาวบ้านจึงร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ตั้งแต่ผู้นำชุมชน กำนันผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน มีการจัดตั้งด่านสกัดไม้ป้องกันการลักลอบตัดไม้จากนายทุน การใช้กลยุทธ์ในการไปพูดคุยแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านแทบทุกครอบครัว ทุกเพศวัย อาศัยความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เช่น หัววัด กลุ่มเครือญาติ ฯลฯ รวมทั้งมีการจัด

คณะผู้ถอดบทเรียน นายกนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน, นางสาวนพรัตน์ ดวงแก้วเรือน, นายศิลป์ชัย นามจันทร์ และนายเทอดศักดิ์ กองพรหม นางทัศนีย์ คำดา

กิจกรรมศึกษาดูงาน และแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านจากพื้นที่อื่น ๆ จากนั้นมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นคณะกรรมการป่าระดับหมู่บ้านขึ้น ในวันที่ 10 กรกฎาคม 2536 โดยแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนกรรมการไม่เท่ากัน มีกิจกรรมการทำบุญทอดผ้าป่าสภาพตำบลเพื่อหาเงินเป็นกองทุนในการดำเนินงานของคณะกรรมการ ซึ่งได้เงินมาจัดสรรให้หมู่บ้านละ 15,000 บาท จำนวน 7 หมู่บ้าน ปี 2542 มีการจัดทำโครงสร้างคณะกรรมการป่าระดับตำบลขึ้น โดยได้กำหนดสัดส่วนคณะกรรมการป่าเข้ามาทำงานร่วมหมู่บ้านละ 15 คน ทั้งหมด 7 หมู่บ้านรวม 105 คน และส่งตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้านละ 2 คนเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารงานตำบลรวม 14 คน มีโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการจัดเวทีร่วมกับชาวบ้านเพื่อจัดทำระเบียบการรักษาให้คณะกรรมการป่าถือปฏิบัติต่อไป ตลอดถึงการพัฒนาศักยภาพของตัวแทนนำชุมชนในการทำงานด้านระบบฐานข้อมูล โดยการจัดการอบรมการจัดทำระบบฐานข้อมูล GPS ให้แก่แกนนำชุมชน ร่วมกันจัดทำแนวเขตการจัดการป่าให้มีความชัดเจน มีการแบ่งโซนพื้นที่การจัดการ ทั้งพื้นที่แนวเขตหมู่บ้าน ตำบล พื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่ป่าอนุรักษ์ และพื้นที่ดินทำกินชาวบ้าน โดยชุมชนมีเป้าหมายการทำงานเพื่อให้ชุมชนสามารถดูแลจัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน

2. เทคนิค วิธีการ ขันตอน การปฏิบัติ

ประสบการณ์ทำงานด้านการจัดการทรัพยากรของตำบลแม่ทา เป็นสิ่งที่ชุมชนต้องจดจำและถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังให้ไว้ว่า กว่าชุมชนตำบลแม่ทาจะสามารถดูแล จัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต้องใช้ความพยายามและความอดทนมากเพียงใด โดยสามารถลำดับสถานการณ์ขั้นตอนการดำเนินงานได้ดังนี้

- 1) การตั้งคำถามและวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาร่วมกันกับแกนนำชุมชนโดยใช้เวทีประชาคมในการหาข้อสรุปว่าชุมชนต้องเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) กำหนดระเบียบการดูแลรักษาป่า แกนนำตำบลมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าระดับหมู่บ้าน ตำบล และร่วมกันกำหนดระเบียบการดูแลรักษาป่า โดยในการจัดเวทีหมู่บ้านได้ข้อคิดร่วมกัน ชุมชนเริ่มสามารถดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชน ขยายผลักดันการทำงานในเชิงนโยบาย การร่วมเรียกร้อง พ.ร.บ.ป่าชุมชนร่วมกับเครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ
- 3) จัดตั้งเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตำบลแม่ทา โดยคณะกรรมการมาจากแกนนำ ผู้นำองค์กรต่าง ๆ ในตำบลแม่ทา ร่วมขับเคลื่อนงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

4) จัดทำแผนการจัดการทรัพยากรและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ร่วมกับภาคีเครือข่าย โดยมีการแบ่งโซนพื้นที่ การจัดการป่า จัดทำข้อบัญญัติป่าชุมชนขึ้นในตำบล จัดการที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์โดยผลักดันให้เป็นโฉนดชุมชน จัดตั้งวางแผนระบบน้ำ ทั้งน้ำอุปโภค บริโภคและเพื่อการเกษตร ให้สามารถมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี โดยการวางแผนเรื่องระบบเหมืองฝายและมีการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ภายใต้การดำเนินงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา เรื่องของการจัดการขยะ กลิ่นจากมูลสัตว์ เป็นต้น

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) ฝืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้เกิดความหลากหลายของทรัพยากรและระบบนิเวศ ชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าได้ตลอดทั้งปี ภายใต้เงื่อนไขระเบียบการรักษาป่าของตำบล
- 2) วิถีชีวิตดีขึ้น ชาวบ้านมีน้ำในการทำเกษตรกรรม ผู้การผลักดันขับเคลื่อนให้เป็นชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน
- 3) ความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญการดูแล รักษา และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- 4) หน่วยงานภายนอกยอมรับการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชน

4. เว็อนไจการนำใช้

การสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน โดยใช้ข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายป่าไม้ มาเป็นเครื่องมือให้คนในตำบลแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยจัดทำข้อบัญญัติป่าชุมชนขึ้นในตำบล

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) เอกสารแองดอยร้อยป่า
- 2) นายอนันต์ ดวงแก้วเรือน, นายสวัสดิ์ สุขจันทร์, นายกนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน, และนายอินทร ปูเพย แกนนำตำบลแม่ทา

กลุ่มผลิตน้ำมันไบโอดีเซล อบต.โพหนอง

อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

การก่อตั้งกลุ่มเริ่มจากปี 2550 อบต.โพหนองจัดโครงการศึกษาดูงานประจำปี ซึ่งไปศึกษาดูงานที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้เรียนรู้การจัดการกลุ่มผลิตน้ำมันไบโอดีเซล ในขณะนั้น อบต.ได้รับเงินรางวัลจากการประกวดบ่อดักไขมันระดับประเทศ ซึ่งเงินที่ได้จะนำไปพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมในตำบลและได้ตรงกับนโยบายที่จะทำกลุ่มไบโอดีเซล ประกอบกับปัญหาที่ประชาชนได้รับผลกระทบจากการใช้น้ำมันทอดซ้ำ ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็ง ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการทิ้งน้ำมันลงสู่บ่อน้ำทิ้ง ทำให้ส่งกลิ่นเหม็น น้ำเสีย ภูมิทัศน์ไม่สวยงาม และเป็นช่วงสถานการณ์น้ำมันแพง จึงได้จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานศูนย์ผลิตน้ำมันไบโอดีเซลขึ้น พร้อมทั้งเขียนโครงการของบประมาณสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มไบโอดีเซล จำนวน 150,000 บาท โดยสร้างสถานที่แหล่งเรียนรู้ ณ บริเวณด้านหลัง อบต.โพหนอง ระหว่างการดำเนินงานของศูนย์คณะกรรมการกลุ่มได้ศึกษาดูงาน เข้ารับการฝึกอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การผลิตน้ำมันไบโอดีเซลอยู่ตลอด เพื่อที่จะพัฒนาน้ำมันให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น จนได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการพลังงานทดแทนของจังหวัดชัยภูมิ จากสำนักงานพลังงานจังหวัด สำหรับกระบวนการผลิต ทางกลุ่มได้รับซื้อน้ำมันทอดซ้ำกับชุมชน และตำบลใกล้เคียง เพื่อนำมาผลิตเป็นน้ำมันไบโอดีเซล โดยนำร่องใช้เตาหมกยนต์ของ อบต.สร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน และให้ชุมชนในตำบลได้ใช้น้ำมันไบโอดีเซล

ปี 2551-2552 จากปัญหาที่ประชาชนได้รับผลกระทบจากการใช้น้ำมันทอดซ้ำ ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็ง เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการทิ้งน้ำมันลงสู่บ่อน้ำทิ้ง ทำให้ส่งกลิ่นเหม็น น้ำเสีย ภูมิทัศน์ไม่สวยงาม และเป็นช่วงสถานการณ์น้ำมันแพง เงินจำนวน 90,000 บาท นำไปซื้ออุปกรณ์ เงินจำนวน 60,000 บาท เป็นเงินหมุนเวียน ศึกษาดูงานการผลิตน้ำมันไบโอดีเซลที่ศูนย์ฝึกโคราช อ.เชียงยืน จ.มหาสารคาม อบรมการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการสานพลังชุมชนสู่ตำบลสุขภาวะตำบลโพหนอง

กับสำนักงานพลังงานจังหวัดและได้ประกวดโครงการพลังงานทดแทน ได้รับรางวัลชนะเลิศของจังหวัดชัยภูมิ ใช้น้ำมันที่ให้กับชาวบ้านและสถานที่ใกล้เคียง ประชาชนไม่เสี่ยงต่อการเป็นโรคมะเร็ง การจัดการให้ประชาชนอยู่ในสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ลดขยะประเภทไขมัน ใช้น้ำมันในราคาถูกลง

ปี 2553-2554 อบต.สนับสนุนงบประมาณเสริมในการดำเนินกิจกรรมการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นวิทยากรให้ความรู้กับหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ต่างๆ เช่น ม.รามคำแหง จ.ชัยภูมิ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับประชาชน เยาวชน ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน สมาชิก/ประชาชนมีความรู้ด้านการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล สมาชิกมีจิตอาสาใช้พลังงานทดแทนที่ปลอดภัย

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) สอบถามจากประชาชน โดยใช้วิธีการสนทนา สอบถาม การสังเกตขณะการเยี่ยมชมบ้าน การทำประชาคมและการสำรวจข้อมูล ข้อมูลที่ได้รับสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่ประชาชนได้รับผลกระทบจากการใช้น้ำมันทอดซ้ำ ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็ง เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมและเป็นช่วงสถานการณ์น้ำมันแพง

2) ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดอบรมการผลิตน้ำมันไบโอดีเซลกับสำนักงานพลังงานจังหวัด

3) ตั้งกองทุน งบประมาณ ได้รับการสนับสนุนจาก อบต.โพหนอง เพื่อการดำเนินการจัดตั้งกลุ่มไบโอดีเซล เป็นทุนทรัพยากรและแหล่งงบประมาณ เช่น วัสดุอุปกรณ์ การผลิตน้ำมันไบโอดีเซล จำนวน 150,000 บาท เพื่อนำไปบริหารจัดการจัดตั้งกลุ่มไบโอดีเซลเป็นเงินหมุนเวียนใช้ในการซื้อน้ำมันใช้แล้วจากประชาชน และเมทานอล โปแตสเซียม เป็นต้น

4) อปท. ให้อาคารบริเวณหลัง อบต.โพหนองเป็นสถานที่จัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิก ผลิตน้ำมันไบโอดีเซล สถานที่รับซื้อน้ำมันที่ใช่แล้ว และเป็นสถานที่พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของแกนนำและสมาชิกกลุ่ม มีเครื่องผลิตน้ำมันไบโอดีเซลที่กลุ่มได้ผลิตขึ้นเอง โดยมีต้นทุนต่ำไว้ผลิตน้ำมันไบโอดีเซลจำหน่าย และสาธิตเมื่อมีผู้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีสื่อและเครื่องมือประกอบคำบรรยาย เช่น แผ่นพับ ไวนิล ด้านวิทยากรเป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญด้านการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล มีการศึกษาค้นคว้า แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการใหม่ๆ ตลอดเวลา และเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านเคมีวิทยา

3. ผลพลีผลลัพท์

ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชน ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเนื่องจากซื้อน้ำมันในราคาถูก ลดขยะประเภทไขมัน ชุมชนมีพลังงานทางเลือกให้ใช้ จึงใช้พลังงานทดแทนที่ปลอดภัย และประชาชนไม่เสี่ยงต่อการเป็นโรคมะเร็ง การจัดการสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนดีขึ้น ทำให้ประชาชนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี สุขภาพกาย สุขภาพใจพลอยดีตามไปด้วย สมาชิกกลุ่มและประชาชนที่มีความสนใจมีความรู้ด้านการผลิตน้ำมันไบโอดีเซล เกิดจิตอาสาการจัดการสิ่งแวดล้อม และปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ เหล่านี้ภายในชุมชนได้ คือ คนในชุมชนต้องมีจิตอาสาที่มีความตั้งใจในการช่วยเหลือ คณะกรรมการดำเนินงานมีการเพิ่มศักยภาพโดยการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของสนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ องค์กรความรู้ในการดำเนินกิจกรรม แกนนำเข้มแข็ง ชุมชนให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือ ชุมชนมีความตระหนักในการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดี

4. เงื่อนไขการนำใช้

ความตั้งใจในการช่วยเหลือ การเพิ่มศักยภาพในการศึกษาดูงาน อบต.โพนทอง สนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์ องค์กรความรู้ในการดำเนินกิจกรรม แกนนำเข้มแข็ง ชุมชนให้การสนับสนุน/ร่วมมือ รักษาสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นายสุชัย พิมพ์ชัย ประธานกลุ่มไบโอดีเซล เลขานุการนายก อบต.โพนทอง กลุ่มการบริหารจัดการ อบต.
- 2) นายโสภณ โชคสวัสดิ์ รองประธาน (วิทยากรเสริม) ประธานสภา อบต.โพนทอง ประธานกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
- 3) ส.อพปร. ส.อสม. กลุ่มการบริหารจัดการ อบต. กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลุ่มอาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน

กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านบางจากและบ้านบ่อเมา

ตำบลชุมโค อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

1. จุดเริ่ม ที่มา

เนื่องจากอำเภอปะทิวประสบภัยจากพายุไต้ฝุ่นเกย์ตั้งแต่ปี 2532 ทำให้ภัยธรรมชาติ ทั้งทางบกและทางทะเลถูกทำลายจนหมดสิ้น และที่สำคัญชุมชนชายฝั่งอำเภอปะทิวอาศัย ทรัพยากรชายฝั่งในการประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง หากทรัพยากรทาง ทะเลเสื่อมโทรม ชุมชนในแถบนั้นจะไม่มีรายได้และยังไม่มีแหล่งอาหารในครอบครัวอีกด้วย จากการที่ได้รับคำปรึกษาจากนักวิชาการและผู้รู้ในชุมชนเห็นว่า การที่จะทำให้ท้องทะเลคืน ความอุดมสมบูรณ์กลับมาต้องอาศัยแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำใต้ทะเล เช่น โขดหินปะการัง ปะการังชนิดต่างๆ จึงมีการปรึกษาร่วมกันทั้งชาวบ้าน นักวิชาการ และปราชญ์ชุมชน ใน การวางแผนเพื่อให้ทะเลคืนความอุดมสมบูรณ์กลับมา นักวิชาการจึงแนะนำว่าต้องมีการวาง ปะการังเทียม และร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งชนิดต่างๆ หรือทุกชนิด เช่น หอยมือเสือ เม่นทะเล ดอกไม้ทะเล ปะการังชนิดต่างๆ แม้แต่เปลือกหอย และซากสัตว์ทะเลต่างๆ ทาง ชุมชนชายฝั่งทะเลอ่าวบ่อเมาจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มชมรมขึ้นเพื่อจะได้มีกฎกติกา ในการร่วม รัรักษาและฟื้นฟูทรัพยากร ทำให้เกิดเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มอนุรักษ์หอยมือเสือบ้านบางจาก และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรปะการังอ่าวบ่อเมา โดยมีกิจกรรมหลักของแต่ละกลุ่มคือ การ อนุรักษ์หอยมือเสือ และการทำปะการังเทียม

เหตุการณ์สำคัญๆ คือ มีการลักลอบเอาหอยมือเสือในอ่าวไปกินเป็นอาหาร ซึ่งผู้ที่มา ลักลอบขโมยไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ แต่เป็นกลุ่มที่มาใช้แรงงานในพื้นที่และมาหาอาหารทะเลใน อ่าวดังกล่าว เนื่องจากท้องทะเลของตำบลชุมโคเป็นทะเลเปิดที่ใครก็ได้เข้ามาทำการประมงหา ปลาได้โดยไม่มีข้อห้ามใดๆ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ขโมยหอยมือเสือขึ้น (เนื่องจากหอยมือเสือ เป็นสัตว์สงวนใครนำไปกินเป็นอาหาร จะมีความผิดสามารถจับกุมได้) จึงทำให้มีการจับกุม ผู้ขโมยหอยมือเสือได้หลายครั้งด้วยกัน

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการส่งเสริมสิทธิชุมชนเพื่อตำบลน่าอยู่ภาคใต้

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) กลุ่มอนุรักษ์หอยมือเสือบ้านบางจาก มีการรวมกลุ่มประมงชายฝั่งอ่าวบางจาก ประมาณ 50-100 คน เพื่อเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยมีจุดมุ่งหมายคือ ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรหอยมือเสือที่อาจจะหมดไปจากอ่าวบางจาก และร่วมขยายพันธุ์หอยมือเสือโดยการปล่อยพันธุ์ และจัดทำแนวเขต

2) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรประมงชายฝั่งโดยการทำปะการังเทียม มีการรวมกลุ่มประมงชายฝั่งอ่าวบ่อเมา ประมาณ 50-100 คน เพื่อเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยมีจุดมุ่งหมายคือ ร่วมทำปะการังเทียมและนำไปปล่อยบริเวณอ่าวบ่อเมา และมีการเสนอโครงการไปยังแหล่งทุน สสส. เพื่อของบประมาณมาดำเนินงานด้านการทำปะการังเทียมดังกล่าว

3) มีการวางมาตรการ ตั้งกฎของกลุ่มประมงชายฝั่งร่วมกันทั้ง 2 อ่าวคือ ไม่ใช้อวน ตาถี่ต่ำกว่า 2 นิ้ว ในการทำการประมง มีการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์กลุ่มประมงชายฝั่ง และจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครเฝ้าระวังทรัพยากร

4) อปท.ให้การหนุนเสริมเรื่องการบริหารจัดการแนวชายฝั่ง เช่น การขุดลอกร่องน้ำ ให้กับเรือประมงเข้าจอด การรักษาความสะอาดบริเวณแนวชายฝั่งอย่างต่อเนื่อง และจัดทำแผน อปท.โดยการผนวกกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งเข้าแผนของ อปท.ในแต่ละปี

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

มีแนวเขตการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรชายฝั่งทั้ง 2 อ่าวอย่างชัดเจน มีทุนแนวเขต มีทรัพยากรชายฝั่งซึ่งเป็นหอยมือเสือ และปะการังเทียม ปะการังน้ำตื้น มีกลุ่มเครือข่ายที่เป็นองค์กรที่มีตัวตน และปฏิบัติงานอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม จากการทำงานของกลุ่มดังกล่าว ทำให้ทางคณะกรรมการกลุ่มเสนอโครงการไปยังแหล่งทุน เช่น กองทุนสิ่งแวดล้อม สสส. และแผนพัฒนาจังหวัดชุมพร จนทำให้มีแผนงานโครงการในพื้นที่เพื่อเสริมหนุนความเข้มแข็งให้กับพื้นที่ได้มากขึ้น ซึ่งบางโครงการพื้นที่บริหารจัดการเอง แต่บางโครงการดำเนินการผ่านหน่วยงาน องค์กรระดับจังหวัด เช่น ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 3 จังหวัดชุมพร ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนกลาง

4. เว็บบอร์ดนำใช้

- 1) การส่งเสริมเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนท้องถิ่นให้เด็ก เยาวชน นักศึกษา ที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้
- 2) ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
- 3) สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเป็นกลไกเฝ้าระวังทางทะเลและชายฝั่ง
- 4) สร้างเครือข่ายกับกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำ วิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้กลุ่มประมงชายฝั่งบ้านบางจากและบ้านบ่อเมา

เกษตรกรรมยั่งยืน

โรงเรียนข้าวครบวงจร

ตำบลคอรูป อำเภอบึงขัง จังหวัด อุตรดิตถ์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

จากปัญหาการใช้สารเคมีในการเกษตรทำให้มีต้นทุนในการผลิตสูง เกษตรกรมีสารเคมีสะสมในร่างกายจนมีผลต่อสุขภาพ ทำให้แกนนำของชุมชนร่วมกันจัดตั้งกลุ่มผลิตสารชีวภัณฑ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้เกษตรกรลดต้นทุนการผลิตและปลอดภัยจากสารเคมี โดยมีการพัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยการไปศึกษาดูงาน อบรมการทำสารชีวภัณฑ์ต่างๆ จากผู้รู้ทั้งในและนอกตำบล ดำเนินการผลิตและจำหน่ายสารชีวภัณฑ์ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของชุมชนเพื่อแก้ปัญหาข้าว ตีตดั่ง ผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มคุณภาพของดินในการทำเกษตรกรรมและขายให้กับคนในชุมชนและคนนอกชุมชนได้ทดลองใช้กัน โดยมีนายบรรเจิด นาคย่านยาว เป็นแกนนำ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

โรงเรียนข้าวครบวงจร เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการใช้สารเคมีมาเป็นการผลิตแบบเกษตรปลอดภัย ลดต้นทุนการผลิต โดยมีการผลิตสารชีวภัณฑ์ เมล็ดพันธุ์ข้าวแก้ปัญหาข้าวตีตดั่ง ผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดจำหน่ายในชุมชน นอกจากนี้ยังมีกระบวนการคัดเมล็ดพันธุ์ที่ใช้สำหรับการเพาะปลูกไปจนกระทั่งกระบวนการเก็บเกี่ยวผลผลิตโดยมีเทคนิค ขั้นตอน การปฏิบัติ ดังนี้

การผลิตสารชีวภัณฑ์ ประกอบไปด้วย

- 1) การค้นหาและนำใช้ความรู้ โดยกลุ่มผลิตสารชีวภัณฑ์ได้ค้นหาความรู้ในเรื่องของสารชีวภัณฑ์ จากการศึกษาดูงาน เรียนรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับปราชญ์ในชุมชน เกษตรตำบล การปฏิบัติภารกิจจริงและนำความรู้มาใช้ในการผลิตสารชีวภัณฑ์
- 2) เรียนรู้และลงมือปฏิบัติภารกิจจริง มีการรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ต่างๆ ออกมาให้แก่สมาชิกและกลุ่มเกษตรกรในตำบลได้ใช้ ได้แก่

คณะผู้ถอดบทเรียน นางสาวพยอม อินแจ้ และทีม สสส.ตำบลคอรูป

2.1) สารชีวภัณฑ์ต่าง ๆ โดยมีการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในตำบล เช่น ซากพืช ซากสัตว์ ต้นไม้ ฟางหรือหญ้า มาผลิตสารชีวภัณฑ์ เช่น

- บิวเวอเรียน ไตรโคเดอร์ เป็นต้น การผลิตบิวเวอเรีย มีคุณสมบัติในการป้องกันและกำจัดแมลงหิวขาว เพลี้ยอ่อน เพลี้ยไฟ เพลี้ยกระโดดสีน้ำตาล เพลี้ยจักจั่น มวน ตัวง และแมลงที่กินใบพืช
- การผลิตไตรโคเดอร์มา เป็นเชื้อราชั้นสูงที่เจริญได้ดีในดิน ซากของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ และวัสดุตามธรรมชาติ จัดเป็นราปฏิปักษ์ที่สามารถใช้ควบคุมโรคพืชซึ่งเกิดจากเชื้อราสาเหตุของโรคพืชในดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- การผลิต ฮอร์โมนไข่ ไข่นอกจากจะมีโปรตีนที่มีประโยชน์สำหรับคนแล้วยังมีประโยชน์สำหรับการปลูกพืช เพื่อบำรุงและเร่งการเจริญเติบโตสำหรับพืชได้อีกด้วย
- การผลิต BT เป็นเชื้อแบคทีเรียใช้กำจัดหนอนผีเสื้อได้ดี วิธีการคือ นำเชื้อ 5 กรัม ผสมน้ำมะพร้าวอ่อน 1 ลูก หมักไว้ 24-48 ชั่วโมง แล้วใช้ผสมน้ำ 80 ลิตร ฉีดพ่น
- การผลิต BS เป็นเชื้อจุลินทรีย์ปฏิปักษ์กลุ่มแบคทีเรียบาซิลลัส ซับติลิส ป้องกันและกำจัดโรคพืชที่เกิดจากเชื้อรา เช่น โรครากเน่า-โรครากเน่า

2.2) การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ทางศูนย์ได้ดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อแก้ไขปัญหาข้าวดีด ข้าวแดง โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐเข้ามาดูแล จึงสามารถผลิตข้าวที่มีคุณภาพสูง และนำมาจำหน่ายให้กับเกษตรกรทั่วไป นอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้รับรางวัลศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนดีเด่นแห่งชาติ ประเภทข้าวอื่นๆ ประจำปี 2553 จากกรมส่งเสริมการเกษตรแห่งประเทศไทย ซึ่งมีขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์และข้าวปลอดสารดังนี้

- (1) คัดเลือกเมล็ดพันธุ์ โดยกลุ่มคัดเมล็ดพันธุ์ข้าวมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเมล็ดพันธุ์ด้วยเครื่องคัดเมล็ดพันธุ์ หากเมล็ดข้าวที่มีความสมบูรณ์ไม่ถึง 80% จะไม่สามารถนำมาเป็นเมล็ดพันธุ์ได้ หลังจากนั้นนำเมล็ดที่ผ่านการคัดแล้วหว่านลงแปลงข้าวสาริตของศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองกล้วย
- (2) การตรวจสอบคุณภาพของข้าวในแปลงนา ในระหว่างการเลี้ยงบำรุงกล้าเพาะกล้า คณะกรรมการของกลุ่มจะตรวจสอบคุณภาพข้าวที่ปลูกเดือนละ 1 ครั้งรวม 3 ครั้ง โดยมีการตรวจสอบพืช แมลง และข้าวที่เป็นข้าวดีด

ข้าวเต็งปะปน และในช่วงนี้หากมีคนในชุมชนที่มีความต้องการซื้อพันธุ์
กล้าก็สามารถจำหน่ายในช่วงนี้ได้

- (3) การนำสารชีวภัณฑ์มาใช้ประโยชน์ ลดการใช้สารเคมีและลดต้นทุนในการ
ผลิต ในกรณีที่ตรวจสอบแล้วพบแมลงที่เป็นศัตรูพืชจะมีการนำสาร
ชีวภัณฑ์ที่ทางกลุ่มผลิตขึ้นเอง เช่น บิวเวอเรีย ไตรโคเดอร์มา เป็นต้น มา
กำจัดวัชพืช นอกจากนี้ยังมีการนำเอาปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดมาช่วยในการ
บำรุงและเร่งผลผลิต
- (4) ระเบียบเกี่ยว กลุ่มจะร่วมกันเก็บเกี่ยวผลผลิต นำข้าวปลอดสารพิษมาสี
ที่โรงสี และจำหน่ายให้แก่คนในชุมชน นอกจากนี้ทางโรงสียังรับซื้อข้าว
ของคนในชุมชนเพื่อนำมาสีจำหน่าย และรับสีข้าวให้แก่คนในชุมชนโดย
ไม่เสียค่าใช้จ่าย

2.3) จัดทำโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด เกิดขึ้นจากความต้องการให้ดินในพื้นที่มีสภาพที่
ดีขึ้น ทางศูนย์ได้ดำเนินการผลิตปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดขึ้นมาปรับสภาพดินให้มีสารอาหาร บำรุงให้
ดินมีคุณภาพ โดยสูตรปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดประกอบด้วย มูลวัว น้ำหมักชีวภาพ แร่ซีโอไร และ
แรลคไน ได้นำไปตรวจสอบคุณภาพจากสถาบันวิจัยตรวจสอบคุณภาพปุ๋ยแห่งประเทศไทย
จนสามารถนำมาผลิตและจำหน่ายให้กับเกษตรกรทั่วไปได้

2.4) จัดทำโรงสีข้าวชุมชน เพื่อรับซื้อข้าวเปลือกจากคนในชุมชนมาผลิตเป็นข้าวสาร
ขาย และรับสีข้าวเปลือกให้กับคนทั่วไปฟรี ปัจจุบันมีผู้คนสนใจเข้ามาใช้บริการกันอย่าง
มากมาย

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

จากการทำงานของกลุ่ม สิ่งที่เกิดขึ้น ชุมชน สังคม เครือข่ายทำให้เกิด

- เกษตรกรมีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารชีวภัณฑ์เพื่อลดต้นทุนในการผลิต โดยการ
ประชุมร่วมกันระหว่างคณะกรรมการกลุ่ม และสมาชิกเพื่อรายงานผลการดำเนินกิจการและ
เสนอแนวทางดำเนินการร่วมกัน

- เกิดการสร้างจิตสำนึกเกษตรกรในชุมชนทำการเกษตรที่ปลอดภัย สร้างสุขภาวะ
ขึ้นในชุมชนของตนเอง

- แกนนำกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจ การบริหารงานกลุ่มมากขึ้น รู้จักการแก้ไขปัญหา
เฉพาะหน้าได้ดี เกิดวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ที่มีความรู้ความสามารถจากประสบการณ์จริง
สามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เข้ารับการอบรมนำกลับไปใช้ได้จริง

- มีแหล่งเรียนรู้เรื่องเกษตรแบบครบวงจรประจำหมู่บ้าน ทำให้สร้างการเรียนรู้และสร้างจิตสำนึกให้กับผู้ที่มาเรียนรู้ได้ ในการทำเกษตรที่ปลอดภัยทั้งคนทำและผู้บริโภค
- สมาชิกได้รับเงินปันผล กรรมการได้รับค่าตอบแทนเพื่อสร้างกำลังใจในการบริหารงาน มีเงินกองทุนสงเคราะห์สำรองค่าใช้จ่าย มีเงินเฉลี่ยคืนผู้ซื้อสินค้า และสาธารณะประโยชน์ให้กับชุมชน
- คนในชุมชนมีงานทำ มีรายได้ ไม่ต้องออกไปหางานที่อื่นทำ ลดปัญหาการว่างงานได้ ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่งผลให้มีสุขภาพที่ดีรวมไปถึงสุขภาพทางจิตใจด้วย

4. เว็อนไจการนำใช้

- 1) ต้องสร้างความตระหนักให้ชุมชนเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพจากการใช้สารเคมีในภาคการเกษตร และประชาสัมพันธ์ข่าวสารและให้ความรู้กับสมาชิกและคนในตำบลอย่างต่อเนื่อง
- 2) สนับสนุนให้มีครัวเรือนเกษตรกรที่แสดงให้เห็นรูปธรรมการคัดพันธุ์ข้าว การตรวจสอบคุณภาพข้าวในแปลงนา โดยเน้นที่เกษตรอินทรีย์
- 3) ต้องมีการจัดทำระบบข้อมูลพันธุ์ข้าวอย่างครอบคลุม การปลูก การบำรุงพันธุ์ และผลผลิต
- 4) ควรมีการทำงานร่วมมือกันแบบไตรภาคีระหว่าง อปท. หน่วยงาน ภาคประชาชน ในการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเชื่อมกันระหว่างองค์ความรู้เชิงวิชาการและจากปฏิบัติการในชุมชนท้องถิ่น จนเกิดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นได้

บรรณานุกรมและบุคลากร

ผู้ให้ข้อมูล : นายบรรเจิด นาคย่านยาว วิทยากรศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองกล้วย, ข้อมูลจากหลักสูตรโครงการสานพลังชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนเครือข่ายตำบลสุขภาวะ ตำบลคอรัม

คืนคืนให้กินได้ ตำบลหนองสาหร่าย

ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอตอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

โรงงานอาหารดิน หมู่ 3 มีแนวคิดมาจากการตระหนักถึงปัญหาของดินที่เสื่อมสภาพจากการใช้สารเคมีและเผาตอซัง เพื่อการลดผลกระทบ จึงได้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรจำนวน 70 คน สมาชิกแต่ละคนลงหุ้น 100 บาท/ปี ช่วยกันผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ ขายให้แก่สมาชิกและบุคคลทั่วไปกระสอบละ 250 บาท นำมาสร้างอาหารให้แก่ดินด้วยการทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากการนำมูลสัตว์ เศษฟาง ใบไม้และวัตถุดิบที่มีอยู่ในตำบล นอกจากนี้โรงงานอาหารดินยังเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่บุคคลทั้งในและนอกตำบล โดยมีวิวัฒนาการดังนี้

ระยะที่ 1 เกิดปัญหาสภาพดินเสื่อม ปี 2547 เกษตรกรมีการเร่งผลผลิตโดยการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ยาปราบศัตรูพืช ปุ๋ยเคมีในการผลิต ทำให้เกิดการทำลายระบบนิเวศและดินขาดธาตุอาหาร นอกจากนี้เมื่อมีการเร่งการผลิตเกษตรกรยังเผาตอซัง ทำให้เกิดมลภาวะทางอากาศและทำลายผิวดินให้เสื่อมสภาพ ปลายฤดูพินธุ์ พืชอาหารหมดไป อาทิ ผักบุ้ง ผักกระเฉด ฯลฯ กลุ่มเกษตรกรได้นำมาประชาคมหมู่บ้าน เพื่อรับฟังปัญหาและหาวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกันภายในชุมชน

ระยะที่ 2 ลดปัญหาการใช้สารเคมี ปี 2548 นายเฉลิม โพธิ์สุวรรณ ผู้นำกลุ่มเกษตรกร เล็งเห็นปัญหาดินดานแข็ง และขาดธาตุอาหาร จึงติดต่อกับบริษัทที่ดูรถไถให้มาสาธิตการระเบิดดินแบบกว้านดินให้ลึก แต่การระเบิดดินไม่ได้เพิ่มอาหารดิน จึงได้ชักชวนกลุ่มเกษตรกรไปศึกษาดูงานที่จังหวัดชัยนาท หลังจากนั้นจึงนำความรู้ที่ได้กลับมาผลิตปุ๋ยผง โดยมีกรมควบคุมมลพิษเป็นผู้ดำเนินการจัดหาวัตถุดิบทำปุ๋ยหมักชนิดผงให้ โดยเริ่มทดลองนำมาใช้ปรับสภาพดินในนาข้าวของ นายเฉลิม โพธิ์สุวรรณ แต่ก็พบปัญหาว่าปุ๋ยผง ทำให้เกิดฝุ่นละออง จึงพัฒนาเป็นปุ๋ยหมักอัดเม็ด ทางกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านเห็นแปลงนาตัวอย่างของนายเฉลิม โพธิ์สุวรรณ ได้ผลผลิตดีโดยไม่ต้องพึ่งสารเคมี และยังส่งผลให้สภาพดินดีขึ้นพร้อมกับลดต้นทุนในการผลิตอีกด้วย เกษตรกรในหมู่บ้านจึงหันมาใช้ปุ๋ยหมักชนิดผงแทน

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้สู่การขยายเครือข่ายตำบลสร้างสุข

ระยะที่ 3 การแก้ไขปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน ปี 2549-ปัจจุบัน จากเดิมกลุ่มเกษตรกรใช้สารเคมีในการผลิตเป็นจำนวนมากส่งผลต่อสุขภาพของคนในชุมชน มีสารพิษตกค้างอยู่ในเลือดของเกษตรกร น้ำในนาข้าวหรือน้ำในแม่น้ำลำคลองเกิดปลาตายและไม่สามารถใช้น้ำมาอุปโภคและบริโภคได้ แต่ปัจจุบันเกษตรกรเปลี่ยนจากใช้สารเคมีมาเป็นปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพหรือปุ๋ยหมักอัดเม็ด จึงทำให้เกษตรกรลดอัตราการเสี่ยงต่อการใช้สารเคมีลดลงส่งผลให้เกษตรกรมีสุขภาพพลานามัยที่ดีขึ้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

โรงงานอาหารดินมีเทคนิคในการทำงานดังนี้

1. การค้นหาและนำใช้ข้อมูล แกนนำเกษตรกรมองเห็นการเสื่อมสภาพของดินในพื้นที่ ผลผลิตลดลง เนื่องจากการใช้สารเคมี นำข้อมูลที่เป็นผลกระทบมาพูดคุยกัน และความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ จากเกษตรอำเภอเกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยผงใช้ในนาข้าวจนประสบผลสำเร็จ แต่เกิดปัญหาเมื่อเวลาหว่านจะมีฝุ่นละอองเข้าตา แกนนำจึงเข้าร่วมประชุม เพื่อหาความรู้ ทราบว่าที่จังหวัดชัยนาทมีศูนย์เรียนรู้ที่สามารถผลิตปุ๋ยเม็ดขึ้นใช้จึงได้ส่งแกนนำเข้ารับการศึกษาจนได้วิธีการจัดทำปุ๋ยเม็ดขึ้น พร้อมทั้งได้เรียนรู้วิธีการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการผลิตปุ๋ยเม็ดมาจากจังหวัดชัยนาท

2. การตั้งคณะกรรมการกลุ่มเพื่อดำเนินการบริหารจัดการมีการคัดเลือกประธาน รองประธาน คณะกรรมการ เฝ้าระวัง เพื่อดำเนินการบริหารและจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และเงินปันผล

3. เปิดรับสมัครสมาชิกจากประชาชนนอกหมู่บ้านมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างให้กลุ่มมีความเจริญเติบโตและขยายตลาดไปสู่หมู่บ้านใกล้เคียง

4. ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรใกล้เคียง เนื่องจากเกษตรกรได้สังเกตเห็นแปลงนาของแกนนำปุ๋ยอินทรีย์มีความเจริญงอกงาม จึงได้เข้ามาให้กลุ่มถ่ายทอดความรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยให้ นอกจากนี้ยังสั่งซื้อปุ๋ยจากแกนนำไปใช้ในพื้นที่นาข้าวของตน เมื่อเวลาผ่านไปแกนนำจึงได้ริเริ่มการก่อตั้งกลุ่ม โดยร่วมกับผู้นำชุมชน ประชาชนเข้าร่วมเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โรงงานอาหารดินขึ้น

5. การขยายงาน แกนนำริเริ่มในการก่อตั้งโรงงานอาหารดิน โดยแกนนำบริจาคพื้นที่ดินให้เป็นสถานที่ตั้ง มีการทำโครงการส่งต่อไปยังองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุพรรณบุรี และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อดำเนินการจัดทำงบประมาณการก่อสร้างอาคาร และเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์เพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์

6. การหาวัตถุดิบ การสรรหาวัตถุดิบที่ได้รับจากกลุ่มโคบาลบ้านหนองชุมซึ่งเป็นซีโค
ขุนที่มีสารอาหารเหมาะแก่ต้นพืช หลังจากนั้นได้ กากน้ำตาล (ซีเค้ก) ดิน และสารอาหารดิน
โดยวัตถุดิบส่วนใหญ่มาจากพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยกากน้ำตาลนำมาจากโรงงานผลิตน้ำตาล
มิตรผลที่อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

จากการดำเนินงานในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม และกลุ่มส่งเสริมเกษตรกรอินทรีย์
ทำให้เกิดผลผลิตผลลัพธ์จากการพัฒนาในด้านต่างๆ คือ 1) การเกษตรแบบปลอดภัย เกิด
จากการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสารอินทรีย์ที่ไม่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตด้านการบริโภค
โดยไม่ก่อให้เกิดสารตกค้างจากการใช้สารอินทรีย์วัตถุ 2) เกิดการจัดการสิ่งแวดล้อมและ
เกษตรกรอินทรีย์ การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มร้านอาหารอินทรีย์ก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จาก
วัสดุเหลือใช้ เศษวัชพืช และมูลสัตว์ในชุมชน เพื่อนำมาเป็นส่วนประกอบของการผลิต
ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด 3) ธรรมชาติที่เสียไปกลับคืนมา เช่น แต่เดิมในนามีบกและปูจากเดิมเคย
หายไปจากในนา เพราะสภาพดินและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะกับการอยู่อาศัย รวมถึงวิถีชีวิตของ
เกษตรกรที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน แต่ปัจจุบันปลูกาได้กลับมาพึ่งพาอาศัยกันอย่างก่อน

4. เว็บบอร์ดนำใช้

1) สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการลดการใช้สารเคมีและเผาตอซัง
เพื่อร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือที่ดินที่ใช้ทางการเกษตร

2) รวบรวมข้อมูล และนำใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหาหารือร่วมกันสร้างการมีส่วนร่วมและ
ความเป็นเจ้าของ มีการประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หนุนเสริมให้เกิดจัดตั้งกลุ่ม
วิสาหกิจชุมชน มีการสนับสนุนงานด้านงบประมาณหรือผลักดันให้เกิดกองทุน และด้านวิชาการ

บรรณานุกรมและบุคลากร

นางก้านรัมย์ ภูซัง นายเฉลิม โพธิ์สุวรรณ หมู่ 3 วันที่สัมภาษณ์ 13 ธันวาคม 2555
โทร. 08-9087-7069 และ 08-1012-0706

ตลาดนัดสีเขียวเมืองสุรินทร์

ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ตลาดนัดสีเขียวเมืองสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมระบบตลาดให้แก่ผู้ผลิต ผู้บริโภคให้สามารถเข้าถึงสินค้าและบริการที่มีความเป็นธรรม ปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งขยายแนวคิดประสบการณ์ การพัฒนาชุมชน สังคมอย่างยั่งยืน บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้সাဇာဏးและผลักดันนโยบาย โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เอกชน ภาครัฐ และนักวิชาการในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งตลาดนัดนี้จัดขึ้นทุกวันเสาร์ มีกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรจากแปลงเกษตรอินทรีย์ อาหารพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสมุนไพร การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเผยแพร่ความรู้และข่าวสาร การพัฒนาผ่านเวที เสวนาและชุดนิทรรศการ โดยในอนาคตวางแผนจะมีการสร้างพื้นที่การจำหน่ายผลผลิตที่ยั่งยืนของตลาดสีเขียว เสนอให้มีนโยบายในการสร้างตลาดสีเขียวทุกอำเภอในจังหวัดสุรินทร์ และขยายเครือข่ายสมาชิกเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ผู้บริโภคเข้าถึงอาหารที่ปลอดภัย

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) สร้างช่องทางการตลาดโดยตรงให้แก่เกษตรกรสู่ผู้บริโภค โดยมีการจัดตั้งตลาดสีเขียวในพื้นที่สาธารณะเขตพื้นที่ของ อบจ.สุรินทร์ ทุกเช้าวันเสาร์ ซึ่งจะมีกลุ่มเกษตรกร พ่อค้า มาขายผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ในตลาดสีเขียวยังมีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริโภคและการเกษตรยั่งยืนอยู่เสมอทุกเดือน เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเผยแพร่ความรู้และข่าวสาร การพัฒนาผ่านเวที เสวนา และชุดนิทรรศการ

คณะผู้ถอดบทเรียน นางนันทา หายทุกข์ ตำบลทมอ นางจุฑามาศ สดมสุข ตำบลทมอ
นางประทุม วิเศษศรี ตำบลตาอ้อ และนางแจ่มใส นพแก้ว ตำบลตาอ้อ

2) มีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบบการผลิตให้สมาชิกปีละ 4 ครั้ง โดยมีเกษตรกร ผู้บริโภค และหน่วยงานสนับสนุนทั้งส่วนราชการและเอกชน เข้ามาเรียนรู้ด้วยการจัดวงคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในบริเวณตลาดซึ่งสามารถจัดวงคุยได้ครั้งละ 50 คน นอกจากนี้ยังสามารถใช้ห้องประชุมในบริเวณใกล้เคียงเพื่อจัดเวทีให้ความรู้แก่ผู้สนใจด้วย

3) สร้างความร่วมมือกับผู้บริโภคด้วยกลวิธีต่าง เช่น การจัดกิจกรรมรณรงค์ การมีสมาชิกลงเยี่ยมแปลงและร่วมให้ข้อเสนอแนะในการสร้างผลผลิตให้มีคุณภาพ การจัดเวทีเสวนา ฯลฯ

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

การดำเนินกิจกรรมของตลาดสีเขียวเมืองสุรินทร์ตามเป้าหมายที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

ผลที่เกิดขึ้นต่อตัวของเกษตรกรเองและครอบครัว ตลาดสีเขียวเมืองสุรินทร์สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นต่อครอบครัวเกษตรกร ทำให้เกษตรกรที่ต้องไปขายแรงงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว ลดน้อยลง บุตรหลานได้มีโอกาสเรียนที่สูงขึ้นและลดภาระหนี้สินของเกษตรกรลง นอกจากนี้ การที่เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนได้อย่างต่อเนื่องทำให้เกษตรกรมีอาหารบริโภคที่ปลอดภัยและเพียงพอไปด้วย

ต่อชุมชน ตลาดสีเขียวมิได้สร้างผลดีเกิดขึ้นเฉพาะครอบครัวเกษตรกรเท่านั้น ยังเกิดการจ้างแรงงานในชุมชน เพราะการเกษตรงานมากยิ่งขึ้น ส่วนการนำผลผลิตมาจำหน่ายก็มีการใช้รถโดยสารประจำทางของชุมชน สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นอีกทาง รวมทั้งยังมีคนจากภายนอกเข้ามาเยี่ยมเกษตรกรที่จำหน่ายผลผลิตตลาดสีเขียวทั้งแบบพักในรูปแบบ โฮสเต็ล และแบบการอบรม ก็ได้นำรายได้และชื่อเสียงเข้ามาในชุมชน

ต่อสังคม

1) ตลาดสีเขียวเมืองสุรินทร์สร้างความสนใจให้สังคม สนใจรูปแบบการขายตรงผลผลิตของเกษตรกรมากยิ่งขึ้น ผู้บริโภคอยากให้มียตลาดสีเขียวใกล้บ้านตนเอง ต่างนำเอาแนวคิดนี้ไปเผยแพร่ในที่ต่าง ๆ และทำให้ตลาดสีเขียวเมืองสุรินทร์เป็นหนึ่งในที่ที่มีแม่มีแขกมาเยี่ยมต้องมาเห็นกับตา

2) ตลาดสีเขียวสร้างกระแสให้ผู้บริโภค ผู้ผลิตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหันมาสนใจการผลิตและการบริโภคที่ปลอดภัย

ต่อเครือข่าย การเปิดการเรียนรู้แก่ผู้สนใจ ทำให้ตลาดสีเขียวมีเพื่อนต่างพื้นที่จำนวนมาก ทำให้กระแสของตลาดสีเขียวมิได้เป็นเพียงแค่ความต้องการในระดับท้องถิ่นแต่เป็นสิ่งที่ทุกคนอยากให้เกิดในทุกที่

4. เว็อนไกรนำใช้

- 1) สร้างความตระหนักให้ชุมชนเรื่องการดูแลสุขภาพ การเลือกซื้ออาหารปลอดภัยมีเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตพบผู้บริโภค หรือการเยี่ยมชมแปลงการผลิต
- 2) พัฒนาระบบการผลิต ใช้วิธีการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ขยายเครือข่ายการทำเกษตรอินทรีย์ สนับสนุนให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรภายในและข้ามพื้นที่
- 3) อปท.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เปิดพื้นที่ทางการตลาด สร้างนโยบายการจัดตั้งตลาดสีเขียวทุกอำเภอในจังหวัดอย่างมีส่วนร่วม และหนุนเสริมให้เกิดการจัดตั้งกองทุนเพื่อการตลาด และสนับสนุนข้อมูลความรู้เชิงวิชาการ

ศูนย์การเรียนรู้พระราชดำริพอเพียง หล่อเลี้ยงชุมชน บ้านคอนงามพัฒนา หมู่ที่ 11

ตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ศูนย์การเรียนรู้บ้านคอนงามพัฒนา จัดตั้งเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2549 โดยได้แนวความคิดมาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 นำมาปรับใช้กับชุมชน เนื่องจากในปี 2549 เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ ทำให้เกษตรกรประสบปัญหาต้นทุนทางการผลิตสูง ผลผลิตไม่ได้ตามความต้องการ จึงต้องรวมกลุ่มกันสร้างอาชีพเสริมด้วยการปลูกพืชผักสวนครัวแบบปลอดสารพิษ ครั้งแรกมีสมาชิก 10 คน ระดมหุ้นคนละ 100 บาท ทดลองปลูกพืชอายุสั้น หรือผัก 25-50 วันในช่วงฤดูหนาว ทำให้มีรายได้จากการทดลองปลูกครั้งแรกรุ่นละ 3,000-4,000 บาท/คน จึงทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นมาอีกเป็น 32 คน โดยขยายพื้นที่เป็น 4 ไร่ และเป็นแหล่งน้ำ 8 แหล่ง ให้สมาชิกได้ใช้ประโยชน์ โดยสมาชิกทุกคนจะได้รับการจัดสรรแปลงปลูก มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เดือนละครั้ง จากการปลูกผักปลอดสารพิษนี้ทำให้กลุ่มมีรายได้และลดปัญหาการใช้สารเคมีในชุมชน จึงได้มีการเลี้ยงปลาในกระชัง กบ มีการเพาะเห็ดนางฟ้า การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงหมูหลุม การปลูกข้าวไว้ทำพันธุ์ เป็นการเพิ่มรายได้จากการปลูกผักปลอดสารพิษ อีกหนึ่งหนทาง

ในส่วนของงบประมาณหลักของการเกษตรผสมผสาน ในปี พ.ศ.2550 ทางศูนย์ได้รับงบประมาณอยู่ที่มีสุข อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นทุนถาวร 120,000 บาท ในการสร้างระบบน้ำ และขยายเขตไฟฟ้า และซื้อเครื่องปั้นเม็ดปุ๋ย

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

การรวมกลุ่มตามแนวคิดของผู้นำ ปรับสภาพพื้นที่ เพื่อใช้ในการเพาะปลูก เกิดกลุ่มปลูกผักตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง มีผักปลอดสารพิษใช้บริโภคในครัวเรือน ปุ๋ยเคมี

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการประสานพลังเครือข่ายท้องถิ่นขับเคลื่อนตำบลน่าอยู่ที่สุด

มีราคาแพง มีการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ประชาชนรวมกลุ่ม หาทางแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วม ฟังพาข้อมูลความรู้จากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง มีวิธีการดังนี้

- 1) การรวมกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ โดยการชักชวนผู้ที่สนใจเข้ามาร่วมกลุ่ม มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน
- 2) ประชุมประชาคมประจำปี เพื่อหาแนวทางแก้ไขเพื่อลดต้นทุนการผลิตโดยการจัดทำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดแก้ไขปัญหาเรื่องดินและลดต้นทุนการผลิต
- 3) พัฒนาศักยภาพของสมาชิก และคณะกรรมการ โดยจัดศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปฏิบัติการจริง ขอรับการสนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณจากเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลและอำเภอในพื้นที่
- 4) จัดสวัสดิการให้คณะกรรมการและสมาชิก

3. ผลพลีต ผลลัพท์

- 1) ได้พืชผักปลอดสารพิษ คุณภาพดี และมีความต้องการจากสมาชิกปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี
- 2) สมาชิกมีความเชื่อมั่น และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี
- 3) มีทุนดำเนินงานที่มั่นคง (เงิน/กองทุน) ด้วยการบริหารจัดการที่โปร่งใสเชื่อถือได้
- 4) เกิดความรู้ความเข้าใจกระบวนการจัดตั้งกลุ่มแนวทางการบริหารกลุ่มแบบมีส่วนร่วม
- 5) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการปลูกพืช ผักและกิจกรรมอื่นเพิ่มขึ้นในศูนย์
- 6) เกิดการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก กรรมการและกลุ่มอื่น ภายในชุมชน
- 7) มีการเผยแพร่ สนับสนุนการดำเนินงานของเทศบาล ส่วนราชการ

4. เวื่อนไจการนำใช้

- 1) น้อมนำแนวคิดพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบล ผ่านการประชาสัมพันธ์ทางสื่อ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของพื้นที่
- 2) เปิดโอกาสให้สมาชิกและชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพิ่มศักยภาพของสมาชิก แกนนำ
- 3) อปท.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมผลักดันให้เกิดกองทุนเพื่อการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่กลุ่มโดยเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

กลุ่มเกษตรธรรมชาติ หมู่ 8

ตำบลหนองโสร อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ในปี 2549 เกษตรกรได้พบปัญหาผลผลิตในไร่มันสำปะหลังลดลง จากสภาพของดินเสื่อมโทรมกรใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ต้นมันสำปะหลังเกิดเพลี้ยแป้งระบาดอย่างรุนแรง ทำให้นายประทีน อ่อนน้อย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโรงได้ปรึกษาและทำการประชาคมหมู่บ้าน หาสมาชิกที่มีความสนใจจัดตั้งกลุ่มเกษตรธรรมชาติ ทำให้ได้สมาชิกกลุ่มประมาณ 26 คน และได้ทำโครงการอบรมการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ โดยมีพัฒนาที่ดินจังหวัดกาญจนบุรีเป็นวิทยากร จากนั้นได้แจกให้แก่สมาชิกกลุ่มนำกลับไปทดลองใช้ในไร่มันสำปะหลัง และนาข้าว นอกจากนี้ทางกลุ่มจึงได้นำความรู้ที่ได้มาขยายโดยการเพาะเลี้ยงพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ เพื่อแจกจ่ายให้กับสมาชิกที่ปลูกมันสำปะหลัง ต่อมากลุ่มได้ขยายแนวคิดการผลิตปุ๋ยชนิดอื่นๆ ให้ครอบคลุมการใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น ได้แก่ การทำปุ๋ยพืชสด การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์คุณภาพสูง สมุนไพรไอน้ำ กลุ่มได้เพิ่มกิจกรรมเป็นกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก เลี้ยงกบ เลี้ยงเป็ดไข่ เลี้ยงไก่ ปลูกผักสวนครัว สร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่ม ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 56 ครัวเรือน การจัดตั้งกลุ่มเกษตรธรรมชาติเพื่อให้ประชาชนในชุมชนลดการใช้สารเคมีและให้ความสำคัญกับการรักษาลิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

เป้าหมายการจัดการเพื่อสร้างปฏิบัติการจริงเรื่องเกษตรอินทรีย์และเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ผ่านการถ่ายทอดแนวคิดเกษตรอินทรีย์ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ผ่านการถ่ายทอดแนวคิดเกษตร

คณะผู้ถอดบทเรียน นางสาวกระเกด แก้วประดิษฐ์ นางบุญทริก แซ่มชัย โครงการจัดการสุขภาวะตำบลหนองโรงและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเครือข่ายเพื่อชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่อย่างยั่งยืน

อินทรีย์ และการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต และเป็นต้นแบบการสร้าง การเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน โดยมีวิธีการจัดการ ดังนี้

1) การสร้างและค้นหาข้อมูล โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน เป็น ตัวอย่างเรื่องเล่าที่ใช้บอกต่อถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมี ที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพและ สิ่งแวดล้อม การเสื่อมโทรมของดิน ซึ่งพบได้จากผลผลิตมันสำปะหลังลดลง การเกิดเพลี้ยแป้ง ระบาดในไร่มันสำปะหลัง การเพิ่มผลผลิตข้าวจากการใช้ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยพืชสด

2) การใช้ข้อมูล มีการนำข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกิดขึ้นมาออกแบบการดำเนินกิจกรรม ของแหล่งเรียนรู้ เช่น ข้อมูลการเกิดเพลี้ยแป้งระบาดในไร่มันสำปะหลัง จึงได้เลี้ยงแมลง และ ผลิตสมุนไพรไอน้ำ การทดลองใช้ปุ๋ยน้ำชีวภาพแล้วได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น นับเป็นการแก้ ปัญหาถูกจุด

3) การพัฒนาศักยภาพกลุ่ม องค์กร เครือข่ายการพัฒนาศักยภาพกลุ่มมีวิธีการที่สำคัญ คือ การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง จากการอ่านเอกสาร ตำราวิชาการต่างๆ การทดลองปฏิบัติ จริง เรียนรู้ร่วมกันจากการทดลองปฏิบัติ การศึกษาดูงานจากพื้นที่ต้นแบบอื่นๆ เช่น ตำบล หนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดนครราชสีมา การเข้ารับการอบรม จากการสนับสนุน ของ อบต. และพัฒนาที่ดินจังหวัด เกษตรตำบลหนองโรง เช่น การอบรมการจัดเพลี้ย แป้งใน ไร่มันสำปะหลัง จัดโดย เกษตรจังหวัดกาญจนบุรี การอบรมการทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ โดยพัฒนา ที่ดินจังหวัดกาญจนบุรี

4) ใช้ทุนคน/ทรัพยากรในการจัดการ 1) คน เน้นกระบวนการในการสร้างจิตสำนึก ให้คนในชุมชนหันมาใช้ในการทำเกษตรแบบชีวภาพแทนการใช้สารเคมี โดยมุ่งเน้นให้เกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ทดลองทำ ทดลองใช้ในครัวเรือน การปลูกจิตสำนึกมุ่งเน้นการสร้างแบบ อย่างให้เห็นถึงความพยายามในการใช้เกษตรอินทรีย์ การเสียสละทุ่มเทเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ในส่วนของแกนนำนั้นยังได้เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม ร่วมกันคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา และ พร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน 2) ทรัพยากร ได้แก่ งบประมาณจาก อบต. พัฒนาที่ดินจังหวัด สำนักงานสร้างเสริมสุขภาพภาคตะวันตก จัดฝึก อบรมและสนับสนุนอุปกรณ์ พร้อมองค์ความรู้ในการพัฒนาศักยภาพ ประมงอำเภอสนับสนุน พันธุ์ปลา พันธุ์กบ และกองทุนหมู่บ้าน ก่อสร้างโรงเรือนที่ถาวร เกษตรอำเภอสนับสนุนแมลง ตัวเบียนเพื่อเพาะพันธุ์

5) การทำงานร่วมกันในเครือข่าย/กลุ่มที่มีเป้าหมายคล้ายคลึงกัน เช่น กลุ่มผลิตปุ๋ย บ้านวังรัก หมอดินอาสาบ้านดงพัฒนา นายฉาย เปรมปรีดี มีลักษณะการทำงานเกษตรปลอด

สารเคมี การผลิตปุ๋ยใช้เองในชุมชน การร่วมปลูกป่าชุมชนในวันสำคัญต่าง ๆ ป่าราชยอม ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ ให้เกิดกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงบ้านราชยอม

6) การถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิด อุทิศการณืมาต่อยอดการทำงาน ซึ่งจะทำให้เกิดการขับเคลื่อนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. ผลพลีต ผลลัวร้

1) เกิดการพัฒนาศัภคยภาพแกนนำและสมาชิก ในหลายรูปแบบ ทั้งในส่วนของการเข้าร่วมประชุม เข้าร่วมอบรม โดยการเชิญพัฒนาที่ตึนจังหวัด เช่น การเข้าร่วมการอบรมการวิเคราะห์ตึนที่จัตจัั้นโดยพัฒนาที่ตึนจังหวัดกาญจนบุรี และการเข้าร่วมศึษาดูงาน โดยการเชิญเข้าร่วมศึษาดูงานของเกษตรอำเภอพนมทวน เรื่องการเพิ่มประลัทธิภาพ มันสำปะหลังที่จังหวัดนครราชสึมา

2) การสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือการจัดการเจ็อนไขต่าง ๆ เช่น การเกิดเปล็ยแป้งระบาดในไร่มันสำปะหลัง แกนนำกลุ่มจะเรียกประชุมสมาชิกกลุ่ม เพื่อร่วมหาแนวทางแก้ไขปัญหา จนได้แนวคิดในการเล็ยงแมลงที่ใช้กำจัดเปล็ยแป้ง คือ แมลงแตนเบ็ยน ทำให้กลุ่มมีกิจกรรมเพิ่มจัั้น คือการเล็ยงแมลง เพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับสมาชิกไปปล็อยในไร่ มันสำปะหลัง ช่วยแก้ไขปัญหาเปล็ยแป้งระบาดโดยไม้ใช้สารเคมี

3) การแบ่งบั้น เมื่อกลุ่มเกษตรธรรมชาติ ได้ร่วมกันผลิตปุ๋ย จนสามารถใช้ประโยชน์ได้ กลุ่มจะตกลงทำการแบ่งผลผลิตที่ได้ส่วนหนึ่งให้กับสมาชิกที่ร่วมทำ เพื่อนำไปใช้ในนาข้าวหรือในไร่มันสำปะหลัง อีกส่วนหนึ่งก็จะนำไปจำหน่ายเพื่อเป็นเงินทุนในการผลิตปุ๋ยครั้งต่อไป

4. เว็อนไขการนำใช้

1) ควรมีการรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ และนำใช้ข้อมูลในการแก้ไขปัญหาการใช้สารเคมีในชุมชน มีการทำประชาคม เพื่อออกแบบในการจัดการคน ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อขับเคลื่อนงานด้านเกษตรกรรมยั้งยึน

2) มีการค้นหากลุ่มนำร่อง และ กลุ่มที่มีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อการขยายคร้วเร็อนและเครือข่าย

3) อปท.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการจัดการความรู้จากการปฏิบัติจริงของกลุ่ม และการพัฒนาศัภคยภาพกลุ่ม

โรงผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพเทศบาลตำบลปริก

เทศบาลตำบลปริก อำเภอเสนา จังหวัดสงขลา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เทศบาลตำบลปริก มีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการจัดการขยะ 3 ระดับ คือ การจัดการที่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง เพื่อที่จะก้าวไปสู่การจัดการขยะฐานศูนย์ในอนาคต การจัดการที่ต้นทาง ใช้วิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจ ด้วยการพัฒนาความรู้ของแกนนำและประชาชนให้สามารถเกิดพื้นที่ในการอธิบายแลกเปลี่ยน การจัดการที่กลางทาง เมื่อทุกคนรู้จักการคัดแยกขยะในเบื้องต้น และสร้างขยะให้เห็นว่าสามารถจะนำกลับมาใช้ใหม่ได้ เป็นการสร้างคุณค่าและราคาขึ้นมาได้ สิ่งไหนที่ขายได้ก็ขายไป หากประชาชนในชุมชนเห็นว่าขยะบางประเภทเมื่อแยกแล้วไม่รู้จะเอาไปไหนก็ได้ช่วยกันรณรงค์ส่งเสริมให้นำมาเข้าสู่ระบบธนาคารขยะ การจัดการที่ปลายทาง คือ การจัดการขยะที่โรงผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพเทศบาลตำบลปริก ซึ่งเป็นการตอบสนองนโยบายของเทศบาลตำบลปริกในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการขยะในชุมชน เพื่อนำขยะประเภทขยะอินทรีย์ไปใช้ในการทำปุ๋ยหมักชีวภาพและน้ำหมักชีวภาพ ซึ่งเทศบาลตำบลปริกได้มีโครงการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพไว้รองรับขยะอินทรีย์

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การสำรวจและใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ เริ่มต้นขึ้นจากการที่เทศบาลตำบลปริกมองเห็นถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาขยะพบว่า ทั้งขยะชุมชนบนเนื้อที่กว่า 8 ไร่ ไม่สามารถรองรับปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นในแต่ละวัน ทำให้เกิดความคิดที่จะสำรวจข้อมูลจริงในพื้นที่ จึงได้เริ่มดำเนินการสำรวจปริมาณขยะที่นำทิ้งในแต่ละวัน การสังเกตการจัดเก็บขยะในชุมชน การสังเกตพฤติกรรมคัดแยกขยะ การทิ้งขยะของคนในชุมชน เป็นต้น ผลที่ได้จากการสำรวจ ทำให้เทศบาลตำบลปริกได้รับทราบข้อมูล เกี่ยวกับปริมาณขยะที่มีมากถึงวันละ 8 ตัน และพบว่าชุมชนปริกตก เป็นชุมชนที่มีปริมาณขยะมากที่สุดของตำบล เป็นต้น

คณะผู้ถอดบทเรียน ทีมนักวิชาการเทศบาลตำบลปริก

2) การมีส่วนร่วมและการพัฒนา “คน” การปรับเปลี่ยนแนวคิด ทศนคติ “คน” ในชุมชน เป็นเรื่องที่เทศบาลตำบลปรักให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก จึงได้มีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนหลากหลายรูปแบบ ซึ่งได้แก่ การเรียนรู้ตามความสนใจ เช่น เรียนรู้โดยการสอบถาม สังเกตการดำเนินงานจากบุคคลต้นแบบในเรื่องที่ตนสนใจ ได้แก่ การผลิตแก๊สชีวภาพ การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำเตาเผาถ่าน ทำน้ำส้มควันไม้ เป็นต้น การเรียนรู้ตามระบบ ได้แก่ การเรียนการสอนในชั้นเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มาสัมผัสการปฏิบัติจริงในชุมชน เช่น ศึกษาดูงานกลุ่มเครื่องแกง กลุ่มพลังงานทางเลือก เป็นต้น และการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความชอบ ความอยากรู้ ความสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในตัวคน ทำให้เกิดความคิดที่จะทดลองปฏิบัติ เมื่อเกิดผลดีจึงขยายผลสู่ผู้อื่น และขณะเดียวกันก็ทำการทดลองในเรื่องใหม่ เรื่องอื่นๆ ที่สนใจต่อไป

3) การใช้ทุนทางสังคมจัดการปัญหา มีการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาใช้ในการจัดการปัญหาหรือพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น ได้แก่ 1) การนำทุนคน คือ บุคคลต้นแบบที่มีความรู้ มีภูมิปัญญาในเรื่องต่างๆ มาเป็นต้นแบบแห่งการเรียนรู้เพื่อการขยายผล เช่น ผู้เชี่ยวชาญด้านพลังงานทดแทน โดยการนำขยะเปียกมาใช้เป็นแก๊สชีวภาพ นำมาผลิตเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือน เป็นต้น 2) การนำทุนทรัพยากร ที่มีทั้งในและนอกชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น นำพืชที่มีอยู่ในชุมชนมาทำปุ๋ยชีวภาพ นำเศษอาหารมาทำน้ำหมักชีวภาพ เพื่อใช้เลี้ยงปลาตก ใช้เป็นปุ๋ยบำรุงพืช ใช้ทำน้ำยาเอนกประสงค์ ใช้กะลามะพร้าวมาทำปุ๋ยหมัก ใช้มะพร้าวไปทำเครื่องแกง ส่งเสริมให้ปลูกพืชสวนครัวหน้าบ้านเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้จากการนำไปขายให้กับคนในชุมชน และยังทำให้ทัศนียภาพของชุมชนน่าอยู่ น่ามองเพิ่มขึ้น เป็นต้น

4) การใช้ความรู้เชิงวิชาการ & วิจัยเชิงปฏิบัติการ นับเป็นความโชคดีของเทศบาลตำบลปรักที่มีแนวคิดที่พร้อมเปิดรับการเรียนรู้ใหม่ๆ จากสังคมภายนอก โดยเปิดพื้นที่ให้เป็นตำบลแห่งการเรียนรู้ ด้วยเหตุนี้จึงมีสถาบันการวิชาการต่างๆ ให้ความสนใจมาศึกษาดูงานมากมาย รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ได้ส่งนักศึกษาปริญญาโทเข้ามาทำวิทยานิพนธ์ในเรื่องของการจัดการสิ่งแวดล้อม มีการออกแบบการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลจากกระบวนการวิจัย ทำให้คนในชุมชนได้รับประโยชน์ ก่อให้เกิดการเรียนรู้มากมาย เช่น ได้รับการอบรมเรื่องการคัดแยกขยะ การทำความเข้าใจ “ขยะ” ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ ประโยชน์ของการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี เป็นต้น

5) พัฒนาระบบการสื่อสาร ระบบสื่อสารเป็นเรื่องที่เทศบาลตำบลปรักได้ให้ความสำคัญและให้ความสนใจ ในการพัฒนาช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ประชาชนได้

รับรู้ข้อมูลข่าวสารระหว่างชุมชนกับชุมชน ท้องถิ่นกับชุมชน หรือการรับรู้ระดับครัวเรือน ด้วยเหตุนี้ จึงมีการพัฒนาช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ซึ่งได้แก่ วิทยุชุมชน เอกสาร แผ่นพับ ใบปลิว CD จดหมายข่าว วารสารของเทศบาล ป้ายประชาสัมพันธ์ เว็บไซต์ ตลอดจนการสื่อสารแบบ ธรรมชาติ คือ “ปากต่อปาก” ทำให้ประชาชนในตำบลปริกได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยเฉพาะด้าน สิ่งแวดล้อม

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) เกิดแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ ให้แก่ คนในชุมชนและผู้สนใจ
- 2) คนในชุมชนเห็นคุณค่าของขยะ โดยเฉพาะขยะอินทรีย์ซึ่งสามารถนำมาสร้าง “มูลค่า” ได้
- 3) เทศบาลประหยัดงบประมาณจากการนำปุ๋ยหมักและน้ำหมักมาใช้ในกิจกรรมของ เทศบาล เช่น ปรับภูมิทัศน์ภายในเขตเทศบาล
- 4) เกิดความภูมิใจในตนเองซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งใน และนอกพื้นที่ เกิดความรู้สึกที่ดีที่ตนเองที่มีส่วนได้พัฒนาชุมชนบ้านเกิดของตนเอง
- 5) เกิดการต่อยอดความคิดให้แก่คนรุ่นหลัง รวมถึงปลูกฝังให้เด็กมีวินัยในการทิ้งขยะ ดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 6) เกิดทัศนคติที่ดีในการดูแลสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากการใช้ทรัพยากร ต่าง ๆ ที่เป็นผลทางอ้อมจากการกำจัดขยะ ยังส่งผลให้เกิดกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งนำทรัพยากร ดังกล่าวมาใช้ให้เกิดประโยชน์

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) ผู้บริหารมีนโยบายเรื่องการจัดการขยะและน่านโยบายดังกล่าวมาใช้ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม
- 2) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการค้นหา นำข้อมูลเพื่อมาจัดการปัญหาร่วมกัน
- 3) องค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอุปกรณ์แก่กลุ่มอย่างต่อเนื่อง เช่น เครื่องบดปุ๋ย เครื่องผสมปุ๋ย เครื่องอัดเม็ด เป็นต้น

บรรณานุกรมและบุคลากร

นางสาวนุชรี แอหลุย เทศบาลตำบลปริก โทร. 08-4 189-6529

ศูนย์การเรียนรู้เกษตรปลอดสาร ม.5

ตำบลอุทัยเก่า อำเภอหนองฉาง จังหวัดอุทัยธานี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ศูนย์การเรียนรู้เกษตรปลอดสาร จากข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนที่พบว่าเกษตรกรมีการใช้สารเคมี เกิดปัญหาสุขภาพ ระบบนิเวศที่ถูกทำลาย และมีรอยจ่ายจากการทำการเกษตรมากขึ้น ทำให้นายกองค้การบริหารส่วนตำบลอุทัยเก่ามีการจัดทำพื้นที่นาของตนเอง 30 ไร่ ปรับเป็นการทำเกษตรแบบธรรมชาติ ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวอย่าง โดยมีเป้าหมายเพื่อลดการใช้สารเคมี และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชนที่สนใจ เกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดสารและการจัดสรรพื้นที่อย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดการขยายการทำเกษตรปลอดภัยเพิ่มมากขึ้นในตำบล

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

- 1) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล โดยมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนครอบคลุมทุกครัวเรือน และพบว่าเกษตรกรมีการใช้สารเคมีจำนวนมาก มีผลต่อสุขภาพและดินเสื่อม
- 2) การใช้ทุนทางสังคม ตำบลมีหมอดินที่มีความรู้ในเรื่องของดินและการปรับสภาพดิน จึงนำมาตรวจสอบคุณภาพดิน และการปรับสภาพดิน ให้แก่กลุ่มเกษตรกร
- 3) จัดกระบวนการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มร่วมรับความรู้ และฝึกปฏิบัติ ในการทำการเกษตรแบบปลอดสารที่แปลงสาธิต เช่น การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น และได้นำไปแบ่งปันให้กับผู้ที่ประกอบอาชีพเดียวกัน
- 4) ทดลองใช้และขยายสมาชิก ด้วยวิธีการเชิญชวน ประชาสัมพันธ์ ใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนในด้านการประกอบอาชีพ ด้านสุขภาพ สรุปผลให้เห็นตัวเลขในด้านดังกล่าวทำให้ประชาชนได้ทราบข้อมูลตัวเลขที่มีค่าใช้จ่ายสูง และทำให้สุขภาพไม่ดี เช่น ทำให้สารพิษตกค้างในเลือด เกิดเป็นโรคมะเร็ง ความดันสูง และเบาหวาน

คณะผู้ถอดบทเรียน นางสาวสุชาดา คงเพชรศักดิ์นางสาวธิดารัตน์ เปรมจิตรที่มิวิชาการโครงการโครงการรวมพลังเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนตำบลน่าอยู่ ตำบลอุทัยเก่า

5) การขยายและต่อยอดการทำงานโดยใช้คนต้นแบบในการประกอบอาชีพ และเผยแพร่ ข้อมูลที่เกิดขึ้นจริง ประโยชน์จากการได้เข้าเป็นสมาชิก ได้ความรู้ในการประกอบอาชีพแบบ เกษตรยั่งยืน

3. ผลพลีต ผลลัพท์

- 1) มีอาหารปลอดภัย ลิงแวงล้อมไม่เป็นพิษ ลดใช้จ่ายในครัวเรือน ลิงแวงล้อมดี มี รายรับเพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง
- 2) เกิดการร่วมกลุ่มของผู้นำ และชุมชน ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- 3) เกิดความสำเร็จของกลุ่ม มีกองทุนจัดสวัสดิการ มีศูนย์เรียนรู้ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ มี วิทยากรเพิ่ม ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ มีอาหารปลอดภัย มีการออม
- 4) มีทุนในการประกอบอาชีพ ปลอดภัยนอกระบบ การทำงานของกลุ่มที่ทำให้ประสบ ความสำเร็จคือการนำข้อมูลมาใช้ประกอบการดำรงชีวิต และความสามัคคีของกลุ่มผู้นำ

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) ครงคัประชาลัมพันธ์ให้ชุมชนมีการทำบัญชีครัวเรือน และมีการนำใช้ข้อมูลที่ได้ มาวิเคราะห์ เพื่อสร้างความตระหนักในเรื่องใช้สารเคมีที่ใช้ในการผลิตสินค้าทาง ด้าน การเกษตร
- 2) อปท.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าหนุนเสริมในเรื่องการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แก่สมาชิกกลุ่ม การถอดบทเรียนและการ

บรรณานุกรมละบุคคลากร

1. เอกสารหลักสูตรการเรียนรู้ตำบลอุทัยเก่าโครงการรวมพลังเครือข่ายองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนตำบลน่าอยู่
2. บุคคลที่รวมให้ข้อมูล 1) นายธาดา อำพิน บ้านเลขที่ 35/2 ม.5 ต.อุทัยเก่า อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี โทร. 056-531763 /087-7312700 2) นายยุทธพงษ์ ศรีสรรพ์ 60/1 ม.6 ต.น้ำซึม อ.เมือง จ.อุทัยธานี จ.อุทัยธานี 3) นางสาวนารีรัตน์ สารสุวรรณ 44/1 ม.10 ต.อุทัยเก่า อ.หนองฉาง จ.อุทัยธานี

เกษตรเพื่อสุขภาพ (ภาคคนงาน) หมู่ที่ 1

ตำบลขุนทะเล อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

จากการที่ราคาขายพาราตกต่ำ มีการรวมกลุ่มขายยาง พบว่า ได้รับความไม่เป็นธรรมจากพ่อค้า นายสมบุรณ์ จันทร์จริง หนึ่งในสมาชิกกลุ่มขายยางได้มีโอกาสฟังแนวคิดของพระเจ้าอยู่หัวตอนใกล้รุ่งว่า “ถ้าทำเศรษฐกิจพอเพียง เราก็จะอยู่รอด” จึงเกิดแรงบันดาลใจไปชวนเพื่อนสมาชิกกลุ่มทำสวนยางร่วมกันประมาณ 30 คน (ตอนหลังเหลือ 3 คน) ร่วมกันทำเกษตรชีวภาพเป็นทางออกของระบบการผลิตที่ดีเพื่อรักษาทรัพยากร รักษาชีวิตและสังคมเอาไว้ และต้องการรวมตัวกันเพื่อสร้างคนภายใต้หลักการพึ่งตนเอง (อยู่รอดก่อน และมีความสุข) เริ่มปฏิบัติจากการลองผิด ลองถูกมาตลอด

ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามาผลักดันให้ทำการเกษตรเพื่อสุขภาพเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ในรูปแบบของการให้ชาวบ้านปฏิบัติเองจนเห็นผลแล้วให้การสนับสนุนภายใต้หลักคิด “พวกเดินทำคลอด ถ้าวอด อดบด.เลี้ยง” จึงได้มีการจัดทำแหล่งเรียนรู้ (โรงเรียนแก่น้ำ) ที่ทำให้ผู้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้สามารถปฏิบัติจริงได้ ตลอดจนการขยายแนวคิดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการรู้จักการให้ แลก แจก ขาย บอกให้เขารู้ ทำให้เขาดู อยู่ให้เขาเห็น จนเขาทำเป็น ด้วยกระบวนการประชุมปรึกษาหารือ สนทนากันอย่างสม่ำเสมอ และเปลี่ยนความรู้จากการปฏิบัติเพื่อให้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติและสามารถพึ่งตนเองได้ เช่น การชุดบ่อบาดาลคนจน การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยหมักแห้ง การทำน้ำส้มแยงจากผลไม้สุก 4 อย่าง (กล้วย สับปะรด พักทอง และมะละกอ) มีการจดทะเบียนเป็นลิขสิทธิ์ของตัวเอง เป็นต้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

- 1) ส่งเสริมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชุมชนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่และใช้เป็นตัวเชื่อมโยงการพัฒนาาระบบย่อยต่างๆ
- 2) สร้างแรงจูงใจให้กับผู้ได้รับผลกระทบจากระบบย่อยต่างๆ

คณะผู้ถอดบทเรียน นายสอนไชยา ภูดีทิพย์ และนายอภิชัย ศรีอุฬาร องค์การบริหารส่วนตำบลขุนทะเล ตำบล

- 3) จัดและสร้างกิจกรรมของแหล่งเรียนรู้
- 4) ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการของกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มแกนนำในหมู่บ้านที่ได้แสดงถึงความเข้าใจในการทำงาน
- 5) จัดเวทีระดมความคิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากตำบลต่างๆ ประกอบในการดำเนินกิจกรรม
- 6) ประชาสัมพันธ์ผ่านระบบเสียงตามสายของ อบต. ในการให้ข้อมูล การจัดทำเอกสารเผยแพร่

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) เกิดการเรียนรู้ในกลุ่มแกนนำด้วยกันทั้งทางด้านการเกษตรเพื่อสุขภาพะ และเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิก สร้างการมีส่วนร่วมของการทำงาน
- 2) การถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจในเรื่องเกษตรเพื่อสุขภาพะที่ครบวงจร การบริหารจัดการกลุ่ม การมีกฎระเบียบที่สามารถให้สมาชิกปฏิบัติตาม
- 3) เป็นการทำให้คุณภาพชีวิตของสมาชิกดีขึ้น สร้างอาหารปลอดภัย ลดสารพิษตกค้างในดิน น้ำ อากาศ และร่างกาย

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) การเห็นข้อมูลของคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกด้าน โดยเฉพาะการสร้างชุมชนให้รู้จักการทำเกษตรที่ทำแล้วมีผลดีต่อร่างกาย ต่อคนรอบข้าง
- 2) เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การนำใช้ข้อมูลที่เห็นจากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันว่า ความสำคัญกับการทำเกษตรเพื่อสุขภาพะ โดยเฉพาะการเน้นให้คนในตำบลพึ่งพาตนเอง มากกว่าการพึ่งพามายนอกอย่างเดียว
- 3) การออกแบบกิจกรรมในแหล่งปฏิบัติการที่มีความสอดคล้องกับบริบท วิธีชีวิตจริงสามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนได้โดยการเน้นให้เป็นรูปธรรม จับต้องสัมผัสได้ ดังกรณี การผลิตปุ๋ยชีวภาพใช้เองในชุมชนที่กำลังแพร่หลาย
- 4) ศักยภาพของคนในชุมชน การขับเคลื่อนกลุ่ม มีการบูรณาการแนวคิดของแกนนำกลุ่มอยู่ตลอดเวลา แกนนำมีความตั้งใจ มุ่งมั่น เป็นความสามารถเฉพาะตัวสร้างการมีส่วนร่วมและความรู้สึกเป็นเจ้าของในพื้นที่ และมีการขยายผลต่อในกิจกรรมที่ทำ

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้เกษตรเพื่อสุขภาพะ (บาดาลคนจน)

การจัดการตลาดสีเขียว

โครงการสร้างเสริมสุขภาวะจังหวัดอุตรดิตถ์ : ทำเหนือเมืองน่านอยู่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เกิดจากเครือข่ายเกษตรทางเลือก ซึ่งมีทุนเดิมโดยปราชญ์เกษตรกรความตระหนักถึงราคาผลผลิตตกต่ำ จึงเกิดการรวมตัวกันจับมือกันเข้ามาปรึกษากับคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ โดยการประชุมปรึกษากัน ได้ข้อตกลงร่วมกันเรื่องของการพัฒนาศักยภาพของผลผลิต เพื่อสร้างมาตรฐานของสินค้าเกษตรกรรม โดยให้คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์เป็นที่ปรึกษา ต่อมาเมื่อมีโครงการเข้ามา ทำให้เครือข่ายมีทุนที่จะมาจัดเวทีแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น ทำให้เกิดการชักชวนเพื่อนเกษตรกรที่ทำเกษตรกรรมด้านไม้ผลปลอดสาร ข้าวปลอดสาร ผักปลอดสาร พืชไร่ปลอดสาร และประมง ได้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับหน่วยงานราชการ ได้แก่ พาณิชยจังหวัดอุตรดิตถ์ เกษตรจังหวัดอุตรดิตถ์ และคณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์คอยให้คำปรึกษา เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการร่วมกันด้วยกันโดยประสานในนามโครงการสร้างเสริมสุขภาวะจังหวัดอุตรดิตถ์ และปราชญ์ทางด้านไม้ผล “ลุงพิน” เพื่อมาร่วมแลกเปลี่ยนร่วมกัน โดยแผนปฏิบัติการโดยมุ่งเน้นการพัฒนาผลผลิตให้ได้มาตรฐานเพื่อมุ่งไปสู่ตลาดสีเขียว รูปแบบการขับเคลื่อนงานคือ การแบ่งเครือข่ายเกษตรทางเลือกออกเป็นเครือข่ายย่อย โดยมีเครือข่ายไม้ผล เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมง เครือข่ายพืชไร่ และเครือข่ายผัก แต่ละเครือข่ายจะมีผู้ประสานงานและคณะกรรมการ และจะเป็นคณะทำงานประจำเครือข่ายเกษตรทางเลือกอีก 1 คน เพื่อประสานงานในพื้นที่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การประชุมสัญจร เพื่อลงไปเยี่ยมเยือนพื้นที่ เพื่อไปเรียนรู้วิธีการดำเนินการ รวมถึงร่วมกันรับรู้และแก้ไขปัญหาในการทำงาน สามารถจะประสานผ่าน ผู้ประสานได้ง่าย เช่น เครือข่ายข้าวของ “ลุงแดง” จะมีการทดลองการทำข้าวโยน และเครือข่ายเกษตรทางเลือกทำเรื่องของการเรียนรู้การนำดินมาตรวจหาสารพิษและพัฒนาศักยภาพของผลผลิต ทางเครือข่ายเกษตรทางเลือกก็จะลงไปช่วยกันทำ เป็นต้น ระยะแรกของโครงการ เครือข่ายอยู่ในช่วงของการรวบรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อพัฒนาผลผลิตให้ได้มาตรฐานร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการ โครงการสร้างเสริมสุขภาวะจังหวัดอุตรดิตถ์ : ทำเหนือเมืองน่านอยู่

พร้อมทั้งชวนเกษตรกรเข้ามาร่วมเพื่อสร้างกองกำลังเพียงพอที่จะสามารถพัฒนาไปสู่ “ตลาดสีเขียวของคนอุตรดิตถ์”

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การบูรณาการเพื่อการพัฒนานโยบายสาธารณะด้านเกษตรทางเลือก มีผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ

- (1) กลุ่มของชุมชน คือ ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านกำนัน สอบต. ประชาชนชาวบ้าน แกนนำกลุ่มต่างๆ มีบทบาทในการร่วมปฏิบัติการเพื่อหาคำตอบในทางวิชาการและปฏิบัติการ พัฒนาเป็นนักวิจัยชุมชน และเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้
- (2) กลุ่มของภาควิชาการ คือ คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ และนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภายในจังหวัด ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานปศุสัตว์ สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ มีบทบาทในการลดและอุดช่องว่างของชุมชนด้วยองค์ความรู้ที่มี แสวงหาคำตอบทางวิชาการหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน เป็นผู้สนับสนุนด้านวิชาการให้กับชุมชน และเป็นผู้ถ่ายทอดมุมมองการทำงานภาควิชาการกับชุมชนท้องถิ่น
- (3) กลุ่มของท้องถิ่น คือ นายกอบต. ปลัด และเจ้าหน้าที่ส่วนต่างๆ ในองค์การบริหารส่วนตำบลป่าเป้า มีบทบาทเชื่อมต่อแนวทางหรือโอกาสของการพัฒนาให้เข้าสู่ระบบการพัฒนาปกติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหนุนเสริมการพัฒนาทุกด้านทั้งกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการประสานงานเชื่อมโยงงบประมาณและทรัพยากรจากแหล่งอื่น

2) การพัฒนาศักยภาพของผลผลิตของเกษตรกรเพื่อสร้างมาตรฐานของสินค้าเกษตรกรรม โดยให้คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์เป็นที่ปรึกษา เช่น การศึกษาดูงานทั้งในพื้นที่ และนอกพื้นที่ จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่อง นักสื่อสารชุมชน นักวิสาหกิจชุมชน นักจัดการชุมชน และติดตามประเมินผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างการจัดกิจกรรมและหลังการจัด

3) จัดทำตลาดสีเขียวเพื่อให้เกษตรกรเรียนรู้ข้อมูลการบริหารจัดการตลาด และการเข้าถึงกลุ่มอาชีพผู้ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัย โดยมีแลกเปลี่ยนผลผลิต ชื่อ ขายสินค้าที่ปลอดภัย เช่น ปลอดภัย ข้าวปลอดภัย ผักปลอดภัย พืชไร่ปลอดภัยร่วมกัน

4) การหนุนเสริมของอปท. ด้วยการสนับสนุนงบประมาณให้แก่เกษตรกรในตำบลมีการผลิตผลที่ปลอดภัย และหนุนเสริมให้มาจำหน่ายที่ตลาดสีเขียว

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

สิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกันทำให้ท้องถิ่น (อปท.) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกับภาควิชาการและกระบวนการทำงานที่สนองความต้องการของชุมชน ได้แนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกัน และได้ภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ส่วนภาควิชาการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ใช้องค์ความรู้ทางวิชาการที่มีอยู่มาช่วยแก้ไขและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจนได้กระบวนการหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน เกิดนวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่จากการร่วมคิดร่วมปฏิบัติกับชุมชนท้องถิ่น ได้แนวร่วมการทำงานด้านวิชาการจากชุมชน (นักวิจัยชุมชน) ชุมชน (ชาวบ้าน) ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกันภายในชุมชน การทำงานร่วมกับท้องถิ่น (อปท.) และภาควิชาการ เป็นเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ปัจจุบันชาวบ้านสามารถใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของตนเองได้ มีผลผลิตที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

4. เว็บบอร์ดการนำใช้

- 1) การเปิดโอกาสให้กลุ่มเกษตรกรได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์
- 2) หน่วยงานจากท้องถิ่น ท้องถิ่น ร่วมสนับสนุนงบประมาณ กำลังคนและอื่น ๆ ในการเปิดพื้นที่ (ตลาดสีเขียว) ให้เกษตรกรนำผลผลิตมาขายเพื่อเพิ่มรายได้ และสร้างอาหารที่ปลอดภัยให้แก่ประชาชน
- 3) ควรมีการทำงานร่วมกันของเครือข่ายสถาบันการศึกษา หน่วยงานของรัฐที่หนุนเสริมเรื่องวิชาการ การจัดการผลผลิตให้แก่กลุ่มเกษตรกร
- 4) อปท. ควรผลักดันให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อสวัสดิการสังคมโดยชุมชน เน้นที่การเกื้อกูลเกษตรกร แนวเกษตรอินทรีย์

บรรณกรรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้การจัดการตลาดสีเขียว โครงการสร้างเสริมสุขภาวะจังหวัดอุตรดิตถ์ : ท่าเหนือเมืองน้ำอยู่

ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ตำบลหัวไผ่ หมู่ 5

ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

การจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร เป็นนโยบายของรัฐแต่ใช้การบริหารจัดการแผนงานและกิจกรรมโดยภาคประชาชนเน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม 4 ภาค ส่วน ได้แก่ ท้องที่ ท้องถิ่น ภาคประชาชน เจ้าหน้าที่และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรจะดำเนินกิจกรรมอยู่ 4 เรื่อง ได้แก่ โรงเรียนเกษตรกร ผลิตปุ๋ยอินทรีย์บ้านเม็ด ศูนย์ข่าวชุมชนตำบลหัวไผ่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ โดยมีการดำเนินกิจกรรมที่เชื่อมโยงและต่อเนื่อง

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

หลักการดำเนินงานของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร มีวัตถุประสงค์

- 1) เป็นศูนย์ประสานงานและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องการเกษตร เช่น เป็นสื่อกลางในการประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน รับแจ้งเหตุและช่วยเหลือเรื่องภัยพิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรในพื้นที่ ทำกิจกรรมที่ส่งผลต่อการลดต้นทุนทางการเกษตร เป็นต้น
- 2) เป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเกษตรให้กับทุกหมู่บ้าน และชุมชนการจัดตั้งคณะกรรมการจะมีแกนนำจากทั้ง 13 หมู่บ้าน รวม 15 คน กลุ่มเป้าหมายของคณะกรรมการประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานสภา และเจ้าหน้าที่ อบต. สาเหตุที่คัดเลือกคณะกรรมการจากกลุ่มดังกล่าวเพื่อให้ทำประชาสัมพันธ์แผนงานและกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ถ่ายทอดฯ ในพื้นที่หมู่บ้านของตนเองด้วยเพื่อให้ชาวบ้านได้รับทราบข่าวสารและทันกับสถานการณ์และนโยบายของรัฐ โดยมีกระบวนการทำงานดังนี้

คณะผู้ถอดบทเรียน นายณรินทร์ กาษร, นายทิน ขวัญภาค, นายสุนทร เสือสมิง และนายเจต บุญนำ
ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

1) เริ่มต้นก่อตั้งศูนย์ถ่ายทอดฯ จากการระดมทุนของคณะกรรมการ การก่อตั้งศูนย์เริ่มแรกใช้สถานที่ของ อบต. ต่อมาได้ย้ายมาตั้งที่หมู่ 5 โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณสร้างอาคารสถานที่จาก อบต. และ อบจ. ในศูนย์ถ่ายทอดฯ

2) การดำเนินกิจกรรม 4 เรื่อง ได้แก่ โรงเรียนเกษตรกร ผลิตปุ๋ยอินทรีย์บັນเม็ด ศูนย์ข้าวชุมชนตำบลหัวไผ่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ ในแต่ละเรื่องมีการดำเนินการดังนี้

เรื่องที่ 1 โรงเรียนเกษตรกร เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ความรู้ทางการเกษตรทุกเรื่องตั้งแต่เรื่องการกำจัดศัตรูพืชและวัชพืชแบบครบวงจรทั้งแบบใช้ชีวภาพและใช้สารเคมี สร้างการเรียนรู้เรื่องการเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวตั้งแต่การเตรียมดิน การเพาะปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว การคัดพันธุ์ การบรรจุหีบห่อ และการจำหน่าย สร้างห้องเรียนการทำนาโยน สร้างการเรียนรู้เรื่องการผลิตปุ๋ยอินทรีย์บັນเม็ดให้เกษตรกรที่สนใจใช้เพื่อเป็นการลดต้นทุนทางการผลิต สร้างการเรียนรู้เรื่องการทำเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางพระราชดำริของในหลวง

เรื่องที่ 2 การผลิตปุ๋ยอินทรีย์บັນเม็ด ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์บັນเม็ดแทนปุ๋ยเคมีเพื่อลดต้นทุนทางการเกษตร และเน้นให้ปลูกข้าวปลอดภัยหรืออาจจะให้ลดละ เลิก การใช้ปุ๋ยเคมีให้หันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน ให้เกษตรกรทำบัญชีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเกษตรเพื่อเปรียบเทียบต้นทุนทางการผลิต และรายได้ที่เกิดขึ้นหรือทำบัญชีต้นทุนทางการผลิตแล้วนำมาเปรียบเทียบกันระหว่างค่าใช้จ่ายที่ใช้สารเคมีและค่าใช้จ่ายที่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์บັນเม็ด

เรื่องที่ 3 ศูนย์ข้าวชุมชน ส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดชัยนาท ศูนย์ส่งเสริมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดชัยนาท ศูนย์ส่งเสริมผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจังหวัดลพบุรี ศูนย์ดังกล่าวจะให้ความรู้เรื่องกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ตั้งแต่เริ่มเตรียมดินจน การเพาะปลูก การตรวจสอบแปลงนา จนถึงการค้าแยกและบรรจุหีบห่อ ศูนย์ข้าวชุมชนจัดตั้งเพื่อให้เกษตรกรรู้เท่าทันพ่อค้าลดการใช้เมล็ดพันธุ์ถูกข้าวจากเอกชนซึ่งมักหลอกลวงชาวบ้านโดยนำข้าวปลอมปนมาขายมีวัชพืชขึ้นมากเกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายในการกำจัดวัชพืช นอกจากจะส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ใช้เองแล้วยังส่งเสริมให้ทำนาโยนเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการซื้อเมล็ดพันธุ์ ดูแลรักษาง่าย มีโรคและแมลงรบกวนน้อย ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรสร้างห้องเรียนชาวนามีแปลงนาทดลอง ตั้งแต่การเตรียมดิน เพาะกล้า เทคนิคการโยนกล้า การดูแลรักษา การคิดต้นทุนเปรียบเทียบระหว่างนาโยนกับนาหว่าน มีแปลงนาที่ปฏิบัติจริงสำหรับผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้

ปัจจุบันมีกลุ่มเกษตรกรที่สนใจทำแบ่งแปลงนาเพาะเมล็ดพันธุ์ 14 ราย มีพื้นที่ 44 ไร่ มีคณะกรรมการตรวจแปลงเพาะเมล็ดพันธุ์ตามระเบียบที่กำหนด อบต. สนับสนุนงบประมาณ

เป็นกองทุนรับซื้อข้าวเพื่อให้กลุ่มรับซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากสมาชิกในราคาที่สูงกว่าท้องตลาด ร้อยละ 20 แล้วนำมาจำหน่ายให้กับสมาชิกในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด เมล็ดพันธุ์ได้มาตรฐานไว้ใจได้และยังเป็นการช่วยเหลือชุมชนโดยชุมชน

เรื่องที่ 4 **ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ** เป็นการทำกิจกรรมตามแนวทางพระราชดำริตั้งแต่การทำไร่นาสวนผสม การขุดบ่อเลี้ยงปลา การเพาะเห็ด และการปลูกผักสวนครัวที่เน้นให้เป็นผักปลอดภัย เป็นการปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามาเรียนรู้ผ่านช่องทางโรงเรียนชาวนา

- (1) คณะกรรมการทั้ง 4 เรื่องเด่นมีหลักการทำงานที่เชื่อมโยงกัน มีศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ อยู่ที่โรงเรียนเกษตรกร คณะกรรมการทั้ง 4 เรื่องหลักต้องมีการประชุมในรูปคณะกรรมการเป็นประจำทุกเดือนบางเดือนถ้าเกิดปัญหาอาจจะมีการประชุมบ่อยครั้งขึ้น
- (2) การพัฒนาศักยภาพเมืองค้ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1) คณะกรรมการหรือกลุ่มเกษตรกรในชุมชนจะต้องมีจิตอาสาไปเรียนรู้ที่จะพัฒนาอาชีพการเกษตรของตนเองเรื่องการปลูกเมล็ดพันธุ์ข้าว การเรียนรู้เรื่องการกำจัดศัตรูพืชและวัชพืชแบบครบวงจร การลดต้นทุนทางการเกษตรโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์บ้านเม็ดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีและหันมาทำนาโยนแทนนาหว่าน เพื่อลดรายจ่ายเรื่อง การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว การกำจัดวัชพืช ประกอบกับการดูแลง่ายโรคและแมลงรบกวนน้อย คณะกรรมการยังมีบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้และทำการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรข้างเคียงเห็นประโยชน์และปฏิบัติตามหรือเข้ามาเรียนรู้ในโรงเรียนเกษตรกร ส่วนที่ 2) หน่วยงานอปท. สนับสนุนเรื่องการสร้างศูนย์เรียนรู้พร้อมทั้งแปลงสาธิตให้กับคณะกรรมการ กลุ่มเกษตรกรทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้เรียนรู้และนำไปใช้สื่อวัสดุ อุปกรณ์ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็วทันต่อความต้องการ ส่วนที่ 3) เจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหนุนเสริมเรื่องงานวิชาการและการนำใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ได้อย่างถูกต้องและครบกระบวนการก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. ผลพลีผลลัพท์

1) เกษตรกรเมืองค้ความรู้เรื่องการกำจัดศัตรูพืชโดยใช้วิธีผสมผสานแต่ไม่ละเว้นการใช้สารเคมีเมื่อเกิดการระบาดที่ร้ายแรง

- 2) เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการเกษตร
- 3) เป็นแหล่งเตือนภัยทางธรรมชาติ น้ำท่วม ฝนแล้ง แมลงลง
- 4) มีกองทุนรวมและเงินปันผลให้กับสมาชิก ส่วนใหญ่มติคณะกรรมการจะนำเงินปันผลซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวแจกแทน
- 5) เกิดการบริหารจัดการ เงิน คน งาน ร่วมกัน

4. เว็อนไจการนำใช้

- 1) น้อมนำแนวคิดพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบล ผ่านการประชาสัมพันธ์ทางสื่อ หรือกิจกรรมต่างๆ ของพื้นที่
- 2) เปิดโอกาสให้สมาชิกและชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพิ่มศักยภาพของสมาชิก แกนนำ การมีสวัสดิการแก่สมาชิก เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลช่วยเหลือกัน
- 3) อปท.ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ และการสรุปทเรียน ความรู้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับขยายพื้นที่ปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

บรรณานุกรมละบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรตำบลหัวไผ่

การอนุรักษ์พันธุกรรมข้าวกลุ่มเกษตรธรรมชาติ

ตำบลมอ อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

I. จุดเริ่มต้น ที่มา

กลุ่มเกษตรธรรมชาติเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2534 มีจุดมุ่งหมายในการลด ละ เลิกการใช้สารเคมีในการผลิต รวมทั้งการร่วมแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในการจัดการตลาด และความรู้ในการผลิตที่สามารถให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ มีกิจกรรมหลักคือการผลิตผลผลิตเกษตรอินทรีย์และสืบทอดวัฒนธรรมในการผลิตข้าวด้วยสายพันธุ์ที่เหมาะสมของท้องถิ่น จากการพยายามอนุรักษ์สายพันธุ์ของข้าวพื้นบ้านของกลุ่มเกษตรธรรมชาติตำบลมออย่างต่อเนื่อง แต่ต้องประสบปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์เสียเอง สาเหตุมาจากเมล็ดพันธุ์ที่ต้องการใช้ในการเพาะปลูกไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในกลุ่ม กลุ่มพยายามแก้ไขปัญหานี้อยู่นานจนสามารถหาแนวทางแก้ไขได้ในที่สุด โดยใช้การปลูกข้าวต้นเดียว (System of Rice Intensification, SRI) ได้พัฒนาที่ประเทศมาดากัสการ์ และในระยะต่อมาได้มีการทดสอบวิธีการปลูกข้าววิธีนี้อย่างกว้างขวาง และเป็นที่ยอมรับของชาวนาในหลายประเทศในเอเชีย เนื่องจากวิธีการปลูกข้าววิธีนี้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นต่อหน่วยพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ โดยผลผลิตที่ได้ไม่ต่ำกว่า 1,000 กก. ต่อไร่ นอกจากนี้ยังสามารถลดปริมาณการใช้น้ำได้มากกว่าครึ่งหนึ่งของการทำนาแบบปกติที่มีน้ำขังในแปลงนาตลอดฤดูกาลปลูก อีกทั้งยังใช้เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูกในจำนวนน้อย ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหारेื่องเมล็ดพันธุ์ไม่เพียงพอต่อความต้องการได้เป็นอย่างดี นายรุ่งโรจน์ ขจัดโรคา สมาชิกในกลุ่ม ได้เข้าอบรมเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร ในปี 2544 และได้นำหนังสือประกอบการบรรยายที่มีการอธิบายการทดลองทำนาแบบ SRI มาลองปฏิบัติ ในปี 2546 นายรุ่งโรจน์ จึงได้ลงมือปฏิบัติการทำนาแบบ SRI อย่างจริงจังในที่นา 2 ไร่ ด้วยแรงจูงใจที่ต้องการจะแก้ไขปัญหาในเรื่องการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์และต้องการเพิ่มผลผลิตในนาข้าวด้วย จนทำให้มีการขยายการทำนาแบบ SRI ไปสู่สมาชิกรายอื่นๆ ในกลุ่ม จนทำให้กลุ่มสามารถลดปริมาณการใช้เมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูกลงได้เป็นจำนวนมาก และมี

คณะผู้ถอดบทเรียน นายสำราษ ทองเอี่ยม, นายจันทร์ศรี สุปรียธร, นายภาคภูมิ อินทร์แป้น และ นายมนตรี ชายผา นักวิชาการตำบลมอ

เมล็ดพันธุ์เหลือเก็บจนปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรธรรมชาติตำบลท่อมมีการเก็บพันธุ์ข้าวได้มากกว่า 50 สายพันธุ์ และเป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ออกจำหน่ายให้แก่เกษตรกรในจังหวัดมากกว่า 8 ตำบลต่อปี

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

- 1) ส่งเสริมการปลูกข้าวด้วยเทคนิคการปลูกข้าวต้นเดียว
- 2) ติดตามสนับสนุนการปลูกข้าวต้นเดียวแก่สมาชิกในแปลงการผลิต คณะกรรมการจะมีการติดตามเยี่ยมแปลงการผลิตเชิงสมาชิกและให้ข้อเสนอแนะ
- 3) จัดการเรียนรู้ให้แก่เกษตรกรที่สนใจ ด้วยการอบรมเทคโนโลยีที่เหมาะสม การผลิตเมล็ดพันธุ์กับเกษตรกร

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

กลุ่มเกษตรกรธรรมชาติท่อมทำแบบ SRI มาเป็นเวลากว่า 10 ปีโดยเริ่มต้นกันอย่างจริงจังในปี 2546 ซึ่งการทำนาแบบ SRI นั้นสามารถตอบโจทย์ในการทำนาอินทรีย์และด้านเมล็ดพันธุ์ได้เป็นอย่างดี เพราะการทำนาแบบนี้ใช้เมล็ดพันธุ์ในจำนวนน้อยเมล็ดพันธุ์ข้าวเพียง 1 กิโลกรัม สามารถดำนาได้ถึง 1 ไร่ ซึ่งเป็นการประหยัดได้มากเลยทีเดียวทั้งยังเป็นการเพิ่มผลผลิตข้าวต่อไร่ได้ถึง 1,000 กิโลกรัมต่อไร่ เมื่อผลผลิตมากขึ้นและใช้เมล็ดพันธุ์น้อยลงทำให้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์หมดไป และสมาชิกในกลุ่มเกิดการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์จนกลายเป็นแหล่งผลิตและเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีประสิทธิภาพเป็นอย่างมากในจังหวัดสุรินทร์ โดยมีพันธุ์ข้าวมากกว่า 50 สายพันธุ์ในการเก็บรักษา และผลิตเมล็ดพันธุ์ออกจำหน่ายให้แก่พี่น้องเกษตรกรที่ต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวมากกว่า 10 ตำบลต่อปี นับเป็นผลดีที่ได้ก่อเกิดมาจากเทคนิคการทำนาแบบการปลูกข้าวต้นเดียว (System of Rice Intensification, SRI)

4. เว็บบอร์ดนำใช้

- 1) สร้างความตระหนักให้แก่ชุมชนเพื่อเห็นคุณค่าและความสำคัญของพันธุ์ข้าวพื้นบ้านรวมทั้งแนวคิดทางด้านความมั่นคงทางด้านอาหาร ของชุมชน
- 2) ต้องเพิ่มศักยภาพแก่สมาชิกในกลุ่มหรือผู้ที่สนใจ ให้เรียนรู้เรื่องการผลิต คัดพันธุ์ และจัดเก็บและจำหน่ายพันธุ์ข้าวที่ดี

3) ต้องเพิ่มทักษะสมาชิกและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ข้าว

4) ควรมีการทำงานร่วมมือกันแบบไตรภาคีจากอปท. ภาครัฐ ภาคประชาชนในการขับเคลื่อนงานต่างๆ ทั้งในส่วนงบประมาณและการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ การเพิ่มทักษะของบุคคล การเสริมข้อมูลความรู้ด้านต่างๆ เป็นต้น

บรรณานุกรมและบุคลากร

- งานศึกษาการรวมกลุ่มองค์กรชาวบ้าน ปี 2546 โดยโครงการนำร่องเพื่อพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืน จ.สุรินทร์
- หนังสือ “นโยบายเกษตรอินทรีย์” โดย จังหวัดสุรินทร์ ปี 2547
- กรอบกระบวนการวิจัยชุมชนสู่ตำบลสุขภาวะ ดร.ชนิษฐา นันทบุตร

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลต้นยวน มีแนวคิดมาจากการดำเนินกิจกรรมทางเกษตรระดับครอบครัวเพื่อการพึ่งตนเองอย่างโดดเด่นของนายสุเมธ มีลือ ที่มีได้แต่ใช้องค์ความรู้ทางการเกษตรในครัวเรือนของตนเองเท่านั้น แต่ยังขยายผลไปสู่เพื่อนบ้าน จนกระทั่งปี 2546 ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จนมีโอกาสดูแลศูนย์เรียนรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ทำให้เลิกใช้สารเคมีในการทำเกษตร จนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนในการเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงระดับตำบลที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเองในครัวเรือน ทั้งการปลูกพืชผักสวนครัว ผลไม้ เลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิด โดยใช้ระบบหมุนเวียนเกื้อกูลกัน และไม่ใช้สารเคมี และยังมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านในการปลูกผัก จนได้รับรางวัลครูภูมิปัญญาไทยและเกษตรกรดีเด่นระดับประเทศ และขยายผลกิจกรรมของศูนย์ฯ จนเกิดเครือข่ายระดับหมู่บ้านและครัวเรือน เป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านการเกษตรของตำบลและระดับประเทศ เป็นวิทยากรและเป็นครูสอนพิเศษแก่เด็กนักเรียนในพื้นที่

นอกจากนี้การทำอาชีพเกษตรในลักษณะของการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาสภาพดินเสื่อม การตรวจพบสารเคมีในเลือด จากการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมี ในสถานประกอบการเกินความจำเป็น และใช้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้คุณสุเมธ มีลือมีแนวคิดที่จะปลูกพืช แบบผสมผสานเพื่อให้ได้ผลผลิตที่หลากหลายและเกิดรายได้หลายทาง ทำให้ต้องค้นหาแนวทางและวิธีคิดใหม่ๆ มาใช้ และเมื่อมีนโยบายจากสำนักงานเกษตรเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีการส่งเสริมให้ประชาชนและเกษตรกรนำไปปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาภาวะราคาพืชผลตกต่ำการลดต้นทุนในการผลิตและการพึ่งตนเองแบบยั่งยืน ทำให้คุณสุเมธ มีลือ และสมาชิกที่มีแนวคิดเดียวกัน กลับมาปลูกพืชแบบผสมผสาน และเมื่อมีการ

คณะผู้ถอดบทเรียน นางพรทิพย์ ละหารเพชร และนางสาวจันทร์พร พรหมคุ้ม โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน ขับเคลื่อนตำบลนำอยู่กับตำบลต้นยวน

พัฒนาความรู้จากการไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้นำมาปรับใช้กับกิจกรรมในครัวเรือน โดยเน้นหลักปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก หากมีเหลือกินเหลือใช้จึงนำไปจำหน่ายเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ต่อมาเมื่อมีนโยบายจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร น้อมนำเอาหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับเกษตรกร จึงเกิดในหลายๆ พื้นที่ และเกษตรกรอำเภอได้เห็นว่าการทำงานเกษตรของคุณสุเมธ มีหลักการ หรือแนวคิดที่ไม่ต่างจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จึงส่งเสริมและสนับสนุนให้แปลงเกษตรของคุณสุเมธ มีสื่อ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน และหน่วยงานที่สนใจ ตั้งแต่ปี 2550 เป็นต้นมา

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล ด้วยการสนับสนุนให้เกษตรกรมีการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อจะได้ทราบรายรับ รายจ่ายของครอบครัว นำไปวางแผนเรื่องของการใช้จ่ายในครัวเรือน

2) ส่งเสริมให้ประชาชนและเกษตรกรนำความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยการเรียนรู้เทคนิคการเลี้ยงสัตว์ประเภทต่างๆ การทำน้ำหมัก และปุ๋ยชีวภาพ เผาถ่านจากผลไม้ที่เน่าเสีย ใช้การไม่ได้ การปลูกพืชแบบต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพที่ดินของตนเอง เป็นต้น

3) การลงมือปฏิบัติจริง โดยให้สมาชิกนำความรู้ที่ได้ ไปลงมือปฏิบัติที่บ้านของตนเอง ทั้งเรื่องของการ เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ พะ โด ปลูกผักปลอดสารพิษ ทำแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ใช้ในครัวเรือน เผาถ่านจากผลไม้ ไล่ข้าวโพด กิ่งไม้ ฯลฯ

4) มีการถ่ายทอดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เด็กและเยาวชน ด้วยการให้มาเรียนรู้ในศูนย์ และนำไปปฏิบัติที่บ้านของตนเอง

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

1) ครัวเรือนมีอาหารปลอดภัยรับประทาน
 2) ครัวเรือนมีรายได้เพิ่ม ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น
 3) เรียนรู้รายรับ-รายจ่าย จากการทำบัญชีครัวเรือน สามารถวางแผนและควบคุมการใช้จ่ายเงินได้

4) มีความสุขกับงานที่ทำ และมีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น

5) สร้างชื่อเสียงให้แก่ตนเองและตำบลเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ผู้สนใจมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4. เว็บบอร์ดการใช้งาน

1) การนำใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนมาเป็นข้อมูลให้แก่เกษตรกรให้เห็นประโยชน์ และนำมาวางแผนการทำงานร่วมกัน

2) การใช้ทรัพยากร วัสดุติบที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์ เช่น กิ่งไม้มาทำฝืน ชี้หมี มาผลิตแก๊สหุงต้ม เป็นต้น

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายสุเมธ มีสี้อ โทร. 08-7263-3743

คุณพรทิพย์ ระหารเพชร โทร. 08-4626-3783

ศูนย์เรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์บ้านโพธิ์ทองเจริญ

เทศบาลตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เกิดจากแนวความคิดของนายเจริญ ยกคำจูง เกษตรกรหมู่ที่ 2 ตำบลเชิงดอย ที่ต้องการแก้ไขปัญหาลักษณะของตนเองและคนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการทำการเกษตรด้วยสารเคมี และความต้องการเปลี่ยนวิถีทางการทำการเกษตรด้วยสารเคมีมาเป็นการทำการเกษตรอินทรีย์ โดยการริเริ่มทำการชวนหาความรู้และทดลองปฏิบัติด้วยตนเองจนเห็นผลสำเร็จ และนำความรู้ที่ได้รับมาทำการเผยแพร่จนได้รับการเป็น “หมอดินอาสา” ในปี 2538 และ “หมอดินอาสาดีเด่น” ในปี 2545 และมีการสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง จนชุมชนได้มองเห็นความสำคัญของการทำการเกษตรอินทรีย์จึงได้เกิดการรวมกลุ่มสมาชิกเกษตรกรภายใต้ชื่อกลุ่มว่า เกษตรอินทรีย์หมู่ที่ 2 บ้านโพธิ์ทองเจริญในปี 2549 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเครือข่ายต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน เทศบาลตำบลเชิงดอย กรมวิชาการเกษตร ฯลฯ และเกิดพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์ภายในชุมชน เกิดระบบบริหารจัดการกลุ่มที่มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการทำงานของฝ่ายต่างๆ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และในปี 2550 เกิดนวัตกรรมภูมิปัญญาขึ้นภายในกลุ่มโดยนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาแก้ไขปัญหาในการกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช เช่น การผลิตน้ำส้มควันไม้ การใช้ยาสูบ บอระเพ็ด ฯลฯ ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี ได้รับการยอมรับจนสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้จากชุมชนทั้งภายในและภายนอก สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องสุขภาพของตนเองและประชาชนในชุมชน สร้างพื้นที่สีเขียว และร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมด้วยการต่อต้านการใช้สารเคมีในชุมชน จนในปี พ.ศ.2553 กลุ่มเป็นสมาชิกเครือข่ายสวนประกาศิต ได้รับใบรับรองออแกนิก (พื้นที่ปลอดภัยปราศจากสารเคมี) จากกรมวิชาการเกษตร ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ประจำภาคเหนือ ทำให้เกิดเครือข่ายการทำงานทั่วประเทศ มีกิจกรรมที่หลากหลายเพิ่มขึ้น คือ การเป็นศูนย์เรียนรู้เกษตรกรอินทรีย์ที่น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผนวกกับภูมิปัญญาชาวบ้าน สามารถสร้างพื้นที่สีเขียวปลอดสารเคมีให้แก่ชุมชน ความเชื่อมโยงกับระบบต่างๆ ในตำบล เช่น ความเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ ศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีโดยมีการช่วยเหลือกันในเรื่องเครื่องมือเทคโนโลยี การอบรมให้

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการเทศบาลตำบลเชิงดอย

ความรู้ เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจในเรื่องของการนำผลผลิต เช่น สมุนไพรจำหน่ายให้แก่กลุ่มอาชีพในชุมชน เชื่อมโยงกับระบบเด็กและเยาวชนโดยมีการถ่ายทอดให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนและโรงเรียนที่มีความสนใจ ความเชื่อมโยงกับระบบสวัสดิการสังคม โดยมีการให้การช่วยเหลือแก่คนในชุมชนเรื่องการนำผลผลิตที่ได้ร่วมช่วยเหลืองานบุญต่างๆ ในท้องถิ่น ระบบการศึกษาโดยวิทยากรได้เข้าไปให้ความรู้ในสถานศึกษา เป็นต้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน ปฏิบัติการ

1) การแสวงหาความรู้ของแกนนำ ด้วยการชวนช่วยหาความรู้และทดลองปฏิบัติด้วยตนเองจนเห็นผลสำเร็จและนำความรู้ที่ได้รับมาทำการเผยแพร่จนได้รับการเป็น “หมอดินอาสา”

2) จัดการรวมกลุ่มสมาชิกเกษตรกรภายใต้ชื่อกลุ่มว่า เกษตรอินทรีย์หมู่ที่ 2 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเครือข่ายต่างๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน เทศบาลตำบลเชิงดอยกรมวิชาการเกษตร ฯลฯ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อบริหารกลุ่ม

3) กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์หมู่ 2 บ้านโพธิ์ทองเจริญ มีผลิตเตาเผาไม้สั้มควันไม้ และโรงปุ๋ยหมัก เพื่อผลิตปุ๋ยชีวภาพจำหน่าย มีพื้นที่ในการปลูกผักปลอดสารพิษ

4) การถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนทั้งในสถานศึกษา และในชุมชนด้วยการเป็นวิทยากรให้ความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ นอกจากนี้ยังสนับสนุนด้านอาหารสำหรับศูนย์เด็กเล็กประจำตำบล

5) ประสานงานกับองค์กรทั้งในและนอกพื้นที่ให้การสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น การตลาด งบประมาณ บุคลากร วิชาการ ฯลฯ

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

- 1) ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำการเกษตรอินทรีย์
- 2) ประชาชนได้รับประทานผลผลิตจากเกษตรที่ปลอดภัยปราศจากสารเคมีและราคาย่อมเยา
- 3) ประชาชนได้ยกระดับคุณภาพชีวิตได้ดีขึ้น

4. เว็บบไซต์

- 1) ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อมูลหรือกิจกรรมที่มีในศูนย์เทคโนโลยี เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกและชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมต่างๆ ที่มีภายในศูนย์
- 2) จัดทำข้อมูล ถอดบทเรียน และ สรุปองค์ความรู้จากประสบการณ์ พร้อมทั้งจัดทำเป็นหลักสูตรเพื่อการถ่ายทอดขยายเครือข่ายเรือนเกษตรกร
- 3) สร้างการมีส่วนร่วมในเรื่องการวางแผนงาน การตลาดและพัฒนาคุณภาพผลิตผลทางด้านการเกษตร
- 4) เพิ่มศักยภาพของสมาชิก แกนนำ และขยายพื้นที่เกษตรอินทรีย์ในชุมชนและโรงเรียนต่างๆ
- 5) อปท.และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าหนุนเสริมการดำเนินการของกลุ่ม ให้การสนับสนุนงบประมาณ วิชาการ และการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์บ้านโพธิ์ทองเจริญ

การจัดการวัสดุเหลือใช้ในครัวเรือน สวนผักในเมือง ตำบลสมอแข

ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพต่อการพัฒนา ถูกยกเป็นพื้นที่พัฒนาพิเศษตามโครงการสี่แยกอินโดจีน ดังนั้นจึงเกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนแปลงจากวิถีชุมชนแบบชนบทเป็นแบบชุมชนเมือง หมู่บ้านจัดสรรขนาดใหญ่หลายโครงการเกิดขึ้นหนาแน่นความสัมพันธ์ของชุมชนแบบเครือญาติที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ภายสภาพเป็นครอบครัวขนาดเล็กที่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมน้อยขาดความรับผิดชอบต่อชุมชน แต่การพัฒนาสาธารณูปโภคที่เป็นพื้นฐานจำนวนมากที่ต้องเสียค่าธรรมเนียม ก่อเกิดค่าใช้จ่ายในครอบครัวสูงเป็นเหตุทำให้ต้นทุนในการดำรงชีวิตของประชาชนพื้นที่สูงชันอย่างรวดเร็ว ขณะที่สภาพเศรษฐกิจของประชาชนไม่ดีขึ้นนัก เพราะประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาตกไปอยู่กับนายทุนต่างถิ่น และเป็นสาเหตุทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่มีความสุขน้อยลง ดังนั้นการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะส่งเสริมการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือที่จะประเมินตนเอง การปลูกผักไว้บริโภคเองในครัวเรือนเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้คนเมืองสามารถพึ่งตนเองด้านอาหารได้มากขึ้นทั้งช่วยลดรายจ่ายของครอบครัว ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและคนในชุมชน การปลูกผักไว้บริโภคส่งผลดีต่อสุขภาพมีคุณค่าทางโภชนาการด้วยเพราะปัจจุบันอาหารต่างๆ ที่คนเมืองเลือกซื้อในท้องตลาดก็เต็มไปด้วยสารเคมี ทั้งยังผ่านกระบวนการแปรรูปมาอีกหลายขั้นตอนจนทำให้คุณค่าของอาหารลดลง นอกจากนี้ยังช่วยแก้ปัญหาวิกฤติอาหารชุมชนได้ การพืชผักในชุมชนเมืองควรมีลักษณะปลูกง่าย โตเร็ว กินอร่อย แม้คนอยู่ตึกมีมุมน้อยนิดบน

คณะผู้ถอดบทเรียน นายไพโรจน์ พวงทอง, นางสาวกมลชนก ศิริมา, นายวรารุณี ดอนเขียวไพร และ นางสาวสมจิตร ชัยสอน

คอนโดก็ปลูกผักกินเองได้ แนวคิดที่ไม่ใหม่เพราะมีผู้ริเริ่มและรณรงค์มานานแล้วแต่คนเมืองอยู่แต่ตึกไม่สนใจสีเขียวที่กินได้ในชีวิตจริง โครงการสวนผักคนเมืองจึงกำเนิดขึ้นโดยผู้ปรารถนาดีอยากให้เห็นในชุมชนรู้จักปลูกผักกินเอง ใส่ใจในธรรมชาติกลับมามองของจริงที่จับต้องได้ สามารถสร้างเป็นเครือข่ายวิถีเกษตรธรรมชาติ

องค์การบริหารส่วนตำบลสมอแข ได้ตระหนักถึงความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีสภาพสังคมเป็นชุมชนเมือง ให้สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนพึ่งพาตนเองได้ จึงได้จัดทำโครงการสร้างศูนย์สาธิตการปลูกพืชในพื้นที่จำกัด โดยมีการนำเสนอการปลูกพืชเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ปรับปรุงภูมิทัศน์ ปรับคุณภาพสภาพแวดล้อม รายได้เสริม และนำวัสดุเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ สวนผักในเมืองตำบลสมอแขประกอบด้วย

ศูนย์สาธิตการปลูกพืชในพื้นที่จำกัด กิจกรรม

- ค้นหาและนำใช้ข้อมูล โดยทำเวทีประชาชนเพื่อระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรที่มีจำกัดของชุมชน
- วิเคราะห์และกำหนดแนวทางการพัฒนาศูนย์สาธิตการปลูกพืชในพื้นที่จำกัด โดยคณะทำงานมีการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการทำประชาคมมาวิเคราะห์และจัดทำแผน
- สร้างศูนย์สาธิต หรือพื้นที่สาธิต เพื่อเป็นตัวอย่างให้ประชาชนในพื้นที่เรียนรู้วิถีความคิด การทำแปลงผักในพื้นที่จำกัดรูปแบบต่างๆ ฝึกการปฏิบัติงานเพาะต้นไม้จากวัสดุเหลือใช้ในครัวเรือน เช่น ถุงผงซักฟอก ถุงน้ำยาปรับผ้านุ่ม และสำนักงานกระดาษใช้แล้ว

ศูนย์สาธิตเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ชุมชนเมือง กิจกรรม

- การสร้างกลุ่มของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่หมู่บ้านจัดสรร
- การมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ซื้อที่ดินจัดสรรแล้วไม่ใช่ให้เกิดประโยชน์
- การสร้างศูนย์สาธิต ที่ประกอบด้วย เวทีความคิดและแปลงเรียนรู้การปลูกข้าวในพื้นที่จำกัด การเลี้ยงปลาในรางระบายน้ำ การปลูกพืชผักริมรั้ว ฯลฯ

ศูนย์สาธิตพักสวนครัวริมทาง กิจกรรม

- การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ที่ศูนย์สาธิตผักสวนครัวริมทาง
- การสร้างศูนย์สาธิตเวทีความรู้ก่อนการดำเนินงาน

- พื้นที่ปลูกผักสวนครัวตั้งที่ริมถนนทางหลวงชนบท ปลูกต้นแค พริก มะเขือ เพื่อเป็นแหล่งอาหารชุมชน และรายได้สำหรับจัดกิจกรรมของชุมชน

3. ผลพลีผลพัธ์

- 1) มีแหล่งอาหารของชุมชนที่เป็นประโยชน์แก่คนในตำบล
- 2) เชื่อมความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและคนในชุมชน การปลูกผักไว้บริโภคส่งผลดีต่อสุขภาพมีคุณค่าทางโภชนาการ

4. เงื่อนงำการนำใช้

- 1) หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ โดยประโยชน์จากผลผลิตที่เกิดขึ้นประชาชนในพื้นที่
- 2) มีการใช้การสื่อสารชุมชน เพื่อเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 3) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีนวัตกรรมใหม่อยู่เสมอ

บรรณานุกรมและบุคลากร

- คณะนักศึกษาศึกษาพัฒนาชุมชนมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (2553). รายงานการศึกษาชุมชนตำบลสมอแข อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก, มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. ปี 2553 หน้า 20- 25
- องค์การบริหารส่วนตำบลสมอแข, 2554 รายงานประจำปีองค์การบริหารส่วนตำบลสมอแข ปี 2553. โรงพิมพ์พิษณุโลกการพิมพ์จังหวัดพิษณุโลก หน้า 9-15 หน้า
- นางทองม้วน พันธุ์รี ร้อยเอกอุบล พุทธิรักษ์ นายจรรยา โฉมแดง นายศตวรรษ ชินชาติ อ้ารง นายมานะ ภู่อส ผู้ประสานงาน นายไพโรจน์ พวงทอง โทร. 08-4621-6355

ศูนย์บริการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนนครบวร

ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เมื่อปี พ.ศ.2545 กรมส่งเสริมการเกษตรมีนโยบายส่งเสริมให้เกษตรกรชาวสวนปลูกพืชไม้ผลเพื่อการตลาด เกษตรกรทั้งหลายจึงสนองนโยบายด้วยการลงทุนซื้อปุ๋ยและสารเคมีการเกษตรสูง ยังผลให้มีผลผลิตล้นตลาด ราคาตกต่ำ เกษตรกรขาดทุนมีหนี้สินล้นพ้นตัว นายครรชิต ชัยกล้า เกษตรกรชาวสวนหมุ่ที่ 7 ตำบลบ้านควน เคยประสบความล้มเหลวจากการทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวได้นำระบบไร่นาสวนผสมและเกษตรพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวงมาปรับใช้โดยเปลี่ยนจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นเกษตรผสมผสาน ปลูกพืชหลายๆ อย่างในสวนเดียว ทำให้สามารถนำผลผลิตทางการเกษตรทั้งหลายออกจำหน่ายได้เรื่อยๆ โดยไม่มีสินค้าล้นตลาดแต่อย่างใด มีรายได้ดีสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินของตนเองได้ ต่อมานายครรชิต ชัยกล้า จึงเป็นแกนนำจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรชาวสวนปลูกพืชแบบผสมผสานขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจำนวน 300,000 บาท จากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควนเพื่อจัดตั้งเป็นสถานที่พบปะพูดคุยและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางการเกษตรอย่างครบวงจร

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

- 1) จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรชาวสวนแบบผสมผสานระดับหมู่บ้านและตำบลและคณะทำงานประจำศูนย์บริการส่งเสริมเศรษฐกิจครบวงจร
- 2) พัฒนาศักยภาพสมาชิกกลุ่มโดยการไปศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในพื้นที่
- 3) จัดประชุมกลุ่มประจำเดือนทุกวันที่ 11 ของเดือน เพื่อพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ความสำเร็จซึ่งกันและกัน

คณะผู้ถอดบทเรียน นางกรวิภา ทักษิณ และนางสาวปนิดา ทวีชศรี นักวิชาการโครงการปฏิรูประบบสุขภาพะตำบลบ้านควนฯ ตำบลศูนย์เรียนรู้บ้านควน

4) แกนนำและคณะกรรมการบริหารศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจครบวงจรเข้าร่วมประชุมเวทีสัญจรกับหน่วยงานและองค์กรภายนอกในระดับพื้นที่ เช่น ศูนย์พัฒนาครอบครัวตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและตำบล เป็นต้น

5) จัดทำแปลงสาธิตการเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อเป็นฐานการเรียนรู้ให้แก่สมาชิกกลุ่มและผู้สนใจ

6) จัดหาวัสดุดิบและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ สำหรับกิจกรรมการเผาถ่าน การทำน้ำส้มควันไม้ การทำน้ำหมักชีวภาพ และการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ

7) ฝึกอบรมให้แก่คณะศึกษาดูงานจากภายนอกและคณะบุคคลผู้สนใจทั่วไป

8) รับสมัครสมาชิกกลุ่มเพื่อสร้างและขยายเครือข่ายให้ครอบคลุมทั่วทุกหมู่บ้านของตำบล

3. ผลพลีต ผลลัพท์

- 1) เกษตรกรมีระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้น
- 2) เกิดศูนย์บริการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงครบวงจรประจำตำบล
- 3) เกิดเครือข่ายหมู่บ้านศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงขึ้น 6 หมู่บ้าน และเชื่อมโยงตำบลอื่นๆ
- 4) สมาชิกในชุมชนได้พัฒนาการทำอาชีพเสริมใหม่ๆ เพื่อสร้างรายได้
- 5) คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองใช้ชีวิตแบบพอเพียง พออยู่ พอกิน
- 6) แกนนำ และสมาชิก เกิดความภาคภูมิใจที่ได้ทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

4. เงื่อนไวกวามสำเร็จ

1) น้อมนำแนวคิดพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในตำบล ผ่านการประชาสัมพันธ์ทางสื่อ หรือกิจกรรมต่างๆ ของพื้นที่

2) เปิดโอกาสให้สมาชิกและชุมชนได้พบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพิ่มศักยภาพของสมาชิก แกนนำ การมีสวัสดิการแก่สมาชิก เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลช่วยเหลือกัน

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมหนุนเสริมให้เกิดจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรชาวสวนแบบผสมผสาน มีการสนับสนุนงานด้านงบประมาณและวิชาการในการดำเนินงานของกลุ่ม

บรรณานุกรมและบุคลากร

- เอกสาร “สานพลังชุมชนพัฒนาคนบ้านควน”
- เอกสารคู่มือวิทยากรแหล่งเรียนรู้โครงการปฏิรูประบบสุขภาพตำบลบ้านควนฯ
- แผ่นพับ
- แผ่นป้ายแผนภาพความคิด
- นายครรชิต ชัยกล้า นายพรศักดิ์ บัวแย้ม นายจรรยา จิยาเพชร นางอำนาจ คงสุวรรณ วิทยากรแหล่งเรียนรู้ตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

การดูแลสุขภาพชุมชน

การส่งเสริมอาสาสมัครในการดูแลสุขภาพ โดยกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน

ตำบลโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อนเกิดขึ้นจากสถานการณ์ที่มีจำนวนผู้ป่วยโรคเรื้อรังผู้ป่วยเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ทั้งโรคเบาหวานความดันโลหิตสูงจำนวนมากในพื้นที่ และมีผู้ป่วยแกนนำที่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลได้ ต้องการช่วยเหลือผู้ป่วยคนอื่นนำสู่การเกิดกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน โดย 1) การนำใช้ทุนคนที่เป็นแกนนำและผู้ป่วยที่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลและความดันได้ และ อสม.แกนนำ และสมาชิกผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูงจัดตั้งเป็นกลุ่มและแบ่งพื้นที่ดูแล 2) การมีส่วนร่วมโดยการประชุมกลุ่มระหว่าง รพ.สต.และ อบต.เพื่อขอรับการสนับสนุนวิชาการและงบประมาณ 3) การเสริมพลังโดยการแบ่งกลุ่มแกนนำเพื่อเป็นพี่เลี้ยงให้กับผู้ป่วย โดยมีแกนนำ อสม.เป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษา 2 ครั้งต่อเดือนที่ ศสมช. เพื่อทำกิจกรรมดูแลสุขภาพทั้งทางกาย และทางจิต 4) การประเมินผลการทำงาน มีการประเมินระดับน้ำตาลในเลือดและความดันโลหิตสูง ความพึงพอใจในวิธีดูแลสุขภาพ ทำให้ผู้ป่วยที่มีระดับน้ำตาลต่ำได้รับการรักษาที่เหมาะสม

เกิดการดูแลสุขภาพเบื้องต้น และบูรณาการการดูแลสุขภาพรูปแบบใหม่เกิดกิจกรรมต่างๆ ระหว่างกลุ่มพี่เลี้ยงและผู้ป่วยโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และ อสม.พี่เลี้ยง เช่น การรับประทานอาหารการออกกำลังกาย การสร้างสุนทรีย์ทางอารมณ์ การดูแลเท้า โดยมีการสนับสนุนจาก สปสช. รพ.สต. และ อบต.โพนทอง ให้การสนับสนุนงบประมาณ และวิชาการผ่านกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล เพื่อพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานและความดันโลหิตสูง

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการสานพลังชุมชนสู่ตำบลสุขภาวะสังกัด: องค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) รพ.สต. จัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนที่มีจิตอาสา และทำการเปิดรับสมาชิกกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน และทำการแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อทำหน้าที่บริการตรวจสุขภาพ จ่ายยา และให้คำแนะนำให้คำปรึกษาแก่ผู้ป่วยโรคเบาหวาน และความดันโลหิตสูง

2) เจ้าหน้าที่ อบต. และสมาชิกกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน ทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพต่างๆ ร่วมกัน เช่น การให้คำปรึกษาในเรื่องของการรับประทานยา การรับประทานอาหารที่ควรรับประทาน และไม่ควรรับประทาน การออกกำลังกาย เป็นต้น

3) ส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกายและด้านอารมณ์ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมประเภทการให้ความสนุกหรือการทำสมาธิ ประกอบด้วย การเดินรำวง การร้องเพลง การร้องหมอรำกลอน การเล่าเรื่อง การสวดมนต์ นั่งสมาธิ ทำกิจกรรมที่เกื้อกูลกันระหว่างสมาชิก เช่น การทำอาหารรับประทานร่วมกัน เป็นต้น

4) มีกิจกรรมการดูแลรักษาพืชที่ปลูกร่วมกัน และพูดคุยกัน ปลูกพืชไม้ดอก และพืชสมุนไพรเพื่อสุขภาพ เพื่อจำหน่ายจ่ายแจก ให้แก่สมาชิกหรือประชาชนในตำบลโพนทอง และนอกตำบล จัดทำกองทุนสวัสดิการจากการขายดอกไม้และสมุนไพร และการเก็บเงินเพื่อเป็นสวัสดิการ เดือนละ 10 บาทจากสมาชิก (ตามความสมัครใจ)

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

องค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง ได้มีนวัตกรรม หรือผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของ อบต. โดยกลุ่มที่เกิดขึ้นจะเป็นกระบอกเสียงที่ช่วยรณรงค์ให้ประชาชนในตำบลหันมาดูแลสุขภาพของตัวเองมากขึ้น

1) รพ.สต.โพนทอง ลดจำนวนผู้ป่วยโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคเบาหวานความดันโลหิตสูง

2) วัดเพชรปิบูลย์ บ้านนางเม้ง คือกลุ่มไปจัดตั้งแหล่งประโยชน์ที่วัดฯ จึงมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้ดูหน้าอยู่ยิ่งขึ้น ผิดจากเดิมที่เป็นที่รกร้าง

3) สมาชิก (ผู้ป่วยโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคเบาหวานความดันโลหิตสูง) ผู้ป่วยฯ ได้รับประโยชน์จากการที่กลุ่มมีกิจกรรมที่ให้ความรู้และเป็นประโยชน์ในการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ป่วยฯ อีกทั้งยังเพิ่มรายได้ในครอบครัวโดยการเก็บดอกไม้ สมุนไพรขาย และมีกองทุนสวัสดิการ

4) สำหรับสมาชิก ผู้ป่วยมีสุขภาพที่ดีขึ้นทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ญาติของผู้ป่วยได้รับความพึงใจจากจากกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน อีกทั้งลดภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาโรค

5) คนในชุมชน ได้รับความรู้ในการปฏิบัติตัวสำหรับผู้ที่ยังไม่เป็นโรค ได้ซื้อดอกไม้ และสมุนไพรจากกลุ่มในราคาที่ไม่แพง (กลุ่มปลูกเอง)

4. เว็อนไกรการนำใช้

1) สร้างจิตสำนึกใหม่ในการดูแลสุขภาพที่เน้นการพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือกันใน กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน

2) การบูรณาการการบริการสุขภาพของ รพ.สต. โดยการสร้างการมีส่วนร่วม และการเสริมพลังของแกนนำอาสาสมัครโดยการเป็นพี่เลี้ยง เป็นผู้ให้คำปรึกษา การให้ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และการถอดบทเรียนการดูแลสุขภาพเพื่อสะท้อนผลการดำเนินงานและยกระดับการทำงาน

3) สร้างความเป็นเจ้าของ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดเสนอปัญหาและความ ต้องการ การจัดทำแผนงานโครงการพัฒนาสุขภาพชุมชน การดำเนินงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการประเมินผล

บรรณานุกรมและบุคลากร

นางรัฐจวน ฐานสมบูรณ์ ม.3 ประธานกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน ม.3 เป็นแกนนำผู้ป่วย ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่ม แนะนำอาหารกินได้ กินไม่ได้ให้กับผู้ป่วยจัดสวนปลูก สมุนไพร และไม้ดอก

นางไกรทอง ธงทอง ม.3 รองประธานกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน สามารถเป็นวิทยากร ถ่ายทอดความรู้ เป็นแกนนำผู้ป่วยและแนะนำการกินอาหารได้ แต่งเพลงเบาหวาน-ความดัน ให้กับกลุ่ม เป็นแกนนำกิจกรรมสันทนาการ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ

นางเมตตา ตาปราบ ม. 3 เป็นเหรียญกกลุ่ม จัดการด้านการเงิน ค่าใช้จ่ายในกลุ่ม เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนกลุ่ม และสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้

การบริการสุขภาพแบบองค์รวม โดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านห้วยทราย

ตำบลแม่ทา อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

จากปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน พื้นที่ห่างไกลจากตัวเมือง และระยะทางการเดินทางไปยังโรงพยาบาลประจำอำเภอหรือจังหวัดที่ลำบาก การขาดแคลนบุคลากรทางด้านสาธารณสุข เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายบ่อย ส่งผลกระทบให้ประชาชนขาดการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพข้อมูลข่าวสารสาธารณสุข การมีศักยภาพด้านการมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีความเชื่อของชุมชนที่ส่งผลดีต่อสุขภาพแต่ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพ ทำให้ชุมชนเกิดแนวคิด ในการรวมกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวของชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วย อสม. กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มองค์กรต่างๆ ในตำบล ผลที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอย่างทั่วถึง

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

การดูแลสุขภาพชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมในรูปของการอาสา มีการเรียนรู้ ฝึกอบรม และลงมือปฏิบัติจริง ในการออกไปคัดกรองตรวจสุขภาพประจำปีในหมู่บ้าน การติดตามเยี่ยมผู้ป่วยที่บ้าน กลุ่มแพทย์แผนไทย จะให้บริการนวดแผนไทยในชุมชน และให้บริการด้านยาสมุนไพรในชุมชน เมื่อมีงานส่วนรวมต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น งานวัด งานศพ จะออกไปให้บริการยาต้มสมุนไพรในงานเหล่านั้น ร่วมกับ อสม. ซึ่งจะออกไปตั้งโต๊ะให้บริการตรวจสุขภาพวัดความดัน ให้ความรู้ด้านสุขภาพในงานเหล่านั้นด้วย สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ จะได้รับความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ และมีการรวมกลุ่มกันออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ นอกจากนี้แล้วยังมีการรวมกลุ่มกันเล่นดนตรีพื้นเมืองและฟ้อนพื้นเมืองอีกด้วย ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ

คณะผู้ถอดบทเรียน นางทัศนีย์ คำตา, นายทองศักดิ์ ปวงสายใจ, นายประจวบ ปัญญาคำ, นางอารี ปาคำน้อย และนายแหวัน อะติทะ ศูนย์เรียนรู้ ตำบลแม่ทา

นอกจากนี้แล้วในชุมชน ยังมีการร่วมกันคิดแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรและระบบการส่งต่อผู้ป่วยไปโรงพยาบาลเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล โดยองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทาได้ส่งเสริมทุนการศึกษาให้เด็กในชุมชนเรียนทางด้านพยาบาลเพื่อที่จะกลับมาทำงานในชุมชนในอนาคต สำหรับการแก้ไขปัญหาระบบการส่งต่อผู้ป่วยไปโรงพยาบาล ได้มีการระดมทุนภายในชุมชน ด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันทำงาน ทุกภาคส่วนในชุมชน ตั้งแต่คณะสงฆ์ ผู้นำชุมชน กลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน โดยใช้ประเพณีทางศาสนา มาเป็นจุดศูนย์รวมในการระดมทุนในชุมชนจนมีงบประมาณที่เพียงพอในการจัดซื้อรถตู้ เพื่อใช้ในการรับ-ส่ง ผู้ป่วยไปโรงพยาบาลที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนได้ ซึ่งการทำงานต่างๆ เหล่านี้ ต้องอาศัยการทำงานที่ผสมผสานกัน โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านห้วยทราย เป็นพี่เลี้ยง ให้ชุมชนเกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันอาสาเข้ามาดูแลในหมู่บ้านของตนเอง เกิดการพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพได้อย่างยั่งยืน

3. ผลพลีผลลัพท์

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล บ้านห้วยทราย มีศักยภาพในการให้บริการแก่ประชาชนตำบลแม่ทา เป็นสถานพยาบาลใกล้บ้าน ใกล้ใจ ที่ทุกคนในชุมชนได้เข้ามาร่วมมือช่วยกันดูแลสุขภาพ ซึ่งกันและกัน มีความพร้อมในการให้บริการเกิดเครือข่ายการดูแลสุขภาพในระดับครัวเรือน เกิดรูปแบบการทำงานของ อสม.ตำบลแม่ทา โดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็น 12 สาขาตามระบบของกองสุขภาพภาคประชาชน และมีโครงสร้างคณะทำงานของแต่ละสาขาระดับตำบล ที่ตนเองรับผิดชอบอยู่ และแต่ละสาขามีการนำแผนทิศทางเดินยุทธศาสตร์มาใช้ในการทำงานด้วย เกิดการทำงานร่วมกับกลุ่มแพทย์แผนไทยรักษาและนวดแผนไทย

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) การสร้างการรับรู้ปัญหาด้านสุขภาพและที่สัมพันธ์กับสุขภาพให้กับทุกภาคส่วนในชุมชน เช่น การขาดแคลนเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การมีคนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการนวดแผนไทยและสมุนไพรไทยในชุมชน เป็นต้น

2) การระดมการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน และนำใช้ศักยภาพชุมชนในการดูแลสุขภาพชุมชน เช่น อาสาสมัคร หมอนวดแผนไทย คณะสงฆ์ ผู้สูงอายุ องค์กรชุมชน ในการหนุนเสริมการดูแลสุขภาพชุมชน เช่น บริการยาสมุนไพร การออกกำลังกาย การเล่นดนตรีฟ้อนรำ เป็นต้น

3) การแก้ปัญหาสุขภาพที่เกิดจากปัจจัยทางสังคม เช่น การให้ทุนการศึกษาเด็กไปเรียนพยาบาล การระดมทุนซื้อรถส่งต่อผู้ป่วย เป็นต้น

4) การส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรมการดูแลสุขภาพ การทำห้องเรียน อสม.ส่งผลให้ อสม.เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ การทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์

บรรณานุกรมและบุคลากร

นางทัศนีย์ คำตา นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการตัวแทนจาก รพ.สต.บ้านห้วยทราย
นายทองศักดิ์ ปวงสายใจ ตัวแทน อสม. บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 1 ตำบลแม่ทา
อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

นายประจวบ ปัญญาคำ ตัวแทน อสม. บ้านเลขที่ 82/2 หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ทา
อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

นางอารีย์ ปาคำน้อย ตัวแทนกลุ่มแพทย์แผนไทย บ้านเลขที่ 118/1 หมู่ที่ 4 ตำบล
แม่ทา อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

นายแหวัน อะติตะ ตัวแทนกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ทา
อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่

การผลิตหมอชาวบ้าน โดยศูนย์แพทย์แผนไทย รพ.สต.บ้านหนองอารี

ตำบลดินแดง อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดศรีสะเกษ

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

องค์ความรู้ของการแพทย์พื้นบ้านไทย ทั้งที่เป็นตัวหมอพื้นบ้าน ตำรา พันธุ์พืชที่ใช้เป็นยา สมุนไพร วิธีการการรักษาโรค ตลอดจน สังคมวัฒนธรรม และประเพณี วิถีชีวิต ฯลฯ มีความสำคัญและเป็นสิ่งล้ำค่าที่ควรที่จะเก็บรวบรวม อนุรักษ์ พัฒนา ฟื้นฟู ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยให้อยู่คู่กับชุมชนเพื่อเป็นมรดกต่อลูกหลานในการสืบทอดองค์ความรู้ ในปัจจุบันนี้ในชุมชนท้องถิ่นยังขาดแหล่งที่เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การถ่ายทอด และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ขององค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านไทย การเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบ รวมทั้งยังขาดผู้ที่รับผิดชอบในการดำเนินงานการให้บริการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยที่ผสมผสานกับการบริการสุขภาพแผนปัจจุบัน

ศูนย์แพทย์แผนไทย รพ.สต.บ้านหนองอารีจึงได้จัดทำแนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้การแพทย์พื้นบ้านไทย เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้การแพทย์พื้นบ้านไทย โดยการดำเนินงานความร่วมมือ และศักยภาพในการดำเนินงานของชุมชน หลักการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมของประชาชน ดำเนินการใน ปี 2549 จัดให้มีศูนย์การเรียนรู้การแพทย์พื้นบ้านไทยในชุมชน 1 แห่ง ภายในศูนย์ ศสมช.บ้านหนองหิน-ดองตั้งและปี 2550 ในระยะนี้ได้จัดมีกิจกรรมแกนนำพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุขด้านงานแพทย์แผนไทยขึ้นและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมอพื้นบ้านในเขตสามารถขยายผลการดำเนินงานสู่ชุมชนโดยชุมชน ได้ครบทุกหมู่บ้านในตำบล

คณะผู้ถอดบทเรียน นายสุธี วงศ์นาแค เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป อบต.ดินแดง
นายพิทักษ์พงษ์ จันทะศรี ผอ.รพ.สต.บ้านหนองอารี
นางสาวธันท์ณภัส โสพันธ์ เจ้าหน้าที่งานสาธารณสุข ปฏิบัติการ รพ.สต.บ้านหนองอารี

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

จากความเชื่อว่ามีภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านสามารถเข้าไปดูแลรักษาประชาชนในชุมชน และสามารถพัฒนาต่อยอดได้ ตลอดจนสามารถเชื่อมต่อการแพทย์กระแสหลักได้ และเพื่อเป็นมรดกต่อลูกหลานในการสืบทอดองค์ความรู้ ดำเนินการศึกษาและค้นหาหมอพื้นบ้าน เครือข่ายหมอพื้นบ้าน องค์กร หน่วยงานในชุมชนที่มีการใช้ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านไทยในการดูแลสุขภาพของชุมชนและเป็นที่ยอมรับของชุมชน การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้การแพทย์พื้นบ้านไทย ผสมผสานกับการบริการสุขภาพของ รพ.สต. ทำให้ง่ายไม่เป็นภาระกับผู้ที่เกี่ยวข้องโดยเน้นบนหลักการพึ่งตนเอง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และวิจัยและพัฒนาสมุนไพรและบริการ เป็นศูนย์การเรียนรู้การแพทย์พื้นบ้านไทยที่ชุมชนยอมรับองค์กรในท้องถิ่นที่ร่วมกันสนับสนุน

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

ประชาชนผู้มารับบริการ จะเลือกรับบริการเพิ่มขึ้นเมื่อมารับบริการที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองอารี มีการให้บริการการรักษาด้วยการแพทย์ทางเลือก นวด ดอบ ประคบสมุนไพร โดยหมอยาพื้นบ้านที่ผ่านการอบรม บ้านหนองอารีมีความรู้ในเรื่องการแพทย์แผนไทย สมุนไพรไทย และการนวดไทยเพิ่มขึ้นและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และมีสุขภาพกายใจที่แข็งแรง เกิดเครือข่ายแพทย์แผนไทย หมอนวดแผนไทย หมอยาสมุนไพรเพื่อการพัฒนาแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยในเขตตำบลดินแดง และมีสวนสมุนไพรเพื่อสาธิตและใช้ประโยชน์ที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านหนองอารี

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) การพัฒนาต่อยอดจากการมีภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยในพื้นที่มาเสริมความรู้และการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการบริการ
- 2) การขยายศูนย์บริการเข้าสู่ชุมชนทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้มากยิ่งขึ้น
- 3) การให้บริการแบบผสมผสานกับบริการสุขภาพแผนปัจจุบัน ให้ผู้รับบริการมีทางเลือกและเสริมประสิทธิภาพในการดูแลสุขภาพ

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายพิทักษ์พงษ์ จันทะศรี ผอ.รพ.สต.บ้านหนองอารี

นางสาวธันณภัสน โสพันธ์ เจ้าหน้าที่งานสาธารณสุข ปฏิบัติการ รพ.สต.บ้านหนองอารี

นางจำเนียร โลมาศ แพทย์แผนไทย

นายสุธี วงศ์นาแคเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป อบต.ดินแดง

เครือข่ายคณะกรรมการหมอชาวบ้าน

การพัฒนาการระดมทุน โดยกองทุนยา ต.บางระกำ

ตำบลบางระกำ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กองทุนยาเกิดขึ้นจากความต้องการจัดการกับปัญหาที่ชาวบ้านซื้อยาทานเองตามท้องตลาด ซึ่งยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการใช้ยา กลุ่มแกนนำผู้นำชุมชนจึงสานงานต่อจากโครงการศูนย์ ศสมช.ที่มีการดำเนินงานในทุกหมู่บ้านอยู่ก่อนแล้ว โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชาวบ้านทุกกลุ่มทุกช่วงอายุจากเด็กเยาวชนจนถึงผู้สูงอายุ ได้เรียนรู้ในเรื่องของการใช้ยาแต่ละประเภท เกี่ยวกับสรรพคุณและโทษของการใช้ยา เพื่อให้ลดค่าใช้จ่ายบางส่วนในครัวเรือนให้แก่ชาวบ้าน รวมถึงทางหมู่บ้านมีความต้องการให้ชาวบ้านในหมู่บ้านและในตำบล มีกิจกรรมที่สามารถทำร่วมกันได้อย่างเป็นรูปธรรม กองทุนยานี้ทำให้ชุมชนมีสีสันและมีความสามัคคีกันมากขึ้นและรู้จักกันมากขึ้น มีการคิดพัฒนาและแก้ไขในปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การมองเห็นแนวทางที่จะเชื่อมโยงงานเดิม (ศสมช.) และหาแนวร่วมการทำงานที่เน้นการสร้างความรู้สึกรักของความเป็นเจ้าของของคนในพื้นที่ และแรงบันดาลใจของแกนนำที่ต้องการทำให้แหล่งเรียนรู้มีความยั่งยืน

2) การใช้เทคนิคการดำเนินการร่วมกันของภาคีทุกภาคส่วนที่ถือเป็นกำลังสำคัญในชุมชนประกอบด้วย ภาคประชาชน ท้องถิ่น ท้องที่ และหน่วยงานภาครัฐ (รพสต.บางระกำ และ รพ.หลวงพ่อเป็นอุปถัมภ์)

3) การใช้เทคนิคการระดมทุน โดยการสร้างความโปร่งใสของการจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ โดยผ่านกลไกของประชาคมตำบลทำให้เกิดการขยายกองทุนได้

คณะผู้ถอดบทเรียน นางสาวศศิประภา ภมรสูตร, นางสาวขวัญภา ประกอบบุญ, นางสาวเพ็ญศิริ เข้มทอง, นางสาวรุ่งนภา ทองประเพียร และนายมีชัย อรุณภู

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) มีศูนย์การเรียนรู้ที่ดำเนินการในลักษณะต่อยอดจาก ศสมช. ที่ดำเนินงานในลักษณะต่อยอดจากงานเดิมและนำไปใช้งบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลได้อย่างคุ้มค่า
- 2) เป็นจุดบริการที่สามารถบรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น และร่วมบูรณาการความช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ยามเกิดโรคภัยไข้เจ็บได้
- 3) เกิดระบบการบริหารจัดการ คน ทูม ความรู้ และทรัพยากร เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยในชุมชน
- 4) บทเรียนจากการทำงานจิตอาสาร่วมกันของคนในตำบล ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลซึ่งกันและกัน และได้รับความสะดวกมากยิ่งขึ้น
- 5) สามารถประหยัดรายจ่ายจากการรักษาพยาบาลได้
- 6) คนในชุมชนเข้าถึงยาได้ตรงกับโรคที่เป็น เข้าใจสรรพคุณของยามากขึ้น รู้จักการใช้ยามากขึ้น
- 7) เด็กเล็กในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง (ชั้นประถมศึกษา) ได้เรียนรู้เรื่องยา
- 8) เกิดความรักความสามัคคี และพลังการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการก่อตั้งกองทุนยา

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) การเข้าถึงบริการและยาที่จำเป็นของชุมชน โดยระดมทุนจากทุกภาคในการจัดตั้งเป็นกองทุนยา โดยสร้างการมีส่วนร่วม
  - 2) สร้างความเป็นเจ้าของ โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานและยึดหลักความโปร่งใสในการทำงานและตรวจสอบได้
  - 3) สร้างความยั่งยืนในการดำเนินงาน โดยต่อยอด ศสมช. เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการดูแลสุขภาพของชุมชนรวมทั้งเด็กนักเรียน เป็นที่บริการสุขภาพและข้อมูลสุขภาพชุมชน เครื่องมืออุปกรณ์ในการทำงานของอาสาสมัคร
  - 4) สร้างระบบการส่งต่อจากชุมชนสู่ รพ.สต. และ รพช.ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม
- ปี 2554 รัฐมีนโยบายการจัดตั้งกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล โดยให้ อปท.มีส่วนร่วมสมทบและจัดบริการให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อร่วมดำเนินการ รวมทั้งเป็นการจัดบริการให้กับประชาชน อปท.จึงให้การสนับสนุนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบข้อบังคับของการ

จัดตั้งกองทุน หลังการจัดตั้งกองทุนสำเร็จ อปท.ให้การสนับสนุนงบประมาณในการซื้อ ยาสามัญประจำบ้านและร่วมวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่าง อปท.หน่วยงานรัฐ ได้แก่ รพสต. และรพ.ใกล้เคียง

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายมีชัย อรุณภู โทร. 08-2722-6720

นางสาวเพ็ญศิริ เข้มทอง โทร. 08-9527-7183

นางรุ่งนภา ทองประเพียร โทร. 08-9826-3206

นายประจักษ์ นาคพญา

อาสาสมัคร หมอชาวบ้าน

ตำบลหนองไธ อำเภอกอชุมพสุชัย จังหวัดศรีสะเกษ

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

จากสภาพปัญหาสุขภาพที่เกิดจากวิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม พฤติกรรมการบริโภคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิชาการสมัยใหม่ทำให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ส่งผลให้เกิดโรคร้ายต่างๆ คุณค่าชีวิตตลอดเวลาจากการสำรวจของ อบต.หนองไธพบว่ามีผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้พิการทางร่างกายและจิตที่ไม่ได้รับการดูแลอย่างถูกวิธีจำนวนมาก และไม่สามารถเข้าถึงการบริการด้านสาธารณสุขได้เนื่องจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและไม่มีผู้ดูแล ที่เกิดจากความจำเป็นของบางครอบครัวที่ต้องไปทำงานต่างถิ่นเพื่อหารายได้ให้เพียงพอต่อการยังชีพและดูแลครอบครัว ทำให้ต้องทอดทิ้งผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้พิการ ไว้คนเดียวหรือฝากไว้กับญาติ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหากระทบต่อโครงสร้างสังคมชนบทมากขึ้น

ดังนั้นเพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง อบต.จึงใช้แนวคิดให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน จึงดำเนินการสนับสนุนให้ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะผู้ที่มีจิตอาสา และผ่านการอบรมเช่น อาสาสมัครสาธารณสุขที่มีอยู่เดิม เพิ่มศักยภาพเป็น “หมอชาวบ้าน” เพื่อนำความรู้และทักษะการดูแลด้านสุขภาพ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชุมชนได้ เป็นการแก้ไขปัญหาของการถูกทอดทิ้งของผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้พิการ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระทางสังคม เป็นการสร้างสังคมแห่งความเอื้ออาทรต่อกันในชุมชน ได้ดูแลกันเอง ทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข เพื่อพัฒนาสู่การมีสุขภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

ใช้แนวคิด การสานต่องานเดิมคือการพัฒนาอาสาสมัครและเพิ่มจำนวนให้มีทุกหมู่บ้าน โดย

คณะผู้ถอดบทเรียน นายประกาศิต สุพรหมธีรกุล

- 1) เพิ่มศักยภาพอาสาสมัครทั้งหมดให้มีเครื่องมือในการทำงาน เช่น การนวด การบำบัดอาการเบื้องต้น โดยเจ้าหน้าที่จาก ร.พ.อุทุมพรพิสัยมาให้ความรู้ และฝึกทักษะ
- 2) เพิ่มการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการให้แก่นำประธานและสมาชิกของกลุ่ม อสม. โดยการศึกษาดูงานที่ รพสต. ศรีฐาน จ.ยโสธร
- 3) จัดระดับสมรรถนะเพื่อพัฒนาให้มี อสม.เชี่ยวชาญด้วยกระบวนการฝึกอบรมเพื่อคัดเลือกให้เป็น “หมอชาวบ้าน” โดยวิธีการรับสมัคร อสม. เพื่อเข้ารับการฝึกอบรมและคัดเลือกตามเกณฑ์
- 4) การประชุมวางแผนการทำงานร่วมกันของ อปท. กับ อสม. และหมอชาวบ้าน อย่างสม่ำเสมอโดยมีการติดตามผลการดำเนินงานทุก 3 เดือน/ครั้ง

3. ผลพลีผลลัพท์

- 1) ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้พิการ มีกำลังใจ เข้าถึงบริการสุขภาพได้รวดเร็วเพิ่มความปลอดภัย ลดความเสี่ยงต่อสุขภาพ ครอบครัวมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น
- 2) สังคมเกิดระบบการดูแลกันเอง ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันที่ดี
- 3) อาสาสมัครและหมอชาวบ้านเกิดความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
- 4) เกิดการทำงานร่วมกันของภาคีหุ้นส่วนในชุมชนในการจัดบริการสุขภาพทั้ง อปท. รพสต. รพช. และภาคประชาชน
- 5) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามเครือข่ายในแหล่งเรียนรู้อาสาสมัครสาธารณสุขมากขึ้น
- 6) เกิดรูปแบบนวัตกรรมทางความคิดที่เป็นการขยายงานต่อยอดจากเดิมคืออาสาสมัครสาธารณสุข “หมอชาวบ้าน” ที่สามารถสร้างบริการสุขภาพได้ก้าวหน้ามากขึ้น

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) เสริมสร้างสมรรถนะอาสาสมัคร ให้มี อสม. เชี่ยวชาญโดยพัฒนาเครื่องมือและวิธีการทำงานให้ อสม. เช่น การประเมินความเจ็บป่วย การช่วยเหลือดูแล การนวด การบำบัดอาการเบื้องต้น การเฝ้าระวัง ป้องกันควบคุมโรคโดยการอบรมและศึกษาดูงานข้ามพื้นที่
- 2) เพิ่มการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการการดูแลสุขภาพชุมชนในกลุ่มอย่างต่อเนื่อง นำสู่ความเชี่ยวชาญในการดูแลเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย

3) สร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของโดยการประชุมวางแผนการทำงานร่วมกันของ อปท. รพ.สต. อสม. และหมอชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งมีระบบสนับสนุนงบประมาณและระบบสวัสดิการแก่หมอชาวบ้าน

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายประกาศิต สุพรหมธีรกุล โทร. 08-1925-7554

นางวราภรณ์ เทียรคา โทร. 08-6262-0181

นางมานะ นาโนน โทร. 08-6259-6051

นางสาวจินตนา นามวงศ์ โทร. 08-3737-4977

นางกรชนก สีนาม โทร. 08-8347-4854

การจัดตั้งกองทุนเพื่อแก้ปัญหาสุขภาพ โดยกองทุนโรงพยาบาล 2 บาท เทศบาลตำบลหนองแวง

ตำบลหนองแวง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เนื่องจากพื้นที่ตำบลหนองแวงเป็นพื้นที่ติดเขตชายแดนไทย-กัมพูชา และอยู่ห่างไกลจากอำเภอลำทะเมนชัย สถานีอนามัยจึงมีบทบาทและมีความสำคัญต่อการให้บริการด้านการรักษาพยาบาลเป็นอย่างมาก แม้ว่าในพื้นที่ตำบลหนองแวงจะมีสถานบริการด้านสาธารณสุขถึง 6 แห่ง แต่บุคลากรที่ให้บริการด้านสุขภาพไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยมีจำนวนบุคลากรเฉลี่ยต่อสถานบริการเท่ากับ 1.3 คนต่อสถานบริการสาธารณสุข 1 แห่ง ทำให้ไม่สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนงานบริการที่สถานีอนามัยปฏิบัติในปัจจุบันเน้นการจัดบริการในลักษณะการให้บริการสร้างสุขภาพ โดยเน้นการสร้างนำซ่อมสุขภาพ และเน้นการให้บริการในเชิงรุกมากขึ้นด้วยการเป็นฝ่ายเข้าไปหาผู้รับบริการแทนการตั้งรับที่สถานบริการ ส่งผลให้ผู้ป่วยที่มาใช้บริการที่สถานบริการสาธารณสุขไม่พบเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพราะบุคลากรมีจำนวนจำกัด จึงก่อให้เกิดการร้องเรียนระหว่างผู้รับบริการและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ไม่พึงพอใจในระบบบริการของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

จากสภาพปัญหาดังกล่าว คณะกรรมการบริหารกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลหนองแวง ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากภาคประชาชน ได้แก่ ตัวแทนจากองค์กร และภาคีเครือข่ายตัวแทนจากภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในตำบลหนองแวง และตัวแทนจากภาคท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลหนองแวง จึงได้ร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยได้เดินทางไปศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้หลาย ๆ แห่งที่มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขในลักษณะเดียวกัน และประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน และมีผลงานชัดเจนเป็นรูปธรรม หลังจากการไปศึกษาดูงานคณะกรรมการก็ประชุมปรึกษาหารือเพื่อนำแนวคิดจากการศึกษาดูงานของแต่ละแห่งมาสรุปประเด็น และนำมาปรับปรุงให้เข้ากับ

บริบทและปัญหาของพื้นที่ จึงเกิดเป็นแนวคิดการจัดตั้งโรงพยาบาลตำบลหรือโรงพยาบาล 2 บาท ขึ้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

การจัดตั้งกองทุนโรงพยาบาล 2 บาท ใช้หลักแนวคิดของการมีส่วนร่วม ให้ชุมชนมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ มีความรักความหวงแหน ต้องการเห็นการเติบโตและการพัฒนา กองทุน ทุกภาคส่วนช่วยกันรับผิดชอบ เป็นการแก้ปัญหาที่มาจากความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง เริ่มตั้งแต่การค้นหาปัญหา การช่วยกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และแก้ไขปัญหา ร่วมกัน เป็นการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมแบบบูรณาการทำให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ทั้งภาคท้องถิ่นซึ่งมีเทศบาลตำบลหนองแวงเป็นเจ้าภาพหลัก ภาครัฐมีสถานีอนามัยทั้ง 6 แห่งเป็นแหล่งเชื่อม ภาคประชาชนที่เข้มแข็ง และที่ขาดไม่ได้ก็คือภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เทคนิคหรือทฤษฎีที่กองทุนโรงพยาบาล 2 บาท นำมาใช้คือ ทฤษฎีสามเหลี่ยม เขี่ยอนภูเขา ของท่านอาจารย์ประเวศ วะสี

ในส่วนของการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ ปัญหาความห่างไกลและปัญหา การเข้าถึงบริการกองทุนแก้ปัญหาโดยจัดให้สถานีอนามัยที่เป็นศูนย์กลางของการบริการเปิด บริการ 24 ชั่วโมง ให้เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยทั้ง 6 แห่ง หมุนเวียนกันมาขึ้นเวรปฏิบัติงานนอก เวลาราชการและวันหยุดราชการ โดยใช้งบประมาณที่เก็บจากสมาชิกและเทศบาลอุดหนุนเป็น ค่าใช้จ่ายในกิจกรรมดังกล่าว เป็นการแก้ไขปัญหาสุขภาพที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

ประชาชน ชุมชน เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมในการจัดการระบบสุขภาพ ในชุมชน

1) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่มีการประสานงานกัน ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้มากขึ้น

2) ลดภาระประชาชนในพื้นที่ในการเดินทางไปรับบริการที่โรงพยาบาลโดยไม่จำเป็นต้องมีระบบส่งต่อ และการประสานงานเชื่อมข้อมูลกับแพทย์ที่โรงพยาบาลละหานทราย

4. เงื่อนไขการนำใช้

- 1) ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการดำเนินกิจกรรมของกองทุน
- 2) การสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาล เพื่อใช้ในการเพิ่มพื้นที่การให้บริการแก่ประชาชน และพัฒนากองทุนโรงพยาบาลตำบล 2 บาท อย่างต่อเนื่อง
- 3) การจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในและนอกตำบล แล้วนำ ข้อความรู้อันได้มาปรับให้เข้ากับบริบทของพื้นที่

บรรณานุกรมและบุคลากร

ระเบียบกองทุนทะเบียนสมาชิกสมมุติประจำตัวสมาชิกกองทุนรายงานทางการเงิน
รายงานผลการดำเนินงานกองทุน

นายตุลารัฐ วงศ์อำมาตย์ นางพนมพร ไกรสุริย์ ผอ.รพสต.และนางสาวอุไรพร สุทธิโส
เจ้าหน้าที่กองทุน

การพิทักษ์สุขภาพชุมชน โดยกลุ่มสารวัตรสุขภาพ

ตำบลบ้านพี อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

จากเหตุการณ์ การเกิดโรคอาหารเป็นพิษจากการรับประทานหน่อไม้อัดปิ้ง (Botulism) ในงานบุญนมัสการพระธาตุเมล็ดข้าว ณ บ้านนาหวายใหม่ หมู่ที่ 5 ตำบลป่าคาหลวง อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ในวันที่ 14 มีนาคม 2549 พบว่ามีผู้ป่วยเป็นโรคโบทูลิซึม จากเชื้อแบคทีเรีย Clostridium botulinum ซึ่งมีอัตราตายสูงถึง ร้อยละ 60 และพบว่ามีผู้ป่วยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จำนวนทั้งสิ้น 209 ราย

จากข้อมูลระบาดวิทยา ปี 2551 ยังพบว่ามีผู้ป่วยโรคอาหารเป็นพิษ จำนวน 36 คน คิดเป็นอัตรา 297 ต่อแสนประชากร และในปีเดียวกันพบว่ามีผู้ป่วยโรคอุจจาระร่วง จำนวน 441 ราย คิดเป็นอัตรา 3,633 ต่อแสนประชากร

คณะประสานงานสาธารณสุขอำเภอบ้านหลวง จึงได้มีการถอดบทเรียนจากเหตุการณ์ การเกิดโรคอาหารเป็นพิษจากการรับประทานหน่อไม้อัดปิ้ง (Botulism) ในงานบุญนมัสการพระธาตุเมล็ดข้าว บ้านนาหวายใหม่ และจัดทำ โครงการชาวตำบลบ้านพีปลอดภัยร่วมใส่ใจ การสุขาภิบาลอาหาร อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ขึ้น เพื่อร่วมกันหาแนวทางและมาตรการในการป้องกันปัญหาที่เกิดจากการรับประทานอาหาร ในอำเภอบ้านหลวงเพื่อไม่ให้เกิดโรคอาหารเป็นพิษขึ้นในพื้นที่ และลดอัตราการเกิดโรคอุจจาระร่วง

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนโดยคณะประสานงานสาธารณสุขอำเภอบ้านหลวง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน ร่วมกับสารวัตรอาหารและอาสาสมัครสาธารณสุข ได้มีการถอดบทเรียนจากเหตุการณ์การเกิดโรคอาหารเป็นพิษจากการ

คณะผู้ถอดบทเรียน นายอิสรภาพ คำฟู, นางมณีรัตน์ แก้วใหม่ และนางเพลิน คำฟู

รับประทานหน่อไม้อัดบีบ (Botulism) ในงานบุญนมัสการพระธาตุเมืงลัดข้าว บ้านนาหวายใหม่ และจัดทำ โครงการชาวอำเภอบ้านหลวง ปลอดภัยร่วมใส่ใจการสุขภาพอาหาร จังหวัด น่าน ปี 2549 ขึ้นและมีมาตรการในการป้องกันที่ได้จากการจัดเวทีเสวนาถอดบทเรียน และ นำมาตรการที่ได้ ปรึกษาหารืออย่างจริงจัง และองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุน งบประมาณในการดำเนินงานบรรจุลงในแผนยุทธศาสตร์ กองทุนสุขภาพระดับพื้นที่ทุกปี

3. ผลพลีผลลัพท์

ตนเอง ครอบครัว

- ประชาชนได้รับการเฝ้าระวัง ควบคุมป้องกันตรวจสอบตั้งแต่กระบวนการผลิตการ จำหน่ายจ่ายแจกและพฤติกรรมกรการบริโภคอาหารและเกิดการมีส่วนร่วมในการ ดูแลสุขภาพตนเองโดยสารวัตรอาหาร

ชุมชน สังคม

- เกิดความภาคภูมิใจประชาชนเห็นปัญหาและให้ความสำคัญ สามารถดำเนินการ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และมีการดำเนินงานส่งเสริมการสุขภาพอาหารใน ชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
- มาตรการในการป้องกันปัญหาที่เกิดจากการรับประทานอาหาร มีการประกาศใช้ อย่างจริงจัง การจัดงานบุญประเพณี หรืองานฉลองสมโภช ฯลฯ ที่มีการประกอบ อาหารจัดเลี้ยงผู้มาร่วมงาน ทุกงานได้รับอนุญาตให้ประกอบอาหาร ตามรายการ ที่แสดง โดยคณะกรรมการ หรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ที่ได้รับการแต่งตั้ง
- การจัดงานบุญประเพณี หรืองานฉลองสมโภช ฯลฯ ที่มีการประกอบอาหารจัด เลี้ยงผู้มาร่วมงาน ทุกงานได้รับอนุญาตให้ประกอบอาหาร ตามรายการที่แสดง โดยคณะกรรมการ หรือผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ที่ได้รับการแต่งตั้ง
- ไม่มีอัตราป่วยด้วยโรคอาหารเป็นพิษและอุจจาระร่วงอย่างแรง

เครือข่าย

- เกิดศูนย์รวมความรู้ด้านอาหารปลอดภัย โดยสารวัตรอาหาร
- มีการดำเนินงานและการประสานงานระหว่างเครือข่ายตำบล อำเภอ

4. เว็อนไจการนำใช้

1) ความร่วมมือ ร่วมใจของหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการหาแนวทางและมาตรการในการป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น

- 2) การค้นหา และนำใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหาได้ตรงจุด
- 3) การเสริมสร้างศักยภาพให้กับสารวัตรอาหาร และอาสาสมัครสาธารณสุข
- 4) การสนับสนุนงบประมาณจาก อปท.
- 5) การบรรจุลงในแผนยุทธศาสตร์ของตำบล

บรรณานุกรมและบุคลากร

เอกสารอ้างอิง คือ โครงการชาวตำบลบ้านพร้าวใส่ใจการสุขภาพอาหาร ปี 2549-ปัจจุบัน

บุคลากร คือ นางมณีรัตน์ แก้วใหม่ นางเพลิน คำฟู นางนิตย์ แก่นเมือง และ สารวัตรอาหาร อาสาสมัครสาธารณสุขและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลบ้านพร้าวทุกคน

การทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ โดยกลุ่มอาสาสมัครดูแลสุขภาพ

เทศบาลตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

แหล่งเรียนรู้การทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์โดยกลุ่มอาสาสมัครดูแลสุขภาพ เกิดจากความต้องการบูรณาการกิจกรรมการทำงานที่ผสมผสานกิจกรรมการทำงานตามตัวชีวิต ศักยภาพการจัดการกองทุนสุขภาพตำบล ตามที่สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ กำหนดแนวทางไว้ว่า ในการจัดทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ของกองทุน สปสช. หากมีการดำเนินการของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของแต่ละอำเภอเข้ารับการอบรมจนสามารถทำได้ จนสามารถเป็นวิทยากรหลักในการพัฒนาทักษะให้กับกลุ่มแกนนำ ท้องถิ่น ท้องที่ อาสาสมัคร และกลุ่มอื่นๆ ในชุมชน เช่น ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มอาชีพ ฯลฯ ให้เกิดการทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนได้ จะทำให้สปสช.เพิ่มคะแนนในการตัดสินสนับสนุนงบประมาณ 10 คะแนน ซึ่งจะทำให้ได้รับงบประมาณเพิ่มเติมเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับจัดการกองทุนในทางอ้อม รวมไปถึงกิจกรรมการทำงานที่ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเป็นกิจกรรมที่มาจากความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง ทำให้เทศบาลตำบลเกาะคาได้มองเห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในชุมชนอย่างแท้จริงจึงพัฒนาแหล่งเรียนรู้ขึ้น

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) เทศบาลเป็นผู้จัดกระบวนการให้แกนนำ ภาคประชาชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี ผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน ครูอนามัย หรือ ผอ.โรงเรียนในเขตรับผิดชอบของเกาะคา 3 แห่ง สภาเด็กและเยาวชนมาร่วมให้ข้อมูลเพื่อทำแผนที่ร่วมกัน

คณะผู้ถอดบทเรียน นายชวาล แก้วลือ, นางณิสรา แก้วพรมงาม, นางสาวปรางค์ทิพย์ ะเท, นางสาวกรพินธุ์ วงษ์พานิช และนางสาวสุภาภรณ์ เต๊ะจ๊ะ

2) การทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ใช้การจัดกลุ่มผู้สร้างตามหมู่บ้านและทำเป็นร่างก่อน แล้วให้วิทยากรที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากสาธารณสุขอำเภอ รพ.สต. ร่วมให้ข้อคิดเห็นเพื่อเป็นการสอบถามข้อมูลและให้ได้ข้อมูลที่เป็นความต้องการจากประชาชนอย่างแท้จริง

3. ผลพลีต ผลลัพธ์

1) เกิดการนำใช้เครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงปัญหาความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนให้เห็นเป็นรูปธรรมได้

2) อาสาสมัครซึ่งเป็นแกนนำมีการนำใช้เครื่องมือที่สามารถเห็นปัญหาด้านสุขภาพของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ

3) ประชาชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินกิจกรรมซึ่งเป็นผลผลิตจากการทำแผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์

4) เทศบาลตำบลเกาะคามีข้อมูลชุมชนในระดับพื้นที่ ทราบถึงจุดแข็งจุดอ่อนของชุมชน รวมทั้งทำให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายในชุมชน

4. เว็อนไขการนำใช้

1) การสร้างความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

2) การค้นหา การสอบถามข้อมูล และนำใช้ข้อมูลในการแก้ปัญหาได้ตรงความต้องการของประชาชน เนื่องจากประชาชนเป็นผู้เริ่มต้นในการทำขึ้นมาเอง

3) การสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาล และ สปสช.

บรรณานุกรมและบุคลากร

นางณิสรา แก้วพรมงาม โทร. 08-1783-3341

นายชวาล แก้วลือ

นางสาวปรวรงค์ทิพย์ วะเท

นางสาวกรพินธุ์ วงษ์พานิช

นางสาวสุภาภรณ์ เตจ๊ะ

การเตรียมความพร้อมรับการถ่ายโอนภารกิจ โรงพยาบาลชุมชน โดย อบต.คอนแก้ว

ตำบลคอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

แนวคิดในการถ่ายโอนภารกิจด้านสาธารณสุขตำบลคอนแก้วเกิดจากผู้บริหารต้องการให้คนตำบลคอนแก้วได้รับบริการสาธารณสุขครบถ้วนทุกด้าน ทั้งด้านส่งเสริม ป้องกัน รักษา ฟื้นฟู แต่ยังมีขาดบุคลากรในการดำเนินงานด้านนี้ จึงบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสถานีอนามัยและองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ทั้งเรื่องการจัดทำแผนงาน การปฏิบัติงานเชิงรุกในพื้นที่ เป็นต้น เน้นให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการสุขภาพด้วยตนเอง ให้ชุมชนดูแลกันเอง โดยใช้ระบบอาสาสมัครเป็นผู้ปฏิบัติงานในเชิงรุก องค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว และโรงพยาบาลชุมชนตำบลคอนแก้วเป็นผู้หนุนเสริมการดำเนินงาน โดยในวันที่ 17 ตุลาคม 2551 สถานีอนามัยตำบลคอนแก้วจึงได้ถ่ายโอนภารกิจให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้วมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานการเตรียมความพร้อมการถ่ายโอนภารกิจในด้านต่างๆ ทั้งด้านยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการการถ่ายโอนภารกิจ การสำรวจความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ และทรัพยากรต่างๆ

ปี 2552 ได้มีการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านสาธารณสุขร่วมกัน ระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลและสถานีอนามัยคอนแก้ว และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นให้ดำเนินการปรับปรุง สถานีอนามัยคอนแก้วให้มีความพร้อมในการให้บริการในทุกด้าน ทำให้โรงพยาบาลได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่อง การจัดการสุขภาพชุมชนทั้งในและนอกพื้นที่

ปี 2553 องค์การบริหารส่วนตำบลคอนแก้ว ได้กำหนดวิสัยทัศน์ตำบลคอนแก้ว คือ “ตำบลคอนแก้วตำบลสุขภาพ” ซึ่งมีความสอดคล้องกับการดำเนินงานด้านสาธารณสุขของ

คณะผู้ถอดบทเรียน นายชวาล แก้วลือ, นางณิสร่า แก้วพรมงาม, นางสาวปรางค์ทิพย์ วัฒ, นางสาวกรพินธุ์ วงษ์พานิช และนางสาวสุภาภรณ์ เตชะ

โรงพยาบาลชุมชนตำบลดอนแก้ว ที่เน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้ง 4 มิติ และได้ดำเนินการจัดซื้อที่ดิน และบ้านในพื้นที่เพื่อปรับปรุงให้เป็นโรงพยาบาลชุมชนตำบลดอนแก้ว โดยมีแนวคิดในการก่อสร้างและการให้บริการ โรงพยาบาลเป็นเหมือนบ้านแห่งหนึ่งที่อยู่ใกล้บ้านใกล้ใจ ให้บริการคุณภาพดี

ปี 2555 ได้ดำเนินการเปิดโรงพยาบาลชุมชนตำบลดอนแก้ว เพื่อให้บริการประชาชนในพื้นที่ตำบลดอนแก้ว ในทุกด้านทั้งเชิงรับและเชิงรุก

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การเตรียมความพร้อมรับการถ่ายโอน ทั้งบุคลากร ข้อมูล แผนปฏิบัติการโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ การจัดทำแผนงานด้านสาธารณสุขการสนับสนุนการให้บริการสาธารณสุขด้านทรัพยากรบุคคลและงบประมาณ มีโครงสร้างการบริหารงานและภารกิจงานด้านสาธารณสุขที่มีความชัดเจน การมีระบบข้อมูลด้านสาธารณสุขที่มีความถูกต้อง ข้อมูลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อการถ่ายโอนภารกิจด้านสาธารณสุข การจัดทำแผนการพัฒนาบุคลากรที่รับถ่ายโอน และการจัดทำแผนงบประมาณ

2) ประชุมวางแผนการดำเนินงาน และการบริหารจัดการงบประมาณ เวชภัณฑ์ วิทยาศาสตร์และการแพทย์ เวชภัณฑ์ยา และวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้วและโรงพยาบาลชุมชนตำบลดอนแก้ว และดำเนินงานตามแผนโดยการบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ

3) การประชุมรับมอบนโยบาย และแนวทางการดำเนินงานจากผู้บริหาร และหัวหน้าส่วนราชการในองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว

4) สร้างการติดต่อสื่อสาร และสร้างความเข้าใจบุคลากรทั้ง 2 หน่วยงาน และสร้างความเข้าใจให้กับประชาชน โดยการจัดทำเวทีประชาคมในระดับตำบล การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องการถ่ายโอนภารกิจด้านสาธารณสุขในกลุ่มประชาชนในพื้นที่ และการประชาสัมพันธ์ทุกช่องทางของการสื่อสารในชุมชน ทั้งในรูปแบบเสียงตามสาย วิทยุชุมชน แผ่นพับประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

5) พัฒนาบุคลากรในด้านต่างๆ ตามความเหมาะสม และปรับปรุงภูมิทัศน์

3. ผลพลีผลพลว่

ในกลุ่มประชาชน ได้รับบริการสาธารณสุขครบทุกด้าน และมีการสร้างระบบการดูแลสุขภาพชุมชนได้ด้วยตนเองในระดับหมู่บ้านและตำบล โดยเริ่มจากการค้นหาปัญหาในชุมชนหาแนวทางแก้ไข จัดทำแผนปฏิบัติงาน การดำเนินงานด้านสุขภาพของแต่ละพื้นที่ การขอรับการสนับสนุนด้วยชุมชนเอง ทำให้ประชาชนสามารถจัดการสุขภาพตนเอง ครอบคลุม ชุมชนได้ด้วยตนเอง และชุมชนมีการส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพแบบองค์รวม โดยการเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ให้มีการบูรณาการในทุกด้านทั้งส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรครักษาพยาบาล และฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) สร้างการเตรียมความพร้อมให้กับโรงพยาบาลชุมชน โดยการจัดเวทีก่งก่ากัดูแลสุขภาพ เพื่อระดมความคิดเห็นในการดำเนินงานด้านสุขภาพ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงมุมมองในการจัดการสุขภาพชุมชน เป็นการดำเนินงานมาจากชุมชน

2) การบูรณาการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดการสุขภาพร่วมกันระหว่างวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์

3) การเสริมสร้างศักยภาพให้กับอาสาสมัคร ประชาชนในชุมชน ให้เกิดแนวความคิดมีส่วนร่วมในการจัดการสุขภาพชุมชนด้วยตนเอง

4) การสนับสนุนงบประมาณจากอบต. และการหนุนเสริมจากหน่วยงานและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายพนพล ฒ เชียงใหม่ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว

นายสุริยััน แพรลสี ผู้อำนวยกาโรงพยาบาลชุมชนตำบลดอนแก้ว

นางสาวอารีรัตน์ มาตัน นักวิชาการส่งเสริมสุขภาพ

ภูมิปัญญาการรักษาพิษงูด้วยสมุนไพร (หมอเอี้ยะ สายกระสุน)

ตำบลบักโต อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์

I. จุดเริ่มต้น ที่มา

สถานการณ์การักษาพิษงูของหมอเอี้ยะเริ่มมาจาก ปี 2514 น้องสาวของหมอเอี้ยะ ถูกงูกัดเสียชีวิต ทำให้หมอเอี้ยะแส่หาหมอยารักษาพิษงูและทราบว่าลุงของท่านมีความรู้ด้านการรักษาพิษงูจึงไปตามหาลุงที่อำเภอท่าตูม แต่ปรากฏว่าลุงไปอยู่ที่พิชิตจึงได้ไปหาลุงเพื่อศึกษาการรักษาพิษงูจากลุงจนสำเร็จ ต่อมาในปี 2523 หมอเอี้ยะเริ่มการช่วยเหลือรักษาคนถูกงูกัดในหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่ห่างไกลจากโรงพยาบาลประมาณ 40 กม. ประกอบกับสถานีนามายไม่มีเซรมในการรักษาพิษงู จึงส่งผู้ป่วยเข้ามารักษาซึ่งได้ผลเป็นอย่างดี เกิดการให้ควมยอมรับในภูมิปัญญาค่ายการรักษาพิษงูโดยใช้สมุนไพร ในขณะที่เดียวกันโรงพยาบาลกาบเชิงก็ได้ศึกษาเรื่องของสมุนไพรด้านพิษงู และได้เชิญหมอเอี้ยะซึ่งมีความรู้ด้านการรักษาพิษงูร่วมรักษาที่โรงพยาบาลเกิดการรักษาร่วมกันกับแพทย์แผนปัจจุบัน ในปี 2525 โรงพยาบาลปราสาทเกิดความสนใจในการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านสมุนไพรในการรักษาพิษงู เสริมให้พ่อเอี้ยะมีความโดดเด่นด้านการใช้สมุนไพรในการรักษาพิษงูมากขึ้น ปี 2549 โรงพยาบาลพนมดงรักเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา เปิดดำเนินการแต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ห่างไกลไม่มีเซรมในการรักษาหากมีผู้ป่วยถูกงูกัดต้องส่งตัวไปที่โรงพยาบาลสุรินทร์ โรงพยาบาลพนมดงรักจึงได้ส่งตัวคนไข้ให้หมอเอี้ยะรักษาที่บ้าน ปี 2550 เนื่องจากในชุมชนมีสมุนไพรรักษาพิษงูมากมายหลายประเภท โรงพยาบาลพนมดงรักจึงได้ศึกษาสมุนไพรรักษาพิษงู จากการที่โรงพยาบาลให้หมอเอี้ยะรักษาคนไข้ที่ถูกงูกัดผลการรักษาได้ผลดีไม่มีผลข้างเคียง โรงพยาบาลจึงจัดรถ รับ-ส่ง มารับหมอเอี้ยะที่บ้านเพื่อไปรักษาคนไข้ที่โรงพยาบาล และความสามารถในการรักษาของหมอเอี้ยะจึงทำให้กระทรวงสาธารณสุขได้ขึ้นทะเบียนใบประกอบโรคศิลป์แพทย์แผนไทยให้หมอเอี้ยะ สายกระสุน

โดยมีแนวคิดหลักของการรักษาเริ่มต้นจากวิสัยทัศน์ที่ว่า “สายใยชุมชน ใช้สมุนไพรไทยรักษาได้” ซึ่งมุ่งมั่นพัฒนาให้เกิดการรักษาชีวิตอย่างทันท่วงที นอกเหนือจากการหนุนเสริมจากระบบดูแลสุขภาพของรัฐ

คณะผู้ถอดบทเรียน ว่าที่ ร.ต.สิริพงษ์ ชูชื่นบุญ และนายสุรศักดิ์ เกลียวเพียร

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของสถานบริการสุขภาพกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยการประสานงาน ความร่วมมือ ร่วมใจระหว่างหมอเอื้อะ สายกระสุน กับภาคีเครือข่าย เช่น โรงพยาบาลกาบเชิง โรงพยาบาลพนมดงรักเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านรุน เฉลิมพระเกียรติ และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพภายในตำบลบักได ในการรักษาสัตว์พิษกัด หรือกัดด้วยภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน เช่น หากมีกรณีถูกงูพิษกัด เมื่อผู้ป่วยถูกนำส่งโรงพยาบาลพนมดงรักเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลก็จะขับรถโรงพยาบาล เพื่อมารับตัวหมอเอื้อะ ไปทำการรักษาที่โรงพยาบาล โดยใช้ยาสมุนไพร โลดทะนงแดง (พระเจ้าปลุกหลง) ให้แก่ผู้ป่วยที่ถูกงูพิษกัด โดยไม่จำเป็นต้องฉีดยาเซรุ่ม หรือ กรณีไม่ไปโรงพยาบาล ก็สามารถรักษากับหมอเอื้อะด้วยวิธีการใช้สมุนไพร เช่นเดียวกัน ซึ่งค่ารักษานั้น หมอเอื้อะ จะไม่คิดค่ารักษาพยาบาลแต่ประการใด แต่จะเป็นการบริจาคแทน เช่น ค่าบูชาครู 12 บาท พร้อมดอกไม้ เทียน ธูป หรือ บริจาคแล้วแต่ศรัทธา

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

ผลผลิตยารักษาพิษงูโลดทะนงแดงเกิดการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์ทางเลือกเกิดการถ่ายทอดความรู้

ผลลัพธ์เกิดศูนยร่วมความรู้ด้านการใช้ยาสมุนไพรที่ชุมชนยอมรับ เป็นแพทย์ทางเลือกเกิดความภาคภูมิใจ และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) สร้างความเข้าใจระหว่างหมอเอื้อะ สายกระสุน กับภาคีเครือข่าย เช่น โรงพยาบาลกาบเชิง โรงพยาบาลพนมดงรักเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านรุน เฉลิมพระเกียรติ และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพภายในตำบลบักได ในการรักษาสัตว์พิษกัด หรือกัดด้วยภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน

2) สร้างความร่วมมือระหว่างสถานบริการสุขภาพกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อเปิดช่องทางสำหรับผู้ที่ถูกกัดในการรักษาด้วยสมุนไพรไทย

บรรณานุกรมและบุคลากร

- การสาธิตการผลิตยารักษาพิษงูด้วยโลดทะนงแดง
- นายเอื้อะ สายกระสุน

ยุทธการผีเสื้อขยับปีก “ยุทธยุทธสุขภาพชุมชน” ตำบลโสภณกเต็น

ตำบลโสภณกเต็น อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

จากปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน ตำบลโสภณกเต็น นับวันยิ่งเพิ่มขึ้น ทั้งโรคเรื้อรัง เบาหวาน ความดัน โรคเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และการเจ็บป่วยที่มามากขึ้น เกือบทุกครอบครัวทุกชุมชน มีผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรังในบ้าน เพื่อนำสู่การจัดการแก้ปัญหา ทั้งด้วยวิธีการรักษาผู้ป่วยที่ทาง รพ.สต. และโรงพยาบาล ต้องดูแลผู้ป่วยเป็นหน้าที่หลัก แต่ด้วยปัญหาในชุมชนไม่ได้ลดลงในทุกๆ ปี ตัวเลขของผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรังเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นกองทุนหลักประกันสุขภาพองค์การบริหารส่วนตำบลโสภณกเต็น ซึ่งมีภารกิจในการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการฟื้นฟูสภาพ ในกลุ่มประชาชน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มแม่และเด็ก กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้พิการ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพที่มีความเสี่ยง จึงมีความตระหนักถึงการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ตามหลักประกันสุขภาพแห่งชาติกำหนด และคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวโสภณกเต็น จึงได้เกิดโครงการยุทธการผีเสื้อขยับปีก ยุทธยุทธสุขภาพชุมชน เพื่อให้ยุทธยุทธสุขภาพเหล่านี้ นำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติตัวให้เป็นผู้มีสุขภาพดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อน ๆ และกระจายความรู้สู่บุคคลในครอบครัวและชุมชนต่อไป

2. เหนือวิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

- 1) มีกระบวนการคัดเลือกอาสาสมัครและกำหนดเกณฑ์ โดยต้องเป็นตัวแทนจากเด็กและเยาวชนในตำบลอายุ 10 ปีขึ้นไป
- 2) มีกระบวนการค้นหาอาสาสมัคร โดยประชาสัมพันธ์ไปทางโรงเรียน ให้เด็กสมัครใจจิตอาสา ผลการเรียนรู้ระดับปานกลางขึ้นไป และผู้ปกครองอนุญาต ซึ่งมีครูเป็นคนคัดเลือก

คณะผู้ถอดบทเรียน นายสมาน ทองดี นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลโสภณกเต็น นางดวงกมล นิตวิวัฒน์ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโสภณกเต็น นางสาวจิราภรณ์ ศรีถาวร รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโสภณกเต็น นายประมาณ พิลาศธาดากุล และกำนันตำบลโสภณกเต็น นายสมพงษ์ วาวิศรี นักจัดการชุมชน

หลังจากนั้นให้อบรมหลักสูตรยุทธศาสตร์สุขภาพชุมชน 50 คน/รุ่น ในเรื่องเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปด้านสุขภาพ เช่น โรคติดต่อเรื้อรัง ยาเสพติด และบทบาทของยุทธศาสตร์สุขภาพ (ยุทธศาสตร์ 1 คนดูแล 10 ครอบครัว) เป็นต้น

3) มีวิธีการทำให้อย่างอื่น โดยใช้วิธีการส่งต่อข้อมูลจากพี่เลี้ยง นอกจากนี้ยังปลูกฝังการมีจิตอาสา การช่วยเหลือเกื้อกูล ลดช่องว่างระหว่างวัยเด็ก ผู้ใหญ่ และสูงอายุ โดยเมื่อมีกิจกรรมทางด้านสุขภาพจะเข้าร่วมทำกิจกรรมทั้งที่โรงเรียน และในชุมชน เป็นต้น

3. ผลพลีผลลัพท์

หลังจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลโสภนกกเต็น ร่วมกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโสภนกกเต็นและภาคีเครือข่าย โรงเรียน ผู้นำชุมชน แกนนำกลุ่มต่างๆ ได้มีโครงการยุทธศาสตร์ฝึฝื่อขยับปีก ยุทธศาสตร์สุขภาพชุมชน ยุทธศาสตร์เหล่านี้จะเป็นเด็กและเยาวชนในชุมชนที่อาสาสมัครเข้าร่วมตั้งแต่อายุ 10 ปีขึ้นไป ทำหน้าที่เป็นฝึฝื่อขยับปีกบอกเล่าเรื่องราวการดูแลสุขภาพกาย/ใจให้กับคนในชุมชน โดยยุทธศาสตร์ 1 คนดูแลคนในชุมชน 10 ครอบครัว ในหมู่บ้านของตนเอง เพื่อให้คนในชุมชนได้มีความรู้เบื้องต้นในการดูแลตัวเองทั้งด้านกาย ใจ สิ่งแวดล้อม เสริมสร้างความรู้การป้องกัน การเฝ้าระวัง การเสริมสร้างสุขภาพให้แก่คนในชุมชน รวมไปถึงการลดปัญหาที่จะเป็นสาเหตุของโรคร้ายในปัจจุบัน ของคนในท้องถิ่นที่ประสบอยู่ และเป็นการปลูกฝึฝื่อเด็กและเยาวชน มีวินัยในการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อเป็นแกนนำสำคัญในชุมชนต่อไป

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) ทุกหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นภาครัฐภาค องค์กรภาคีเครือข่าย ควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างพื้นฐานการดูแลสุขภาพของชุมชน และเสริมสร้างความรัก ความสามัคคีของคนในครอบครัวและชุมชน

2) องค์กรปกครองท้องถิ่นต้องมีการสนับสนุนงบประมาณต่างๆ เพื่อเสริมสร้างกิจกรรมและต่อยอดพัฒนาการดูแลสุขภาพชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้ตำบลในและนอกพื้นที่ได้มาศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปต่อยอดพัฒนาตามบริบทของตัวเอง

บรรณานุกรมและบุคลากร

จำเอกพิชิต คำภาเกะ (ผอ.รพ.สต.โสภนกกเต็น) นางนุชนันท์ โตรณุศิลป์ นายพูนสวัสดิ์ นานาไพณงาม นางกาญจนา คำภาเกะ และนางสังวาล โนบรرتها

การสมทบงบประมาณ กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล

ตำบลโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2545 เพื่อสานต่อนโยบายรัฐบาลในการสร้างหลักประกันสุขภาพให้ครอบคลุมประชาชนคนไทยทุกคน เพื่อให้ทุกคนได้รับบริการที่มีคุณภาพตามความจำเป็น อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันด้วยระบบบริหารจัดการ และการจัดบริการที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงสิทธิของประชาชนในการเลือกหน่วยบริการของตนเองรวมถึงการที่ผู้ให้บริการมีความสุขและสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้รับบริการด้วยสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ มีความมุ่งมั่นและพร้อมจะทุ่มเทสรรพกำลังเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและพันธกิจดังกล่าว โดยจะแสวงหาองค์ความรู้ควบคู่ไปกับการสร้างความร่วมมือกับองค์กรพันธมิตรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือของทุกภาคส่วนในสังคม ในการผลักดันหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าให้เป็นจริงตามเจตนารมณ์ของกฎหมายต่อไป ทีมงานผู้บริหารและคณะเจ้าหน้าที่สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติทุกคนพร้อมจะดำเนินการตามพันธกิจดังกล่าวต่อไปอย่างไม่ย่อท้อและจะเร่งสร้างบรรยากาศการทำงานใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับภาพลักษณ์ใหม่ขององค์กรที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ “สุขภาวะ” ของคนไทยทุกคนสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติสาขาเขตพื้นที่ (นครราชสีมา) ได้ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชัยภูมิ การคัดเลือกและเตรียมความพร้อมตามโครงการระบบบริหารหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ ในพื้นที่นำร่องของเขตฯ ประจำปีงบประมาณ 2549 และองค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง ได้รับคัดเลือกตามหลักเกณฑ์การคัดเลือกฯ โดยสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติได้มีการแต่งตั้งกรรมการบริหารระบบหลักประกันสุขภาพ (ระดับท้องถิ่น) โดยมีงบประมาณในการดำเนินการจาก 2 ภาคส่วน คือ สปสช.แห่งชาติ และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสมทบ และบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพพื้นที่ตำบล

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการสานพลังชุมชนสู่ตำบลสุขภาวะสังกัด: องค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

การกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการ โดยจัดให้มี 1) จัดทำระเบียบข้อบังคับของกองทุนหลักประกันสุขภาพ 2) จัดตั้งคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพ รายละเอียดดังนี้

1) การจัดทำระเบียบข้อบังคับของกองทุนหลักประกันสุขภาพ มีขั้นตอนการทำคือ จากประกาศคณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อสนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลดำเนินงาน และบริหารจัดการระบบหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง จึงได้ดำเนินการจัดทำร่างระเบียบข้อบังคับของกองทุนหลักประกันสุขภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง จากนั้นก็นำเสนอคณะกรรมการกองทุนเพื่อพิจารณาปรับแก้ และประกาศใช้

2) การตั้งคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพซึ่งอิงโครงสร้างตามประกาศคณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และระเบียบข้อบังคับของกองทุนหลักประกันสุขภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง ซึ่งที่มาของตำแหน่งประกอบด้วย 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ โดยตำแหน่งและโดยการคัดเลือก กรรมการโดยตำแหน่งประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นประธานกรรมการ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นกรรมการ และเลขานุการ และผู้แทนหน่วยบริการคือหัวหน้าสถานีอนามัยแห่งละ 1 คน ที่มาจากการคัดเลือก ประกอบด้วยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน โดยสภาองค์การบริหารส่วนตำบลประชุมคัดเลือกกันเอง ผู้แทนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 2 คน โดยทางชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลโพนทองได้เลือกกันเอง และผู้แทนหมู่บ้านหรือชุมชนคัดเลือกกันเอง 5 คน นอกจากนี้ก็ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่มาจากการสรรหาผู้ที่เป็นที่ยอมรับ เคารพนับถือในพื้นที่ จำนวน 2 คน และจำนวน 3 คน รวมเป็น 18 คน และจะอยู่ในตำแหน่งวาระละ 2 ปี คณะกรรมการฯ มีหน้าที่ในการพิจารณาแผนงานโครงการ และอนุมัติแผนงานโครงการ และติดตามการดำเนินงานให้กลุ่มเป้าหมายเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการและการสรุปผลการดำเนินงานเพื่อเสนอ สปสข. และองค์การบริหารส่วนตำบลโพนทอง

3. ผลพลีผลลัพท์

1) เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ตำบลโพนทองเข้าถึงสิทธิการให้บริการในด้านสุขภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

2) สร้างการมีส่วนร่วมในพื้นที่ในการบริหารจัดการงบประมาณและโครงการ โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมดำเนินการทั้งท้องถิ่น ท้องถิ่น หน่วยงานราชการ และภาคีเครือข่าย

3) กลุ่มผู้ที่ได้รับผลประโยชน์หรือได้รับผลกระทบ ได้แก่ ประชาชนทุกคนในเขตตำบลโพหนองแบ่งเป็น 5 กลุ่มคือ 1) กลุ่มหญิงมีครรภ์ 2) กลุ่มเด็กเล็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี 3) กลุ่มเด็กโตและเยาวชน อายุตั้งแต่ 6 ปี ถึงต่ำกว่า 25 ปี 4) กลุ่มผู้ใหญ่คืออายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป และ 5) กลุ่มผู้พิการหรือทุพพลภาพ ลดพื้นที่เสี่ยงให้กับชุมชน

4. เว็อนไกรนำใช้

1) ต้องมีการสร้างความตระหนักเรื่องการดูแลสุขภาพให้เกิดในชุมชน โดยต้องมีการระดมความร่วมมือจากทุกองค์กรภาคีเครือข่าย

2) ต้องมีการคัดเลือกและเตรียมความพร้อมตามโครงการระบบบริหารหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ในพื้นที่นำร่องของเขตฯ และต้องมีการแต่งตั้งกรรมการบริหารระบบหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่น

3) จัดทำระเบียบข้อตกลง โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพิจารณา สบทยงบประมาณ ซึ่งงบประมาณในการดำเนินการจาก 2 ภาคส่วน คือ สปสช. และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสมทบ และบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพพื้นที่

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายศานิต กล้าแท้ นายก อบต.โพหนอง นายวัลลภ พิลาริปัด อบต.โพหนองและนางเบญจพรรณ ธรรมโชติ หัวหน้าสำนักปลัด อบต.โพหนองเป็นคณะกรรมการกองทุนและอนุกรรมการกองทุนดำเนินกิจการของกองทุน นำรูปแบบการพัฒนาใหม่ๆ มาปรับใช้ในตำบลฯ รับฟังปัญหาความต้องการในต่างๆ เพื่อในประชาชนได้เข้าถึงสิทธิประโยชน์ในด้านสุขภาพอย่างทั่วถึง

การบริการอาหารปลอดภัย ศูนย์อาหารเพื่อสุขภาพเทศบาลตำบลเกาะคา

ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ศูนย์อาหารเพื่อสุขภาพเทศบาลตำบลเกาะคาเกิดจากแนวคิดการส่งเสริมให้ประชาชน ได้มีแหล่งบริโภคอาหารที่ปลอดภัย สะอาด ถูกหลักสุขาภิบาล เนื่องจากสภาพเดิมของตลาด เป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าที่ไม่ถูกสุขลักษณะ มีการจำหน่ายอาหารแบบหาบเร่แผงลอยริมถนน ขาดระเบียบวินัย เกิดความสกปรกมีขยะและน้ำขังในบริเวณที่จำหน่ายอาหาร ผลกระทบต่อ สภาพภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของผู้มาซื้อสินค้า ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งจำหน่ายอาหารเทศบาลจึงส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งชมรม ผู้ประกอบการร้านค้าแผงลอยจำหน่ายอาหาร และสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ/ ผู้จำหน่ายอาหาร ทำให้ศูนย์อาหารเพื่อสุขภาพมีการจำหน่ายอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน รวมถึงมีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการได้ใช้ผักปลอดสารพิษที่ปลูกในชุมชน ในการผลิตอาหารจำหน่ายแก่ผู้บริโภค มีการสร้างจิตสำนึกให้แก่ผู้จำหน่ายอาหารในการ ประกอบอาหารที่สะอาด ปลอดภัยปนเปื้อนส่งผลให้คนในชุมชนลดภาวะเสี่ยงในการบริโภค อาหารที่ผิดหลักสุขลักษณะและมีอาหารที่ปลอดภัยบริโภคในชุมชน ส่งผลต่อสุขภาพที่ดี

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

- 1) มีการประชุมวางแผนกำหนดแนวทางการบริหารงานภายในศูนย์อาหาร
- 2) มีการจัดตั้งคณะกรรมการศูนย์อาหารเพื่อสุขภาพ เพื่อการติดต่อประสานงานและดูแลความเรียบร้อยภายในศูนย์อาหาร โดยมีวาระการทำงานครั้งละ 2 ปี
- 3) แบ่งพื้นที่การจำหน่ายอาหารเป็น 3 พื้นที่ ตามประเภทการจำหน่ายอาหาร แต่งตั้งหัวหน้าพื้นที่ เพื่อดูแลความสะอาด เรียบร้อยและการแต่งตัวของผู้ประกอบการที่จำหน่ายอาหาร ติดตั้งมิเตอร์ค่าน้ำ-ค่าไฟ และกำหนดอัตราค่าบริการ และผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บค่าบริการอย่างชัดเจน

คณะผู้ถอดบทเรียน นายชวาล แก้วลือ, นางณิสรา แก้วพรหมงาม, นางสาวปรางค์ทิพย์ ะเท, นางสาวกรพินธุ์ วงษ์พานิช และนางสาวสุภาภรณ์ เตจ๊ะ

4) มีกองทุนสวัสดิการมีการจัดแบ่งทุนออกเป็น 3 กลุ่มตามพื้นที่การจำหน่ายอาหาร เพื่อความสะดวกของผู้ภาวะเรียกเก็บเงินคืนเข้ากองทุนฯ และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้รับสิทธิอย่างเท่าเทียมกันในการขอใช้เงินทุนกู้ยืมประกอบอาชีพ มีการจัดประชุมประจำปี และสรุปผลการดำเนินงานกองทุนปีละ 2 ครั้ง เพื่อปรึกษาหารือและชี้แจงงบประมาณสถานการณืทางการเงินของศูนย์อาหารเพื่อสุขภาพให้สมาชิกรับทราบ

5) มีการจัดประชาคมผู้ประกอบการศูนย์อาหารและการทำเวทีช่วงพญาเพื่อรับทราบปัญหาข้อเสนอแนะ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ประกอบการภายในศูนย์อาหาร และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการตอบสนองความต้องการของเป้าหมายหรือสร้างความเข้าใจร่วมกัน

3. ผลพลีต ผลพลีร์

- 1) ประชาชนมีทางเลือกในการบริโภคอาหารที่สะอาด และปลอดภัย
- 2) มีสถานที่จำหน่ายอาหารที่สะอาด มีคุณภาพ ปลอดภัยและได้มาตรฐาน
- 3) เกิดการรวมกลุ่ม มีระบบสวัสดิการที่ดี มีทุนกู้ยืม เพื่อแก้ปัญหาหนี้นอกระบบ
- 4) ผู้ประกอบการมีรายได้เพิ่มขึ้นและใส่ใจในคุณภาพของอาหารให้ถูกสุขลักษณะยิ่งขึ้นมีการบริหารจัดการตลาดที่มีประสิทธิภาพด้วยตนเอง

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) ชุมชนต้องเกิดความตระหนักในเรื่องการดูแลสุขภาพโดยเฉพาะคุณภาพของวัตถุดิบ เครื่องอุปโภค บริโภค และสถานที่ในการวางจำหน่าย

2) การใช้ปัญหาและข้อมูลของพื้นที่มาเป็นเงื่อนไขในการสร้างการมีส่วนร่วมให้ประชาชนในตำบลเห็นข้อมูลผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง และมาหาข้อเสนอเพื่อแก้ปัญหา ร่วมกัน

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานทางด้านสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ต้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการหนุนเสริมการดำเนินการต่างๆ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

4) ต้องมีการเสริมสร้างกำลังใจ พัฒนาศักยภาพและร่วมพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน แก่คณะกรรมาการที่รับผิดชอบ

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายจำเนน จำปา นางสาวคะนึ่งนิตย์ วัลย์พรพงศ์ และนายสุดใจ โพธิ์พงษ์ เอกสาร (ร่าง) ข้อเสนอนโยบายสาธารณะพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

การนำใช้ข้อมูลสุขภาพชุมชน เพื่อพัฒนาตำบลสุขภาพะ

ตำบลเวียงน้อย อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงน้อย มีจำนวนหมู่บ้านต้องดูแล 10 หมู่บ้าน มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 6,691 คน เป็นชาย 3,347 คน หญิง 3,344 คนจากการทำงานของเจ้าหน้าที่ อบต.ในพื้นที่พบว่าตำบลเวียงน้อยมีความหลากหลายทั้งทางด้านเรื่องเด่นที่เป็นแหล่งเรียนรู้เช่น การมีศูนย์การเรียนรู้เกษตรแบบปราณีตและศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลเวียงน้อย ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาดูงานของจังหวัดใกล้เคียง แต่พบว่าเวียงน้อยยังมีปัญหามากมายเช่น ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม ที่มีระบบการจัดเก็บขยะไม่ดี เนื่องจากไม่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ปัญหาเกษตรกรรมที่ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ การใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตรมากเกินไป ไม่มีการดูแลและบำรุงดิน ปัญหาปริมาณน้ำที่ไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตรมีปัญหาเศรษฐกิจสังคมและปัญหาสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เมื่อต้องมีการทำงานเพื่อขับเคลื่อนตำบลสุขภาพะการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนที่เป็นระบบและนำใช้เพื่อให้มีการวางแผนในการพัฒนาท้องถิ่น ท้องถิ่น อย่างเป็นรูปธรรม คณะทำงานจึงมีการปรึกษาหารือ วางแผน เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูล มีการใช้ชุดเก็บข้อมูลครัวเรือนและชุดเก็บข้อมูลชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลครอบคลุมทั้งตำบล มีนักจัดการท้องถิ่นที่นำเอากลุ่มบัณฑิตคืนถิ่น ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน อสม. เข้าร่วมกระบวนการเก็บข้อมูล มีผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการตรวจสอบข้อมูล พร้อมทั้งมีการวิเคราะห์ และร่วมนำเพื่อวางแผนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในตำบล เพื่อให้เป็นตำบลสุขภาพะ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

เทคนิคในการจัดเก็บข้อมูล ใช้ชุดเก็บข้อมูลระดับครัวเรือน ชุดเก็บข้อมูลระดับชุมชน การสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้ถอดบทเรียน นายมงคล พลบำรุง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงน้อย
นายจำนงค์ หน่ยโคก ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงน้อย
นางสาวอุบลรัตน์ หนึ่งชนะ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน อบต.เวียงน้อย

1) เทคนิคการทำประชาคมซึ่งเป็นการคืนข้อมูลสู่ชุมชนเพื่อนำมาสู่การร่วมวางแผนทำแผนยุทธศาสตร์ตำบล

2) การทำแผนตำบลสุขภาวะ ที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนได้รับการบูรณาการทั้งในเชิงแผนงาน งบประมาณ และบุคลากรและการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย

3. ผลพลีผลพลัร

1) เกิดการพัฒนาชุมชนสู่ตำบลสุขภาวะโดยความร่วมมือของหลากหลายภาคี

2) เกิดการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพระดับพื้นที่ตามบริบทของพื้นที่ เพื่อการพัฒนาไปสู่ตำบลสุขภาวะ มี 4 โครงการ คือ (1) งานศพปลอดเหล้า (2) งานอนุรักษ์ป่าชุมชน (3) งานเศรษฐกิจพอเพียง และ (4) การจัดตั้งกองทุนออมวันละบาท

3) มีการพัฒนาศักยภาพแหล่งเรียนรู้ตำบลและกลไกการดำเนินงานระดับตำบลเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนงานตำบลสุขภาวะ

4) มีการจัดการความรู้จากการปฏิบัติการจริงในพื้นที่เพื่อสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ในตำบลเรียนรู้

4. เวื้อนไจการนำใช้

1) ต้องสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกระบวนการของการดำเนินงานในการรวบรวมข้อมูล เช่น การจัดเก็บ สอบทาน และการนำใช้ข้อมูล เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของ รับผิดชอบในข้อมูลนั้น ๆ

2) มีการออกแบบกิจกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับบริบท วิถีชีวิตจริงที่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนได้โดยการเน้นให้เป็นรูปธรรม

3) ต้องมีการร่วมทำงานแบบไตรภาคีจากอปท. ภาครัฐ ภาคประชาชนในการดำเนินงาน

4) พร้อมทั้งสนับสนุนทั้งงบประมาณ บุคลากร เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนการเป็นตำบลสุขภาวะ

บรรณานุกรมและบุคลากร

เอกสารอ้างอิง คือ ชุดข้อมูลชุมชน รายงานการทำประชาคม แผนแม่บทตำบล

บุคลากร คือ นายมงคล พลบำรุง นายจำนงค์ หน่ยโคก นางสาวอุบลรัตน์ หนึ่งชนะ

กระบวนการธรรมนุษยสภาพสู่ตำบลสุขภาวะ โดย อบต.ดงมูลเหล็ก

ตำบลดงมูลเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

องค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก มีลักษณะการบริหารงานแบบบูรณาการ โดยใช้แนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา” ถึงปัญหาของประชาชนรับทราบความต้องการที่แท้จริง พร้อมทำความเข้าใจ ปัญหาที่เกิดขึ้นและหาแนวทางวิธีการแก้ไขอย่างถูกต้องและทันที่ที่มีมิติการพัฒนาอย่างรอบด้านโดยผ่านองค์กรทุกองค์กรที่เป็นทุนทางสังคม เช่น ฝ่ายปกครอง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่คือ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ประธานสาธารณสุขหมู่บ้าน หัวหน้าสายตรวจสมาชิก องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้บริหารท้องถิ่น และเจ้าคณะตำบล ปลัดอำเภอ เป็นผู้ประสานงาน ตำบล เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล และตัวแทนจากเยาวชนเข้ามาใช้ในพื้นที่ย่างบูรณาการผ่านเวทีการประชุมบูรณาการประจำเดือน ทุกเดือน มีการส่งข่าวสารฉบับไว แก้ไขทันที่ที่รอบด้าน ส่งผลให้เกิดคนพอใจ/ได้ผลงาน/องค์กรประสบความสำเร็จ ในการบริหารจัดการองค์กรสู่ตำบลที่มีความสุขในทุกมิติ

สืบเนื่องจากวิสัยทัศน์การบริหารราชการแบบบูรณาการขององค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็กได้จัดให้มีการประชุมบูรณาการประจำเดือน โดยเชิญหลาย ๆ หน่วยงานเข้าร่วมทำการประชุม ทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นและหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้รับรู้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน ทุกหมู่บ้าน ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นถือได้ว่าเป็นการบริหารงานแบบบูรณาการและประสานการปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ นอกจากนี้ปัญหาต่าง ๆ ได้รับการแก้ไขปัญหาแล้วท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานส่วนราชการส่วนภูมิภาคสามารถเสนอผลงานเพื่อเป็นการประชา-

คณะผู้ถอดบทเรียน ทีมนักวิชาการโครงการรวมพลังมวลชนขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะแบบบูรณาการ

สัมพันธ์หน่วยงาน จากการทำโครงการเรื่องธรรมนูญสุขภาพ ที่ อบต.ชะแล้ และประกอบกับการได้เข้าร่วมเครือข่ายตำบลสุขภาพะกับ อบต.ปากพูน ทำให้ในที่ประชุมขณะนั้นมีมติว่า อบต.ดงมูลเหล็กควรมีธรรมนูญสุขภาพที่ประกอบไปด้วยด้านกาย จิตใจ สังคมสิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นกฎกติกาให้ทุกคนได้ปฏิบัติร่วมกันเป็นแนวทางเดียวกัน ถ้าหากมีการฝ่าฝืนจะมีบทลงโทษโดยชุมชนเอง

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

เทคนิควิธีการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพ ดังนี้

1. ประชุมกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยประชุมทุกวันจันทร์ของสัปดาห์แรกของเดือน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล คณะผู้บริหาร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการจากราชการส่วนภูมิภาคที่รับผิดชอบงานในพื้นที่ตำบลดงมูลเหล็กและภาคประชาชน

2. การสัมภาษณ์จากประชากรกลุ่มตัวอย่างตามแบบสอบถามโดยเจาะประเด็นและกลุ่มประชากรอย่างครอบคลุมดำเนินการโดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบลจำนวน 400 ชุด โดยแบบสอบถามได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการของสถาบันการเรียนรู้ภาคประชาชน จังหวัดเพชรบูรณ์

3. เมื่อได้ข้อมูลประเด็นจากแบบสอบถามนำสู่การวิเคราะห์แตกประเด็นปัญหา โดยได้ประสานความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เมื่อได้บทสรุปนำไปจัดทำเป็น “ร่างธรรมนูญสุขภาพสู่ตำบลสุขภาพะ”

4. เมื่อได้บทสรุปจากการวิเคราะห์ดังที่กล่าวในข้อ 3 ที่ได้นำมาสอบถามโดยกระบวนการประชาคมตำบลว่า “ร่าง” ที่ได้จัดทำครบทุกด้านตามเจตนารมณ์ของชุมชนอย่างแท้จริงหรือไม่

3. ผลพลีต ผลลัพธ์

ธรรมนูญ (ฉบับที่1) พ.ศ.2553 ขององค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็กว่าด้วยสุขภาพสู่ตำบลสุขภาพะ และข้อกำหนด ทำให้มีบทบังคับกำหนดทิศทางการบริหารการพัฒนาให้ผู้บริหารและคณะผู้บริหารดำเนินการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในตำบลดงมูลเหล็กให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนดังนี้

1) แนวทางการบริหารจัดการที่เข้ากับบริบทของชุมชน สามารถเข้าถึงปัญหาได้อย่างถูกต้อง และแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างทันที่

2) มีกฎกติกา ข้อตกลง คือธรรมเนียมสุขภาพที่เกิดจากความต้องการและความเห็นพร้อมต้องกันของประชาชนในตำบลทุกคน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันทั้งตำบล

กล่าวโดยสรุป การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยเริ่มตั้งแต่การรับรู้ถึงสภาพปัญหา การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาและร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับแรงจูงใจและองค์ประกอบทางสังคมอื่นๆ ส่วนประโยชน์ของการมีส่วนร่วมเป็นการเสริมสร้างความผูกพัน ความสามัคคี ทำให้ประชาชนรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของตำบล

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) การทำธรรมนูญสุขภาพต้องมีการนำใช้ข้อมูล โดยผ่านการสื่อสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน เพื่อหาแนวทางร่วม ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

2) ต้องมีการวางแผนร่วมกันเพื่อสร้าง กฎ กติกา โดยคนในชุมชนและต้องมีหน่วยงานจากท้องถิ่น ท้องถิ่น หน่วยงานราชการ เข้าร่วมซึ่งกระบวนการอาจจะผ่านการทำประชาคมกับคนในชุมชน

3) อปท.ต้องเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและร่วมวางแผนการดำเนินการ โดยต้องมีการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้และมีส่วนร่วมในการวางแผนทุกครั้งไป

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายไฉน ก้อนทอง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก

นายสุชาติ น้อยคนดี ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลดงมูลเหล็ก ผู้มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และมีศิลปะในการสื่อสารที่มีความถูกต้องและชัดเจน

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลดงมูลเหล็ก

การจัดการภัยพิบัติ

ศูนย์การจัดการภัยพิบัติตำบลเกาะขันธุ์

ตำบลเกาะขันธุ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

วันที่ 1 พฤศจิกายน 2553 เกิดเหตุการณ์วาตภัยที่คนในพื้นที่คาดไม่ถึงว่าจะมีความรุนแรงถึงขนาดที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ชุมชนได้ถ้วนหน้า ภาพของต้นไม้ที่ล้มระเนระนาดพาดผ่านสายไฟ พาดถนนหนทาง การสื่อสาร การสัญจรเป็นไปอย่างยากลำบาก ชุมชนถูกตัดขาด ในภาวะเช่นนี้หากเกิดขึ้นกับชุมชนที่ไม่มีความเข้มแข็งพอ ชุมชนที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการพัฒนามาอย่างยาวนานเช่นเกาะขันธุ์ ภาพที่ซึ้นทับลงมาอาจจะเป็นภาพชาวบ้านที่นั่งจับเจ้า ขวัญเสีย รอคอยเพียงความช่วยเหลือจากภายนอก แต่ที่เกาะขันธุ์ภาพที่ซึ้นทับอยู่ตามแนวต้นไม้ที่ล้มระเกะระกะ คือ กลุ่มชาวบ้านที่มารวมกันโดยไม่ได้นัดหมาย ต่างคนต่างช่วยกันตัดไม้ ใครมีเครื่องมืออะไรก็เอามาช่วยกันตัด ยกไม้ออกจากถนน เพื่อให้สัญจรผ่านไปมาได้ ภายในวันเดียวก็สามารถจัดการได้โดยไม่มีใครขอให้ใครมาช่วย เมื่อจัดการเรื่องเร่งด่วนเฉพาะหน้าเสร็จ จึงมีเวทีประชาคมเกิดขึ้น ให้ผู้ใหญ่บ้านทั้ง 10 หมู่บ้านสำรวจข้อมูลความเสียหายที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนเอง ใครเดือดร้อนอะไร หรือไม่อย่างไร จากนั้นก็จัดความช่วยเหลือกระจายลงไปตามชุมชนต่างๆ โดยอาศัยกองทุนข้าวสารที่มีอยู่เดิม อาศัยกำลังคนที่มีจิตอาสา ก็สามารถจัดการให้ความช่วยเหลือในเบื้องต้นได้

เหตุการณ์เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2553 ยังไม่ทันจบไปจากความทรงจำ ในเดือนมีนาคม 2554 ก็เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมฉับพลันซ้ำเติมเข้ามาอีก ทำให้คนในเกาะขันธุ์ต้องจัดระบบการจัดการภัยพิบัติของตนเองขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งศูนย์การจัดการภัยพิบัติ ศูนย์ฯ มีคณะทำงานของตำบลเกาะขันธุ์เป็นกรรมการอำนวยการ ส่วนการจัดระบบภายในศูนย์ฯ จะมีอาสาสมัครและตัวแทนคณะทำงาน แต่ละฝ่ายหมุนเวียนประจำศูนย์ฯ ได้แก่ ศูนย์วิทยุ ศูนย์ข้อมูล ศูนย์เฝ้าระวัง เป็นตัวหลักในการรับผิดชอบ

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลเกาะขันธุ์

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1. ค้นหาและพัฒนาศักยภาพอาสาสมัคร หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อนภาคประชาชน

เมื่อเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัตินอกพื้นที่ จะมีอาสาสมัครจากนครศรีธรรมราชซึ่งมีแกนนำจากเกาะจันทร์เป็นสมาชิกร่วมพร้อมกับอุปกรณ์เครื่องมือที่จำเป็นไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่เกิดน้ำท่วมหนักที่โคราช หาดใหญ่ ปี 2553 และภาคกลางในปี 2554 ซึ่งเป็นอาสาสมัครที่เป็นแกนหลักของอาสาสมัครเกาะจันทร์ประมาณ 16 คน ที่สลับกันออกปฏิบัติการ ในช่วงแรกของการเปิดศูนย์ประสานงาน มีอาสาสมัครเข้ามาทำงานด้วยความสมัครใจเป็นจำนวน 48 คน แต่ในปัจจุบันมีอาสาสมัครประมาณ 80-100 คน ทั้งหมดเป็นผู้ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน

ระบบอาสาสมัคร การจัดการภัยพิบัติของเกาะจันทร์ ชุดในพื้นที่ที่เป็นอาสาสมัครรักษาความสงบ (ชรบ.) ของตำบล มีประมาณ 80 คน ซึ่งผ่านการอบรมจากทางราชการมาแล้ว และชุดอาสาสมัครที่ไปช่วยนอกพื้นที่ได้ 16-20 คน มีศักยภาพในการช่วยเหลือ ช่วยฝึกอบรมได้ มีความสามารถเป็นวิทยากรประจำศูนย์ฯ ได้ อาสาสมัครเหล่านี้มีความรู้เรื่องภัยพิบัติ การให้ความช่วยเหลือ แต่ยังมีอวัยวะมีจำนวนที่น้อยอยู่ หากจะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นก็ต้องเพิ่มอาสาสมัครชุดนี้ให้ได้ถึง 30 คน อาจมีการคัดเลือกและรับสมัครเพิ่มจากผู้สนใจที่แสดงความจำใจเอาไว้ในตอนเปิดศูนย์ อย่างไรก็ตาม ระบบอาสาสมัครยังเป็นสิ่งใหม่ และเป็นงานที่ต้องใช้ความเสียสละ มีจิตอาสา ซึ่งต้องจัดบทบาทให้เหมาะสมและสอดคล้อง ถ้าแบ่งตามบทบาทการขับเคลื่อนภายในจะมีการทำงานจัดการภัยพิบัติ 3 บทบาท ได้แก่ อาสาสมัครแกนนำ 10 คน (กลุ่มวางแผน วางยุทธศาสตร์) อาสาสมัครเคลื่อนที่เร็ว 16 คน (ฝึกอบรม ปฏิบัติการจริง) อาสาสมัครพื้นที่ 80 คน (เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมรับรู้)

2. การดูแลอาสาสมัครด้วยอาชีพเสริม และระบบกองทุนจัดการภัยพิบัติ

เนื่องจากอาสาสมัครที่เข้ามาช่วยภารกิจมาจากทุกหมู่บ้าน เกิดจากความสมัครใจด้วยตัวเอง “เป็นฝ่ายที่เดินเข้ามาหาทางศูนย์เอง” แต่เมื่อมาแล้วต้องเสียสละเวลาในการประกอบอาชีพ “คนที่ เป็นอาสาส่วนใหญ่ฐานะไม่สู้ดีเท่าไรนัก แต่อยากช่วยเหลือเพื่อน” แกนนำจึงมีแนวคิดที่ว่า “ทำอย่างไรไม่ให้อาสาสมัครเดือดร้อน และมีอาชีพเสริม เช่น เลี้ยงวัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด ปลูกผัก จึงได้โครงการเข้ามา” ผู้ใหญ่โกเมศร์ ทองบุญชู แกนนำคนสำคัญได้เน้นให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาอย่างต่อเนื่อง ทางศูนย์ฯ จะเป็นฝ่ายจัดหาพันธุ์กล้วย เหยียงไผ่ เป็ด หมู ไก่ เพื่อเป็นทุนประกอบอาชีพให้สำหรับคนอาสา และคนเหล่านี้ไม่ได้ทำไว้กินไว้ใช้เฉพาะตัวเอง แต่แจกจ่ายไปยังคนอื่นๆ ด้วย ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นได้โดยใช้กองทุนโครงการ

SML หน่วยงานหนุนเสริมในระดับตำบล ซึ่งเป็นบทบาทของฝ่ายท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ที่ดำเนินการอยู่แล้วในภาพรวมของตำบลเกาะจันทร์ ในขณะนี้ (ต้นปี 2555) กำลังเริ่มโครงการผลิตเครื่องแกง เลี้ยงวัว เลี้ยงปลา โรงปุ๋ย โรงน้ำดื่ม ข้าวสาร ปุ๋ย ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโครงการส่วนใหญ่อยู่ในแผนชุมชนของตำบลเกาะจันทร์

3. จัดตั้งกองทุนจัดการภัยพิบัติ เพื่อสนับสนุนสวัสดิการอาสาสมัครและการดำเนินงานมาจากผลกำไรจาก 1) กิจกรรมภายใต้แผนชุมชน โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือการดำเนินทุกกิจกรรมจาก SML ต้องเอาผลกำไรมาเป็นทุน เพื่อการจัดการภัยพิบัติในระดับชุมชนของตัวเอง และกองทุนกลางของศูนย์ฯ รวมถึงผลกำไรจากการดำเนินกิจกรรม “นารวม” และกองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว 2) กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน หมู่บ้านที่มีรายได้กำไรจากค่าประปาหมู่บ้าน กำไรจากโรงปุ๋ยชุมชนจากโรงสีชุมชน 3) การระดมทุนภายในชุมชนตามวาระตามสถานการณ์ที่จำเป็น เช่น ในช่วงเกิดมหายุทธภัยภาคกลางและกรุงเทพฯ เป็นต้น

นอกเหนือไปจากการดูแลเรื่องเศรษฐกิจของอาสาสมัครแล้ว เรื่องของจิตใจก็เป็นเรื่องสำคัญ ต้องให้กำลังใจกัน โดยกลุ่มแกนนำมองว่าความรู้สึกมีค่าเหนือกว่ามูลค่า

4. การหนุนเสริมของ อบต. อบต.มีความเข้าใจมากขึ้น สนับสนุนกิจกรรมภายใต้แผนชุมชนที่สามารถจัดการภัยพิบัติโดยตรง โดยทางศูนย์เสนอแผนป้องกันให้มีการขุดลอกทางระบายน้ำ สร้างท่อระบายน้ำ สร้างสะพาน จัดหารถกู้ภัย และรถดับเพลิง เป็นต้น

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

กิจกรรมจัดการภัยพิบัติ นอกจากจะนำไปสู่เป้าหมายเพื่อให้ชุมชนสามารถเตรียมรับมือจัดการและช่วยกันเยียวยาเมื่อเกิดภัยพิบัติได้แล้ว แต่ในช่วงดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ก็เกิดผลที่คนเกาะจันทร์เห็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ดังนี้

1) ประชาชนและอาสาสมัครมีความรู้ใหม่ในเรื่องการจัดการภัยพิบัติ สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองและเพื่อนบ้านได้เมื่อเกิดภัยพิบัติ

2) เกิดอาสาสมัครจัดการภัยพิบัติ ที่มี “จิตอาสา” ที่มีศักยภาพและเป็นแกนนำในการจัดการปัญหาต่างๆ เมื่อเกิดภัยพิบัติทั้งในและนอกพื้นที่

3) เกิดกองทุนจัดการภัยพิบัติ ที่เป็นการร่วมมือกันทั้งท้องถิ่น ท้องที่ ภาครัฐ ประชาชน เป็นกองทุนที่ช่วยเมื่อเกิดภัยพิบัติทันทีโดยไม่ต้องรอการช่วยเหลือจากภายนอก ตำบล

4. เว็อนใจการนำใช้

1) ต้องมีการค้นหาและนำใช้ทุนทางสังคมในการจัดการภัยพิบัติ เช่น การจัดการ อาสาสมัครภัยพิบัติที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพให้สามารถเป็นแกนนำเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น

2) ต้องจัดตั้งศูนย์ประสานงานการจัดการภัยพิบัติ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดการ ทั้งในตำบลและพื้นที่ใกล้เคียง

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การจัดการภัยพิบัติตำบลเกาะจันทร์

การใช้ภูมิปัญญาเพื่อเก็บข้อมูลพื้นที่และปุ๋ย เพื่อภัยพิบัติ เครือข่ายการศึกษากลุ่มน้ำแม่พร่อง

ตำบลแม่พลู อำเภอลี้แล จังหวัดอุตรดิตถ์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ผามูบ เป็นการรวมตัวของเกษตรกรในตำบลแม่พลู หลังจากเกิดปัญหาภัยพิบัติน้ำท่วมโคลนถล่ม เมื่อเดือนพฤษภาคม 2549 จากน้ำหลากพัดพาหน้าดิน ประกอบกับโคลนถล่มจากภูเขาทำให้หน้าดินเป็นหินกรวดไม่เหมาะกับการเพาะปลูก สมาชิกกลุ่มเห็นร่วมกันว่า ต้องใช้ปุ๋ยจำนวนมากในการปรับปรุงและฟื้นฟูดินและสิ่งแวดล้อม และอีกประการหนึ่ง ชาวตำบลแม่พลูเริ่มตระหนักถึงการทำการเกษตรแบบไม่ทำลายหน้าดินอันจะเป็นผลให้เกิดการสไลด์ของดิน เมื่อเกิดฝนตกสร้างความเสียหายให้แก่ประชาชน จึงรวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ผามูบขึ้นได้สมาชิก 30 คน และระดมทุนคนละ 350 บาท เป็นทุนตั้งต้น เน้นการผลิตปุ๋ยชีวภาพโดยไม่ต้องอัดเม็ด น้ำหมักชีวภาพ และสารสกัดไล่แมลงจากสมุนไพรในพื้นที่ ซึ่งในปีแรกสามารถทำปุ๋ยหมักชีวภาพได้ถึง 144 ตัน และน้ำหมักกว่า 1,000 ลิตร โดยการแบ่งกันไปใช้กับสวนทุเรียน ลางสาต ลองกอง เพื่อปรับปรุงดิน

ปี2552 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการ SML จำนวน 70,000 บาท เพื่อเป็นวัตถุประสงค์ในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 48 คน มีกองทุน 60,000 บาท ผลิตปุ๋ยได้ปีละ 200 ตัน และขยายกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยชีวภาพเพิ่มอีก 2 กลุ่ม ซึ่งเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น งบประมาณที่ได้จากการขายปุ๋ยจะมาช่วยสมทบเรื่องของการจัดการภัยพิบัติ นอกจากนี้ประชาชนที่เกิดภัยพิบัตียังมีอาชีพเสริม เพิ่มรายได้อีกทางหนึ่ง

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล จากน้ำหลากพัดพาหน้าดินประกอบกับโคลนถล่มจากภูเขา ทำให้หน้าดินเป็นหินกรวดไม่เหมาะกับการเพาะปลูก ผลผลิตตกต่ำ ทำให้เกษตรกรในตำบลแม่พลูประชุมร่วมกันเพื่อหาทางออก โดยจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ผามูบขึ้น

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นกองทุนในการจัดการภัยพิบัติ และเป็นอาชีพเสริมให้แก่ประชาชนที่เกิดภัยพิบัติ

2) การค้นหาทุนทางสังคมและการพัฒนาศักยภาพ แกนนำกลุ่มเกษตรกรจึงได้มีการเปิดรับสมัครกลุ่มเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วม มีสมาชิก 30 คนและมีการพัฒนาศักยภาพ โดยการศึกษาดูงานการทำปุ๋ยจากที่อื่น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภายนอก เช่น เกษตรอำเภอมาร่วมให้ความรู้เรื่องการผลิตปุ๋ย

3) ระดมทุนจากสมาชิกคนละ 350 บาท เพื่อเป็นกองทุนในการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพและสารไล่แมลง รวมทั้งใช้ในการบริหารจัดการต่างๆ ของกลุ่ม

4) การผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นส่วนประกอบที่มาจากของเหลือใช้จากภาคเกษตรในตำบล เช่น กากอ้อย กากหรือต้นถั่ว ชั่งข้าวโพด และมูลสัตว์ต่างๆ เช่น มูลวัว มูลหมู นอกจากนี้ยังมีการผลิตน้ำหมักชีวภาพทำจากวัสดุในครัวเรือน เช่น ฟักทอง กัลฉวย มะละกอยอดผัก ยอดหญ้าต่างๆ เป็นต้น สารไล่แมลงผลิตจากสะเดา บอระเพ็ด ผักคูน หางไหล เป็นต้น

5) ส่งเสริมให้สมาชิกและเกษตรกรปลูกพืชที่ดูแลและรักษาหน้าดิน เช่น หมากคอกแลน กาแฟ และมะขามพันธุ์พื้นเมือง เป็นต้น เพื่อป้องกันดินถล่มในการเกิดวาตภัย อุทกภัย

6) การหนุนเสริมของ อบต. มีการบรรจุแผนเพื่อขยายกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยชีวภาพออกไปให้ครบทุกหมู่บ้าน เพื่อเป็นการหนุนให้เกิดการรวมกลุ่มกัน และส่งเสริมการเกษตรไม่ใช้สารเคมี เพราะจะเป็นการรักษาหน้าดิน ไม่ทำลายดิน และเป็นการลดต้นทุนการผลิตด้วย

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

- ประชาชนมีการใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพมากขึ้น ปัจจุบันสามารถผลิตได้ปีละ 200 ตัน รวมถึงน้ำหมักชีวภาพและสารไล่แมลงอีกจำนวนหนึ่ง ที่เป็นการปรับปรุงบำรุงดินในราคาถูกและหาได้ตามชุมชน ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตลดลง ผลผลิตที่ได้ปลอดภัยจากสารเคมี และเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรเลิกใช้เคมีและสารเคมีไล่แมลง เป็นการทำเกษตรแบบไม่ทำลายธรรมชาติ

- มีกองทุนปุ๋ย จำนวน 60,000 บาท เพื่อหมุนเวียนในการจัดซื้อวัตถุดิบ ในการผลิตปุ๋ย น้ำหมัก สารไล่แมลง โดยที่ไม่ต้องขอรับการสนับสนุนจากที่อื่นอีก หมุนเวียนอย่างยั่งยืน

- สามารถขยายกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพได้อีก 2 กลุ่ม เนื่องจากมีแนวคิดไม่ยากให้กลุ่มโตมากจะมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ ควรส่งเสริมให้มีการขยายกลุ่ม เพื่อให้เหมาะสมกับการบริหารจัดการและสมาชิกสามารถได้รับผลประโยชน์อย่างทั่วถึงกัน

- ขยายศูนย์เรียนรู้เรื่องปุ๋ยหมักชีวภาพเพิ่มอีก 2 ศูนย์ เพื่อเป็นการขยายกลุ่มออกไปไม่ให้มีจำนวนสมาชิกมาก เนื่องจากจะทำให้ดูแลกันไม่ทั่วถึง และในเรื่องวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่ทั่วถึง

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) ต้องมีการทำงานร่วมกันขององค์การบริหารส่วนตำบลกับแกนนำเพื่อการขยายกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพให้ครบทุกหมู่บ้าน ลดและกำจัดของเหลือใช้ในภาคเกษตรกรรม เช่น ฟางข้าว ชังข้าวโพด เป็นต้น

2) การพัฒนาให้มีกองทุนปุ๋ยที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการระดมทุนเพื่อเป็นต้นทุนในการผลิตและจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้แก่สมาชิก และสาธารณะประโยชน์

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายคำเนิน เชียงพันธ์ ที่อยู่ 117/1 หมู่ 7 บ้านผามูป ตำบลแม่พูล อําเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

เครือข่ายอาสาจัดการภัยพิบัติภาคใต้ ‘เท่งเลื้อส้ม’ และอาสาจัดการภัยพิบัติ 3 จังหวัด

ตำบลตะปอเยาะ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

การจัดการเครือข่ายอาสาจัดการภัยพิบัติภาคใต้ ‘เท่งเลื้อส้ม’ และอาสาจัดการภัยพิบัติ 3 จังหวัด” ตำบลตะปอเยาะ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาสมีจุดเริ่มต้น ดังนี้

ในปี 2546-2547 มีการรวมกันเพื่อทำแผนชุมชนพื้นที่พิเศษ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ทำให้มีการรวมตัวกันเป็นข่ายตำบลทำแผนแม่บท 72 ตำบล มีคณะทำงานตำบลละ 10-15 คน แกนนำหลัก 72 คน แกนนำที่มาร่วมงานกันอย่างต่อเนื่อง ประมาณ 50 คน ได้ข้อมูล ได้รู้จักบริบทพื้นที่ หลังจากที่ผ่านมากระบวนการแผนชุมชนมา ทักษะที่เพิ่มขึ้นคือ การเป็นวิทยากร แผนชุมชน การจัดทำแผน การเก็บข้อมูล การจัดตั้งกองทุน อาชีพ บัญชีครัวเรือน ประสานงาน นอกจากกิจกรรมทำแผนชุมชน การสนับสนุนเรื่องอาชีพ ตั้งกองทุนข้าวสาร เป็นต้น

ปี 2547-2548 ทีมผู้นำซึ่งเป็นตัวแทนแผนชุมชนจาก 3 จังหวัดชายแดนใต้ ได้ไปร่วมช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิ ประมาณ 10-15 คน ช่วยเหลือเพื่อนในเครือข่าย ไปช่วยกู้ศพ เอาข้าวสาร เสื้อผ้า ถูยั้งชีพไปช่วยเหลือ ไปช่วยสร้างบ้าน “สักวันตัวเราเอง 3 จังหวัดต้องมีเหตุการณ์อย่างนี้ เพราะบ้านเราก็ติดชายทะเล ห่างจากชายทะเล 3 กิโลเมตร เราได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน” (ยาลี)

ปลายปี 2548 เครือข่ายแผนฯ ภาคใต้ ได้ตั้งทีมช่วยเหลือภัยพิบัติ ในช่วงก่อนที่เกิดอุทกภัยในพื้นที่ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทยเพียงเล็กน้อย ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2548 ที่ปัตตานี เกิดน้ำท่วมใน อ.สายบุรี ยะลา เกิดดินถล่ม ที่ตานะปูเต๊ะและน้ำท่วมหนักที่ตาเซะ ยูโป่ หน้าถ้ำที่นราธิวาส น้ำท่วมหนักในพื้นที่ลุ่มน้ำโกลก

เครือข่ายแผน 3 จังหวัดได้มีการประสานงานไปเครือข่ายแผนฯภาคใต้ เพื่อช่วยเหลือพื้นที่ตำบลเครือข่ายแผนฯที่ประสบภัย จึงได้ประชุมคณะทำงานแผนแม่บทภาคใต้ 15 คน แล้ว

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลตะปอเยาะ

ลงพื้นที่แจกถุงยังชีพ บัตรตาข่าย (กะดุนง ตะบั้ง) นราธิวาส (ลูโป๊ะบือซา อ.เมือง ปะเซมะ แวง) และยะลา (ตาเนาะปูเต๊ะ ตาเซะ ยูโป หน่าถ้ำ) เครือข่ายประสานแกนตำบลเพื่อให้กำลังใจในพื้นที่ประสบภัย หลังจากเหตุการณ์เกิดขึ้นได้ 1 สัปดาห์ ที่ตาเซะน้ำท่วมหนักมาก ตาเนาะปูเต๊ะดินถล่ม ถูกตัดขาดจากโลกภายนอก หลังจากที่เครือข่ายแผนชุมชนได้ช่วยเหลือพี่น้องแล้วได้มานั่งคิดกันว่า สิ่งพี่น้องในพื้นที่ขาดคือ ข้าวสาร จึงจัดตั้งกองทุนข้าวสาร พี่นพุนาร้างที่ 3 จังหวัดชายแดน และพื้นที่อื่นๆ ของเครือข่ายขึ้นมา

ปี 2549 เครือข่ายแผนชุมชนดำเนินงานช่วยเหลือภัยพิบัติ (ใช้คนและเครือข่ายแต่ไม่ได้ใช้งบประมาณของเครือข่ายแผนแม่บทชุมชน) ช่วยผู้เดือดร้อนจากภัยพิบัติที่จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดแพร่ มีทั้งชุดสำรวจ ชุดช่วยอพยพคน และชุดสนับสนุนเอาสิ่งของไปช่วยเหลือ ช่วยสร้างบ้านอยู่ประมาณ 1 เดือน

ปี 2551 จัดตั้งเครือข่ายจัดการภัยพิบัติภาคประชาชนที่นครศรีธรรมราช และในปี 2552 เกิดเครือข่ายภัยพิบัติจากธรรมชาติ โดยชุมชนท้องถิ่น 3 จังหวัดชายแดนใต้

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การค้นหาทุนทางสังคมและพัฒนาศักยภาพ เครือข่ายแผน 3 จังหวัดได้มีการประสานงานไปเครือข่ายแผนฯ ภาคใต้ เพื่อช่วยเหลือพื้นที่ตำบลเครือข่ายแผนที่ประสบภัย จึงได้ประชุมคณะทำงานแผนแม่บทภาคใต้ จัดตั้งคณะกรรมการ 10 คน และเปิดรับอาสาสมัครตามความสมัครใจ เพื่อนชวนเพื่อน ไม่ต่ำกว่าตำบลละ 25 คน คุณสมบัติที่อาสาสมัครต้องมี เช่น ความถนัดความชำนาญในเฉพาะเรื่อง มีอาชีพ ใช้เครื่องมือได้ เป็นคนรุ่นใหม่ (เยาวชน) เป็นคนที่มีจิตอาสา เป็นคนที่อยู่ในกลุ่มต่างๆ ของชุมชน เช่น อสม. อปพร. ชรบ. อรบ. ความรู้ที่เพิ่มขึ้นจากการเป็นอาสาสมัคร เช่น การอบรม ฝึกปฏิบัติการให้ความรู้ด้านการกู้ภัย การใช้สื่อ/อุปกรณ์กู้ชีพ การซ่อมแซมอุปกรณ์ โดยมีสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดมาช่วยฝึกอบรมให้ รวมถึงเครือข่ายจัดการภัยพิบัติ 3 จังหวัดชายแดนใต้ด้วย

2) การสร้างแกนนำอาสาสมัครในพื้นที่ โดยเครือข่ายมีการเชิญแกนนำตำบลละ 10 คนมาพัฒนาศักยภาพโดยการอบรมเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ และนำไปถ่ายทอดสร้างความเข้าใจกับชุมชนในพื้นที่ จัดทำข้อมูลเพิ่มเติมร่วมกันจัดตั้งศูนย์ประสานงานระดับตำบลประสานงานกับภาคอื่นๆ แกนนำที่ทำงานในชุมชนมาจากท้องถิ่น ท้องที่ เยาวชน สตรี กลุ่มอาชีพ ผู้นำศาสนา โดยมีคุณสมบัติคือ คนที่มีจิตสาธารณะ ซึ่งจัดมาแล้ว 3 รุ่นๆ ละ 150 คน

3) การพัฒนาแกนนำ ด้วยกระบวนการฝึกอบรม ยกตัวอย่างเช่น การฝึกขับเรือเพื่อให้เกิดความชำนาญ การเตรียมตัวและอุปกรณ์ เช่น การใช้เรือหรืออุปกรณ์ทุกอย่าง การใช้

ซูชีพ การใช้วิทยุสื่อสาร วิธีการลงเรือ วิธีนั่งในเรือ ฝึกขับเรือ เป็นต้น การฝึกอบรมอาสาสมัครจัดการภัยพิบัติเพื่อเพิ่มทักษะ ความรู้ในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ เนื้อหาในการฝึกอบรมก็คือ สถานการณ์ภาวะภัยพิบัติ สาเหตุของภัยพิบัติ/ฝึกการใช้เครื่องมือ การวางแผนการช่วยเหลือ การจัดทำถัง การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การปฏิบัติงานจริง ข้อมูล แผนที่ การสื่อสาร ส่วนวิธีการ เช่น มีวิทยากรมาบรรยายประกอบสื่อ สไลด์ ทดลองทำ ปฏิบัติการผ่านสถานการณ์จำลอง

4) การปฏิบัติการจัดการภัยพิบัติ เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นในแต่ละพื้นที่ เครือข่ายฯ จะออกปฏิบัติการ เช่น ปี 2553 เกิดอุทกภัยรุนแรงที่ อ.เมือง จ.ยะลา สาเหตุจากฝนตกหนักประมาณ 5 วัน น้ำล้นจากเขื่อนบางลางผ่านแม่น้ำปัตตานี และน้ำจากภูเขาในกรงปีนังยะหาจากบาหลีฮาฮา ไหลผ่านและท่วม 4 ตำบลคือ ตำบลหน้าถ้ำ ทำสาป ยูโปและตาเซะ คณะทำงาน 3 จังหวัดใน 4 ตำบลได้รวมกันเป็นศูนย์เดียวเพื่อจัดการ ในขณะที่คณะทำงานกลาง (3 จังหวัด) เฝ้าติดตามสถานการณ์ที่ศูนย์ 3 จังหวัด มีการติดต่อศูนย์ตำบลแจ้งสถานการณ์ตลอด 24 ชั่วโมง ช่วยวิเคราะห์พื้นที่เร่งด่วน วางแผนช่วยเหลือ ช่วยขนอุปกรณ์ ลัทธิเลี้ยงทางเดินที่ หุงหาอาหาร เหตุการณ์น้ำท่วมนี้กินเวลาทั้งหมด 10 กว่าวัน โดยคณะทำงานกลาง (3 จังหวัด) ช่วยสนับสนุนเรื่องถุงยังชีพให้ตำบลจัดการกันเอง

3. ผลพลีต ผลลัพธ์

ศูนย์ประสานงานร่วม (ของ 4 ตำบล) และระบบบริหารจัดการภัยพิบัติในภูมิภาคเดียวกัน

4. เงื่อนไกรการนำใช้

ผู้นำของเครือข่ายต้องใช้ความเสียสละ จิตอาสา และมีกระบวนการการพัฒนาศักยภาพผู้นำอย่างต่อเนื่องโดยใช้วิธีเรียนรู้ในการอบรม และการปฏิบัติการจริง ควบคู่การทำงานเป็นกลุ่มเป็นองค์กรเครือข่าย

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำเครือข่ายอาสาจัดการภัยพิบัติภาคใต้ ‘แห่งเสื่อส้ม’ และอาสาจัดการภัยพิบัติ 3 จังหวัด ตำบลตะปอเยาะ อำเภอยิงอ จังหวัดนราธิวาส

ศูนย์จัดการภัยพิบัติตำบลหัวไผ่

ตำบลหัวไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

เหตุการณ์ภัยน้ำท่วมช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม 2554 ทำให้ชุมชน ท้องที่ และท้องถิ่นในตำบลหัวไผ่เกิดประสบการณ์จริงในการค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและจัดการปัญหา ร่วมกัน โดยมีเพื่อนตำบลเครือข่ายได้ให้ความช่วยเหลือและถ่ายทอดประสบการณ์ เรื่องการป้องกัน และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดตั้งศูนย์ภัยพิบัติที่ให้ความดูแลและช่วยเหลืออย่างทั่วถึงทั้ง 13 หมู่บ้าน การเชื่อมร้อยข้อมูลหรือการส่งข้อมูลข่าวสารทันเหตุการณ์โดยการแบ่งบทบาทหน้าที่ของแกนนำหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนได้รับความช่วยเหลือและรับทราบข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทุกเรื่อง ในส่วนของทีมเจ้าหน้าที่ อบต.หัวไผ่เองได้ร่วมกันเป็นกำลังสำคัญในการจัดการเรื่องอาหาร และการบริการหน่วยงานภายนอกที่มาช่วยเหลือผู้ประสบภัยในตำบล เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกเป็นสิ่งที่ตอบแทนในน้ำใจที่ทุกคนมาให้ความช่วยเหลือ

การที่ตำบลจมอยู่ใต้น้ำนานถึง 2 เดือน ยังทำให้เห็นน้ำใจของภาคีเครือข่ายที่มาให้ความช่วยเหลือ ทั้งส่วนของทหารที่รับส่งประชาชนออกนอกหมู่บ้าน หรือรับสิ่งของช่วยเหลือเข้าหมู่บ้านตามศูนย์ให้ความช่วยเหลือ ทีมเครือข่ายจัดการภัยพิบัติจากภาคใต้ได้นำประสบการณ์ มาสร้างองค์ความรู้ เรื่องการป้องกันภัยจากน้ำกัดเซาะพังกั้นน้ำ โดยระดมกำลังชาวบ้านตั้งฝักตบชวามากั้นคันดินไม่ให้คลื่นน้ำซัดตลิ่งพัง การปรับตัวของชุมชนและการช่วยเหลือกันของภาคีเครือข่าย ทำให้พบบทเรียนและแนวทางแก้ไขปัญหาจนชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขท่ามกลางภัยพิบัติ

คณะผู้ถอดบทเรียน นายทวีป จูมื่น อดีตนายกองค้การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
นางสาวเบญจมาศ เมตไตร นักรักษาการ นางสาวชไมพร พรหมณโชติ
และนางสาวอศุขยา ส่งแสง นักจัดกระบวนการ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การจัดโซนให้ความช่วยเหลือ จากที่ตำบลหัวไผ่ได้ประสบกับภัยน้ำท่วมทั้ง 13 หมู่บ้าน ทำให้ผู้นำหมู่บ้านได้แบ่งโซนหมู่บ้านจัดตั้งศูนย์ให้ความช่วยเหลือออกเป็น 4 โซน ในแต่ละโซนจะประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยแกนนำอยู่ประจำจุด

2) การจัดทีมอาสาในแต่ละโซนมาเป็นกองอำนวยการ ช่วยกันคัดแยกสิ่งของเป็นรายหมู่บ้านเพื่อรอการมารับของจากผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วย บางโซนอย่างเช่น โซน อบต. หรือบริเวณองค์หลวงพ่อชาวชาวบ้านหมู่ที่ 3, 4, 7 มาร่วมกันกู้พื้นที่ไม่ให้น้ำเข้าท่วมองค์หลวงพ่อ ชาว เพราะเป็นพื้นที่เดียวที่มีน้ำบาดาลไว้ใช้ประโยชน์ ห้องอาบน้ำ ห้องน้ำ ศูนย์รวมสถานที่เลี้ยงสัตว์จากต่างหมู่บ้าน เป็นที่อยู่อาศัยของผู้ไม่มีที่อยู่อาศัย จัดกิจกรรมผ่อนคลายความเครียดร่วมกัน เช่น การแข่งขันเรือพื้นบ้าน จัดประเพณีลอยกระทง

3) การช่วยเหลือขององค์กรทั้งภายในและนอกตำบลโดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ตามความเชี่ยวชาญ เช่น

- เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ลงพื้นที่ประจำศูนย์ให้ความช่วยเหลือเพื่อให้บริการกับผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเรื่องสุขภาพได้อย่างทันท่วงที ทั้งยา การตรวจสุขภาพ และแจกสารส้มเพื่อใช้บำบัดน้ำสำหรับหมู่ที่ไม่มีน้ำประปาใช้ต้องใช้ใช้น้ำท่วมขังในการอุปโภค
- ทหาร หน่วยกู้ภัย กรมเจ้าท่า สำนักงานประมงจังหวัดสงขลา สนับสนุนเรื่องการขับเรือขนส่งสิ่งของและรับส่งผู้โดยสาร กลุ่มที่มาด้วยความสมัครใจส่วนใหญ่จะเข้ามาบริจาคสิ่งของที่เป็นข้าวสาร อาหารแห้ง เสื้อผ้า และเครื่องนุ่งห่ม
- วัดและโรงเรียน จัดเตรียมสถานที่สำหรับผู้ประสบภัยเข้าไปพักอาศัยชั่วคราว ซึ่งสถานที่ดังกล่าวต้องมีการจัดการเรื่องห้องครัว ห้องน้ำ ไฟฟ้า ยารักษาโรค สำรองเรื่องอาหารและดูแลเรื่องความปลอดภัย
- อบต. และเจ้าหน้าที่ เป็นครัวสำรองของชุมชนโดยทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาขอความช่วยเหลือ ดูแลและเฝ้าระวังวัสดุอุปกรณ์ของประชาชนที่มาฝากไว้ที่อบต. รับเรื่องร้องทุกข์ที่ชาวบ้านมาขอความช่วยเหลือกับหน่วยงานราชการ รวมทั้งคอยอำนวยความสะดวกให้กับหน่วยงานที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ

4) การจัดเก็บฐานข้อมูลของพื้นที่ตนเองและพื้นที่ใกล้เคียงทั้งก่อนและหลังน้ำท่วมเป็นสิ่งสำคัญ การเก็บข้อมูลก่อนน้ำท่วมสามารถนำไปเป็นเรื่องป้องกันภัยให้กับชุมชนได้ เช่น การเก็บข้อมูลเรื่องช่องทางน้ำผ่าน การเก็บข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัย

3. ผลพลีผลลัพท์

1) เกิดศูนย์จัดการภัยพิบัติในการเป็นศูนย์กลางจัดการเรื่องต่างๆ การตั้งแกนนำให้ความช่วยเหลือและให้ความสำคัญกับการจัดทำฐานข้อมูลทั้งก่อนและหลังน้ำท่วมเพื่อเตรียมการป้องกันและเตรียมความพร้อม การสำรวจเส้นทางการเดินทางเรือเป็นสิ่งที่ต้องเตรียมพร้อมก่อนน้ำท่วมครั้งต่อไป

2) ประชาชนได้รับการช่วยเหลืออย่างทั่วถึง เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตในระหว่างถูกน้ำท่วม อยู่ร่วมกันอย่างมีกฎระเบียบและช่วยเหลือกัน

3) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการป้องกันกับเพื่อนเครือข่ายที่เข้ามาช่วยเหลือ ช่องทางการจัดตั้งศูนย์ประสานงาน การตั้งแกนนำให้ความช่วยเหลือ และให้ความสำคัญกับการจัดทำฐานข้อมูลทั้งก่อนและหลังน้ำท่วม เพื่อเตรียมการป้องกันและเตรียมความพร้อม การสำรวจเส้นทางการเดินทางเรือเป็นสิ่งที่ต้องเตรียมพร้อมก่อนน้ำท่วมครั้งต่อไป

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) การจัดตั้งศูนย์ประสานงานภัยพิบัติเพื่อเป็นศูนย์การบัญชาการในเรื่องต่างๆ ทั้งภายในและนอกพื้นที่เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนได้ทันที่

2) การจัดทำฐานข้อมูลจุดเสี่ยง จุดปลอดภัยของตำบล เพื่อเป็นแผนที่ในการจัดการเมื่อเกิดภัยพิบัติ

3) การมีอาสาสมัครที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพในการช่วยเหลือประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) นายทวีป จุ่มั่น อดีตนายกองค้การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่
- 2) นายสมพงษ์ เกษษา รองนายกองค้การบริหารส่วนตำบลหัวไผ่

ข้อมูลและแผนที่ป่าต้นน้ำ เทศบาลตำบลเขาวัวช้าง

ตำบลละโว้ อําเภอละโว้ จังหวัดพัทลุง

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตัวเข้าสู่ความสมดุลอยู่ตลอดเวลา โดยมนุษย์เป็นตัวเร่งให้เกิดการปรับความสมดุลของโลกเร็วมากยิ่งขึ้น ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มากเกินไปจนขาดความสมดุลของธรรมชาติ ทั้งรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือด้วยเจตนา มนุษย์ก็ต้องยอมรับสภาพการเปลี่ยนแปลง การปรับความสมดุลของโลกซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สิน เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดินไหว แผ่นดินยุบ ฝนแล้ง น้ำท่วม พายุพัด ดินโคลนถล่ม ภูเขาไฟระเบิด หรือเกิดคลื่นยักษ์สึนามิ ดังนั้นถ้ามีความรู้และเข้าใจถึงระบบของธรรมชาติการปรับตัวหรือการเปลี่ยนแปลงของโลก การรู้จักใช้ทรัพยากรบนโลกนี้อย่างสมดุลและเหมาะสมแล้ว เหตุการณ์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นคงจะทุเลาเบาบางลงได้ในระดับหนึ่ง

เทศบาลตำบลเขาวัวช้างเป็นองค์กรหนึ่งที่ตระหนักถึงการจัดการกับปัญหาที่เกิดจากธรรมชาติ จึงได้ร่วมกับสภากาชาดไทย และสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ได้มีการประสานงานเชื่อมต่อกับองค์กร/หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการป้องกันและช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการศูนย์ประสานงานลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ก่อตั้งศูนย์ภัยพิบัติระดับตำบล ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว 4 อําเภอเป็นศูนย์การเรียนรู้ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยต่างๆ รวมถึงประสานงานกับกรมป่าไม้และหน่วยงานอื่นๆ ทั้งนี้ทางเทศบาลได้จัดตั้งศูนย์คอมพิวเตอร์และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ซึ่งเป็นศูนย์ที่ถ่ายทอดเสียงทางวิทยุ FM 100.25 MHz. กำลังส่ง 700 วัตต์ สามารถประชาสัมพันธ์และรายงานสถานการณ์ในพื้นที่ได้ครอบคลุมทั้งจังหวัด

คณะผู้ถอดบทเรียน ประกอบด้วย นายสมเกียรติ บัญชาพัฒนศักดิ์ดา

นายธนินธรณ์ ชุนจันทร์ นางสาวสุดสายใจ เควีจ๋า นางสาววิไลพร กำแหงส่อง

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

การทำงานข้อมูลและแผนที่ป่าต้นน้ำมีการดำเนินงานดังนี้

1) กำหนดยุทธศาสตร์ในการป้องกันและรับมือกับภัยพิบัติ โดยคณะผู้บริหารของเทศบาลตำบลเขาหัวช้าง สมาชิกสภาและพนักงานของเทศบาลตำบลเขาหัวช้าง แกนนำและองค์กรต่างๆ ในเขตพื้นที่ที่ดูแลเรื่องภัยพิบัติ เช่น องค์กรสภาลานวัดตะโหมด กลุ่มอนุรักษ์ต่างๆ ประชุมร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์ในการป้องกันภัยพิบัติร่วมกัน

2) จัดตั้งศูนย์เตือนภัยและเฝ้าระวังทางด้านฝนตก น้ำท่วม ดินถล่ม ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติพื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยมีคณะกรรมการศูนย์เป็นแกนนำในการประสานงานเรื่องต่างๆ เมื่อเกิดภัยพิบัติในพื้นที่

3) ประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้กับชาวบ้านได้รู้เหตุการณ์อย่างทันทั่วถึงและทั่วถึง โดยการประสานงานสถานีวิทยุของเทศบาลตำบลเขาหัวช้าง FM 100.25 MHz. กำลังส่ง 700 วัตต์ สามารถประชาสัมพันธ์และรายงานสถานการณ์ในพื้นที่ได้ครอบคลุมทั้งจังหวัด

4) จัดหาอาสาสมัครในชุมชน เช่น อปพร. อสม. อพม. อาสาสมัครตำรวจท่องเที่ยว โดยมีการจัดฝึกอบรม อปพร.และอาสาสมัครตำรวจท่องเที่ยว เพื่อซักซ้อมความเข้าใจและการเตรียมรับมือกับภัยพิบัติ และจัดทำแผนที่ต้นน้ำเพื่อนำใช้ในการจัดการ

5) การเตรียมแหล่งน้ำในช่วงฤดูแล้ง ทางเทศบาลตำบลเขาหัวช้างประสานงานกับทหารพัฒนาในการขุดเจาะบ่อน้ำตื้นและบ่อบาดาลในพื้นที่จำนวน 20 จุด เพื่อรับปัญหาภัยแล้งและชาวบ้านได้ร่วมกันทำฝายกั้นน้ำ และธนาคารน้ำรวมกันกว่า 200 จุดเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง

6) ทางเทศบาลตำบลเขาหัวช้างได้ร่วมจัดประชุมเสวนาในการอนุรักษ์ป่าในวันสิ่งแวดล้อมโลก ได้เชิญหน่วยงานและองค์กรภาครัฐต่างๆ เข้ามาร่วมในการแก้ปัญหาและรับมือกับปัญหาภัยพิบัติที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม และร่วมกับสภาเด็กและเยาวชน สภาลานตะโหมด กลุ่มบริหารจัดการมัสยิดบ้านควนอินนอโม โรงเรียนในเขตพื้นที่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ หน่วยงานกรมป่าไม้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อร่วมกันปลูกป่าและทำฝายกั้นน้ำหาทางออกในการลดภัยพิบัติ

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

1) เกิดศูนย์เตือนภัยและเฝ้าระวังทางด้านฝนตก น้ำท่วม ดินถล่ม ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติพื้นที่ป่าต้นน้ำ

- 2) เกิดการจัดเตรียมแหล่งน้ำในช่วงฤดูแล้ง โดยการทำฝายกั้นน้ำและธนาคารน้ำเพื่อให้ประชาชนได้มีน้ำใช้ประกอบอาชีพในฤดูแล้ง
- 3) มีแผนที่ป่าต้นน้ำ เพื่อใช้เป็นแผนที่ในการจัดการทรัพยากรน้ำ
- 4) เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ถึงวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

4. เว็บบอร์ดนำใช้

การนำใช้ข้อมูลในการจัดการทรัพยากรโดยมีการจัดทำแผนที่ต้นน้ำของตำบล เพื่อใช้ในฤดูแล้ง นอกจากนี้ยังใช้การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการทรัพยากร

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรแหล่งเรียนรู้ข้อมูลและแผนที่ป่าต้นน้ำเทศบาลตำบลเขาหัวช้าง

การจัดตั้งกองทุนโดยท้องถิ่น ตำบลนาแหรง

ตำบลนาแหรง อำเภอบรบพิตา จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

พื้นที่ตำบลนาแหรง ตั้งอยู่อำเภอบรบพิตา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีเนื้อที่ทั้งหมด 125.45 ตารางกิโลเมตร โดยทั่วไปพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและมีภูเขาบางส่วนทางทิศตะวันตกของตำบล จากการเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติเมื่อปลายเดือนมีนาคม-ต้นเดือนเมษายน 2554 ที่ผ่านมา ส่งผลกระทบให้ประชาชนในตำบลนาแหรงได้รับความเดือดร้อนในวงกว้างอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นดินโคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลาก ทำให้บ้านเรือนพังทลายและเสียหาย สะพานขาด ถนนหนทางชำรุดไม่สามารถสัญจรไปมาได้ นอกจากนี้ จากการเกิดน้ำป่าไหลหลากและน้ำท่วมขังยังส่งผลให้เรือกสวนไร่นาพืชผลทางการเกษตรได้รับความเสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสวนยางพารา สวนปาล์ม สวนผลไม้ ฯลฯ การฟื้นฟู การให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นไปด้วยความล่าช้าไม่ทันการ แกนนำในชุมชนจึงเกิดความคิดที่จะจัดตั้งกองทุนการจัดการภัยพิบัติขึ้นมา เพื่อให้เป็นกองทุนกลางในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยโดยไม่ต้องผ่านระบบราชการ ซึ่งมีความยุ่งยากในขั้นตอนการเบิกจ่ายเงิน โดยให้มีคณะกรรมการบริหารกองทุนที่มาจากคนในชุมชนท้องถิ่นเองที่ผ่านการพิจารณาจากที่ประชุมร่วมกัน ประกอบกับได้เข้าร่วมเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติในโครงการขับเคลื่อนเมืองนครผู้จังหวัดนำอยู่ (คิดดีทำดีเพื่อเมืองนคร) ได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้แกนนำท้องถิ่น ท้องที่ชุมชน ประสานความร่วมมือกันเพื่อจัดตั้งศูนย์การจัดการภัยพิบัติตำบลขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองในการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่และได้แนะนำให้จัดตั้งกองทุนการจัดการภัยพิบัติขึ้นมาเพื่อเป็นกองทุนกลางในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ได้อย่างทันท่วงที

คณะผู้ถอดบทเรียน นายวิสุทธิ ภูละวัง นางสาวฝน ยกชู ตำบลนาแหรง

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) จัดตั้งกองทุนการจัดการภัยพิบัติตำบลนาหวาง โดยประชุมแกนนำท้องถิ่น ท้องที่ และแกนนำชุมชนในพื้นที่เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจถึงที่มา วัตถุประสงค์ และความจำเป็นในการจัดตั้งกองทุนฯ ขึ้นมา โดยผู้เข้าประชุมส่วนใหญ่ต่างเห็นด้วยและต้องการให้มีกองทุนกลางขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย มีการพิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการฯ โดยประกอบไปด้วยแกนนำ 3 ฝ่าย ได้แก่ ท้องถิ่น ท้องที่ และชุมชน ฝ่ายละ 5 คน ร่วมเป็นกรรมการและมี จนท.ของ อบต. 1 คน เป็นเลขานุการและเหรัญญิก ซึ่งคณะกรรมการส่วนใหญ่จะเป็นที่ยอมรับนับถือและไว้วางใจจากประชาชนทั่วไป เป็นคนที่มีจิตสาธารณะพร้อมจะทำงานเพื่อส่วนรวม และได้แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาซึ่งประกอบด้วยตัวแทนทั้งภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้อาวุโสหรือผู้ที่ประชาชนในตำบลเคารพนับถืออีกด้วย และคณะกรรมการฯ จัดทำร่างระเบียบของกองทุนฯ ขึ้นมา เพื่อเป็นแนวทางและระเบียบปฏิบัติของกองทุน

2) จัดทำระบบข้อมูล แผนที่ทำมือ (แผนที่เสี่ยงภัยในตำบล) แผนการจัดการภัยพิบัติ (ก่อนเกิดภัย ระหว่างเกิดภัย และหลังจากเกิดภัย) จำนวนหมู่บ้านและครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่กลุ่มเสี่ยง รวมทั้งเด็ก คนชรา คนพิการที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ นอกจากนี้ ยังมีวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ด้านการจัดการภัยพิบัติหลายอย่าง ได้แก่ เสื้อชูชีพ รถพยาบาล วัสดุอุปกรณ์ในการช่วยชีวิต (เชือกยาว เชือกบุงคูล รอก) เครื่องปั่นไฟ ตู้สัญญาณไฟจราจร เครื่องรับ-ส่งวิทยุสื่อสารภาคประชาชนขนาดกำลังส่ง 1-5 วัตต์ จำนวน 40 เครื่อง เลื่อยยนต์ เครื่องสูบน้ำ สัญญาณไฟฉุกเฉิน

3) การระดมทุนในตำบล การจัดเลี้ยงน้ำชาเพื่อระดมทุนเข้ากองทุนฯ กองทุนการจัดการภัยพิบัติตำบลนาหวาง มีคณะกรรมการฯ มีกฎระเบียบข้อบังคับ มีการเปิดบัญชีรองรับการสนับสนุนงบประมาณ (บัญชีเงินฝากออมทรัพย์ ธนาคารกรุงไทย สาขาท่าศาลา เลขที่บัญชี 828-0-49110-4) และมีการระดมทุนเข้ามา ขณะนี้มียอดเงินในบัญชีจำนวน 57,845 บาท คณะกรรมการฯ ได้มีการเผยแพร่หมายเลขบัญชีเพื่อระดมทุนเข้ากองทุนจากแหล่งต่างๆ และได้หารือกันว่าจะดำเนินการระดมทุนเข้าบัญชีด้วยวิธีการอื่นๆ เช่น การตั้งกล่องรับบริจาคตามจุดต่างๆ การจัดเลี้ยงน้ำชา การขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงาน องค์กรและภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และองค์กรทางการเงินในหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้านจะจัดสรรงบประมาณของรายได้จำนวนหนึ่งในแต่ละปีให้กองทุนฯ เพื่อใช้เป็นกองทุนกลางในการดำเนินงานด้านภัยพิบัติต่อไป

4) สร้างเครือข่าย ตำบลนาหวางยังมีภาคีเครือข่ายร่วมอีก 5 ตำบลในพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ ตำบลนบพิดำ ตำบลกะหรอ ตำบลกรูชิง อำเภอหนองพิดำ ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี

และตำบลตั้งขึ้น อำเภอท่าศาลา ซึ่งแต่ละตำบลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นมีการพบปะพูดคุยและร่วมปรึกษาหารือกันว่า หากเกิดภัยพิบัติขึ้นในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งก็จะส่งคน อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีในพื้นที่ของตนเข้ามาช่วยเหลือในทันที

5) จัดหาอาสาสมัครการจัดการภัยพิบัติที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว (2 รุ่น) จำนวน 40 คน ซึ่งอาสาสมัครเหล่านี้ หลายคนมีความสามารถทางด้าน การถ่ายทอดข้อมูล การสื่อสารความรู้ ความเข้าใจด้านการจัดการภัยพิบัติได้เป็นอย่างดี

6) องค์การบริหารส่วนตำบลนาหมื่นได้บรรจุโครงการสนับสนุนศูนย์จัดการภัยพิบัติ ตำบลนาหมื่นลงในแผนพัฒนา 3 ปี ประจำปี 2555-2557 เพื่อรองรับและต่อยอดในการขับเคลื่อนศูนย์และกองทุนการจัดการภัยพิบัติตำบลนาหมื่นให้เกิดความยั่งยืน คนในชุมชนรับรู้ และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง

3. ผลพลีต ผลลัพธ์

- 1) เกิดระบบข้อมูล แผนที่ทำมือ (แผนที่เสี่ยงภัยในตำบล) แผนการจัดการภัยพิบัติ
- 2) เกิดจัดตั้งกองทุนการจัดการภัยพิบัติตำบลนาหมื่น โดยการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ท้องที่ ภาครัฐและประชาชนในพื้นที่
- 3) มีอาสาสมัครจัดการภัยพิบัติตำบลนาหมื่น

4. เงื่อนไจการนำใช้

การสร้างการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ท้องที่ ภาครัฐ ภาคประชาชนในการจัดตั้งกองทุน การจัดการภัยพิบัติตำบลนาหมื่น และมีการจัดทำระบบข้อมูล แผนที่ทำมือ (แผนที่เสี่ยงภัยใน ตำบล) แผนการจัดการภัยพิบัติ (ก่อนเกิดภัย ระหว่างเกิดภัย และหลังจากเกิดภัย) จำนวน หมู่บ้านและครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่กลุ่มเสี่ยง

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรแหล่งเรียนรู้ การจัดตั้งกองทุนโดยท้องถิ่น ตำบลนาหมื่น อำเภอ นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

น้ำชา-นาร้าง-หน้าหาดและศูนย์จัดการภัยพิบัติ

ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

“คนหน้าถ้ำใช้บทเรียนเมื่อ 45 ปีที่แล้ว เพื่อจัดการภัยพิบัติ” ตำบลหน้าถ้ำประสบกับภัยพิบัติน้ำท่วมทุกปี เพราะเป็นพื้นที่รับน้ำจากพื้นที่ภูเขาที่ไกลลงสู่แม่น้ำปัตตานี อย่างไรก็ตามจากการสืบค้นพบว่า เหตุการณ์เมื่อปี 2510 รุนแรงที่สุดในประวัติการเกิดภัยพิบัติของพื้นที่ คือ สูงถึง 2-3 เมตร หลังจากนั้นคนตำบลหน้าถ้ำก็เริ่มมีการปรับตัวและเรียนรู้ที่จะอยู่กับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ประกอบกับเมื่อเกิดเหตุการณ์สึนามิ เหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ในปี 2548 ทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัว และเตรียมการเพื่อรับมือกับภัยพิบัติมากยิ่งขึ้น เช่น เริ่มต่อยกเสาบ้านให้สูงขึ้น หรือปรับแต่งขุ้งฉางบ้านเรือนเพื่อเก็บของและขนย้าย โดยใช้เกณฑ์ในปี 2510 และปี 2548 เป็นจุดเปรียบเทียบ

ต่อมาตำบลหน้าถ้ำได้ร่วมกับเพื่อนเก่าที่ขยับมาทำงานการจัดการจัดการภัยพิบัติ คือ เครือข่ายการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เข้ามาร่วมในการขับเคลื่อนเรื่องการจัดการภัยพิบัติ โดยมีการจัดตั้งศูนย์จัดการภัยพิบัติที่มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติพร้อมๆ กับตำบลเครือข่ายอีก 17 ตำบลของเครือข่ายจัดการภัยพิบัติ โดยชุมชนท้องถิ่น 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยเริ่มมีการดำเนินการจัดการภัยพิบัติอย่างเป็นระบบมากขึ้น มีการจัดระบบการขับเคลื่อนของชุมชน ได้แก่ การจัดตั้งกลไกคณะทำงานขับเคลื่อนตำบล ทั้งการวางแผนการทำงาน การช่วยกันขับเคลื่อนตำบลในภาพรวม การจัดตั้งศูนย์ประสานงานตำบลเป็นจุดประสานงาน การกระจายข้อมูลที่รวมวัสดุอุปกรณ์และจุดนัดพบ การจัดตั้งและพัฒนาอาสาสมัครเพื่อการช่วยเหลือผู้ประสบภัย และการร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การจัดตั้งกองทุนเพื่อสนับสนุนอาสาสมัคร และการดำเนินงานกิจกรรมงานจัดการภัยพิบัติ และการประสานภาคีที่เกี่ยวข้องเพื่อขอการสนับสนุนและการร่วมกิจกรรมต่างๆ

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลหน้าถ้ำ

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) จัดตั้งกองทุนการจัดการภัยพิบัติตำบลหน้าถ้ำ เกิดจากกลุ่มอาสาสมัครได้เรียนรู้เรื่องการจัดการกองทุนข้าวจากพื้นที่ตำบลเค็ง ตำบลเกาะขันธุ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเครือข่ายการทำงานเรื่องแผนแม่บทชุมชนในอดีต จากการเรียนรู้ประสบการณ์จากพื้นที่อื่นผนวกกับการมีพื้นที่รกร้างว่างเปล่าในตำบล ทำให้ชาวบ้านร่วมกันเสนอแนวทางการฟื้นฟูวิถีชาวนาในพื้นที่นาร้าง ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยทำงานร่วมกับเกษตรจังหวัดและศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร สามารถฟื้นฟูนาร้างได้กว่า 75 ไร่ และก่อตั้ง “กองทุนคลังข้าวสาร” เป็นกองทุนที่ให้ชาวบ้านเข้าถึงการช่วยเหลือกันเองยามเกิดภัย และสร้างรายได้ให้ประชาชนในพื้นที่

2) จัดตั้งกองทุนจัดการภัยพิบัติของตำบลที่เกิดจากการทำงานร่วมของทุกภาคส่วน เป็นการทำงานร่วมกันของภาครัฐ องค์กร ชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่น โดยมีการดำเนินงานดังนี้

2.1) การตั้งคณะกรรมการกองทุน โดยมีนายก อบต.และตัวแทนชุมชน ผู้นำ ท้องที่ ท้องถิ่น องค์กรต่าง ๆ เป็นสมาชิกอาสาสมัครกองทุนจัดการภัยพิบัติ (หมู่บ้านละ 3 คน) กำหนดกฎระเบียบ โดยคณะกรรมการต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส เข้าประชุมทุกครั้ง และต้องยอมรับในเสียงข้างมากและมติที่ประชุม

2.2) ระบบการจัดการข้อมูล ได้แก่ จัดทำข้อมูลอาสาสมัครที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก จัดทำข้อมูลกฎระเบียบและหลักการปฏิบัติของสมาชิก ข้อมูลกฎระเบียบของคณะกรรมการบริหารกองทุน ภารกิจและเป้าหมายหลักของกองทุน จัดทำระเบียบและคุณสมบัติของคณะกรรมการบริหารกองทุน

2.3) มีการจัดการระบบการเงินและบัญชี โดยจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย/การรายงานความก้าวหน้าของกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่

3) จัดตลาดนัดชุมชนทุกวันเสาร์ มีคณะทำงาน 1 คนร่วมกับกลุ่มแม่บ้าน 3 คน ดำเนินการมาแล้ว 2-3 เดือน หลักคิดก็คือทำอย่างไรให้อาสาสมัครมีแหล่งสำหรับขาย แลกเปลี่ยนผลผลิต เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่อาสาสมัคร ผลผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ผักธรรมชาติ ผลไม้ เช่น ส้มโอ กระท้อน มะพร้าว ละมุด มังคุด ลองกอง ต่างคนต่างขาย ทำให้ไม่ได้ราคา ไม่มีการประกันคุณภาพของสินค้า ทางเครือข่ายจึงเข้ามาจัดการในเรื่องของการปรับปรุงคุณภาพ ผลที่เกิดขึ้นคือผลผลิตไม่พอขาย มีเงินสะพัดในชุมชน 80,000-90,000 หมื่นบาท ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากจังหวัดเป็นพิเศษ 40,000 บาท ร่วมลงทุนกับกลุ่มสตรีที่เป็นผู้ริเริ่ม โดยต้องมีการปันผลกำไรคืนให้แก่สมาชิกที่ร่วมลงทุนและเครือข่ายเพื่อนำไปเป็น

กองทุนจัดการภัยพิบัติของชุมชน ภาพที่เห็นนอกเหนือไปจากผลกำไรก็คือภาพของการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขของพี่น้องไทยพุทธ-มุสลิม

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

1) การเกิดขึ้นของกองทุนเพื่อเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนอาสาสมัคร สามารถช่วยให้อาสาสมัครมีอาชีพเสริมและมีรายได้เพิ่มตามความพร้อมและศักยภาพของแต่ละคน

2) สามารถช่วยลดความขัดแย้งในครอบครัวของอาสาสมัคร ครอบครัวเห็นด้วยและสนับสนุนให้คนในครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้นผ่าน “สวัสดิการ” สร้างรายได้ ไม่ต้องซื้อข้าวสาร ซึ่งเกิดจากกองทุนคลังข้าวสารอันเป็นผลจากการทำนาร้างของกลุ่มอาสาสมัครเอง

3) เกิดช่องทางใหม่ๆ ในการสนับสนุนกิจกรรมของอาสาสมัคร เช่น การทำตลาดนัดในวันเสาร์ของชุมชนบ้านหน้าถ้าสามารถเพิ่มรายได้ให้กับอาสาสมัครอีกทางหนึ่ง รวมถึงช่องทางการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น โดยในรอบเดือนที่ผ่านมาเครือข่ายกองทุนจัดการภัยพิบัติได้รับงบประมาณจัดสรรจากผู้ว่าราชการจังหวัด และความร่วมมือในการลงขันของชาวบ้าน ทำให้ปัจจุบันกองทุนข้าวสารของเครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น

4) ช่วยสร้างความรัก ความสามัคคี และร่วมแรงร่วมใจของพี่น้องในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดการรวมกลุ่มเพื่อ “คิดดี ทำดี” และเป็นเงื่อนไขก่อให้เกิดการทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกได้เป็นอย่างดี

5) ก่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ “การจัดการภัยพิบัติภาคประชาชนในชายแดนใต้” ที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

4. เงื่อนไขการนำใช้

1) ต่อยอดกองทุนให้มีความยั่งยืน โดยวางแผนการจัดตั้งกองทุนเพื่อจัดการภัยพิบัติเข้าบรรจุในแผนชุมชน พร้อมได้เสนอไปยังหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและหน่วยงานอื่นที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกัน

2) การประสานงานบูรณาการกับหน่วยงานเอกชน แรงงาน ในการทำตลาดนัดผลไม้ตามฤดูกาล โดยได้ทำการเรียนเชิญกับผู้แทนภาคภาคีส่วนต่างๆ เป็นการสร้างความเข้าใจในการทำแผนร่วมกัน

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรแหล่งเรียนรู้หน้าชา-นาร้าง-หน้าหาดและศูนย์จัดการภัยพิบัติตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

การจัดการภัยพิบัติ เครือข่ายพัฒนา ลุ่มน้ำตรอน-พิชัย

อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

สภาพปัญหาน้ำท่วมผลผลิตทางการเกษตรบริเวณพื้นที่คลองละวานที่มีมาตลอดหลายปีที่ผ่านมา ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรบริเวณพื้นที่คลองละวานเสียหายอย่างมาก จึงทำให้เกษตรกรเกิดการตื่นตัวเพื่อรวมพลังกันแก้ไขปัญหาทั้งชุมชนในพื้นที่ และชุมชนเขตรอยต่อระหว่างตำบล โดยมีแกนนำในชุมชนรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเรียกว่า “เครือข่ายพัฒนาลุ่มน้ำตรอน-พิชัย” โดยมีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.) เข้ามาร่วมหนุนเสริม โดยโครงการวิจัยสนับสนุนเรื่องของการจัดทำข้อมูลที่สามารถนำมาจัดทำแผนแม่บทการจัดการลุ่มน้ำในเชิงนโยบาย สู่ปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกันในระดับสายน้ำได้ ในพื้นที่ 11 ตำบล 2 อำเภอ (อำเภอพิชัย-อำเภอตรอน)

การดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีแนวทางการพัฒนาเพื่อลดผลกระทบและแก้ไขปัญหา น้ำท่วมบริเวณคลองละวานใน 4 รูปแบบด้วยกันดังนี้ รูปแบบที่ 1 การลดผลกระทบช่วงระหว่างน้ำท่วม ได้แก่ การหาอาชีพเสริมให้กับชาวบ้าน (อย่างการเพาะเห็ดฟาง) และลดการเพาะปลูกในพื้นที่ที่น้ำไหลเข้าท่วมทุกปี นอกจากนี้ ยังได้จัดทำโครงการ “1 ไร่ 1 แสน” เพิ่มศักยภาพการเพาะปลูกแบบผสมผสานเพื่อลดผลกระทบจากปัญหา รูปแบบที่ 2 การประสานงานระหว่างตำบล มีการทำระบบการเฝ้าระวังที่เป็นการแจ้งเตือน โดยการใช้เครื่องมือสื่อสารระหว่างรอยต่อตำบล เพื่อให้มีการเตรียมรับมือล่วงหน้า รูปแบบที่ 3 การผลักดันโครงสร้างพื้นฐานโดยใช้วิธีการลงนามบันทึกข้อตกลง เพื่อสร้างอำนาจต่อรองให้เกิดการดำเนินการ รูปแบบที่ 4 คือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การปลูกป่าบริเวณพื้นที่ต้นน้ำคลองละวาน การสร้างฝายชะลอน้ำ เป็นต้น

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการเครือข่ายพัฒนาลุ่มน้ำตรอน-พิชัย

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

พื้นที่คลองละวานมีทุนที่ดีในการจัดการในด้านต่างๆ ทั้งคน องค์กร และที่สำคัญคือ ความสามัคคีของแกนนำและคนในชุมชนที่ร่วมกันดำเนินการแก้ไขปัญหา และเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ดังนี้

การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน องค์กร หน่วยงานในชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน องค์กร หน่วยงานในชุมชน ทางโครงการวิจัยฯ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอนกระบวนการ ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 11 ตำบลร่วมหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดโดยการบูรณาการกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ ชุมชน ท้องถิ่น และวิชาการ เพื่อร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับพี่น้องประชาชน

การสร้างภาวะผู้นำของคนในชุมชน โครงการวิจัยฯ เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา โดยตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนมาเป็นเวลานาน จึงเกิดเครือข่ายพัฒนาลุ่มน้ำตรอน-พิชัยขึ้น มีการมีการพัฒนาศักยภาพของคณะทำงานไปศึกษาดูงานการดำเนินงานแก้ไขน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่ตำบลแพรทนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม

การสร้างเสริมศักยภาพคนในชุมชน องค์กร หน่วยงาน การเสริมศักยภาพคนในชุมชน องค์กร หน่วยงานในชุมชนเป็นการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนร่วมกันหลายๆ เวที จนทำให้คนในชุมชนมีความเป็นกันเอง กล้าที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโดยผ่านเวทีเป็นตัวขับเคลื่อนให้ชุมชน หน่วยงานต่างๆ เข้ามาแลกเปลี่ยนเพื่อที่ร่วมกันแก้ไขปัญหาซึ่งการจัดการเวทีแลกเปลี่ยนไปตามตำบลที่ได้รับผลกระทบทั้ง 11 ตำบล ซึ่งเป็นการให้คนตำบลอื่นๆ ได้มาเรียนรู้สภาพปัญหาและการเพิ่มศักยภาพของชุมชนนั้นๆ ว่าไม่ถูกทิ้งจากเพื่อนตำบลข้างเคียงซึ่งสามารถสร้างเป็นพลังในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน แก้ไขปัญหาต่อไปในอนาคตได้คือการทำให้เกิดฟางในตะกร้า ซึ่งแต่ละตำบลมีศักยภาพอยู่คือ ทุนที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ฟาง แกลบ ผักบู้ รำอ่อน ตะกร้า เป็นต้น ซึ่งสามารถนำมาเป็นอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชนได้ เมื่อเกิดน้ำท่วม ซึ่งสามารถทำเองได้ที่บ้าน โดยมี อบต. ในพื้นที่ให้การสนับสนุนการอบรมซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับคนในชุมชนด้านอาชีพเสริม

การหนุนเสริมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในพื้นที่คลองละวาน 11 ตำบล มีความเข้มแข็งและเชื่อมโยงกับกลไกแผนและนโยบายของท้องถิ่นทุก อบต. และมีการดำเนินงานแก้ไขปัญหาในพื้นที่และสานพลังร่วม เพื่อเกิดการแก้ปัญหาและลดผลกระทบน้ำท่วม 3 ระดับ ระดับแรก เป็นการจัดการแก้ไขปัญหาภายในตำบลของตนเอง เช่น การรวมตัวของผู้ได้รับผลกระทบร่วมกัน โดยการใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ แรงคนที่มีเพื่อแก้ปัญหาในระดับแรก

ก่อน **ระดับที่สอง** การสานพลังร่วมพลังขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ลงนามบันทึกความเข้าใจร่วม (Memorandum of Understanding: MOU) ร่วม เพื่อแก้ปัญหาในเชิงนโยบายและสร้างพลังผลักดันแผนโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำท่าแก้มลิง **ระดับที่สาม** ใช้เครือข่ายนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่สร้างอำนาจต่อรองประธานงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศเพื่อเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาในระยะยาวในระยะต่อไป เช่น กำลังดำเนินการผลักดันโครงการร่วมกัน กรณีอ่างเก็บน้ำห้วยหิด อำเภอตรอน บริเวณพื้นที่ตำบลน้ำอ่าง และอ่างเก็บน้ำขำเลี้ยะ บริเวณพื้นที่ตำบลนายาง อำเภอพิชัย เพราะว่าเป็นโครงการใหญ่ที่ต้องใช้งบประมาณมากในระดับประเทศ จากการทำ MOU ร่วมกัน ทางองค์การบริหารส่วนตำบลได้บรรจุเข้าสู่แผน 3 ปี เพื่อที่จะได้ดำเนินในงบประมาณ 2554-2556 ต่อไป

การขยายผลและต่อยอดงานเดิม การส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้แนวคิดการทำนา 1 ไร่ ได้เงิน 1 แสน ซึ่งจะสามารถช่วยลดผลกระทบจากน้ำท่วมได้ในระยะหนึ่ง เนื่องจากในพื้นที่นาส่งเสริมให้มีการปลูกพืชผักแบบผสมผสานและเลี้ยงปลาได้ ซึ่งถือว่าเป็นความมั่นคงทางด้านอาหารให้กับครอบครัวและชุมชน ในขณะที่เกิดน้ำท่วม เช่น เมื่อเกิดน้ำท่วมถึงแม้ข้าวจะถูกน้ำท่วมแต่ก็ยังมีผักลอยน้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด เป็นต้น พอที่จะนำมากินและขายเป็นรายได้พอนำมาจุนเจือครอบครัว และยังมีปลาและกบที่เลี้ยงในกระชังบริเวณนาสามารถนำมาขายได้ โดยการทำการเกษตรเน้นการส่งเสริมการใช้สารชีวภาพ เพื่อให้ผลผลิตปลอดสารเคมีเพื่อที่เกษตรกรหรือผู้บริโภคจะมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงปลอดสารพิษตกค้าง และได้มีการเข้าไปจัดการองค์ความรู้โดยฝ่ายวิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ โรงเรียนในพื้นที่ เป็นต้น 3 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) พัฒนาคน/แกนนำ หรือปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการทำการเกษตรและมีองค์ความรู้ในด้านต่างๆ มากมาย เพื่อที่จะได้นำมาถ่ายทอดให้กับบุคคลทั่วไปและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นแหล่งความรู้ และเป็นผู้นำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลที่สนใจมาร่วมแลกเปลี่ยนผ่านเวทีการเรียนรู้

2) พัฒนาและประยุกต์ด้านเทคโนโลยีหรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่แกนนำหรือสมาชิกในแต่ละพื้นที่นำไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับพื้นที่ของตนเอง เพื่อถอดออกมาเป็นชุดความรู้ ซึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อให้บุคคลต่างๆ สามารถค้นหา แลกเปลี่ยนเรียนรู้รวมทั้งนำความรู้ไปใช้อย่างง่าย รวดเร็วขึ้น และเหมาะสมกับพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรนั้นๆ

3) ด้านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อต่อยอดขยายผล เพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้เพื่อทำให้เกิดการปรับปรุง และนวัตกรรมใหม่และเผยแพร่กระบวนการดังกล่าวให้กับเกษตรกรที่

สนใจในหลักคิดหรือวิธีคิด เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองซึ่งสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรได้โดยการขยายผลให้เต็มพื้นที่จังหวัดอุตรดิตถ์

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

จากการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากบริเวณคลองละวาน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลที่ได้คือ ความร่วมมือกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 11 ตำบล 2 อำเภอ คือ อำเภอตรอนและอำเภอพิชัย โดยการทำ MOU การร่วมกันแก้ไขปัญหาซ้ำซากบริเวณพื้นที่คลองละวาน พร้อมทั้งรวมพลังกันต่อรองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับกรม กระทรวงต่างๆ เป็นต้น เพื่อเข้ามาช่วยดำเนินการแก้ไขปัญหาซ้ำซากให้กับประชาชน ตัวอย่างเช่น ตำบลน้ำอ่างดำเนินโครงการก่อสร้างฝายกักเก็บน้ำห้วยหืด ตำบลบ้านแก่งดำเนินโครงการสร้างประตูปิด-เปิดน้ำ โครงการขุดคลองใส่ไก่ ตำบลบ้านดาราดำเนินโครงการขุดลอกคลองละวานบริเวณหนองหัวเรือ ตำบลในเมือง ดำเนินโครงการทำท่อผุดพื้นน้ำลงแม่น้ำน่าน และตำบลไร่ฮ้อยและนายางดำเนินโครงการทำแก้มลิงกักเก็บน้ำบริเวณห้วยซ้ำห้วยซึ้งและโครงการขุดลอกคลอง เป็นต้น

4. เว็บบอร์ดการใช้งาน

การสร้างเครือข่ายในการจัดการภัยพิบัติร่วมกัน เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอนกระบวนการ ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 11 ตำบลร่วมหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดโดยการบูรณาการกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ ชุมชน ท้องถิ่นและวิชาการ

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) ร.ต. ม้วน อินถา 08-4811-5424
- 2) จ.ส.อ. สุรพล แจ่มเยี่ยม 08-9143-4220
- 3) นายนิ่ม พรหมทอง 08-6205-5819
- 4) นายพรหมินทร์ บุญเลี้ยง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลในเมือง 08-1972-7076
- 5) นายสุชาติ สมวานิช นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดารา 08-9642-3505
- 6) นายพงษ์เทพ ชัยอ่อน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหาดสองแคว 08-1972-1714

วิธีการสร้างอาสา เยาวชน มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

สืบเนื่องจากภัยพิบัติ พ.ศ.2549 ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยได้เข้าไปเป็นอาสาสมัครร่วมกับมูลนิธิกระจกเงาเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ผู้ประสบภัย เช่น การฟื้นฟูในด้านจิตใจ และฟื้นฟูที่อยู่อาศัยต่างๆ แต่ในการระดมอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยช่วยฟื้นฟูบ้าน ชุมโคลน และนำเศษไม้ออกจากบ้านเรือนประชาชน นักศึกษาไม่ได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอาสาสมัคร จึงขาดประสบการณ์ด้านการระดมอาสาสมัครและขาดการบริหารจัดการเชิงระบบเมื่อเกิดภัยพิบัติรูปแบบต่างๆ

ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมดินโคลนถล่มเป็นครั้งที่ 2 ที่ตำบลน้ำไผ่ อำเภอ น้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์ ปี 2554 ส่งผลให้เกิดความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินให้กับประชาชนเป็นจำนวนมาก จากประสบการณ์ของทีมงานเดิมดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทีมงานที่เคยมีประสบการณ์ในการเป็นอาสาสมัครที่อำเภอลับแล ซึ่งอยากเข้าไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย จึงเกิดแนวคิดเรื่องการจัดการอาสาสมัครภายใต้ฐานคิด “จิตอาสา” โดยมองถึงพลังของคนรุ่นใหม่ (นักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์) เป็นหลัก โดยครั้งนี้ เราเป็นแกนหลักในเรื่องการขับเคลื่อนงานอาสาสมัครเพื่อจัดการภัยพิบัติ โดยมีเครือข่ายภาคีที่เข้าร่วมหนุนเสริมให้เกิดกลไกการทำงานเชิงระบบมากขึ้น เช่น เครือข่ายการจัดการพิบัติภัยจังหวัดนครศรีธรรมราช มูลนิธิกระจกเงา ภาคีที่มีประสบการณ์เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง และขับเคลื่อนงานร่วมกัน โดยมีลักษณะการดำเนินกิจกรรมและลักษณะการทำงาน มุ่งเน้นการเรียนรู้ร่วมกันและปฏิบัติการเชิงรุกโดยอาศัยเครือข่ายเพื่อนที่มีความรู้และประสบการณ์เป็นพี่เลี้ยง (จังหวัดนครศรีธรรมราช และเครือข่ายองค์กรภาคเอกชน “กระจกเงา”) หนุนเสริมเพื่อวางแผนปฏิบัติงาน และออกแบบการทำงานร่วมกัน เครือข่ายมีแผนงานในอนาคต

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

1) จัดทำศูนย์ประสานงานอาสาสมัครเพื่อการจัดการภัยพิบัติ เชื่อมโยงสู่ระบบสถานศึกษาภายในและภายนอกจังหวัด ภายใต้ฐานคิด “จิตอาสาพาชาติพ้นวิกฤต” เพื่อพัฒนาระบบอาสาสมัครรุ่นต่อรุ่น

2) เชื่อมระบบอาสาสมัครผ่านกลไกทุกท้องถิ่น ท้องที่/ภาคีทั้งภายในและนอกจังหวัด เพื่อสร้างอาสาสมัครให้กว้างขึ้นกว่าเดิม

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

เครือข่ายได้มีการบริหารจัดการ ระหว่างเกิดภัยพิบัติ และต้องยอมรับว่าเป็นเรื่องใหม่ ของเครือข่าย โดยมีรูปแบบการบริหารจัดการ แบบเชิงรุกและไม่มีการสั่งการใช้ระบบ “จิตอาสา” ออกแบบการทำงาน โดยใช้ข้อมูลพื้นที่เป็นตัวตั้ง ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้เวที และ ประสานงานผ่านชมรมศิษย์เก่าสาขาการพัฒนาชุมชน และกองพัฒนานักศึกษา ซึ่งมีการ ประสานงานผ่านเว็บไซต์

- Facebook “ศูนย์ประสานงานทำเนือช่วยเหลือผู้ประสบภัย” แห่งมหาวิทยาลัย ราชภัฏอุดรดิตต์ (<http://www.facebook.com/groups/266645223356907/>)
- Facebook จิตอาสา พัฒนาชุมชน (<http://www.facebook.com/GiftBest>)
- Facebook URL ร่วมใจช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม <http://www.facebook.com/groups/241501159234665/>

ภายใต้กระบวนการเครือข่ายได้มีการจัดการ คน ทู น งาน ข้อมูล มีดังนี้

- **ก** ได้มีการแบ่งทีมเพื่อแบบงาน ออกเป็น 5 ฝ่าย คือ ทีมประสานงานเชิงพื้นที่ ทีมระดมทุน ทีมข้อมูล ทีมสื่อประชาสัมพันธ์ ทีมหน้างาน
- **ก** เครือข่ายได้มีการระดมทุนและเก็บทุน โดยเปิดบัญชีรับบริจาค/กล่องบริจาค เรียไรเงินบริจาค และเงินทุกบาทจะต้องเข้าไปอยู่ในบัญชี “กองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ” และมีการสรุปรายงานการเงินทูลรอบที่เข้าปฏิบัติงานในพื้นที่
- **ก** เครือข่ายมีงานภารกิจ คือประสานงานเชิงพื้นที่/ร่วมกับพื้นที่ และแกนนำ ศูนย์อพยพผู้ประสบภัย/การระดมทุนโดยการจัดทำป้ายและเว็บไซต์เพื่อรับบริจาคสิ่งของและเงินบริจาค เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย/ระดมอาสาสมัครควบคู่ไปกับการระดมทุน/รับอาสาสมัคร โดยการจัดทำบอร์ดรับอาสาสมัคร ใบปลิวประชาสัมพันธ์ ศูนย์รับอาสาสมัคร ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์/จัดรับของบริจาค นัดหมายอาสาสมัครและจัดเตรียมรถรับส่งปฏิบัติกรช่วยเหลือและฟื้นฟูในพื้นที่/ถอดบทเรียนจากการดำเนินงานเพื่อปรับและพัฒนาอาสาสมัครครั้งต่อไป

- **ข้อมูล** สํารวจข้อมูลปัญหาความต้องการ (ทุติยภูมิและปฐมภูมิ) โดยมีการแบ่งทีม สํารวจเป็น 2 ทีม 2 ประเด็นคือ จัดทำแผนที่ความเสียหาย (แผนที่เดินดิน) โดยได้รับความร่วมมือจากคนในพื้นที่ที่เป็นผู้ประสบภัยและได้เข้าร่วมทีมทำงาน/ จัดทำข้อมูลปัญหา และความต้องการเร่งด่วนของผู้ประสบภัยและพื้นที่ประสบภัย และได้สรุปข้อมูลเป็นรูปเล่มเอกสาร เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจและกระบวนการ ขับเคลื่อน ที่สามารถนำไปให้รูน้องศึกษาเรียนรู้รุ่นต่อรุ่นและนำประกอบกับการ เขียนโครงการเพื่อขอทุนขับเคลื่อนต่อไป

การสนับสนุนของ อปท. อปท. ในพื้นที่ ให้การสนับสนุนในเรื่องอาหารอาสาสมัคร ในการปฏิบัติภารกิจ คอยอำนวยความสะดวกเรื่องสาธารณูปโภค และสถานที่ตั้งศูนย์ประสานงาน อปท. นอกพื้นที่ ให้การสนับสนุนเรื่องงบประมาณในการระดมของบริจาค และเครื่องมือ อุปกรณ์ในการฟื้นฟูพื้นที่ประสบภัย รวมไปถึงกำลังอาสาสมัครในการเข้าร่วมกันฟื้นฟูบ้าน ผู้ประสบภัยในพื้นที่

3. ผลลัพธ์ ผลลัพธ์

การขับเคลื่อนงานช่วยเหลือฟื้นฟูพื้นที่ประสบภัย รูปธรรมการขับเคลื่อนงานที่มี หลากหลายรูปแบบ เพราะศูนย์ประสานงานขับเคลื่อนงานผ่านข้อมูล โดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง และเอาข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นฐานการขับเคลื่อนงาน ซึ่งทีมสามารถขับเคลื่อนงานได้ตาม แผนที่มีกรอบออกแบบร่วมกันกับผู้ประสบภัย และภาคีร่วมพัฒนาครอบคลุม 9 ภารกิจ

- 1) ภารกิจ ระดมทุนเป็นเงินจำนวน 89,980 บาท
- 2) ภารกิจ ระดมอาสาสมัครจำนวน 500 คน
- 3) ภารกิจ ฟื้นฟูที่อยู่อาศัยรวมจำนวน 17 หลังคาเรือน
- 4) ภารกิจ เชื่อมประสานงานเพื่อระดมอาสาสมัคร ร่วมกับกองพัฒนานักศึกษาและ เครือข่าย
- 5) ภารกิจ สนับสนุนการสร้างบ้านผู้ประสบภัยจำนวน 3 หลังคาเรือน (กรณีผู้ประสบ ภัยสร้างบ้านเอง)
- 6) ภารกิจ ระดมอุปกรณ์และของบริจาค 78 หลังคาเรือน
- 7) ภารกิจ งานส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรวมทั้งยังชีพระหว่างประสบภัย ศูนย์อพยพบ้าน ห้วยเตือ หมู่ที่ 2 ศูนย์อพยพบ้านต้นขนุน หมู่ที่ 3
- 8) ภารกิจ การจัดการของบริจาคสู่ผู้ประสบภัย 43 หลังคาเรือน

9) ภารกิจ สนับสนุนให้เกิดแนวคิดการสร้างเครือข่ายการจัดการตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ (ทุนเดิมเกิดขึ้นแล้วที่ หมู่ 5 บ้านห้วยเนียม ตำบลน้ำไผ่ อำเภอป่าตอง จังหวัดอุดรธานี จะ เป็นพื้นที่ที่ขับเคลื่อนในระยะต่อไป)

ซึ่งเครือข่ายถือว่าเป็นงานใหม่สำหรับศูนย์ประสานงานฯ และสามารถทำงานตอบสนองต่อความต้องการของผู้ประสภภัย เกิดการทำงานร่วมกับ อปท. และเครือข่ายต่าง ๆ และ มีการปรับปรุงการทำงานร่วมกันให้ดีขึ้นตามลำดับ จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่จะขับเคลื่อนงาน ศูนย์ประสานงานการจัดการอาสาสมัคร เพื่อจัดการภัยพิบัติอย่างต่อเนื่องและจะสามารถช่วยเหลือพี่น้องผู้ประสภภัยเมื่อเกิดภัยพิบัติในอนาคต

4. เว็บบอร์ดนำใช้

การสร้างจิตอาสาในการจัดการภัยพิบัติ ใช้ข้อมูลพื้นที่เป็นตัวตั้ง เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อออกแบบการทำงานร่วมกันขององค์กรทั้งในและนอกตำบล

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรประจำแหล่งเรียนรู้วิธีการสร้างอาสา เยาวชน มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี

ศูนย์การจัดการภัยพิบัติเทศบาลตำบลปริก

ตำบลปริก อำเภอเสนา จังหวัดสงขลา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

การที่เทศบาลตำบลปริกและประชาชนในพื้นที่ ได้หันกลับมาทบทวนและคิดจัดทำในเรื่องการจัดการภัยพิบัติ เนื่องจากได้เห็นถึงความเสียหายจากการเกิดอุทกภัยในพื้นที่ภาคกลางและภาคเหนือ ที่ส่งผลกระทบต่อจนได้รับความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินอย่างรุนแรง รวมถึงอุทกภัยในรอบปีที่ผ่านมาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เหตุการณ์สำคัญที่เป็นปัจจัยในการเปลี่ยนแปลง ปี 2553 เกิดอุทกภัยเต็มพื้นที่เทศบาลตำบลปริก ยกเว้นชุมชนตลาดปริก ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่หนักกว่าทุกปีที่ผ่านมา สังเกตได้จากความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพย์สินของพี่น้องประชาชน ทำให้เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นให้ทุกภาคส่วนหันมาร่วมกันคิดในเรื่องของการหาแนวทางการรับมือกับเหตุการณ์ในอนาคตที่อาจจะเกิดขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งศูนย์การจัดการภัยพิบัติเทศบาลตำบลปริก ในปี 2554 และมีการประชาสัมพันธ์เปิดรับสมัครผู้มีจิตอาสา เข้ามาร่วมเป็นอาสาสมัครการจัดการภัยพิบัติ ภายใต้ศูนย์จัดการภัยพิบัติประจำตำบลปริก

เทศบาลตำบลปริกเองก็ได้รับความเสียหายไม่น้อยเช่นกัน จึงเป็นแรงจูงใจให้พี่น้องประชาชนในพื้นที่ เข้ามาร่วมสมัครเป็นอาสาสมัครจัดการภัยพิบัติเพิ่มมากขึ้น โดยมีทีมเจ้าหน้าที่งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเทศบาลตำบลปริก และ อปพร.เดิมที่มีอยู่แล้ว ซึ่งผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการช่วยเหลือเบื้องต้นต่างๆ มาก่อนเป็นเสมือนพี่เลี้ยงให้กับอาสาสมัครชุดใหม่ร่วมกันในการเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้น เทศบาลตำบลปริกในฐานะศูนย์จัดการภัยพิบัติประจำตำบล ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลและสนับสนุนการทำงานของอาสาสมัครการจัดการภัยพิบัติทั้งหมดในพื้นที่ ให้การทำงานมีประสิทธิภาพและช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ได้อย่างทันที่ว่างที่ ลดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินให้น้อยที่สุด

คณะผู้ถอดบทเรียน นายสุริยา ยีขุน นายอุสมาน หวันละเบ๊ะ นายกอเล็ม ดาอี นางฝ่าหริตะฮ์ มุเล็ม สะเดา นางนฤมล กาญจนกำเนิด นายวีระ เดชะรัฐ นางวรรณดา อูยะยะพัฒน์ เทศบาลตำบลปริก

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

ในการดำเนินงานของศูนย์การจัดการภัยพิบัติเทศบาลตำบลปริกมีขั้นตอน วิธีการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดำเนินการในการจัดการภัยพิบัติ ดังนี้

1) คณะผู้บริหาร สมาชิกสภาและพนักงานเทศบาลตำบลปริก ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสมัครเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครจัดการภัยพิบัติ ร่วมกับ อปพร. เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเทศบาลตำบลปริกทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ให้การสนับสนุนงบประมาณ จัดหางบประมาณจากองค์กรภายนอก สนับสนุนประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลมีหน้าที่ในการประสานกับสมาชิกในชุมชน เพื่อให้สมัครเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครการจัดการภัยพิบัติ

2) ศูนย์การจัดการภัยพิบัติของเทศบาลตำบลปริก มีการสร้างความรู้ความเข้าใจโดยการจัดประชุมเตรียมความพร้อมในการรับมือกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น โดยศูนย์มีการติดตามข่าวสารจากกรมอุตุนิยมวิทยาเป็นระยะ พร้อมทั้งส่งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครเฝ้าสังเกตติดตามระดับน้ำในช่วงที่มีความเสี่ยง โดยสังเกตจากการที่มีฝนตกหนักติดต่อกันเป็นระยะเวลาหลายวันทั้งลำคลองปริก และคลองอยู่ตะเภาตลอด 24 ชั่วโมง และมีการแจ้งเตือนภัยให้ประชาชนในพื้นที่ทราบผ่านทางวิทยุชุมชน รถยนต์ตรวจการณ์เป็นระยะ

3) งานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย มีหน้าที่ปฏิบัติงานในพื้นที่เสี่ยงภัย ทั้งในช่วงก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย และหลังเกิดภัย มีการฝึกซ้อมเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับอาสาสมัครในชุมชน

4) อาสาสมัครต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้ง อปพร. อสม. มีหน้าที่ประสานงานกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเฝ้าระวังภัยในชุมชนของตนเอง มีการประชาสัมพันธ์การรับสมัคร อาสาสมัครผ่านทางสถานีวิทยุ tonprik ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียง แจ้งข่าวให้พี่น้องประชาชนรับทราบถึงความสำคัญของอาสาสมัคร ในการให้ความช่วยเหลือแก่พี่น้องประชาชนยามเกิดอุทกภัย ซึ่งเมื่อมีการประชุมและการซักซ้อมแผนการกู้ภัย ก็ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์วัน เวลา และสถานที่ให้แก่พี่น้องประชาชนที่สนใจเข้าร่วมฝึกซ้อมการกู้ภัยทางน้ำด้วย

5) การหนุนเสริมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลปริกได้สนับสนุนงบประมาณบางส่วน ในการจัดอบรมให้ความรู้แก่อาสาสมัครและผู้มีจิตอาสา ที่เข้ามาดูแลด้านการจัดการภัยพิบัติในชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครแก้ปัญหาด้านการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนเพื่อชุมชนเอง รวมทั้งเป็นฝ่ายประสานงานในการขอรับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่น ๆ อาทิ สสส. ศูนย์ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เป็นต้น

3. ผลพลีผลลัพท์

จากการจัดตั้งศูนย์การจัดการภัยพิบัติ ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวของประชาชนในการจัดการภัยพิบัติ เกิดการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครในการเฝ้าระวังภัย เตรียมตัวรับมือกับภัยพิบัติในระดับครัวเรือน ทำให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องในสวนต่างๆ ได้รับรู้

การทำงานที่บรรลุผลสำเร็จต้องทำงานเชิงรุกมีการเฝ้าระวังโดยการรับทราบข้อมูลข่าวสารจากการติดตามข่าวสารจากสื่อต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต ศูนย์อุตุนิยมวิทยา วิทยุโทรทัศน์ และการจัดเวรยามของเจ้าหน้าที่ในการเฝ้าระวังระดับน้ำคลองอยู่ตะเภา และคลองปรึก

- ประโยชน์ที่ได้รับโดยตรง คือ ได้รับความรู้เรื่องการจัดการภัยพิบัติ และสามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเสียหายที่เกิดขึ้นกับพี่น้องประชาชน
- ประโยชน์ทางอ้อม เกิดความสามัคคี และความร่วมมือของคนในชุมชน และระหว่างชุมชน ระหว่างชุมชนกับเทศบาลตำบลปรึก และระหว่างหน่วยงานกับองค์กรอื่นๆ
- อาสาสมัครให้ความสนใจเข้าร่วมในการฝึกซ้อมแผนภัยและป้องกันภัยพิบัติสามารถนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้

4. เว็อนไจการนำใช้

การจัดตั้งศูนย์ภัยพิบัติโดยมีคณะกรรมการศูนย์ และการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครในการเฝ้าระวังภัยอาสาในการดูแล จัดการเมื่อเกิดภัยพิบัติในพื้นที่

บรรณานุกรมและบุคลากร

แหล่งที่มาของข้อมูล

- เอกสาร/สื่อต่างๆ ปฏิญญาหาดีใหญ่ ปฏิญญา มอ. เอกสารประกอบการเรียนรู้ โครงการพัฒนาเครือข่ายชุมชนท้องถิ่นร่วมขับเคลื่อนสู่ตำบลสุขภาวะ
- นายสุริยา ยีขุน นายกเทศมนตรีตำบลปรึก นายอุสมาน วันนละเบ๊ะ รองนายกเทศมนตรีตำบลปรึก นายกอเล็ม ดาอี รองนายกเทศมนตรีตำบลปรึก นางฟาหรีดะฮ์ มุเล็มสะเดา ปลัดเทศบาลตำบลปรึก นางนฤมล กาญจนกำเนิด หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล นายวีระ เดชะรัฐ ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน นางวรรณ อูยะพัฒน์ หัวหน้าฝ่ายปกครอง

แผนที่ GIS ตำบลชะแล้

อำเภอชะแล้ อำเภอสิงหนอก จังหวัดสงขลา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ฐานข้อมูลคิดตั้งต้นจากการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการมีชีวิตที่ดีของคนในท้องถิ่น กรอบใหญ่ได้มาเป็นข้อตกลงร่วมที่เรียกว่า “ธรรมนูญสุขภาพ” บนความต้องการของสมาชิกที่หลากหลาย มีระบบปฏิบัติการย่อยในการเก็บข้อมูล ด้วยการใช้แบบสอบถามตามครัวเรือน การสัมภาษณ์เชิงลึก การมีวงสนทนากลุ่มเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา โดยเฉพาะในสถานการณ์ภัยพิบัติ ที่ข้อมูลมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการจัดการ เพราะสามารถช่วยลดความสูญเสียได้ หากมีการเตรียมตัวอย่างดีของสมาชิกที่สามารถช่วยเหลือตัวเองและยังได้ช่วยเพื่อนรอบข้างได้ด้วย ส่วนท้องถิ่นก็สามารถช่วยเหลือได้ตรงจุด ทันทีทันที

หลังจากมีการจัดตั้งศูนย์และมีแผนปฏิบัติการในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยประจำตำบลชะแล้ มี อปพร. มีอาสาสมัครในชุมชนเข้ามาทำงานร่วมกัน มีอุปกรณ์ อาทิ รถกู้ภัย กู้ชีพ มีเรือที่ใช้เครื่องยนต์และเรือใช้ไม้พายตามครัวเรือนบริเวณที่เป็นพื้นที่เสี่ยงและสามารถเป็นเรืออาสาช่วยเหลือส่วนอื่นๆ ได้ ฐานข้อมูลจะได้รับการนำใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในสถานการณ์เหล่านี้

ปี 2549 ตำบลชะแล้เริ่มเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านประวัติศาสตร์ชุมชน บันทึกการพูดคุยวิเคราะห์สถานการณ์และบันทึกเป็นภาพถ่ายโดยคนในชุมชน ต่อมามีการใช้เทคโนโลยีเพิ่มขึ้นในการบันทึก กอปรกับ สกว.เข้ามาสนับสนุนกระบวนการ และท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณ จึงมีการพัฒนาไปสู่การบันทึกลงโปรแกรมชื่อ “খনหาด” มีการเชื่อมข้อมูลกับระบบภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นในโปรแกรม GIS และนำไปใช้ในการสนับสนุนในการตัดสินใจของผู้บริหารด้านนโยบายในปี 2551

ช่วงปี 2552 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เข้ามาสนับสนุนกระบวนการจนสามารถเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามได้ถึง ร้อยละ 80 สามารถคิดออกมาเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละของตำบลได้ มีการทำแผนที่เดินดิน สำรวจพื้นที่เสี่ยงภัยผนวกกับที่ได้สำรวจทัศนียภาพ

คณะผู้ถอดบทเรียน นักวิชาการตำบลชะแล้

ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงานชุมชนร่วมกับโครงการ พศส. 70 เกลอป ก็ทำให้เห็นข้อมูล ประเด็นเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงชัดเจน และเห็นประเด็นเด่นอื่นๆ ดังเช่นประเด็นภัยพิบัติที่ได้รับพัฒนาจากนโยบายสาธารณะร่วมของท้องถิ่นในเวทีปฏิญญาหาดใหญ่ที่น่ากลับมาสู่การพัฒนาตำบล

ข้อมูลด้านภัยพิบัติได้รับการพัฒนาขึ้นมาจากสถานการณ์ความเสียหายในเหตุการณ์ เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2553 ที่มีการบันทึกเหตุการณ์เผชิญหน้ากับพายุและน้ำท่วมตามมา หลังจากเหตุการณ์มีการเข้าไปสำรวจความเสียหาย และมีการสำรวจจุดเสี่ยงต่างๆ ทั้งที่เกิด ความเสียหาย และจุดที่มีความเสี่ยงแล้วนำข้อมูลที่ได้อมาคิดวิเคราะห์ร่วมกัน จนได้เป็นแผน ปฏิบัติการในการป้องกันและจัดการภัยพิบัติในระดับตำบล

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) การค้นหาและนำใช้ข้อมูล โดยคนในชุมชนร่วมกันเก็บข้อมูลพื้นฐานด้าน ประวัติศาสตร์ชุมชน บันทึกการพูดคุยวิเคราะห์สถานการณ์ และบันทึกเป็นภาพถ่าย กอปรกับ สกว.เข้ามาสนับสนุนกระบวนการ และท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณจึงมีการพัฒนามาสู่การ บันทึกลงโปรแกรมชื่อ “খনหาด” ซึ่งมีการเชื่อมข้อมูลกับระบบภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นใน โปรแกรม GIS ดูแลโดยสำนักกรรมนุษยสุขภาพ มาสู่การจัดการภัยพิบัติ ฐานข้อมูลจะระบุ ตัว บุคคล เศรษฐกิจครัวเรือน ทรัพย์สิน ข้อมูลกายภาพครัวเรือน ข้อมูลเชิงพื้นที่ แผนที่ ที่ตั้งของ พื้นที่ป่าไม้ แหล่งน้ำ ตำแหน่งจุดวิกฤต เส้นทางเดิน เส้นทางอพยพ อาณาเขต เส้นทางไหล ของน้ำ พื้นที่ราบลุ่ม ผู้ป่วยในครัวเรือน ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง และใช้ข้อมูลร่วมกับ รพ.สต.-มุ่งเน้น ไปที่เรื่องโรค แต่ก็ยังประสบปัญหาทางเทคนิค เรื่องระบบล่มอยู่บ้าง และยังต้องการการอัปเดต ข้อมูลในทุกปี ในปี 2552 มีการเชื่อมข้อมูลด้านภัยพิบัติกับตำบลควนรู และเครือข่ายได้มา เป็นภาพใหญ่ ทำให้เห็นว่าตำบลร่าแดงเป็นที่ลุ่มมีปัญหาน้ำท่วมขังนาน มีการประสานงานกับ กรมชลประทาน เข้ามาศึกษาและจัดทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมขังนี้ร่วมกัน

2) การนำข้อมูลจากฐานระบบ GIS มาวางแผนการจัดการร่วมกัน ตามคำบอกเล่า ของเมธา บุญยประวีตรที่ว่า “มีการนำเอาข้อมูลที่มีอยู่มาทำเพิ่มเอาแผนที่มาตั้งดูกัน นำเสนอ ทิศทางการไหลของน้ำ เพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจลักษณะกายภาพของความลาดเอียงของดิน...เมื่อ เกิดเหตุการณ์สมาชิกสามารถทำงานได้ดี เข้าตั้งเต็นท์ได้ 2 ที่ หุงหาอาหาร เครื่องปั่นไฟ เต็นท์ มาตั้ง ตัดแต่งต้นไม้ มีชาวบ้านจิตอาสาช่วยกันทำ” จากการนำเสนอข้อมูลทำให้ประชาชน ในตำบลเห็นภาพสถานการณ์ปัญหาด้านภัยพิบัติ ภาพความเสียหายที่เกิดจากวาตภัยเมื่อปี 2553 มีข้อมูลสถิติตัวเลขด้านข้อมูล กระบวนการทำงานข้อมูลเพื่อสร้างความรู้เข้าใจในเรื่อง

พื้นที่เสี่ยงภัยของตำบลชะแล้และใกล้เคียงที่สามารถทำงานร่วมกันได้ ขั้นตอนปฏิบัติการ ซ่อมรับภัยพิบัติ มีการใช้โน้ตบุ๊ก โปรเจคเตอร์ ไมค์สนามและวิทยุเครื่องแดงในการปฏิบัติการ และแผนพับบอกถึงขั้นตอนในการปฏิบัติ

3) การเชื่อมการทำงานจัดการภัยพิบัติร่วมกับเครือข่ายพื้นที่ในคาบสมุทรเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และหนุนเสริมการทำงานภัยพิบัติกันเป็นเครือข่าย ทำให้เกิดแนวทางในการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่

4) การพัฒนากองทุนในการจัดการภัยพิบัติ เพราะฐานเดิมตำบลชะแล้มีกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้ว ได้นำเงินสวัสดิการมาพัฒนาเป็นกองทุนในการจัดการภัยพิบัติ เพื่อเป็นสวัสดิการในการดูแลคนในชุมชนร่วมกับท้องถิ่น ที่มีงบประมาณตามแผนในด้านนี้ไว้แล้วเข้ามาสมทบ

5) มีการซักซ้อมภัยพิบัติในตำบล เพื่อเป็นการเฝ้าระวังและเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น

6) การหนุนเสริมของ อปท. เทศบาลชะแล้มีการสนับสนุนทุนในการหนุนเสริมกลุ่มต่างๆ ที่เกิดจากการทำข้อมูลของแต่ละหมู่บ้าน และให้คำปรึกษาในการดำเนินกิจกรรม เช่น การจัดเวทีประชาคม และรับฟังปัญหา เพื่อนำไปพัฒนาท้องถิ่นต่อไป มีการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การดำเนินการของเรื่องเด่น และมีการอุดหนุนงบประมาณในการจัดทำฐานข้อมูลตลอดจนการเชื่อมประสานหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีการจัดทำขึ้น

3. ผลพลีผลลัพท์

การทำงานที่ผ่านมาทำให้ทีมงานมีความชัดเจนในลักษณะทางกายภาพพื้นที่มากขึ้น ทำให้มีความเข้าใจร่วมกันผลักดันให้เกิดการป้องกันการแก้ไขปัญหาร่วมกันมากขึ้น โดยเฉพาะชุมชนกับท้องถิ่น นอกจากกลางแรงร่วมกันแล้วยังมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการทำงานด้านนี้เพิ่มขึ้น ส่วนของชุมชนก็มีแนวทางนำเงินสวัสดิการออมทรัพย์เข้ามาทำงานด้านนี้ชัดเจน

ด้านครอบครัวมีการเตรียมตัว เตรียมการ ตั้งไฟฉาย อุปกรณ์สำรวจ ซ่อมแซมอาคารที่มีความสุ่มเสี่ยง ตำแหน่งบ้านทิศทางน้ำลง เมื่อได้ไปแลกเปลี่ยนร่วมกันกับเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น ทำให้เพื่อนสนใจมาศึกษาเรียนรู้ผ่านกระบวนการของเพื่อนไกล และผ่านท้องถิ่นอื่นๆ ที่มีความสนใจเฉพาะ

4. เว็บบ์ไกการนำใช้

- 1) การสร้างที่มค้นหาและนำใช้ข้อมูลต้องเน้นคนในชุมชนมีส่วนร่วม
- 2) การพัฒนากองทุนการจัดการภัยพิบัติเพื่อช่วยเหลือผู้ดูแลคนในชุมชน
- 3) การพัฒนาโปรแกรมการบันทึกข้อมูลที่สามารถเชื่อมต่อกับระบบฐานข้อมูลอื่น ๆ ได้เช่น ข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลเชิงพื้นที่ แผนที่ ที่ตั้งของพื้นที่ป่าไม้ แหล่งน้ำ ตำแหน่งจุดวิกฤติ เส้นทางเดิน เส้นทางอพยพ อาณาเขต เส้นทางไหลของน้ำ พื้นที่ราบลุ่ม ผู้ป่วยในครัวเรือน ผู้ป่วยโรคเรื้อรัง และใช้ข้อมูลร่วมกับ รพ.สต.และมีผู้ดูแลต่อเนื่อง
- 4) การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องของอปท.ในการพัฒนาฐานข้อมูลต่อเนื่องเพื่อให้มีความสะดวก ง่าย และเป็นปัจจุบัน พร้อมใช้

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรแหล่งเรียนรู้ แผนที่ GIS ตำบลชะแล้

ศูนย์จัดการภัยพิบัติตำบลวังหิน

ตำบลวังหิน อำเภอบางขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ประสบการณ์ในการจัดการภัยพิบัติของตำบลวังหินที่ผ่านมา พบว่าการวางแผนการป้องกันภัย การช่วยเหลือเมื่อประสบภัย หรือแม้กระทั่งการฟื้นฟูช่วยเหลือหลังจากเกิดภัย จำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องใช้ข้อมูลจากหลายส่วนมาประกอบในการวางแผนการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและทันท่วงที ส่วนใหญ่แต่ละหน่วยงานในพื้นที่จะมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภารกิจงานของตนเองอยู่แล้ว แต่ในการจัดการภัยพิบัติจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากหลากหลายด้านมาประกอบในการดำเนินงาน จึงจำเป็นต้องมีข้อมูลกลางของพื้นที่ เพื่อใช้ในการจัดการภัยพิบัติอย่างเป็นระบบ โดยรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่ และเพิ่มเติมข้อมูลให้ครบถ้วนสมบูรณ์ โดยทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถใช้ในการวางแผนการจัดการภัยพิบัติ ได้อย่างเป็นระบบและเกิดประสิทธิภาพ เป็นข้อสรุปที่มาเรื่องการจัดการข้อมูลในการจัดการภัยพิบัติตำบลวังหิน หลังจากเกิดอุทกภัยเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2553 ที่มีปัญหาการช่วยเหลือไม่ทันการณ์ และไม่ตรงกับความต้องการของผู้ประสบภัย จนนำไปสู่การรวมตัวของแกนนำพัฒนาเพื่อดำเนินการจัดทำข้อมูล ในการจัดการภัยพิบัติระดับตำบล

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

การขับเคลื่อนในประเด็นการจัดการภัยพิบัติจากฐานประสบการณ์ภัยพิบัติ องค์การบริหารส่วนตำบลวังหินได้ประสานกลุ่มแกนนำจากภาคส่วนต่างๆ คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก ส.อบต. อาสาสมัคร หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้หารือแนวทางในการจัดการกับเรื่องนี้ ให้เป็นระบบ และได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานในการจัดการข้อมูลเกิดขึ้น ซึ่งประกอบด้วย ท้องถิ่น ท้องที่ อาสาสมัครและภาคประชาชน โดยในระยะแรกทำการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งข้อมูลหลายส่วน เช่น ข้อมูลทะเบียนราษฎร ข้อมูล จปฐ. ข้อมูล อสม. เพื่อให้เห็นจำนวน

คณะผู้ถอดบทเรียน นายอภิสิทธิ์ รัตติ ผู้ช่วยพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังหิน นักวิชาการเขตพื้นที่ 2 โครงการขับเคลื่อนเมืองนครสู่จังหวัดนำอยู่

ประชากรที่อาศัยอยู่จริง และบุคคลที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในการช่วยเหลือ เช่น ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็ก หญิงตั้งครรภ์ ผู้ป่วยเรื้อรัง ของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อวางแผนในการช่วยเหลือขนย้าย เมื่อเกิดภัยได้ทันทั่วทั้งที่ แต่การดำเนินงานในส่วนข้อมูลยังไม่แล้วเสร็จ ตำบลวังหินต้องพบกับ อุทกภัยอีกครั้ง ในเดือนมีนาคม-เมษายน 2554 ซึ่งมีความรุนแรงมากกว่าครั้งที่ผ่านมา ข้อมูลที่มีอยู่สามารถใช้งานได้จริงแค่บางส่วน ยังมีความสับสนในทีมเข้าไปช่วยเหลือ ทำให้มีการ ทารือในที่มคณะทำงานถึงปัญหาอุปสรรค และความจำเป็นที่ต้องได้รับข้อมูลในส่วนใดบ้างถึง จะสามารถจัดการกับเรื่องนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสรุปได้ว่าข้อมูลที่เป็นต้องใช้ในการ จัดการภัยพิบัติ ที่สามารถใช้ได้ทั้งคนในและคนนอก วางแผนในการช่วยเหลือ คือ

1) ข้อมูลที่เป็นแผนที่ทำมือ บอกรหัสที่ตั้งครัวเรือน บ้านผู้นำในชุมชน บ้านอาสาสมัคร พื้นที่เสี่ยงภัยตามลักษณะภัย พื้นที่ปลอดภัย สถานที่อพยพ เส้นทางอพยพ สถานที่สำคัญ เช่น วัด มัสยิด โรงเรียน สถานีอนามัย ร้านค้า ตลาด แหล่งธนาคารอาหาร ถนน ห้วย หนอง คลอง บึง ภูเขา สระน้ำ ปรุป่า และจุดสังเกตเห็นได้ชัด เช่น เสาโทรศัพท์ บรรจุน้ำถังปรุป่า

2) ข้อมูลเอกสารประกอบแผนที่ แบบฟอร์มสำมะโนครัว ประกอบด้วย บ้านเลขที่ เลขรหัสบ้าน หัวหน้าครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือน ระบุ ชื่อ-สกุล วัน/เดือน/ปีเกิด อายุ หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน เพศ ศาสนา และความจำเป็นในการช่วยเหลือ คือ เป็น ผู้พิการ เด็ก ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์ ผู้ป่วยเรื้อรัง

3) ข้อมูลทั่วไป ให้เห็นถึงบริบทของพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ชุมชน การ ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน อาณาเขตติดต่อ เขตการปกครอง สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ เศรษฐกิจชุมชน ลักษณะการประกอบอาชีพ ผู้นำในตำบล

4) ข้อมูลในการประสานงาน ประกอบด้วย

- ทะเบียนอาสาสมัคร แต่ละกลุ่ม เช่น อาสาสมัครพิบัติภัย อปพร. ชรบ. อสม. อช. เยาวชน แม่บ้าน มูลนิธิประชาร่วมใจวังหิน อาสาบัจเจก ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล ที่อยู่ วัน/เดือน/ปีเกิด อายุ หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน เพศ หมายเลขโทรศัพท์ นามเรียกขานวิทยุสื่อสาร
- ทะเบียนผู้นำ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต.) ประกอบด้วย ชื่อ-สกุล ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ นามเรียกขานวิทยุสื่อสาร
- ทะเบียนหน่วยงานราชการ/อปท. เครือข่าย/องค์กรภาคเอกชน ประกอบด้วย ชื่อหน่วยงาน ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ ช่องความถี่วิทยุสื่อสาร
- ทะเบียนวัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วยรายการวัสดุอุปกรณ์ สถานที่จัดเก็บ/ติดต่อ หมายเลขโทรศัพท์

ผลจากการรวบรวมข้อมูลเป็นข้อมูลกลางในการจัดการภัยพิบัติของตำบลวังหิน ได้มีการจำลองสถานการณ์ภัย และให้ทุกภาคส่วนทดลองใช้ข้อมูลปรากฏว่า แต่ละภาคส่วนเกิดความเข้าใจและสามารถที่จะใช้ในการวางแผนรับมือกับภัยพิบัติ ทั้งก่อนเกิดภัย ขณะเกิดภัย และฟื้นฟูหลังเกิดภัยได้ ส่วนแผนงานในอนาคตจำเป็นต้องพัฒนาเป็นโปรแกรมฐานข้อมูลเพื่อต่อการปรับปรุงข้อมูลปีละ 1 ครั้ง และเพิ่มเติมข้อมูลในการใช้ประโยชน์ในเรื่องอื่นๆ ได้ด้วย

ในส่วนของกระบวนการเรียนรู้การจัดทำข้อมูลภัยพิบัติ ศูนย์จัดการภัยพิบัติตำบลวังหินได้เปิดฝักอบรมหลักสูตรการจัดทำข้อมูลให้กับตำบลเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติพื้นที่ โซน 3 โครงการจิตดีทำดีเพื่อเมืองนคร ในประเด็นการจัดการภัยพิบัติและพื้นที่ที่สนใจ โดยมีคณะวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ดำเนินการที่ผ่านมาให้เห็นถึงปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการและวิธีการแก้ไขปัญหา ซึ่งเน้นรูปแบบการนำข้อมูลไปใช้ปฏิบัติจริง และเป็นแบบฉบับชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย โดยใช้สถานที่ในการฝักอบรมที่ศูนย์จัดการภัยพิบัติตำบลวังหิน ถ่ายทอดทั้งภาคบรรยาย ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ใช้สื่อในการเรียนรู้หลายรูปแบบ ทั้งเพาเวอร์พอยท์ เอกสารตัวอย่าง แบบฟอร์มการเก็บข้อมูล วัสดุอุปกรณ์ ในการทำแผนทำมือ รวมถึงการจำลองสถานการณ์การใช้ข้อมูลเพื่อให้เห็นกระบวนการนำข้อมูลไปใช้

การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลวังหิน การดำเนินการจัดทำข้อมูลสามารถดำเนินการได้สะดวก เนื่องจากได้รับการหนุนเสริมขององค์การบริหารส่วนตำบลวังหินในการจัดทำข้อมูลจัดการภัยพิบัติและการสนับสนุนการดำเนินงานของคณะทำงาน ได้สนับสนุนบุคลากรในการดำเนินงานร่วมกับคณะทำงาน พร้อมสนับสนุนสถานที่ และงบประมาณ รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดกระบวนการทุกขั้นตอน

4. เว็อนไวกการนำใช้

1) ควรมีการจัดเก็บข้อมูลเพื่อมาประกอบการวิเคราะห์ในพื้นที่ เช่น ข้อมูลที่เป็นแผนที่ทำมือ บอกที่ตั้งครัวเรือน บ้านผู้นำในชุมชน บ้านอาสาสมัคร พื้นที่เสี่ยงภัยตามลักษณะภัย พื้นที่ปลอดภัย สถานที่อพยพ เส้นทางอพยพ เป็นต้น จะเป็นข้อมูลที่ช่วยในเรื่องของการจัดการภัยพิบัติได้

2) ควรมีการจำลองสถานการณ์ภัยพิบัติโดยให้ทุกภาคส่วนจะทำให้มีประชาชนมีความเข้าใจในขั้นตอนของการเตรียมการและปฏิบัติการเมื่อเกิดภัยพิบัติได้

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรแหล่งเรียนรู้ ศูนย์จัดการภัยพิบัติตำบลวังหิน

ศูนย์การจัดการภัยพิบัติตำบลถ้ำพรรณรา

ตำบลถ้ำพรรณรา อำเภอถ้ำพรรณรา จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

ตำบลถ้ำพรรณรา มีปัญหาเรื่องน้ำหลากและน้ำท่วมขังในพื้นที่ เนื่องจากเกิดภัยธรรมชาติทุกปี ในหมู่ที่ 3, 4, 6, 7, 8, 10 โดยเฉพาะหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 10 ท่วมทั้งหมู่บ้าน ส่วนหมู่ที่ 3, 6, 7, 8 น้ำท่วมประมาณครึ่งหนึ่งของพื้นที่ ประสบการณ์น้ำท่วมล่าสุด คือ น้ำหลากหลังฤดูล่าสุด เมื่อ 27 มีนาคม-เมษายน 2554 ที่ผ่านมา จากปัญหาน้ำท่วมพบว่าเกิดความไม่เป็นธรรมและไม่เท่าเทียมในการแจกจ่ายถุงยังชีพ และการบริหารจัดการที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ชุมชนจึงริเริ่มการร่วมมือกันจัดการปัญหาภัยพิบัติในพื้นที่ของตนกลายเป็นที่มาของการเรียนรู้เพื่อชุมชนจัดการตนเอง ตำบลถ้ำพรรณรา อำเภอถ้ำพรรณรา จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัวกันในระดับหมู่บ้าน โดยมีอาสาสมัครเข้ามาจัดการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยหมู่บ้านของตน รวมถึงหมู่บ้านใกล้เคียง ได้ช่วยขนย้ายคนทรัพย์สิน มาอยู่ในพื้นที่ที่ปลอดภัย ซึ่งใช้ศาลาหมู่บ้านบ้าง รวมถึงบ้านเพื่อนบ้านที่ไม่ประสบภัยน้ำท่วม

ต่อมาหลังมีเหตุการณ์ภัยพิบัติใหญ่อีกครั้งหนึ่งจากน้ำหลากฤดู เมื่อ 27 มีนาคม 2554 ชุมชนได้มีการจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น มีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันในระดับหมู่บ้าน มีอาสาสมัครผู้รับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติตามความสามารถ ความถนัดและบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เช่น อาสาสมัคร ขับเรือ อาสาสมัครช่วยขนย้ายคนและทรัพย์สิน ฯลฯ โดยมีห้องที่มาร่วมมีส่วนร่วม จึงเกิดเป็นกลุ่มก้อนที่โตขึ้นในระดับหนึ่ง พร้อมทั้งร่วมกันวางระบบการจัดการปัญหาในพื้นที่ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ต่อมาจึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันจัดการปัญหาภัยพิบัติในพื้นที่ เกิดเป็น “ศูนย์การจัดการภัยพิบัติ” ในระดับหมู่บ้านที่ชัดเจนมากขึ้น มีผู้มีจิตอาสาเข้ามาสืบทอดในการบริหารจัดการทั้งภาคประชาชน และผู้นำท้องที่และผู้ให้การช่วยเหลือในเรื่องทุนในการจัดซื้ออุปกรณ์ จากประชาชน เช่น หมู่ที่ 10 ต.ถ้ำพรรณรา

คณะผู้ถอดบทเรียน นางสาวจิรัญญา สืบ นักวิชาการเขตพื้นที่ 2 โครงการขับเคลื่อนเมืองนครสู่จังหวัดนำอยู่

มีเรือประจำหมู่บ้าน 1 ลำ ที่ได้จากบริจาคของคนในพื้นที่หรือผู้ประกอบการ และเรือของชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ประสบภัยอีกหลายลำ เช่นเดียวกับหมู่บ้านใกล้เคียง

2. เทคนิค วิธีการ จับต่อน การปฏิบัติ

จากการทำงานของศูนย์จัดการในระดับหมู่บ้านทำให้ได้รับความช่วยเหลือจากท้องถิ่นและภายนอกและหน่วยงานที่หลากหลายทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงเกิดกลุ่มคนที่เป็นอาสาสมัครเพิ่มขึ้น และการช่วยเหลือในระหว่างหมู่บ้านที่ประสบภัยด้วยกันได้ขยายสู่ระดับตำบล จึงเป็นที่มาของการจัดตั้ง “ศูนย์การจัดการระดับตำบล” มีการจัดตั้งคณะกรรมการจาก 3 ภาคส่วนในพื้นที่ คือ ท้องที่ ท้องถิ่น และชุมชน

1) ค้นหากลุ่มแกนนำและอาสาสมัครในแต่ละหมู่บ้านมาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกิจกรรมของศูนย์ฯ

2) ร่วมกันร่างระเบียบศูนย์การจัดการภัยพิบัติเพื่อการบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีระบบมากขึ้น การจัดหาทุน การรับบริจาค

3) ฝึกอบรมอาสาสมัครการจัดการภัยพิบัติ

4) เชื่อมโยงสร้างเครือข่าย ในลุ่มน้ำตาปีอีก 6 ตำบล คือ ตำบลดุสิต บางรูป นาเขียงนาแวง สวนขัน ยางค้อม เพื่อช่วยเหลือและสื่อสารข้อมูลเพื่อการจัดการภัยพิบัติร่วมกัน

5) สร้างการมีส่วนร่วมของ 4 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) องค์กรภาคประชาชน โดยมีกลุ่มคนที่มีจิตอาสาเข้ามาเป็นอาสาสมัคร กลุ่มอาสาสมัครนี้เดิมที่มีชื่อเรียกว่า “อาสาเตือนภัย” หรือที่รู้จักในปัจจุบันเรียกว่า “อาสาสมัครพิบัติภัย” 2) องค์กรบริหารส่วนตำบลถ้าพรพรรณ เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการศูนย์ฯ และให้การอุดหนุนงบประมาณ บุคลากร สถานที่ ฯลฯ 3) ท้องที่ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ สारวัตร ทำหน้าที่ประสานงานและกระจายข้อมูลข่าวสาร 4) ภาคีสถนราชการ บริษัท ห้างร้าน ภาคเอกชน ร่วมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ เงินบริจาค และเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ โดยทั้ง 4 ภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในระบบวนการพัฒนาศูนย์จัดการภัยพิบัติในหลายส่วน เช่น การสนับสนุนอุปกรณ์ เรือ รถบรรทุก อาหารแห้ง รวมถึงเงินบริจาค

6) แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารศูนย์การจัดการภัยพิบัติระดับหมู่บ้านและระดับตำบล โดยการคัดเลือกตัวบุคคลตามความสมัครใจ และตามที่ตัวเองถนัดหรือในงานกิจกรรมที่ตัวเองชอบ เช่น การทำบัญชี การจัดซื้อ การแจกข้าวของถุงยังชีพ การรับบริจาค การขับเรือ การพยาบาล การทำอาหาร การดูแลผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ การดูแลเด็กอ่อน ผู้พิการ การบัญชาการ และการประสานงาน และการติดต่อสื่อสาร การเฝ้าระวังภัย

7) พัฒนาศักยภาพเพื่อการจัดการปัญหาที่เป็นไปตามสถานการณ์จริงอย่างมีประสิทธิภาพ ให้กับอาสาสมัครจนสามารถมาเป็นครูฝึกและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันกับเครือข่าย โดยจัดให้มีการฝึกอบรมอาสาสมัคร 2 รุ่น ซึ่งทั้งเครือข่าย 6 ตำบลและถ้าพรรณรามีผู้สำเร็จการฝึกพร้อม 150 นาย ในขณะที่การก่อตั้งศูนย์จัดการภัยพิบัติกำลังก่อสร้างตัวนั้นได้รับความช่วยเหลือ และสนับสนุนจากหลายภาคส่วน ได้แก่ ภาคเอกชนให้การสนับสนุนรถล๊อบบี้พร้อมคนขับ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ โดยมีอาสาสมัครภาคเอกชนร่วมด้วยคือ มูลนิธิโตเติ้กตั้ง มูลนิธิประชาร่วมใจ ภาคประชาชนขับเคลื่อนงานในนามสภาองค์กรชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนเรือท้องแบน น้ำมัน และสมาชิก อป.พร. ท้องที่ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ สารวัตร ให้การสนับสนุนชุดอาสาสมัคร ป้องกันปราบปรามยาเสพติด ชุดอาสาสมัครควบคุมความประพฤติ ชุดไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อาสาสมัครแรงงานตำบล อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ตำบล ตำรวจชุมชน กรรมการสถานศึกษา

8) ศึกษาเรื่องข้อมูล โดยได้ร่วมจัดทำข้อมูลระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล มีข้อมูลเส้นทาง/ข้อมูลพืชผลทางการเกษตร สวนยาง สวนปาล์ม สวนผลไม้/ข้อมูลสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน ทีวี รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า อื่นๆ/ข้อมูลผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส สตรี คนพิการ **สร้างสัญลักษณ์** บ่งบอกกลุ่มผู้ต้องการความช่วยเหลือ **ธงสีแดง** ขอความช่วยเหลือของผู้ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่น ผู้พิการ คนชรา เด็กเล็ก ฯลฯ **ธงสีขาว** ขอความช่วยเหลือของผู้ป่วย ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บ

9) นำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้จากพื้นที่ ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนมารวบรวมไว้เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติคราวต่อไปที่จะเกิดขึ้น

10) จัดทำเอกสารประจำครัวเรือนผู้ประสบภัย “คู่มือสำหรับการเตรียมการ” คณะทำงานคิดเรื่องของการจัดทำเอกสารเพื่อให้ชาวบ้านเตรียมการ โดยจัดทำเป็นเอกสารคู่มือให้ความรู้สำหรับการเตรียมการ ว่าเมื่อเกิดภัยพิบัติในพื้นที่ต้องมีการเตรียมการ รวมถึงเตรียมวัสดุ อุปกรณ์อะไรบ้าง เช่น ไม้พิน เชื้อเพลิง เต่า อาหารแห้ง หรือการเตรียมกระเจจก ฯลฯ

11) ช่วยเครือข่าย ศูนย์จัดการภัยพิบัติตำบลถ้าพรรณรามี ตั้งศูนย์รับบริจาคเฉพาะกิจขณะเกิดภัยพิบัติเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ภาคกลาง กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งประชาชนชาวอำเภอถ้าพรรณรามี ร่วมบริจาคด้วยคิดเป็นมูลค่าประมาณ 180,000 บาท เป็นกำลังใจให้กับชุดอาสาสมัครเดินทางเข้าช่วยเหลือพี่น้องภาคกลางถึง 3 ครั้ง ทั้งนี้โดยการประสานและสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) โครงการขับเคลื่อนเมืองนครสู่จังหวัดน่าอยู่เข้าไปสมทบกับทีมเครือข่าย อาทิต อาสาสมัครจัดการภัยพิบัติตำบลดุสิต ตำบลนาเขียง และกลุ่มจิตอาสาอีกหลากหลายกลุ่มจากหลายพื้นที่

12) จัดการกองทุนที่ต้องอาศัยกลไกของคณะกรรมการกองทุนเช่นเดียวกับจัดตั้งคณะกรรมการศูนย์ฯ รวมถึงการวาง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกองทุนกลางการจัดการภัยพิบัติ เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรกองทุนที่เป็นไปอย่างมีระบบ และมีหลักฐานเพื่อการอ้างอิง โดยอาศัยบุคลากรในกองทุนเป็นผู้บริหารจัดการ โดยผ่านมติของคณะกรรมการกองทุน

3. ผลพลีต ผลลัพธ์

มีอาสาสมัครที่มีจิตอาสาไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ การให้ความร่วมมือของทุกภาคส่วน เริ่มจากภายใน ประกอบด้วย ท้องที่ ท้องถิ่น ชุมชน การเชื่อมโยงกับองค์การบริหารส่วนตำบล ชุมชนมีความพร้อมในการรับมือกับภัยพิบัติ ไม่ตื่นตระหนก มีแผนการเฝ้าระวัง มีแผนการอพยพ แผนการช่วยเหลือ แม้ว่าที่ผ่านมาจะยังไม่มียภัยพิบัติเกิดขึ้น แต่ศูนย์ฯ ก็ได้ไปช่วยเหลือพื้นที่อื่นๆ เป็นการฝึกเพื่อเตรียมความพร้อมไปด้วยในตัว

4. เงื่อนไจการนำใช้

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการใช้ข้อมูล ผ่านการจัดการข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัย การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนในเรื่องกองทุนการจัดการภัยพิบัติ การพัฒนาเด็ก และเยาวชน ด้วยการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนอาสาช่วยเหลือภัยพิบัติ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการภัยพิบัติได้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรมและบุคลากร

แกนนำและวิทยากรแหล่งเรียนรู้ ศูนย์การจัดการภัยพิบัติตำบลถ้ำพรรณรา

การจัดการภัยพิบัติ โดยเครือข่ายการจัดการลุ่มน้ำแม่พร่อง

ตำบลแม่พูน ต.แม่พูน อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

1. จุดเริ่มต้นที่มา

ผลกระทบจากเหตุการณ์ น้ำท่วมและโคลนถล่ม เมื่อเดือนพฤษภาคม 2549 ทำให้บ้านเรือน ทรัพย์สิน ผลผลิตทางการเกษตร เสียหายจำนวนมาก รวมถึงพี่น้องร่วมชุมชนที่ต้องเสียชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนั้นอีก 7 ศพ

ทั้งที่ก่อนหน้านี้ เมื่อถามว่าเชื่อหรือไม่ว่า ชุมชนของตนเองอยู่ในเขตเฝ้าระวัง เตือนภัย และอยู่ในที่เสี่ยงกับดินสไลด์ หรือโคลนถล่ม ไม่มีใครเชื่อ อยากรู้ว่าแต่เชื่อเลย กับคำว่า “ภัยพิบัติ” ยังแทบไม่ค่อยมีใครได้ยิน หรือได้ยินก็ไม่เคยสนใจ เพราะเข้าใจว่ามันช่างอยู่ห่างไกลตนและกับชุมชนตนเองเสียเหลือเกิน อะไรทำให้มันใจอย่างนั้น คำตอบจากคนตำบลแม่พูน จะออกมาทำนองเดียวกัน คือ อยู่กันมากกว่า 100 ปี ก็ไม่เห็นมีอะไร ต้นไม้เยอะขนาดนั้นคงไม่มีอะไรภูเขาทั้งลูกมันจะถล่มมาได้ยังไง จากคำตอบที่คล้ายๆ กัน จนนำไปสู่ความมั่นใจที่ผิดๆ ไม่คิดที่จะรับมือกับภัยพิบัติ จนนำไปสู่การสูญเสียอย่างรุนแรง

ก่อนเกิดเหตุการณ์ใครบอกรู้ก็ไม่เชื่อ ใครเตือนก็ไม่เคยฟัง แต่เมื่อมันเกิดก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ จากเหตุการณ์ทำให้คนตำบลแม่พูน รับทราบได้ถึงความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ความน่าสะพรึงกลัว และอำนาจการทำลายล้างของธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ ยากที่ใครคนไหนจะต้านทานได้ และที่สำคัญ ขออย่าให้เหตุการณ์แบบนั้นขึ้นคนกับคนตำบลแม่พูน หรือกับคนอื่น ๆ อีกเลย เป็นที่มาของ “กลุ่มเฝ้าระวังเตือนภัย สายน้ำแม่พร่อง” ซึ่งได้รับการฝึกอบรมจาก ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดอุตรดิตถ์ และกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมและรับมือกับภาวะภัยพิบัติ นอกจากมีการฟื้นฟูกับสภาวะจิตใจและสภาพแวดล้อม ชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพและที่อยู่อาศัย

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการทำเหมืองเมืองน้ำอยู่

การพยายามศึกษาปัจจัย เงื่อนไข สาเหตุของการเกิดภาวะโคลนถล่มก็เป็นอีกประเด็นที่ทุกคนสนใจ นำไปสู่การหารือ วางแผน ในการรับมือกับภัยพิบัติและป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ซ้ำอีก เห็นร่วมกันว่า ควรมีการบริหารจัดการสายน้ำแม่พร่องทั้งระบบ จึงรวมตัวกันเป็น “เครือข่ายการจัดการลุ่มน้ำแม่พร่อง” ขึ้น เพื่อออกแบบ วางแผน และดำเนินการด้านสายน้ำทั้งสาย ในขณะเดียวกัน การป้องกันดินก็มีความสำคัญ อาชีพการเกษตรกรรมที่ทำลายหน้าดิน ก็เป็นอีกหนึ่งสาเหตุ จึงต้องหันกลับมาฟื้นฟูบำรุงดิน จึงรวมกลุ่มกันเป็น “กลุ่มเกษตรกรพามูบ” ขึ้น เป็นการทำงานกลุ่มที่จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เน้นการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักต่างๆ ทั้งแบ่งกันใช้และจำหน่ายราคาถูกเพื่อเกษตรกรจะได้นำไปใช้ เป็นการฟื้นฟูบำรุงดิน ในปีแรกสามารถผลิตปุ๋ยได้ถึง 144 ตัน จากการระดมทุนของคนในชุมชนเอง

นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องของการเผ่าระวังก็ยังเป็นหัวใจของเครือข่ายฯ รวมถึงการศึกษาถึงพืชชนิดต่างๆ ที่ทำให้หน้าดินดี รากลึก สภาพแวดล้อมดี นำไปสู่การส่งเสริมการปลูกมะคอกแลน มะขามเปรี้ยว และกาแพ ซึ่งทั้งสามชนิด เป็นพืชที่มีรากลึก รากเยอะ เหนียว และเป็นรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ และที่สำคัญการมีทุนสำรองไว้เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น จึงมีกองทุน “กองทุนร่วมผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ ตำบลแม่พูน” ขึ้น ซึ่งเป็นการระดมทุนง่ายๆ แต่ได้ใจ โดยการเก็บทุเรียนจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิก ครอบครัวยละ 2 ลูก ต่อ 1 ปี ซึ่งมีสมาชิก 220 คนในตำบลแม่พูน ขายเพื่อเก็บเงินเข้าเป็นกองทุนเพื่อเตรียมรับมือกับกรณีฉุกเฉินภัยพิบัติอันจะเกิดมาในอนาคต ปัจจุบันมีกองทุน 34,826 บาท การบริหารจัดการตามระเบียบข้อบังคับของกองทุนร่วมผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ ตำบลแม่พูน ใช้ได้เมื่อเกิดภัยพิบัติ หรือในภาวะปกติก็สามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นประโยชน์

จากภาพฝันร้ายที่เกิดขึ้นกับคนแม่พูน ทำให้ภาพความทรงจำอันแสนจะเจ็บปวดเหล่านั้นจะได้จางหายไป และไม่จะได้ไม่เกิดกับใครอีก ในอนาคตเครือข่ายการจัดการลุ่มน้ำแม่พร่อง ฝันอยากเห็นทุกพื้นที่ ทุกตำบล ทุกองค์กรด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด มีการเรียนรู้ การเตรียมความพร้อม ป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์แบบคนแม่พูนขึ้นอีก และรวมถึงการช่วยกันฟื้นฟู ดูแล ปกป้องรักษา ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้กลับมาสมบูรณ์อย่างเดิม เป็นความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ และเป็นความมั่นคงทางอาหารกับคนต่อไปอย่างยั่งยืน

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

ต้องมีเครื่องมือการเตือนภัย ที่เป็นระบบ และมีการจดบันทึก สถิติอย่างต่อเนื่อง

1) การดำเนินการของเครือข่ายฯ มีระบบการเฝ้าระวังอยู่บ้านมหาราช มีการประสาน รับรู้อีก 6 หมู่บ้าน ใช้วิทยุสื่อสารและโทรศัพท์ มีการเตือนภัยว่าน้ำหลาก โดยการแจ้งกำหนด และผู้ใหญ่บ้านโดยมีการแจ้งเตือน 3 ระยะ

- ระยะเตรียมความพร้อม ระดับน้ำอยู่สี่เหลี่ยม น้ำในลำคลองสูงประมาณ 2 เมตร ปริมาณน้ำฝน 100 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำฝนสะสม 200 มิลลิเมตร
- ระยะฝนตกต่อเนื่อง ปริมาณน้ำฝนเพิ่มขึ้น อพยพ ผู้สูงอายุ เด็ก
- ระยะน้ำล้นฝั่ง ทุกคนต้องอพยพหมด ที่ผ่านมายังไม่ถึงระดับนี้

2) จัดทำหอสังเกตการณ์ต้นน้ำแม่พร่อง สเกลวัดน้ำในลำคลอง ครอบคลุมวัดปริมาณ น้ำฝน วิทยุสื่อสาร และมีแผนการที่จะสร้างฝายชะลอน้ำ เพื่อเป็นการเก็บน้ำไว้ใช้ อันเนื่องมาจากหลังภัยพิบัติได้มีการขุดลอกคลองทั้งสายน้ำลำห้วยแม่พร่อง ทำให้น้ำในฤดูฝนไหลไว ในฤดูแล้งน้ำแห้งไม่มีน้ำใช้ และวังปลา วังปูหายไปหมด ทำอย่างไรที่จะให้ความเป็นธรรมชาติ กลับคืนมา

3) กลุ่มเกษตรกรพามูบ (กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์พามูบ) ดินถล่ม ต้องใช้ปุ๋ย ในการบำรุงดินเป็นอย่างมาก โดยการชักชวนญาติและเพื่อนระดมทุนคนละ 350 บาท 30 คน ทำปุ๋ยหมัก น้ำยาไล่แมลง เริ่มปีแรก ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ได้ 144 ตัน ทั้งแบ่งกันใช้และจำหน่าย เพื่อนเกษตรกรในราคาถูก เป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรของ ธกส. ศึกษาผ่าน ต้นกล้าอาชีพ

3. ผลผลิต ผลลัพธ์

- มีกลไกการทำงานที่องค์กรหลายองค์กร ได้แก่ เครือข่ายการจัดการกลุ่มน้ำแม่พร่อง กลุ่มเกษตรกรพามูบ เป็นต้น เป็นกลุ่มที่มีเป้าหมายชัดเจนที่ต้องการฟื้นฟู และรักษาสีเขียวแวดล้อม เพื่อป้องกันการเกิดภัยพิบัติ

- มีกองทุนร่วมผลผลิตทรัพยากรธรรมชาติ ตำบลแม่พูล เป็นการระดมกองทุนไว้ เมื่อยามฉุกเฉิน มีสมาชิก 220 คน และเป็นการสมทบของคนในชุมชนทุกปี แสดงถึงความตระหนักรู้ของคนในตำบลแม่พูลในเรื่องภัยพิบัติ

- เกิดศูนย์เรียนรู้กลุ่มเกษตรกรพามูบที่เป็นที่ฝึกอบรมของ ธกส.
- ได้เป็นที่ศูนย์เรียนรู้ของศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ เช่น ศูนย์เตรียมความพร้อมเตือนภัยพิบัติแห่งชาติ (ADPC) ซึ่งได้มาศึกษาดูงานถึง 4 ครั้ง จำนวน 19 ประเทศ

และได้รับการสนับสนุนจากโครงการเมืองปลอดภัยภัยพิบัติ (UNISDR) ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากร เล่าเรื่องประสบการณ์ของการรับมือกับภัยพิบัติ การแก้ไขปัญหาต่างๆ การเฝ้าระวัง การแจ้งเตือน โดยเป็นการทำงานของภาคประชาชนที่ได้ใช้งบประมาณในการดำเนินการน้อยมาก

4. เว็บบอร์ดนำใช้

- ต้องมีการทำงานร่วมระหว่างองค์กรชุมชน กับองค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งให้การสนับสนุนในเรื่องสถานที่ฝึกอบรมการประสานงานและการทำแผนการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและการสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ต่อการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทำลายหน้าดิน

- ต้องมีวิทยากรที่มีชำนาญด้านการจัดการภัยพิบัติในหลายด้าน เช่น การผลิต/ศึกษา เครื่องมือวัดปริมาณน้ำฝน การคาดการณ์จากภาวะฝนตก การศึกษาพืชคลุมหน้าดิน การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เพื่อการถ่ายทอดและเรียนรู้ของคนในชุมชน

- การปลูกป่าชุมชน ในที่สาธารณะประโยชน์ เน้นพืชคลุมหน้าดินและรากลึก เช่น มะคอกแลน มะขามเปรี้ยว เป็นการฟื้นฟูป่าและเป็นรายได้ของคนในชุมชน

- ร่วมมือกับ อปท. ปลูกฝังเยาวชน เพื่อให้รู้จักภัยพิบัติ รักและหวงแหน สิ่งแวดล้อม

- การร่วมมือกับกลุ่มเกษตรกร ส่งเสริมการทำเกษตรแบบไม่ทำลายหน้าดิน

บรรณานุกรมและบุคลากร

นายดำเนิน เชียงพันธ์ ที่อยู่ 117/1 หมู่ 7 บ้านผามูบ ตำบลแม่พูล อําเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เทศบาลตำบลบ้านช่อง

ตำบลปากช่อง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

1. จุดเริ่มต้น ที่มา

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน มีศูนย์ปฏิบัติการที่เทศบาลตำบลบ้านช่อง เป็นกลุ่มปฏิบัติการที่สะท้อนถึงความเป็นพลเมืองอาสา มีบทบาทหน้าที่ในการเฝ้าระวังป้องกันเหตุร้าย ภัยพิบัติ ช่วยเหลือและดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ ปัจจุบันกลุ่มอปพร.เทศบาลตำบลบ้านช่อง เป็นกลุ่มปฏิบัติการที่แสดงถึงสถานะของความเข้มแข็งขององค์กรภาคประชาชน ที่มีความร่วมมือร่วมใจในงานที่ทำด้วยจิตอาสา ได้รับการหนุนเสริมจากเทศบาลตำบลบ้านช่อง และเมืองศรีนครรัฐทั้งในพื้นที่ และนอกพื้นที่ให้การหนุนเสริม

2. เทคนิค วิธีการ ขั้นตอน การปฏิบัติ

1) เทศบาลส่งหนังสือแจ้งผู้ใหญ่บ้านขอตัวแทน อปพร.แต่ละหมู่อย่างน้อยหมู่ละ 5 คน ให้ผู้ใหญ่บ้านประกาศและรับสมัครผู้อาสามาทำงาน โดยกำหนดคุณลักษณะที่ต้องการ คือ การทำงานแบบอาสา เสียสละ มีใจให้กับงาน ซึ่งองค์ประกอบในการพิจารณาคัดเลือก อปพร. อายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป เนื่องจากมีวุฒิภาวะในการตัดสินใจและจัดการได้ มีเวลาและมีการอาสามาทำงานในการให้ความช่วยเหลือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ มีการจัดอบรมหลักสูตรต่างๆ เช่น หลักสูตรดับเพลิง ความรู้เรื่องการช่วยเหลือเบื้องต้น

2) เทศบาลตำบลบ้านช่องสนับสนุนแหล่งประโยชน์และอุปกรณ์ เครื่องมือในการทำงาน เช่น การจัดสถานที่ทำงานให้ร่วมกับงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของเทศบาล การจัดเครื่องแบบปฏิบัติการ วิทยุสื่อสาร กระบองไม้ ไฟฉาย และยานพาหนะ เป็นต้น

คณะผู้ถอดบทเรียน คณะทำงานโครงการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ เทศบาลตำบลบ้านช่อง

3) ค้นหาข้อมูลบัญชีรายชื่อสมาชิก อปพร. ประวัติ อปพร. และสถานะของ อปพร.ที่สามารถปฏิบัติงานตลอดเวลา และปฏิบัติงานได้บางเวลา

- ข้อมูลจัดทำบันทึกประจำวัน รายงานเหตุการณ์และจุดเกิดเหตุ
- ข้อมูลสรุปรายงานการประชุม ประกอบด้วย ผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค แนวทางการแก้ไขปัญหา
- ข้อมูลสรุปรายรับรายจ่ายของกองทุนสวัสดิการ อปพร. โดยจัดทำบัญชีกองทุนสวัสดิการ อปพร. สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา
- ข้อมูลจุดเสี่ยงต่างๆ ในพื้นที่ เช่น แหล่งมั่วสุ่มเสพยาเสพติด จุดส่งยาเสพติด จุดส่งยาบ้า จุดที่มีการขโมยตัดสายไฟบ่อยๆ แหล่งซบรถซึ่งของวัยรุ่น จุดเกิดอุบัติเหตุ จุดน้ำท่วม พื้นที่เกษตรที่เสี่ยงต่อการถูกลักขโมย เช่น ไร่มันสำปะหลัง เป็นต้น

3. ผลพลีต ผลลัพธ์

จากการดำเนินงานกิจกรรมของกลุ่มปฏิบัติการ อปพร.แสดงให้เห็นถึงผลผลิตผลลัพธ์ ที่เกิดขึ้นในตำบลบ้านช่อง และปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

- มี อปพร.ประจำหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน
- ชุมชนมีความมั่นใจในความปลอดภัย เพราะมี อปพร.คอยดูแลช่วยเหลือ
- ชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น
- มีแผนการทำงานของศูนย์ อปพร.
- มี อปพร.ประจำหมู่บ้าน ทุกหมู่บ้าน
- มีแผนที่จุดเสี่ยงของศูนย์ อปพร.

4. เงื่อนไขการนำใช้

ต้องมีการค้นหาผู้ที่มีจิตอาสา ในการเข้ามาเป็น อปพร. และต้องมีการอบรมพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ในการปลูกฝังจิตอาสาจะต้องมีการปลูกฝังตั้งแต่เด็กและเยาวชน โดยการให้ร่วมรับรู้ เรียนรู้เกี่ยวกับ อปพร.

บรรณานุกรมและบุคลากร

- 1) คู่มือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตำบลบ้านช่อง
- 2) คู่มือปฏิบัติการของอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่าย
- 3) นายมนตรี จันทร์เมือง นายสมเดช ททรัพย์สมบัติ นางสาวสอิ่ง ลีลาภักดี เทศบาลตำบลบ้านช่อง

